

GODIŠNJI ALMANAH

izbor tekstova sa sajta

PÊŠCANIK.net

urednice: Svetlana Lukić, Svetlana Vuković

karikature: Predrag Koraksić – CORAX

korektura: Slađana Miajlović

lektura tekstova na engleskom: Cveta Popović

dizajn i prelom: Slaviša Savić – IDEAMAN

štampa: Fullmoon

izdanje omogućio:

GODIŠNJI
ALMANAH
izbor tekstova sa sajta
PESCANIK.net

prvo poglavlje
: POBEDA

Muharem Bazdulj: **Rasime spasi me** :14
Bojan Bajić: **Nova srpska politika u BiH** :17
Svetlana Lukić: **Gorila u magli** :24
Miša Brkić: **Kako zaustaviti premijera** :26
Miša Brkić: **Gasprom Srbija – nova država na Balkanu** :29
Vladimir Gligorov: **Vanredno stanje** :40
Svetlana Lukić: **Bekstvo u Rumuniju** :38
Mirko Đorđević: **Beogradska žrtva paljenica** :43
Jovan Byford: **Dverjani u Pančevu** :45
Vesna Rakić-Vodinelić: **Novokomponovana izdajica** :50
Vesna Rakić-Vodinelić: **Slobo kazuje na kome je pravda** :54
Vladimir Gligorov: **Besciljna spoljna politika** :57
Nadežda Milenković: **Novogovor tela** :62
Miša Brkić: **Za koga će glasati Miroslav Mišković** :64
Vesna Rakić-Vodinelić: **Tomislav Nikolić – nekad i sad** :69
Vesna Rakić-Vodinelić: **Potpis** :75
Vladimir Gligorov: **Falsifikat** :83
Vesna Rakić-Vodinelić: **O narodnjačkoj duši** :86
Vladimir Gligorov: **Nacionalna vlada** :88
Nikola Samardžić: **Depilacija hijene** :90
Nikola Samardžić: **Postizborna šutnja** :94
Vesna Rakić-Vodinelić: **Početak bune na `artije** :97
Vesna Pešić: **Predsednik bez šminke** :100
Svetlana Lukić: **Svi pod lipu** :102
Vladimir Gligorov: **Nepoverenje** :104
Vladimir Gligorov: **O opštoj volji** :107
Biljana Srbljanović: **Diplomski ispit** :115

drugo poglavlje
: KRAJ RATA

Dubravka Ugrešić: **Konobari fašizma** :126
Svetlana Slapšak: **Osveta Hane Arent** :134
Vladimir Pištalo: **Demonska banalnost** :137
Biljana Stojković: **Tihovanje i leteća čudovišta** :144
Predrag Ž. Vajagić: **Isclitelji** :148
Svetlana Slapšak: **Krčma na kraju Evrope** :152
Ivan Torov: **Makedonija – krvava izborna svadba** :156
Vladimir Gligorov: **Josip Broz Tito to the Rescue** :162
Vladimir Gligorov: **Nikada** :165
Vesna Pešić: **Tri prsta ili nadnica za strah** :169
Vladimir Gligorov: **The Oh, I see Moment** :172
Miroslav Prokopijević: **Reforme su u suprotnom pravcu** :175
Vladimir Gligorov: **Nacionalizam i kraj istorije** :179
Biljana Stojković: **Azijske žene** :184
Teofil Pančić: **Greh Tomislava N. ili o limitima nihilizma** :188
Srđa Popović: **Šta se to događa** :192
Miroslav Prokopijević: **Finansijska kriza u svetu: biće još gore** :198
Srđa Popović: **Manje zlo, opet** :202
Vojin Dimitrijević: **Srpska polovina istorije** :204
Dubravka Ugrešić: **Toys for boys** :211
Srđa Popović: **Raspad Jugoslavije** :215
 Uvod :215
 Zavera :214
 Struktura zavery :221
 Pledoaje za bezakonje :224
 Kontinuitet zavereničkog vladanja :226
 Podrivanje savezne vlade :228
 Ustav Srbije :229
 Protivustavnost :233
 Ad 1 :237
 Ad 2 :243
 Ad 3 :244
 Ad 4 :247
 Ad 5 :248
 Zaključak :250
 Napomena o ustavnom pitanju :251

treće poglavlje
: SRPSKI SAN

Svetlana Lukić: **Stop mržnji i nasilju** :256
Boban Stojanović: **Sloboda: šta od toga imam ja, a šta moja država** :259
Biljana Sribljanović: **Ulemek je, u stvari, glup** :264
Srđa Popović: **Kako smo se lagali, kako se lažemo** :268
Teofil Pančić: **Trijumf smorenosti nad histerijom** :271
Teofil Pančić: **Požarevac, Texas** :274
Vlada Milovanović-Biro: **Too Deep to be True** :278
Svetlana Slapšak: **Minimum razuma** :287
Vojislav Pejović: **Ferragosto** :290
Ivan Torov: **Naježda varvara** :296
Jovan Byford: **Antisemitizam i Jevrejsko pitanje Jaše Tomića** :300
Svetlana Lukić: **Srpski san** :311
Vesna Rakić-Vodinelić: **Bespuća povjesne zbiljnosti – jeremijada** :314
Teofil Pančić: **Stvarnost je stvarna, Jeremić je izmišljen** :317
Vladimir Gligorov: **Štetom na štetu** :321
Vladimir Gligorov: **Objašnjenja** :325
Miroslav Prokopijević: **Šta vlada može da uradi u krizi** :330
Dubravka Ugrešić: **Kapetane, kave ima dovoljno** :333
Vladimir Gligorov: **Veliko preterivanje** :337
Dubravka Ugrešić: **Moje uho-šovinist, moje oko-mizantrop** :341
Srđa Popović: **Tužba Hrvatske** :345
Dubravka Ugrešić: **Znanje je moć** :356
Teofil Pančić: **Seci ruke, krpi Kosovo** :360
Svetlana Lukić: **Dobra putanja** :363

četvrto poglavlje
:FROM THE
ENGLISH
SUMMARY

Srđa Popović: **The Train for Europe** :370
László Végel: **The Art of the Possible** :380
Dimitrije Boarov: **The Split** :387
Vesna Pešić: **The President without Make-Up** :393
Miroslav Prokopijević: **The Day After and the Unfounded Optimism** :395
Vesna Rakić-Vodinelić: **Ten Minutes for Electing a Judge** :399
Svetlana Lukić: **The Vice and Virtue Ministry** :406
Vladimir Gligorov: **The Change** :412
Miodrag Zec: **The Bottomless Pit** :416
Dubravka Stojanović: **Four Times There and Back** :420

Uvod

Pred vama je 80 članaka, izbor od preko 2500 tekstova objavljenih na našem sajtu od jeseni 2008. do jeseni 2009. godine.

30 odabranih autora pisalo je o odlasku Vojislava Koštunice, dolasku Borisa Tadića, nezavisnom Kosovu, hapšenju Radovana Karadžića, pojavi Baraka Obame, svetskoj finansijskoj krizi, gasnom sporazumu Srbije sa Rusijom. Između ovih velikih tema provukle su se i male: ženska i gej prava, politički marketing, pisma iz regiona i emigracije.

Središnji tekst u knjizi je Raspad Jugoslavije Srđe Popovića.

Ovde je i verovatno najbolji tekst napisan posle hapšenja Radovana Karadžića, Konobari fašizma Dubravke Ugrešić.

Najviše tekstova u ovom izboru napisao je Vladimir Gligorov. Moto njegovog eseja O opštoj volji može da posluži kao moto celoj knjizi:

It was raining the whole weekend so we did ontology.

Jerry Fodor

NIK

prvo poglavlje
: POBEDA

10

Rasime, spasi me!

Muharem Bazdulj

Na naslovnici sarajevskog *Oslobođenja* od osmog novembra stoji ogroman nadnaslov "Ostali smo crna rupa na Balkanu". Nadnaslov dopunjava poruku: "Evropa bira, zar ne?". Ovakva intonacija je indikativna: sarajevska je javnost, naime, već bila spremna za evropsku odbijenicu, no nije očekivala da će Srbiji biti odobreno ono što se Bosni uskraćuje. Zato je činjenica da je Srbija parafirala Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju sa EU dočekana kao so na živu ranu. Uz nekoliko tekstova i kolumni posvećenih ovoj temi, *Oslobođenje* je organiziralo i anketu na temu "Šta mislite o sporazumu Srbije i Evrope?" Treba kazati da *Oslobođenje*, inače, nije sklono organiziranju anketa, no ovaj put, očito, nisu odoljeli iskušenju da publiciraju i *vox populi-vox dei*. Anketirani su građani Sarajeva, Mostara, Banjaluke i Bihaća, a naslov koji je uredništvu dalo tekstu u kojem su objavljeni odgovori na anketu jest: "Agresoru nagrada, a žrtvi opet kazna". Hazim Bojić iz Mostara onako narodski sažima suštinu političke krize koja ovih dana potresa Bosnu i Hercegovinu: "Sada Dodik hoće pola Bosne da pripoji Srbiji ako bi Kosovo dobilo nezavisnost".

Sulejman Tihić, lider SDA, pak kaže ovako: "To je još jedna u nizu nepravdi prema Bosni i Hercegovini. I nije ni prva ni posljednja! Gleda se kroz prste Srbiji, koja je krivac za sve ratove u bivšoj SFRJ, ali ne popušta se BiH, koja je bila najveća žrtva raspada bivše zajedničke države."

Opće političko stanje duha vidljivo je iz generalno prihvaćene ocjene da se Bosna i Hercegovina nalazi u najvećoj krizi još otkad je rat završio. Sve češće se u medijima govori i o mogućnosti eventualnog novog rata. Svi iole racionalniji analitičari tvrde da je tako nešto u današnjoj konstelaciji odnosa nemoguće, no strah ionako nema veze s racionalnošću. Televizijske emisije se u posljednje vrijeme ne libe postavljati *televoting* pitanja što variraju Bregovićevu *Čiribiribela* fazu: *Ako se sutra zarati, moja mala, šta ćemo ja i ti?*

Krupni kriminal i privatizacijske malveracije, premlaćivanja novinara, uvođenje novih poreza - sve se to ovih dana također zbiva, ali u ovakvoj situaciji ne privlači dovoljno pažnju. Na ulici, u kafani, u tramvaju, svuda - svi pričaju o Dodiku i Silajdžiću, Kosovu i Republici Srpskoj.

Pio sam kafu jučer s ratnim drugom iz gimnazije. Negdje krajem devedeset druge njegova je porodica protjerana iz Banjaluke. U Travniku su živjeli do pred kraja rata kada su iselili u jednu skandinavsku zemlju. U Travniku je Rasim, tako mu je ime, išao sa mnom u razred. Nismo se vidjeli više od deset godina prije nego smo se prošle sedmice sreli u Sarajevu. Rasim je gore na sjeveru završio fakultet, dobio je državljanstvo, a sada sprema magisterij iz istorije i zahvaljujući nekoj stipendiji putuje po Balkanu.

Ovako mi je pričao Rasim: Bio sam u Beogradu, u Novom Sadu, u Podgorici, u Skoplju, u Prištini, u Banjaluci i evo sad u Sarajevu. (Eto te ko u pjesmi Indire Radić, ubacujem ja.) Od tog što sam vidio jedino je Beograd ozbiljan grad. Zato mi i nije jasna ova politika njihova. Umjesto da budu sretni da su se riješili one bijede na Kosovu dole, oni se sad nove bijede zakačili, ko ono kad robijaš čim iziđe iz zatvora napravi neku budalaštinu zato što se rešetaka poželio, a slobode se prep'o. Meni fakat nije jasno šta će njima Banjaluka. Imaju Beograd, imaju Novi Sad, imaju Niš, imaju Kragujevac, imaju Čačak, imaju Suboticu, imaju ne znam ni ja kakve sve gradove. Pa njima bi Banjaluka bila otprilike ono što je Bosni danas Donji Vakuf: bježi otamo čim stigneš, spasavaj se ko može! Samo u Bosni može Banjaluka bit' drugi grad po veličini i važnosti, samo u Bosni, bilo gdje drugo bi bila malo veće selo. I ono malo šarma što je prije bilo, sve je to rat zbris'o. Petnaest sam godina tamo živio, petnaest prvih godina života, a sad kad sam bio tamo prošli mjesec nisam poznate

face vidio. Lažem, sreo sam jednog komšiju, sjećam ga se – im'o je prije rata preko četrest godina, a još je s materom živio. Vidio sam ga na pijaci, očelavio je totalno, gleda me, smije se i kaže: Rasime, spasi me!

Popili smo ja i Rasim tu kafu. On je danas produžio za Zagreb, a onda dalje na sjever. Novu je godinu planirao proslaviti u New Yorku. Ne brinem se ja za Rasima: on je u glavnom gradu svoje nove domovine kupio stan jer je mjesečna rata kredita manja od podstanarske kirije, on od stipendije može kredit vraćat' i putovat' od Skoplja do New Yorka, njegov mlađi brat koji se rodio u ratu gore ide u srednju medicinsku školu, a za rad tokom obavljanja praktične nastave u bolnici dobiva veću naknadu od plate koju u Bosni dobiva vrhunski hirurg. Ali ne izlazi mi iz glave ona doskočica: Rasime, spasi me! Poznata mi je ta fraza još iz djetinjstva, ima neka popkulturna referenca iza toga, nešto tipa *Top liste nadrealista*. Nije to, međutim, ni važno. Iz nje izbija, ili se makar meni danas tako čini, za Bosnu tako prokleta karakteristično infantilno ufanje u nekakvog, bilo kakvog, mesiju. *Ništa se ne može učiniti* – tom rečenicom počinje Beckettovo *Iščekivanje Godota*. To je dominantno bosansko osjećanje: ništa se ne može učiniti. Čeka se nekakav spas, a spasa nema.

Spasa nam nema, propasti nećemo – jedna je od najcitiranijih ovdašnjih aforističnih dosjetki. Navodno ju je prvi izgovorio Nikola Pašić. Iz današnje bosanske perspektive čak i ovakva izandala banalnost može djelovati utješno.

Sarajevski nokturmo, 12.11.2007.

Nova srpska politika u BiH

Bojan Bajić

Duboko sam ubijeđen da se u zadatoj (dejtonskoj) konstelaciji odnosa odgovor na pitanje bosansko-hercegovačke budućnosti, i evropske i svake druge, krije u srpskom narodu Bosne i Hercegovine, tj. u srpskoj percepciji o tome šta je to sopstveni interes.

Veoma često se dešava da politički ciljevi uopšte ne doprinose "narodnim" interesima, već im štete, iako takvi ciljevi najčešće dobijaju plebiscitarnu podršku od onih kojih se tiču. Dakle, bez kritičke analize političkih ciljeva i njihovog otvorenog argumentovanog preispitivanja, vjerovatnoća da politika rezultira pozitivno po narod je gotovo pa nemoguća. Klasični, čak možemo reći i školski primjer činjenja fatalne političke greške je "srpski slučaj" u Hrvatskoj. Srpski politički ciljevi nisu korespondirali sa interesom da se povрати konstitutivnost, već su imali državotvorne ambicije, što se odrazilo na konkretnu političku akciju u vidu odbijanja mirovnog plana Z-4. Iako je ovaj plan u potpunosti odgovarao interesu naroda u smislu kolektivnih prava i konstitutivnosti Srba u Hrvatskoj, on nije odgovarao postavljenim političkim ciljevima.

Zoran Đinđić je u novembru 1989. godine napisao: "...važnu ulogu počinju da igraju Srbi izvan Srbije. Oni se, po definiciji, nalaze u istom agregatnom stanju kao i njihova "centralna masa" i u

različitom su odnosu na svoje vlastito okruženje. Već u ratovima sa Turskom u drugoj polovini 19. vijeka beogradski političari računaju sa aktiviranjem Srba izvan Srbije, ali po pravilu ne vodeći računa o tome šta će se sa njima desiti u slučaju da zajednički poduhvat doživi neuspjeh... u škripcu ostaje inicijator “velikog oslobođanja”, ali, još više nego on, u škripcu ostaju Srbi u Hrvatskoj, Bosni i na Kosovu.”

Od ove, u maniru proroka Tarabića, veoma precizne Zoranove prognoze budućnosti, ostao je samo jedan škripac – Srbi u BiH; ostala dva škripca su već nastradala. Međutim, opasnost za Srbe u BiH još uvijek nije prošla, jer se Beograd više nego ikad igra sa sudbinom skoro dva miliona bosanskih Srba, tretirajući ih kao ulog u partiji pokera sa cijelim svijetom, po principu sve ili ništa.

Neophodno je hladne glave izvršiti kritičku analizu interesa, te postavljenih ciljeva srpske politike u BiH. Najbolji način da se sadašnje pozicije testiraju jeste da se identifikuju moguće opcije srpske politike u BiH u narednom periodu, te da se razrade scenariji za svaku od tih opcija.

Po mom sudu postoje samo tri opcije:

OPCIJA 1:

Put referenduma i nezavisnosti Republike Srpske – put neizvjesnosti.

Eventualna odluka o nezavisnosti Republike Srpske, bez obzira na način njenog donošenja (putem organizacije referenduma ili bilo kog drugog vida iskazivanja takve političke volje), u osnovi bi morala biti jednostran potez i to bi značilo suštinsko kršenje Dejtonskog sporazuma. Ono što je sigurno, Bošnjaci i Hrvati bi na svakom nivou odlučivanja odbacili takav čin kao ništavan i protivustavan, kao što bi to uradile relevantne instance na međunarodnom nivou. Takav bi potez s druge strane proizveo kaos, paniku i strah, što bi stanje u BiH dovelo na ivicu konflikta. U ovakvom scenariju, čini mi se da najgore prolazi Banjalučka regija, jer bi ona u potpunosti bila enklava, u koju bi se konvojima morale dovoziti namirnice. Zašto? Za razliku od početka devedesetih, sada se s one strane Save nalazi (za naše prilike) moćna država Hrvatska

(finansijски, vojno i uticajem), koja bi kao garant Dejtonskog sporazuma vjerovatno osudila ovakav čin Republike Srpske, a vjerovatno da bi promptno zatvorila sve granične prelaze prema Republici Srpskoj. S druge strane bi Federacija takođe preuzela restriktivne mjere, vjerovatno koordinirano sa Hrvatskom, tako da nisam siguran šta bi mogao biti izlaz za zapadnu RS. Istočna RS, koja doživljava propast u redovnim uslovima, iz koje se odseljava na stotine porodica u Srbiju, vjerovatno bi u takvoj krizi sve više “grabila” prema Beogradu i Novom Sadu. Strateški gledano, zbog neodržive geografije Republike Srpske, prvih susjeda i prisutnosti međunarodne zajednice, priznanje od Srbije gotovo da ništa ne bi pomoglo u ovom scenariju.

Ovdje se sam nameće zaključak, da je održavanje referenduma za nezavisnost Republike Srpske apsolutno nemoguća misija, da je to potez ravan političkom samoubistvu, da bi proizveo međunarodnu diplomatsku ofanzivu od Njujorka do Brisela sa mjerama protiv srpskog političkog establišmenta, da bi se po hitnom postupku donijela odluka o stacioniranju desetina hiljada vojnika, gdje bi neki američki general vjerovatno dobio mandat da donosi odluke u ime parlamenta, predsjednika i premijera Vlade RS u prelaznom periodu od 5 godina (nešto slično Japanu posle Drugog svjetskog rata). A o opciji rata ne treba ni razmišljati, jer bi to bila najgora opcija po Srbe, čak katastrofalna po srpske interese, iako put referenduma nema mogućnost realizacije političkim sredstvima.

Zbog svega ovoga sam siguran da su oni koji zagovaraju referendum ili bleferi ili totalni ludaci.

OPCIJA 2:

Put dosljedne primjene Dejtona – tapkanje u mjestu.

Šta u stvari predstavlja osnovnu prepreku normalnom funkcionisanju BiH, zašto ne napredujemo na evropskom putu i zašto srpski politički predstavnici smatraju da se uvijek od njih traže neki ustupci i da li stvarno postoji svjetska urota protiv Srba u BiH?

Proklamovani interes srpskog naroda u BiH s početka devedesetih je bio da se ostane u Jugoslaviji (cijeloj ili krnjoj), ali suštinski u zajednici sa Srbijom. S obzirom na to da su Hrvati i Bošnjaci na

referendumu skupili dovoljno glasova za nezavisnost BiH, te tako odbacili cijelu, a i krnju Jugoslaviju, Srbi posežu za političkim akcijama koje ne priznaju nezavisnost. Neke od njih su: napuštanje institucija, proglašenje Srpske Republike Bosne i Hercegovine, kasnije Republike Srpske, koja u periodu rata funkcioniše kao nezavisna država, sa svim prerogativima državnosti, sem što je bila međunarodno nepriznata. To je period kad se u hodu mijenja i prilagođava (u apsolutno nedemokratskoj atmosferi, dakle kako vođi padne na pamet) srpski interes u BiH, kao i ciljevi srpske politike. To se kretalo od toga da je BiH 100% srpska pri proglašenju Srpske Republike BiH, pa preko toga da je 70%, pa do toga da je 49% srpska. Između ovih 70% i 49% su npr. kao kolateralna šteta veliki ceh platili sarajevski Srbi i mnogi drugi. Ovaj trend pada je zamalo mogao da se nastavi, no 1995. je zaustavljen političkim sredstvima iz humanitarnih razloga. Onda dolazi Dejton.

To je taj mučni trenutak za srpsku politiku u BiH, kada se priznalo sve ono što se prije rata nije htjelo. Srbi su priznali da je BiH nezavisna i međunarodno priznata država, kao što su pristali na činjenicu da Republika Srpska nije država. To se potpisalo i to je tako. Od tada pa do danas, srpske političke elite podstiču kod svojih birača tu mitsku odbranu "državotvornih" nadležnosti entiteta, iako se zna da entitet nije država (pa sjetimo se samo cirkusa s pasošima, što je očigledan primjer kako su politički lideri podvaljivali srpskom narodu da je entitet država). Kao prilog činjenici da Srbi nisu u Dejtonu dobili ono što su očekivali, je negiranje Dejtona u prvim godinama posle rata.

E sad dolazimo do odgovora na pitanja s početka ove opcije. Dejtonska BiH bi mogla da funkcioniše bez ikakvog diranja i promjene, da se nije desio jedan krupan događaj u istoriji svijeta, koji se zove ujedinjenje Evrope i koji je svoju kulminaciju počeo doživljavati baš nekako u periodu potpisivanja Dejtonskog sporazuma. Ujedinjenje Evrope kao snažan ujediniteljski politički proces ima slične karakteristike kao cunami; jednostavno nije pametno plivati u pravcu dolaska cunamija. Šta se tu zapravo dešava i kako se to reflektuje na srpsku politiku u BiH? Odgovor je zapravo jednostavan – aktuelna srpska politika u BiH je neodrživa isključivo zbog pojave evropskog ujediniteljskog procesa. Da je kojim slučajem u Evropi umjesto integracije na sceni proces sveopšteg raspadanja

država, onda bi Bošnjaci bili ti koji bi se opirali raspadu BiH, a cijela Evropa i Srbi u BiH bi smatrali da je to okej i da se Bošnjaci uvijek iz nekog iracionalnog razloga bune. No, pošto je proces potpuno suprotan, dakle ujediniteljski, srpska politika u BiH mora kritički preispitati svoje ciljeve. Ako čvrsto nastavi da brani nadležnosti entiteta, to će zasigurno blokirati evropski put BiH, a onda će se to odraziti negativno na imidž te politike. Ova politika će najteži poraz doživjeti od same Srbije, jer će Srbija nezadrživo ići naprijed na evropskom putu, što će potpuno obesmisлити srpsku politiku u BiH.

Pošto je ujedinjenje Evrope zadati okvir, u kojem BiH nema mogućnost izbora radi svog geografskog položaja, insistiranje na očuvanju entitetskih nadležnosti (vođenje pasivne politike) će biti u stalnom trenju sa potrebama prilagođavanja Evropskoj uniji, pa će tako na svakoj temi Srbi "imati konflikt" sa cijelim svijetom, jer iz nekog razloga "uvijek zapinju". To je kao kad bi se kretali autoputem u suprotnom smjeru, gdje bi svake sekunde postojala opasnost od sudara, pa spas ne bi trebalo tražiti u nadi da automobili iz suprotnog pravca prestanu dolaziti, već treba pronaći drugi sigurniji smjer. Ako ostaneš uporan u istom smjeru, vrlo je vjerovatno da će te smrviti neki šleper.

Ovdje treba analizirati kako se očuvanje nadležnosti entiteta reflektuje na narod i njegov bazični interes da opstane i da se razvija na ovom prostoru. Srpski narod slušajući srpsku političku elitu razumijeva da je pitanje svih pitanja očuvanje što više nadležnosti entiteta. Jasno je dakle da se "svoj" entitet voli, a da se "svoja" država prihvata kao "nužno zlo". Ako ne voliš "svoju" državu, to je kao da je nemaš, jer joj se ne posvećuješ da bi iskoristio sve mogućnosti koje ti može pružiti. S druge strane, entitet ne može nadomjestiti nekorištenje mogućnosti države, jer mu i teoretski nedostaju ključne ingerencije. Nedostatak "svoje" države je kod mnogih Srba u BiH prostor koji se puni nadom i željom usmjerenom ka državi Srbiji, što je na kraju krajeva dio i zvanične i nezvanične srpske politike u BiH. Šta imamo za posljedicu ove politike? Imamo većinu Srba koja ima svoj entitet, državu BiH u kapacitetu vađenja lične karte i pasoša, te državu Srbiju za koju se navija. To znači da srpski narod sa svojim entitetom, sa aspekta opredijeljenosti za državu sjedi na dvije stolice.

Logično onda slijedi zašto se dešava masovno odseljavanje Srba, naročito iz istočnog dijela RS u Srbiju. Postoje procjene da u Novom Sadu živi oko 100.000 bosanskih Srba, koji su se doselili u posljednjih 15 godina. Jedna od glavnih tema u opštinama istočne Republike Srpske je prebrojavanje porodica koje su se odselile za Vojvodinu, Šumadiju, Beograd, u zadnjem mjesecu, polugodištu ili godini. Npr. iz Rudog se u zadnje nepune dvije godine iz škole ispisalo 27 osnovaca, što sa roditeljima iznosi skoro 1% ukupne populacije Rudog, koje ima oko 8.000 stanovnika. 10 - 15 % se odseli u širi rejon Bijeljine, a ostali u Srbiju. Ono što je poražavajuće je da mnogo veći procenat želi da se odseli u Srbiju ukoliko bi imali uslove, dok stotine stanovnika Rudog svake godine provodi više mjeseci u Srbiji radeći sezonske poslove (na građevini, branju malina, itd). Ove godine je u osnovnu školu u Rudom upisano 27 prvačića, dok je prvi put ukinuta druga smjena u srednjoj školi, zbog nedostatka učenika. Ovakvi trendovi se više ili manje dešavaju u svim opštinama istočne RS. Šta ovo znači? To znači da se referendum o odvajanju održava svaki dan, jer je porodica koja se npr. odselila iz Višegrada ili Foče u Vojvodinu, kazala šta je, u stvari, njen bazični interes. Oni su imali svoj referendum, otišli su. Svaka porodica koja se odselila i ona koja želi da se odseli u stvari pokazuje da se ne slaže sa postavkom srpskih političkih ciljeva u BiH.

OPCIJA 3:

Put reformi i integracije – BiH je i srpska država.

Ova opcija pretpostavlja vođenje nove srpske politike u BiH. Ona bi trebalo da se zalaže za interes srpskog naroda na cijeloj teritoriji BiH, sa pozicije da je i istorijski i praktično BiH država i srpskog naroda, koji ravnopravno sa ostala dva naroda čini progresivno bosansko-hercegovačko i evropsko društvo. Nova politika bi zastupala tezu da aktuelna srpska generacija nema pravo da se odriče žive istorije srpskog naroda u Sarajevu, Mostaru, Zenici, Drvaru, Livnu i drugim mjestima i gradovima u kojima se nalaze njeni kulturno-istorijski spomenici. Aktuelna srpska generacija nema pravo da se odriče Bosne i Hercegovine i da je odbacuje, jer su Srbi neodvojiv segment u hiljadugodišnjoj istoriji ove države. Nova politika bi se zalagala za prosperitet i napredak srpskog naroda u BiH uz punu participaciju i zalaganje za BiH, kao državu ravnopravnih naroda i građana.

Sa praktične tačke gledišta, Beograd ima više stanovnika nego što ima Srba u Bosni i Hercegovini. Iz aspekta Beograda, Banjaluka ili Trebinje su nešto kao Zaječar, Bujanovac, Užice ili Novi Pazar, obični gradići na periferiji zbivanja.

Zbog toga srpski narod u BiH sada ima ključnu poziciju, da ciljeve prilagodi interesima običnog čovjeka, te da da ključni doprinos reformama i brzom učlanjenju BiH u EU. Nova politika bi definisala i kvalitetne instrumente za zaštitu kolektivnih prava na nivou države i zalagala se za takva ustavna rješenja koja bi onemogućila preglasavanja u narednih sto godina. Nova politika bi dovela do rasta standarda života i približavanja evropskom kvalitetu života, bez stalnog konflikta i sukobljavanja sa svijetom. U takvom ambijentu srpski narod bi mogao da se zajedno sa drugim narodima u BiH razvija i gradi izvjesniju budućnost.

Ostane li se na pozicijama puke zaštite nadležnosti entiteta, bez razumijevanja ključnih procesa u svijetu, desiće se paradoks da takva politika na kraju dovede do suštinskog ugrožavanja interesa naroda, čije negativne bilanse svi dobro znamo.

Iako je nova srpska politika u BiH sada marginalna i u fazi formulisanja, ona je jedina mogućnost i neminovnost, ne samo za srpski narod, već za ukupan prosperitet Bosne i Hercegovine, pa se u budućnosti može očekivati samo jače profilisanje i snaženje ovog fronta.

Bez obzira na to koju će opciju (od tri obrazložene) srpski narod u BiH izabrati, neophodna je prethodna demokratska rasprava i kritička analiza ciljeva u najširoj mogućoj javnosti. Bilo bi pošteno da svaki pojedinac bude svjestan kakve konsekvence ima svaka od tri odluke, a to je moguće postići samo u otvorenoj demokratskoj raspravi, a nikako u totalitarnom režimu. Mitološki pristup politici obično ima mizeran kraj, pa bi trezvena glava i racionalno-pragmatična politika mogla ponuditi izlaz iz komplikovane situacije. Srbi u BiH imaju šansu da prigrle racionalnu politiku (mnogo veću nego Srbi u Srbiji), iako sam svjestan koliko je iracionalnost usud koji prati Srbe još od davne 1389. godine.

Rudo, novembar 2007.

Gorila u magli

Svetlana Lukic

U banji Baden kraj Beča održana je i ta istorijska sednica o Kosovu. To je valjda ona sednica koju nam je obećavao Koštuničin savetnik, profesor Vladeta Janković, na kojoj će Koštunica zablistati i pokazati svoje državničko umeće. Vladeta Janković nas je davno obavestio da je njegovom šefu dosadno da se bakće sa stvarima kao što je svakodnevni život građana koji su ga izabrali, ili građana koji moraju da ga podnose, i da je on stvoren za mnogo veće uzlete. Koštunica u bečkoj banji nikoga nije uspeo da ubedi ni u šta, pa ih je za kaznu lišio svog društva za večerom. Nije hteo da podeli sa njima ni sto, ni piletinu, ni brokoli, a ni primamljivi čokoladni mus.

Nije Koštunica zabrljao s večerom, nego nije imao kad da jede, jer je smišljao osvetu za sve one koji nam, uprkos zemaljskoj i božanskoj pravdi, uzimaju Kosovo. On je već dva puta rekao da svako ko drži do sebe neće dozvoliti da to prođe bez našeg, to jest njegovog odgovora, i da je naša dužnost da svima njima nanesimo štetu, koliko god je to u našoj moći. Taj čovek misli da se dostojanstvo čuva tako što se protivnicima nanese neko zlo. On je jedan od onih koji uvredu može da podnese samo ako zamišlja, do u detalje, prizor osvete.

Sadašnja vlast nastavlja da nas vodi ludim i slepim putem. Taj proces je neumitan. Dok smo se verali po lotrama kosovskoga mita, nogama smo stalno izvaljivali prečage ispod i sada ne možemo nazad, a da ne dođe do neke katastrofe. Pitanje je samo u kom obliku će nam doći: da li ćemo uskoro preko Merdara dobiti kolonu od 100.000 kosovskih Srba, koje su ubedili da im nema života ako Kosovo dobije nezavisnost; da li će vlast proizvesti nasilje na severu Kosova; na jugu Srbije; da li će Albanci proizvesti nasilje južno od Ibra i na jugu Srbije; da li će iz nemoći i frustracije pobesnili šovinisti i klerofašisti juriti po Srbiji domicilne ništarije i antisrbe - ili će se desiti sve to zajedno.

Neka jeza je u vazduhu i narednih nedelja je osnovni i jedini zadatak nekako preživeti sve monstrume koji će vitlati po Srbiji. Svakako nam sleđu neki oblici okupljanja naroda. Počinjemo suptilno, sa današnjim skupom u Sava centru o Mestu srpske duhovne baštine Kosova i Metohije u evropskoj baštini, koji će otvoriti ministar vera Naumov i ministar za Kosovo Samardžić. Šta je sledeće, pitanje je sad. Meni se čini da nam se sprema neka vrsta novog Gazimestana. Skupiće se spontano nekoliko stotina hiljada ljudi da svetuju, a i nekima od nas, pokažu svoj gnev zbog nepravde koja nam je načinjena. Da li će se to završiti nasiljem ili, što bi Nikola Pašić rekao, nekim narodnim odisajem, znaju samo Koštunica, Jočić, Nikitović i ostali državnici. To ne zna ni predsednik Tadić, ali će saznati, kao i to kako njegov koalicioni partner misli da se osveti Americi, Britaniji, Francuskoj i ostalim zlikovcima.

Približava se čas koji Tadić najviše mrzi, čas odluke da li će pratiti Koštunicu u njegovom državničkom ludilu. Pitanje je kolika je cena Tadićevog odlaganja, da li će ostati izražena samo u evrima ili ćemo je plaćati i ljudskim životima. Možda se predsednik ipak odluči da ne rizikuje ništa, nego da opet namesti svoj tužni pogled gorile u magli.

Emisija Peščanik, 30.11.2007.

Kako zaustaviti premijera NIS samo na tender

Miša Brkić

Molim *Peščanik* da objavi oglas sledeće sadržine:

„Tražim advokata ili nevladinu organizaciju ovlašćenu za tu vrstu zastupanja da u moje ime napiše i nadležnom sudu preda krivičnu prijavu protiv svih lica koja budu učestvovala u prodaji mimo tendera Naftne industrije Srbije ruskoj kompaniji Gasprom“.

Dotični advokat neće morati da štiti NIS od prodaje i privatizacije, jer NIS kao javno preduzeće koje su uzurpirale partije treba što pre da se privatizuje. Javna se preduzeća, a NIS je takvo preduzeće, ne mogu prodavati neposrednom pogodbom nekolicine ministara i premijera sa kupcem kojeg su oni našli (ili on njih, svejedno). Zakon kaže da se javna preduzeća moraju prodavati javnim tenderom. Ko to ne radi krši zakon, pa shodno tome mora i da odgovara. Pa nek je stoput premijer.

Ta prodaja mora da bude transparentna, da se na tenderu prijavi i učestvuje više kompanija pa da Vlada i privatizacioni savetnik javno saopšte ko je od zainteresovanih kupaca dao najbolju ponudu, odnosno najviše para. Ako se dozvoli da se NIS proda „u četiri oka“ i „ispod ruke“ između nekoliko srpskih ministara i nekoliko direktora Gasproma, nema te sile koja će ubediti normalne ljude da se tu neko nije „utalio“ i uzeo velike pare.

Nije, dakle, važno to što se javnosti sada potura - da je, navodno, ruska strana prihvatila predlog srpske strane da Gasprom plati dve milijarde evra za 51 odsto NIS-a iako je kobajagi prvo nudio 900 miliona evra. Suština je u javnoj utakmici, nadmetanju, kao što smo do sada gledali na televiziji kad je Telenoru prodavan Karićev Mobtel, kad je Fondijariji prodavan DDOR ili kad su Radiksu prodavane Robne kuće Beograd. NIS kao velika kompanija zasluži da se za njega javno nadmeću najveće i najpoznatije svetske naftaške firme pred domaćom i svetskom javnošću.

Zato je važno sada preventivno podneti krivičnu prijavu protiv mogućeg zločinačkog udruženja ili takozvane političko-trgovačke mafije koja se namerila da „ispod ruke“ proda srpsku naftnu kompaniju. Ne može se javnim dobrom tajno trgovati, pa makar to radili premijer i njegovi najbliži saradnici iz Demokratske stranke Srbije. Krivična prijava, dakle, treba da posluži kao zaštita od moguće političke trgovine javnom imovinom.

Jer, nije dobro da se takav princip i ubuduće ustali u vođenju državnih poslova. Zamislimo šta će biti kad Srbija treba da uđe u Svetsku trgovinsku organizaciju, da li će (daleko bilo) Vojislav Koštunica tajnom pogodbom Rusiji prodati Telekom ili Elektroprivredu Srbije? Dobro je što smo već ušli u Svetsku zdravstvenu organizaciju, jer bi i Galenika otišla Rusima „na doboš“. Ne smem ni da mislim šta će Koštunica još sve dati Rusima ako Srbija mora Haškom tribunalu da preda Ratka Mladića.

Da se vratim glavnom. Budućeg advokata obaveštavam da ambicija krivične prijave nije samo preventivna, da neko odustane od prljavog i nezakonitog posla koji može državi da nanese veliku štetu. Cilj prijave je da bude i blagovremena. Eto, svi smo svedoci kako s dve pa čak i pet godina zakašnjenja država uspeva da strpa u zatvor duvansku, drumsku ili prosvetnu mafiju. Tako duge istrage puno koštaju poreske obveznike, a i oni koji su drpili pare iz takve privatizacije obično se pozivaju na imunitet, izbegavaju da dođu na suđenje a najčešće sklone i sebe i pare u inostranstvo. Ovako, lepo, odmah se podnese krivična prijava za evidentno mafijaški posao, pa neka se misle oni koji se s Rusima budu talili za prodaju NIS-a da li će završiti na doživotnoj robiji.

Sve se nadam da će neki nepotkupljivi sudija tu krivičnu prijavu, kad vidi da je vrag odneo šalu (odnosno Rusi-NIS), uzeti u ozbiljno razmatranje.

Potajno verujem da će možda ta krivična prijava biti nepotrebna. Jer, ako je Srbija pravna država i ako se vlast, kao što kaže, zaista bori protiv korupcije, onda će javni tužilac po službenoj dužnosti početi da goni one državne službenike koji su zloupotrebili poverenje građana i državnu imovinu prodali nekome bez tendera, „ispod ruke“. Tužilac bi mogao u dokazni materijal da uvrsti i izjave svih nadležnih činovnika vlade koji su do juče tvrdili da je „od državnog monopola nad NIS-om gori samo privatni monopol“, a sad taj isti NIS prodaju Gaspromu. Je l' to i dalje najgore što je moglo da snađe Srbiju? To u istrazi mora javni tužilac takođe da utvrdi. Pa njegov posao i jeste da štiti državnu imovinu od neodgovornih činovnika i da njih, kad prodaju jedno preduzeće mimo zakona, odnosno bez tendera, kazni teškom robijom. Tek da to bude nauk svim budućim narodnim službenicima da paze šta rade kad se laćaju toga da u ime građana obavljaju državne poslove.

Osnovanu sumnju da se radi o mutnom poslu sa prodajom NIS-a i kod građana, a valjda i kod tužilaca i sudija, morala bi da izazove još jedna neobična činjenica. Nikada se do sada nije dogodilo da se prodaja jedne firme vezuje za strateško državno pitanje. Ako je tačno to što piše beogradska štampa da premijer ucenjuje koalicionog partnera i postpisivanje Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju Srbije Evropskoj uniji uslovljava pristankom demokrata da Koštunica i njegovi ministri iz DSS-a prodaju NIS Gaspromu – onda je to dokaz „kao kuća“ da u toj prodaji nešto krupno smrdi. I da tu nema nikakve ekonomske logike i računice.

Što se tiče Evropske unije, pa ona ne traži od Srbije da proda NIS Gaspromu da bi ušla u Uniju, Evropska unija (koliko razumem) ima nešto drugačiji uslov - traži od Srbije da ispuní međunarodnu obavezu saradnje sa Haškim tribunalom i isporuči osumnjičene za ratne zločine.

Sa advokatom (ako se javi na oglas) treba istrajavati na građanskom pravu da se brani javni interes (i javna imovina). U toj odbrani ima posla i za još neke. Na primer, za građanska i stručna udruženja, sindikate, nevladine organizacije...

09.01.2008.

Gasprom Srbija – nova država na Balkanu Južni potok, istočni greh Miša Brkić

Ima li nešto gore od NATO države na Kosovu, “koju Sjedinjene Američke Države pokušavaju da instaliraju kako bi zadovoljili svoje bezbednosne interese”, kako običava da kaže srpski premijer Vojislav Koštunica?

Ima.

GASPROM država u Srbiji, koju premijer Koštunica uporno pokušava da instalira, po cenu da Srbija izgubi energetska nezavisnost i tako ugrozi svoj integritet i suverenitet, kako bi Rusija zadovoljila svoje političke interese.

O vojnom savezu NATO sve se zna.

Ko je GASPROM?

Ima jedna dobra definicija koju je pre neki dan dao Dejvid Viktor, direktor Odeljenja za energiju i svestrani razvoj na Univerzitetu Stenford: “Energetski oslonac Rusije, kompanija Gazprom nije samo obično preduzeće nego je mnogo više od toga. Gazprom nije gasna

kompanija, to je politički kolos koji se našao u poslu s gasom. On se ne ponaša kao deo biznisa ili normalna gasna kompanija. Gazprom je politička životinja koja živi zahvaljujući svojoj monopolskoj poziciji i sasvim je organizovana da očuva taj monopol". (*Danas*, 29-30. decembar 2007. godine).

Sa tom "političkom životinjom" Vlada Srbije namerna je po svaku cenu da sklopi sporazum o strateškom partnerstvu, a koliko joj se u tome žuri vidi se i po tome što je premijer Koštunica zakazao vanrednu sednicu Vlade u subotu (29. decembra), što se ne pami od njegovog ustoličavanja na mesto šefa ministarskog kabineta. Strateško partnerstvo s Gazpromom premijer Koštunica doživljava kao svetu obavezu svoje političke karijere i zato ju je potpuno privatizovao onog trenutka kad je u leto 2007. seo da pregovora sa "gazdom" Gasproma Aleksejem Milerom i kad je sebe (sednica Vlade, 13. decembra 2007) postavio za šefa srpske Radne grupe za saradnju Srbije i Rusije u oblasti naftne i gasne privrede. To je za Košunicu bio zadatak od posebno ličnog, partijskog, ideološkog i nacionalnog interesa i zato se prihvatio šefovanja štabom čiji je posao da od Srbije stvori rusku energetska koloniju. Jer, samo dva dana ranije (11. decembra) ambasador Rusije Aleksandar Aleksejev uručio je Vladi Srbije nacrt sporazuma kojim je predviđena izgradnja dela gasovoda "Južni potok" kroz Srbiju, strateško partnerstvo u izgradnji podzemnog skladišta gasa u Banatskom Dvoru i u modernizaciji Naftne industrije Srbije.

Na subotnjoj sednici Vlade usvojena je samo Platforma za pregovore sa Rusijom (čitaj, Gazpromom) o saradnji u oblasti naftne i gasne privrede. Dan ranije bilo je najavljeno da će se Vlada izjasniti o ruskom Nacrtu sporazuma, ali se u saopštenju za javnost izdatom posle sednice Vlade govori samo "o usvajanju Platforme za pregovore", koji inače traju već nekoliko meseci. To bi trebalo da znači da je trenutno propao pokušaj Koštunice da "za džabaka" i po ubrzanom postupku Srbiju izruči Gazpromu. Taj pokušaj započeo je potpisivanjem izvesnog Memoranduma o razumevanju i izgradnji gasovoda kroz Srbiju koji su 20. decembra 2006. godine u Moskvi potpisali predstavnici Vlade Srbije i Gasproma.

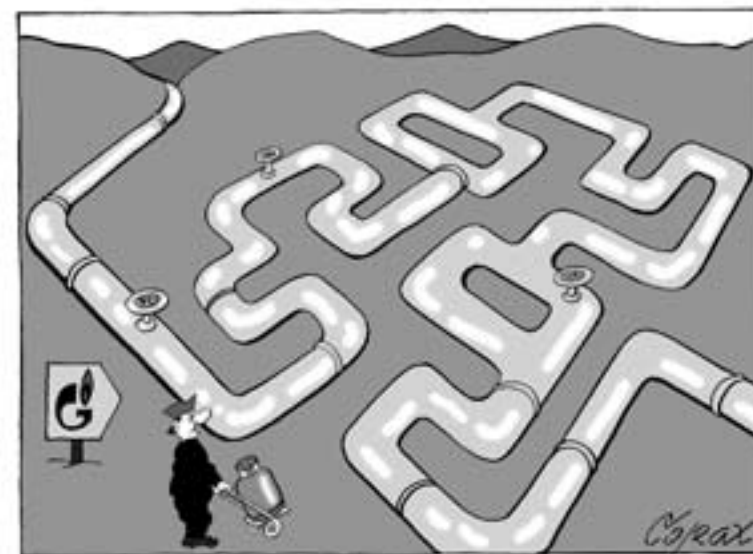
Zasluga za privremeno zaustavljanje ubrzane predaje srpske energetike u ruske ruke pripada ministru ekonomije Mladanu

Dinkiću koji je zajedno sa ostalim ministrima iz svoje stranke G17 plus glasao protiv a zatim napustio sednicu Vlade. Dinkić je priznao da je na sednici Vlade "bila i sadašnja ruska ponuda", što znači da je Vlada obmanula javnost saopštenjem da je usvojila "Platformu za pregovore". Dinkić tvrdi da je ruska ponuda veoma nepovoljna za Srbiju, jer se uopšte ne garantuje da će magistralni gasovod "Južni potok" proći kroz Srbiju, a s druge strane traži se da Gazprom odmah preuzme 51 odsto u NIS-u, za šta su ruski pregovarači ponudili 400 miliona evra, što je dva puta manje od trenutne knjigovodstvene cene NIS-a.

Na osnovu Dinkićeve izjave ispostavlja se da je Koštunica spreman, ne da proda, nego da budzašto rasproda ne samo imovinu srpske naftne kompanije nego i energetske nacionalne interese.

Pod firmom navodne "izuzetne važnosti" sporazuma za Srbiju, javnost se obmanjuje svakojakim slatkorečivim pričama i obećanjima.

Tako je prvo "puštena buva" preko podobnih medija da će "ruska ulaganja u tri energetska projekta u Srbiji, predviđena nacrtom međudržavnog sporazuma, iznositi dve milijarde evra a nezvanično se saznaje da ima oponenata predloženom sporazumu i to iz jedne

partije vladajuće koalicije, ali i da je većina za poštovanje rokova i prihvatanje sporazuma”.

Potom ministar energetike Aleksandar Popović tvrdi “da su najveće količine nafte na srpskom tržištu ruskog porekla, pa je prirodno da je sporazum o energetske saradnji sa Rusijom od izuzetne važnosti za Srbiju”. Ministar, naravno, prećutkuje da u Srbiji ne bi bilo najviše ruske nafte da je Vlada liberalizovala tržište i dozvolila da sve zainteresovane svetske kompanije (Šel, Mol, OMW, Britiš petroleum, Adip) prodaju svoju naftu i naftne derivate u Srbiji. Zakonom koji propisuje da sadašnji prodavci nafte u Srbiji moraju da kupuju naftne derivate isključivo od NIS-a, Vlada je stvorila ključni preduslov da Srbija zavisi od ruske nafte.

Funkcioner Evropske komisije Fabricio Barbazo ocenio je 18. decembra u Beogradu na konferenciji za novinare posle Ministarskog sastanka Energetske zajednice da bi “Srbija trebalo da otvori tržište energije i ojača konkurenciju. Time bi se snizile cene i povećala efikasnosti usluga na energetskeom tržištu”.

Koštuničini ministri koriste još jedan kvaziargument da bi energetske nezavisnost Srbije predali u ruke ruske državne kompanije Gazprom. Ministar trgovine Predrag Bubalo tako kaže da je “Srbija energetske veoma zavisna država i da nema dovoljno energenata bilo da je reči o nafti ili gasu”.

To je tačna konstatacija, ali je veliko pitanje da li se taj problem rešava tako što Srbija pod nepristojnim uslovima postaje energetska kolonija Rusije, ili se traže alternativne mogućnosti. Ako neko od ministara tvrdi da je to jedino rešenje, taj ne govori istinu jer je Srbija u poslednjih šest meseci nekoliko puta prećutala ili odbila ponude da se uključi u regionalne inicijative za podizanje energetske nezavisnosti. U avgustu u Salzburgu i u novembru 2007. u Dubrovniku predsednici država ili vlada država regiona dva puta su razmatrali (između ostalog) kako zajednički da reše problem snabdevanja energentima. Ni na jednom od ta dva skupa Srbiju nije predstavljao ni predsednik, ni premijer. U Salzburg premijer Koštunica nije otišao jer je imao preča posla (Kosovo), a u novembru je na skup u Dubrovnik poslat Milko Štimac, predsednik Komisije za hartije od vrednosti.

Srbija se “pravi luda” i kad je u pitanju još jedna inicijativa koja bi, kroz zajednički projekat, mogla zemljama u regionu da omogući veći stepen energetske nezavisnosti, pre svega u snabdevanju gasom. Naime, početkom decembra 2007. godine mađarski naftno-gasni gigant MOL pokrenuo je inicijativu za objedinjavanje gasovodne mreže centralne i jugoistočne Evrope i pozvao kompanije u Sloveniji, Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini, Srbiji, Rumuniji, Bugarskoj i Austriji da naprave zajedničku regionalnu gasnu kompaniju koja će upravljati transportom gasa u regionu. Izvršni direktor Mol grupe Đerđ Mošonji izjavio je da bi stvaranje takve kompanije “svakoj zemlji učesnici moglo da donese ekonomsku korist i energetske sigurnost i izrazio uverenje da će objedinjavanje regionalne mreže za prenos gasa podržati Evropska komisija, jer je potpuno u skladu sa njenom politikom”.

Novoosnovana kompanija, koja bi imala najdužu gasovodnu mrežu (27.000 kilometara) u Evropi, mogla bi da svoje akcije prodaje putem javne ponude i na taj način privuče kapitalne investitore. A s druge strane, i potrošači bi imali koristi od integrisanog sistema koji bi garantovao opštu sigurnost u isporukama gasa.

Zvanične odgovore MOL-u već su poslale Slovenija i Austrija. U januaru 2008. biće održan zajednički sastanak svih gasnih preduzeća iz regiona na kome će se razgovarati o stvaranju regionalne gasne kompanije, kako bi se izbegla zavisnost u isporukama gasa. Srbija se, naravno, nije oglasila niti namerava. Srbija je izabrala drugi put, ona namerava da ostane zavisna od Gazproma (i Rusije). Ta odluka je zapravo dokaz o prirodi vlasti. Srbija ne samo da ima kratkovidu, nego i lenju Vladu, nesposobnu da sagleda procese u vremenu i okruženju. Iz te žablje perspektive Vojislav Koštunica vidi Srbiju kao malu zemlju bez dovoljno energije, koja mora da se osloni na velikog, slovenskog brata na istoku. Političke elite u zemljama regiona imaju drugačiju percepciju, pamet i strategiju kako bi odbranile svoj suverenitet, čuvajući energetske nezavisnost. One više veruju da ako se udruže postaju dugoročno moćniji i ozbiljniji igrač na tržištu koji svojim potrošačima (građanima) nudi sigurnost u snabdevanju gasom.

Ta proaktivna strategija političara i poslovnih ljudi koji imaju viziju vidi se na još jednom primeru iz susedstva.

Dok srpska Vlada i njen premijer Vojislav Koštunica sanjaju "istočni greh" sa "južnim potokom", dve kompanije iz okruženja (češki) ČEZ i (mađarski) MOL sklapaju strateški savez za proizvodnju struje korišćenjem gasa. U Pragu 20. decembra te dve kompanije formirale su zajedničko preduzeće u koje će investirati 1,4 milijarde evra za proizvodnju struje korišćenjem gasa pre svega u Slovačkoj i Mađarskoj, sa mogućnošću daljeg proširenja u Hrvatsku i Sloveniju. "Ovim ugovorom se povećava sigurnost u snabdevanju električnom energijom, obezbeđuje značajna sinergija i dalje se uvećava efikasnost rafinerija", izjavio je tim povodom generalni direktor Grupe MOL Žolt Hernadi.

Za razliku od suseda Vlada Srbije gura Gasprom kao strateškog partnera za NIS i celokupnu energetiku, unapred obeshrabrujući sve potencijalne kupce NIS-a da se jave na tender, ako ga uopšte bude. "Zašto smo se onda sedam godina maltretirali i angažovali privatizacije savetnike da bi sada preko Nacrta sporazuma NIS dobio strateškog partnera?", jadikuje bivša savetnica vicepremijera Miroljuba Labusa za energetiku Zorana Milanović-Mihajlović. "Nikako nam ne odgovara da NIS, koji ima dve rafinerije na putu budućeg Panevropskog naftovoda, dajemo na takav način bilo kom partneru", upozorava Zorana Milanović-Mihajlović

Premijer Koštunica neće moći da zabija glavu u pesak i da sa javnošću komunicira samo saopštenjima. Morao bi da javno, pred TV kamerama, odgovori na veoma teške optužbe svog ministra ekonomije. Jer, Dinkić tvrdi da je "upozorio kolege iz Vlade da bi se na međunarodnom tenderu za NIS mogla dobiti cena koja je za pet do osam puta veća od ove koju nude Rusi" i postavlja pitanje zašto Srbija ne kaže koliko ona traži para za NIS jer je bitno da Srbija dobije gasovod, ali imajući u vidu da će on biti aktivan tek za pet godina, jako je bitno da se za NIS postigne odgovarajuća cena. "Nisam dobio odgovor. Od premijera sam zatražio razrešenje u Radnoj grupi zato što mi se vezuju ruke i zato što predlog koji daje Ministarstvo ekonomije da treba tražiti normalnu cenu za NIS neki članovi Grupe su odbijali, kao da će se Rusi uvrediti ako im se traži normalna cena za NIS i ako se ide preko neke cifre koja je 400 -500 miliona evra. Ne želim da snosim niti moralnu, niti profesionalnu odgovornost za eventualne negativne posledice", zaključio je Dinkić.

To su ozbiljne optužbe.

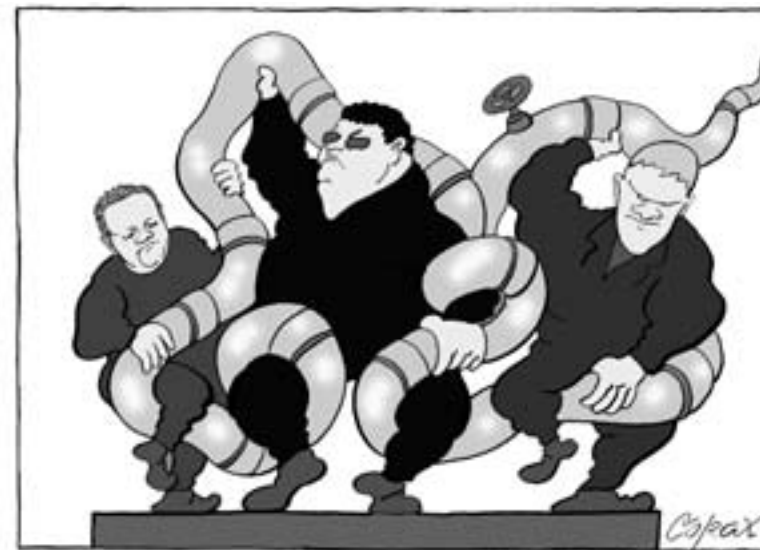
Ko su članovi Radne grupe koji neće da čuju racionalne argumente vezane za prodaju NIS-a i kakav je to državni aranžman od koga jedan ministar diže ruke da na kraju ne bi bio odgovoran?

Kako generalni direktor NIS-a Srđan Bošnjaković može javno da kaže: "Nama je prihvatljiva sinergija sa ruskim partnerom, nije nam bitan model privatizacije, bitan nam je ugovor"?

Pitanja je mnogo. Na primer, da li je zaista minimum propusne moći gasovoda "Južni potok" 10 milijardi kubika gasa, što je dovoljno samo za domaće potrebe i što znači da Srbija neće imati prilike da zarađuje od tranzitnih tarifa?

Zatim, da li je tačno da Sporazum predviđa produženje zabrane uvoza gotovih derivata nafte u Srbiju do 2012. godine, što znači da će sve domaće i inostrane kompanije na srpskom tržištu biti prinuđene da i dalje prodaju samo gorivo NIS-a, odnosno Gasproma? To praktično znači da Srbija pristaje na monopol Gasproma i na preradu sirove nafte do liberalizacije srpskog tržišta.

Ko je pozvaniji da javnosti da odgovore na ta pitanja od Vojislava Koštunice, premijera i šefa radne grupe za naftno-gasni dil sa Rusima? Odbrambena teza iz premijerovog okruženja "da se mora

ćutati dok se pregovori ne završe”, samo je još jedan pokušaj da se javnost anestezira a da u međuvremenu energetska sudbina Srbije “bez ispaljenog metka” i po bedno niskoj ceni bude predana u ruke Gasproma.

Da li je Gasprom dugoročno zaista najbolje rešenje za Srbiju?

Ruski lobista Vojislav Koštunica i hor “DSS dečaka” tvrdi da jeste. Ali o tako ozbiljnoj temi nije bilo javne rasprave. Kad je započeo ozbiljan dijalog, ministar Dinkić demonstrativno je napustio sednicu Vlade. Da li G17 plus treba da napusti vladajuću koaliciju pa da javnost u Srbiji shvati kolike su razmere Koštuničinog “istočnog greha”?

Za ovu raspravu moglo bi da posluži i mišljenje već citiranog Dejvida Viktora, direktora Odeljenja za energiju i svestrani razvoj na Univerzitetu Stenford. On smatra da Gasprom greši kada ne investira u pronalaženje novih nalazišta. “Podaci jasno pokazuju da je samo jedna četvrtina Gaspromovih kapitalnih investicija, od 2000. do 2006. otišla u proizvodnju gasa. Većina njegovih investicija otišla je sasvim van gasnog sektora, uključujući medije i banke. Kompanija, i pored velikih prihoda od gasa, ne ide dalje da pronalazi i proizvodi više gasa. Rezultat je stvaranje krize gasa koja je prošle godine dotakla i ruske gradove. Gasprom nije u stanju da proizvede dovoljne količine gasa da bi zadovoljio unutrašnje zahteve i izvozne obaveze. U sledeće dve do četiri godine može doći do znatnog nedostatka gasa u Rusiji. Ako se gledaju proizvodni troškovi novih gasovoda, nije jasno da li Rusija, odnosno Gasprom, ima dobru poziciju da bude najveći evropski snabdevač gasom u bliskoj budućnosti. Stvarni troškovi izgradnje novih nalazišta gasa u Rusiji, polja Štokman ili Jamalsko poluostrvo, dva puta su veći od razvoja novih gasnih polja u severnoj Africi. Dugoročno, ovo je veoma opasno za Rusiju. Dozvoljavajući gasne krize, Rusija samu sebe istiskuje iz biznisa s gasom”, tvrdi Viktor.

30.12.2007.

Bekstvo u Rumuniju

Svetlana Lukić

Dobar dan svima, a pre svega Beograđanima koji su jutros zatekli ulice čiste kao nove. Gradske službe su radile celu noć, pralo se, čistilo, uklanjali su se tragovi sinoćne sramote. Gradonačelnik Beograda i drugi kadrovi DS u gradskoj vlasti su radili svoj posao, ali su ujedno nastavili i da igraju ulogu koju je njihovoj stranci namenio Koštunica – da sakrivaju, pokrivaju, maskiraju sve pogane stvari koje čini njihov koalicioni partner.

Tadić je pobjegao u Rumuniju da ne bi morao da se penje na binu sa Nikolićem, a onda je iz Bukurešta pozivao na mir. Ne mora predsednik ni da se vraća, Tomislav Nikolić mu je sinoć preteo mandat. Može Tadić slobodno da nastavi obilazak zemalja koje još uvek nisu priznale Kosovo. Može pravo iz Rumunije u sunčanu Španiju, pa na sunčani Kipar, kupićemo mu i onaj avion koji se puni kerozinom u vazduhu, da ne mora ni da sleće – ako se tako oseća bezbednijim. Predsednik nam je pravi srpski Odisej, čuje glasove sirena, glasove predaka koji ga dozivaju, a on, naš lepi Odisej, vezao se za jarbol da ih ne bi sledio i udavio se.

Sinoćna Koštuničina arhetipska narodna pobuna protiv moćnika pretvorila se u divljanje čopora mladih srpskih pokoljenja. Srpski nacionalizam sinoć je doživeo svoj logičan kraj. Kosovski mit se sinoć tako lako transformisao u krađu patika, piva i boksova cigareta.

Vučići, Koštunice i Kusturice su nam sinoć demonstrirale kako treba da izgleda početak potrage za otetom otadžbinom, izgubljenim gralom koji će vratiti slavu predaka i snagu narodu koji je na izdisaju.

Jedan od najslavnijih srpskih grobara se sinoć na bini kleo u boga, a njegovo strašilo Vučić, mali maroder koji je huškao ljude na klanje, dok je on skupljao skupocene parfeme i kvadrata stanova po Beogradu, optuživao je da su za sinoćno nasilje krivi oni mediji i pojedinci koji priznaju da je Kosovo nezavisno i time provociraju njegov narod.

Koštunica je sinoć šištao, glumeo, podvriskivao o nepravdi, a njegovo strašilo, novopečeni Srbin, Emir Kusturica, podsmevao se nama poturicama, podsmevao se strahu nas koji za male pare prodajemo srpstvo. Mi smo postali loši Srbi za male pare, a on veliki Srbin za velike. Njemu naravno nije do srpstva, nego je besan zato što nije uspeo u Americi i zato sinoć kosovskom mitu suprotstavlja holivudski.

Svi se pitamo kuda vodi ovo što je sinoć počelo. Šta u stvari hoće Koštunica: koncentracionu vladu, vanredno stanje ili je prošao sve te faze i sada je prosto samo žedan krvi. Da li je na njegovom oltaru dovoljna žrtva ono ugljenisano telo iz američke ambasade.

Emisija Peščanik, 22.02.2008.

Vanredno stanje

Vladimir Gligorov

Najpre dva navoda iz napisa Vojislava Koštunice iz 1996. objavljenog u *Obrazu*. Duži nudi odličnu ocenu rezultata srpske politike:

“Srbi su danas izgubili neopisivo mnogo. Taj gubitak je ne samo politički i nacionalni, već duhovni i moralni. Dva poslednja veka srpske istorije su obesmišljena. Moglo se i drugačije i pametnije. Ali oni koji su nasuprot poukama svekoličke srpske istorije smatrali da u najvećim iskušenjima po narod treba odlučivati bez naroda nisu mogli drugačije. Oni koji su nacionalni program sveli na puko, beznačajno i beskrupulozno nastojanje da vlast očuvaju po svaku cenu – drugačije nisu mogli. Ako oni drugačije nisu mogli, onda iz ovoga sleduje samo jedan zaključak: Drugačije se može i drugačije postaje moguće samo bez njih. Ovo nije nikakav politički stav, već običan zdravorazumski zaključak.”

Kratki navod danas ima neočekivanu dubinu: “Ne može se vladati bez krivice.”

Danas kada se najavljuje vanredno stanje, valja razmisliti o tome gde su vladari Srbije doveli zemlju i kolika je njihova krivica. Vanredno

stanje, međutim, ima za cilj da se krivica prebaci na druge. A biće velika, jer će šteta biti velika.

Protiv koga se uvodi vanredno stanje? Objašnjenja koja se daju, da je to odgovor na očekivano proglašenje nezavisnosti Kosova i na slanje misije Evropske unije na Kosovo, nemaju smisla. Uvođenjem vanrednog stanja se ne može uticati ni na odluku Kosova niti na odluku Evropske unije. Razlozi mogu biti samo drugi. Njih ne moramo dugo da tražimo.

Prvi razlog je lako vidljiv: reč je o uspostavljanju kontrole nad onima koji se ne slažu da je potrebno kosovskoj politici žrtvovati približavanje Evropskoj uniji. Oni bi lako mogli da budu većina sutra, ako nisu već danas. Ukoliko se uvede vanredno stanje, ta se činjenica, misli se, može zanemariti. Pre svega zato jer se računa na oportunizam onih koji bi trebalo da ih zastupaju, a to je pre svega Demokratska stranka. Što se drugih tiče, njima sleduje etiketa izdajnika, koju oni treba da shvate kao pretnju.

Drugi se razlog takođe može relativno lako videti. Najverovatnije se planira da se uzburka sever Kosova, što će se možda uzeti i kao formalno opravdanje za uvođenje vanrednog stanja. Time će se dodatno zaglušiti glasovi svih onih koji misle drugačije. Jasno je da će se vlast time unapred osloboditi od svake krivice, a razloga za nju će biti mnogo. U tom smislu se duži navod iz Koštuničinog napisa može smatrati čak proročanskim.

Koje će biti posledice vanrednog stanja? Politički posmatrano, njime će se neslaganja preneti iz ustanova na ulicu. To je sve već viđeno u vreme vladavine Slobodana Miloševića. Jer kada vlast prebaci krivicu na narod, narod će od vlasti tražiti odgovornost. (Zanimljivo je, usput ima smisla primetiti, da je Koštunica u pomenutom napisu toga bio svestan i pozivao je narod da preuzme odgovornost.) Koji će intenzitet tih sukoba biti teško je reći, ali ovo što sada vlasti u Srbiji rade znalo je da bude i uzrok građanskom ratu. O velikoj je krivici reč, o čemu bi posebno trebalo da razmišlja predsednik Srbije.

Sa ekonomske tačke gledišta, posledice nije lako precizno utvrditi, ali one bi svakako bile negativne i veoma verovatno značajne. Dovoljno je da presuše izvori finansiranja, pa da pad potrošnje

i ulaganja bude dramatičan. A ako ulagači novca počnu da beže iz zemlje, preći veoma ozbiljna kriza. U tome neće dobro proći ni radikali, jer će biti više nego saučesnici i neće više imati šta da ponude ni starim ni novim gubitnicima.

U demokratijama, vlasti koje stoje pred ovakvim porazom pred kakvim stoje danas u Srbiji daju ostavke i traže obnavljanje legitimnosti na izborima, vođeni javnim interesom. Kao što lepo kaže sam Koštunica. Jer su spremni da priznaju krivicu. Srpske će vlasti krenuti drugim putem ako uvedu vanredno stanje.

11.02.2008.

Beogradska žrtva paljenica

Mirko Đorđević

Četrdeset je dana od kako je mladić Z. Vujović izgoreo u plamenu američke ambasade.

Ljudi smo i dugujemo mu sveću, taj simbol žrtve koju živi prinose mrtvima. I neka u ovom zapisu izostane učena rasprava o žrtvi u krugu religijskih sistema, osim nekoliko napomena. Postojale su u istoriji razne vrste žrtava. Najpoznatije su žrtve paljenice – na žrtveniku je životinja, žrtve zahvalnice i pokajnice. I danas se čoveku leđi krv u venama kada čita kazivanje u knjizi Mojsijevoj, 22.1-23, kada Avram prinosi dugo čekanoga sina Isaka kao žrtvu – ime Isak znači „milo dete koje se smeje“ – ali ga viša sila sprečava i umesto deteta na žrtveniku je ovan. Ostavimo to Ničeui i Kjerkegoru, koji su debele knjige napisali o tome. Novi zavet je „natkrilio“ sve te varvarske običaje, kojih su se Jevreji polako odricali. Sa Hristom – koji se dobrovoljno žrtvuje za sve – smisao žrtve je prebačen u simboličku ravan. Imaju smisla samo simboličke, duhovne žrtve. A to su molitve, deljenje milostinje i sveća koja gori. Hrišćanska crkva priznaje samo „beskrvnu žrtvu“, a tome uči i naša Srpska pravoslavna crkva u svojim službama.

Nije tako bilo onog februarskog dana, kada je vatra progutala nesrećnog mladića.

Pravo je ljudi da protestuju i niko razuman to sporiti ne može. No, politički prvaci su harangom raspaljivali masu do izbezumljenosti. Sve to su podsticali gospoda Koštunica i T. Nikolić. Gorela su zdanja stranih država, opljačkano je stotinu radnji nedužnih srpskih građana. Bila je to noć pijana u svakom pogledu – grad je goreo i plamen je progutao nedužnog mladića. Opili su ga nerazumnim rečima slepog gneva i prkosa. Mladić je izgoreo – toliko da ga nije bilo lako identifikovati – jer ga je bezumlje prinelo na žrtvenik jedne loše politike. Ništa se uspaljenim vođama dogodilo nije – otišli su na moleban u hramu Sv. Save. A služba molebana služi se „u vreme tuđinske navale, međusobnog rata, pomora, suše i gladi“. Služio je arhijerej, čteci su i đakoni sasluživali, a dične glave narodnih voždova Koštunice i Nikolića pognuto su pratile.

A samo nekoliko stotina metara od hrama goreo je mladić kao žrtva raspaljenog nacionalističkog bezumlja. Ničeg tu nije bilo od normalnog građanskog protesta. Ničeg hrišćanskog ni među državnim ni među crkvenim glavarima – dimio se paganski žrtvenik. Trajala je jedna pijana beogradska noć, koja nikom – a Kosovu najmanje – dobra donela nije. Ta noć bezumlja je bila vrhunac jedne promašene politike V. Koštunice i njegovih zvaničnika. Ostala je slika u sećanju, koja je otišla i u svet.

Zapis je ovaj mala voštanica na grobu mladića koji je žrtva paljenica politički ostrašćenih, paganski „nadahnutih“ moćnika.

02.04.2008.

Dverjani u Pančevu

Jovan Byford

Dan posle promocije *Peščanika FM* u Pančevu i verbalnog sukoba između predstavnika Dveri srpskih i ostale publike, Informativna služba Srpskog sabora Dveri objavila je saopštenje u kome je javnosti ponudila svoju verziju ovog incidenta. U saopštenju se navodi da je RTV B92, koja je prva prenela vest o tribini u Pančevu, jos jednom “izvrnula činjenice” i “prećutala istinu”. Prema izvorima Dveri, desetak članova ovog pokreta došlo je da sluša učesnike tribine. Ostali bi najverovatnije neprimećeni da advokat Srđa Popović nije u jednom trenutku povredio “**nacionalno dostojanstvo**” (masna slova u originalu) prisutnih dverjana, koji su istog trenutka odlučili da iskoriste svoje neotuđivo pravo na “dostojanstvo” i “rešeno ali dostojanstveno” zatražili da im se omogući “učešće u dijalogu”. Potom je na njih nasrnulo “dve stotine pripadnika LDP”, predvođenih Biljanom Srbljanović, da bi ih potom od sigurnog linča spasli službenici obezbeđenja i policija. Da se organi javnog reda nisu u tom odsudnom trenutku našli na licu mesta, od ruke Biljane Srbljanović nastradao bi, između ostalih, i Boško Obradović, jedan od vođa i osnivača ove patriotske organizacije, član redakcije lista *Pravoslavlje* i laureat nagrade Miloš Crnjanski.

Do sada smo na tribinama *Pešcanika* viđali članove raznih desničarskih pokreta, od arandelovačkih “Naših” do Otačastvenog pokreta Obraz, ali ne i predstavnike poluoficijelnog podmlatka Srpske pravoslavne crkve i kolumniste njenog najpoznatijeg glasila. Pojavljivanje predstavnika Dveri u Pančevu me je iznenadilo! Do sada su Dveri u javnosti bile poznate pre svega kao organizator tribina, a ne kao neko ko ih ometa. Takođe na svom sajtu, lideri ovog pokreta redovno brane pravo na slobodu izražavanja. Branili su čak i pravo neonacista da marširaju ulicama Novog Sada. Tada je rečeno da u “demokratskim zemljama” svako, pa i Goran Davidović, ima pravo da kaže šta hoće, a da samo država može da izrekne sankciju ako neko pravo na slobodu reči “iskoristi za raspirivanje mržnje ili izazivanje nasilja”. Pošto su vlasti Davidoviću uskratile to pravo, Dveri su ga proglasile “žrtvom” progona! Imajući sve to u vidu, može se postaviti pitanje – kako to da dverjani u subotu nisu pokazali toleranciju prema učesnicima tribine *Pešcanika* i nisu poštovali svakome zagarantovano pravo na slobodu izražavanja? Kako to da nisu reakciju prepustili policiji i državnom tužilstvu, kako to priliči “demokratskim državama”? Da li ovaj najnoviji događaj ukazuje na radikalizaciju političkih stavova Dveri srpskih? Napuštaju li Dveri svoje demokratske principe i salonske manire postajući tako “aktivisti” poput onih u drugim, agresivnijim organizacijama, od kojih su se lideri ovog pokreta do sada najčešće ograđivali?

U *Pešcaniku* sam proteklih godina više puta pominjao Dveri, tvrdeći da ovo udruženje ne treba stavljati u isti koš s pokretima kao sto su Obraz ili Nacionalni stroj. Od 2001. godine Dveri nastoje da budu shvaćene i prihvaćene kao mejnstrim desničarski, hrišćanski omladinski pokret. U tome su u velikoj meri i uspeali. Lideri ove organizacije zastupaju izrazito desničarske, nacionalističke ideje, ali u ambijentu u kome deluju oni nikad nisu bili naročito “ekstremni”. Bolje reći, nisu bili ništa veći “ekstremisti” od mnogih vladika Srpske pravoslavne crkve, ministara DSS koji redovno posećuju njihove tribine na Mašincu, ili jednog kolumniste lista *Politika*, koji je bez sumnje mislio na Dveri kada je pre nekoliko meseci egzaltirano najavio “jedan pokret” koji je “na pomolu” u Srbiji.

Moj stav o Dverima ostaje nepromenjen i nakon subotnjih događaja. Ono što se dogodilo u Pančevu ne kazuje nam zapravo ništa novo

o Dverima kao pokretu. U pitanju je samo još jedna potvrda onoga što već znamo o stanju u Srbiji danas. Naime, u poslednjih šest meseci, u anticipaciji otcepljenja Kosova, celo srpsko društvo, tačnije, njegov najveći deo poznatiji kao “prva Srbija” – zajedno sa Dverima i njihovim političkim, ideološkim i institucionalnim sponzorima – skrenuo je udesno. Da bi pre dve nedelje, kada je Kosovo zvanično proglasilo nezavisnost, u Srbiji započeo kolektivni performans koji podrazumeva da mu svako ima dati individualni ili kolektivni “doprinos”, svejedno da li na sopstvenu ili na štetu drugih, samo da bi pokazao i dokazao, sebi i drugima, koliko je “teško bez Kosova”.

Da je situacija u Srbiji normalna, lideri Dveri bi proglašenje nezavisnosti Kosova propratili tribinom ili čak serijom tribina na Mašincu. Ili bi izveli svoje simpatizere na ulicu, što su i učinili, i to među prvima, još pre zvaničnog proglašenja nezavisnosti. Ali u Srbiji posle 17. februara normalne i sasvim legitimne političke i društvene aktivnosti više nisu na ceni. Vanredna situacija zahteva vanredne postupke, uključujući i radikalnije forme iskazivanja patriotizma. Prema tome, događaj u Pančevu može se posmatrati kao mala i zapravo dosta bleđa inscenacija jedne od vlasti i medija mesecima pothranjivane i uveličavane “nacionalne traume”. Ništa više. Boško Obradović i njegovi istomišljenici samo su nastojali da pokažu sebi i drugima da “vole Kosovo”, ne manje nego što ga vole “Naši” ili Obraz.

Jasno je da dverjani za ovaj “nastup” nisu slučajno izabrali tribinu *Peščanika*. Lideri te organizacije su u decembru prošle godine sa oduševljenjem propratili ‘događanje naroda’ u Aranđelovcu. U tekstu pod nazivom “Demokratski aranđelovački ustanak” Branimir Nešić, jedan od osnivača Dveri srpskih (i operativni urednik *Pravoslavlja*), pozdravio je borbu “jednog dela građanstva Srbije” koji je “u srcu ustaničke Šumadije” hrabro uskliknuo “no pasaran” pred predstavnicima “neprimerenog, u velikoj meri netačnog i jednostranog prozivanja i vređanja najvažnijih nacionalnih institucija srpskog naroda”. Nešić je u aranđelovačkom događanju naroda prepoznao prekretnicu, početak “prvog ustanka srpskog naroda u 21. veku” i nagoveštaj predstojećeg rata protiv “medijske diktature” RTV B92.

Događaj u Aranđelovcu značajan je, međutim, ne toliko zbog navodne odvažnosti “Naših” u borbi protiv B92, već zato što je podrška koju su izgređnici tada dobili od političara iz vladajućih struktura uklonila negativne konotacije ovakvog oblika agresivnog političkog aktivizma, do tada pripisivanog ekstremističkim grupama. Pančevo, dakle, ne pokazuje da su Dveri u “postkosovskom ciklusu” postale ekstreman pokret, već potvrđuje da je ometanje *Peščanika* danas mejnstrim. Aranđelovac je, kako tvrdi Nešić, postavio promocije *Peščanika* u žižu onoga što on naziva “organizovanje i aktivizam” srpskih nacionalista i pretvorio ih u mesto na kome će se od sada svi - od lokalnih ogranaka “Naših”, Obraza i Nacionalnog stroja, preko Dveri, pa sve do predstavnika narodnjačke koalicije i drugih njima naklonjenih javnih ličnosti - redovno nadmetati u iskazivanju lojalnosti prema idejama “svetosavskog nacionalizma” i celovitosti Srbije.

Naravno, u svom tekstu objavljenom na sajtu Dveri, Nešić nije pozvao članove i simpatizere ove organizacije na nasilje prema organizatorima i učesnicima tribine *Peščanika*. Naprotiv, kao hrišćanin i demokrata, Nešić se založio za aktivizam “u demokratskim okvirima” i za borbu koja neće ugroziti “mirno ljudsko dostojanstvo” boraca za srpsku stvar. Boško Obradović i njegovi “saborci” su u subotu takođe iskazali vernost ovom principu, što se uostalom moglo i očekivati, jer Obradović nije ni huligan ni nasilnik. Treba ipak pomenuti da je Nešićevo ograđivanje od nasilja u ime Dveri srpskih ipak samo delimično. Pozivajući

bundžije koji će ubuduće ometati tribine *Peščanika* da se uzdrže od izgređa, on umesto reči nasilje koristi eufemizam “neobuzdanost junaštva”. Nešić dakle nasilju na nekoj budućoj tribini *Peščanika* unapred daje pozitivno značenje i posmatra ga kao normalan, ako ne i normativan, vid izražavanja “nacionalne frustracije”. Ali zar nismo isti ovaj zabrinjavajući argument poslednjih nedelja čuli i od raznih političara, savetnika, analitičara i javnih radnika?

Ne mogu da završavajući ovaj osvrt ne dotaknem i pitanja neotuđivog “prava na učešće u dijalogu” na koje su se u subotu pozvali dverjani. Da li je to pravo zagarantovano svakom učesniku tribine koju Dveri organizuju na Mašincu? Nije! Boško Obradović je lično bar jednom (u decembru 2004), kao domaćin tribine Dveri posetiocima uskratio to fundamentalno pravo. U uvodnoj reči on nije pozvao publiku da u bilo kom trenutku prekine izlaganje govornika i time “rešeno ali dostojanstveno” zatraži “učešće u dijalogu”. Naprotiv, od publike je zatražio da pitanja napišu i proslede ih njemu kao domaćinu skupa, da bi ih on tek posle završenih izlaganja postavio učesnicima. Zašto se u subotu u Pančevu Obradović nije latio olovke i pismeno postavljenim pitanjem iskazao svoje nezadovoljstvo? Pretpostavljam zato što voli Kosovo.

03.03.2008.

Novokomponovana izdajica

Vesna Rakic-Vodinelic

Taman sam pomislila kako smo mi *izdajnici* (*ustaše, lopovi, soroševci*) najzad očistili svoje redove – kad, evo Maje Gojković, Naše Maje, koja počinje predizbornu kampanju slavodobitno javljajući: „I mene su stavili na listu izdajnika!“ Vizuelno stilizovana, demokratski nadahnuta, obaveštava čitateljstvo (na primer, u *Blicu* od 23. marta 2008) o političkom progonu kojem je izlažu braća (i, dakako, sestre) srpski radikali, otkako je isključena iz partije i time stavljena na lokalnu medijsku crnu listu. U slatkoj progonstvenoj jezi vidi sebe kao „izbrisanu“, za sada, doduše samo sa spotova SRS, što je u njenoj grandomanskoj vizuri uporedivo – ni manje ni više – sa vremenima Mađarske revolucije i Praškog proleća. Naša Maja, junakinja našeg doba, zajedno sa Laslom Rajkom, Rudolfom Slanskim, ali i sa Đilasom, Rankovićem i ostalim nevidljivim fotografskim objektima! Budući da su, prema njenim rečima „gotovo svi“ ekstremno levo ili ekstremno desno, Naša Maja će sama pravo u centar. Pri tom, ipak, navodno pregovara sa Demokratskom strankom, „ali još nije ništa definisano“. (Ako kojom nevoljom i bude, biće to krajnje zanimljiva definicija.) Kosovsko pitanje,

kaže Gojkovićeva, „se jedino može rešiti ulaskom naše zemlje u evroatlantske integracije“, a Srbija će najbolje „pomoći Srbima i nealbancima kao članica Evropske unije“.

Šta smo naučili o političkom kedu novokomponovane izdajnice?

Najpre, da u SRS nema unutrašnje demokratije. Ta, nemojte kas`ti! A mi mislili da tamo još uvek prorađuju dvanaestu tezu o Fojerbahu u mirnoj, demokratskoj i dostojanstvenoj atmosferi.

Potom, u Srbiji navodno postoji, pored ekstremne desnice i ekstremna levica. Hajde da damo Kviska: da li je Naša Maja pod ekstremistima leve provenijencije imala u vidokrug anarhiste (koji nikad ne učestvuju na izborima), NKPJ (stranku odumrlu prirodnom selekcijom), LDP (članicu Liberalne internacionale, što u uobičajenom političkom toku stvari po sebi isključuje levičarski ekstremizam) ili, pak svoje dugogodišnje koalicione partnere, danas oličene u Dačiću (nerazjašnjena „afera kofer“, pun prljavog kapitalističkog novca)? I bez objašnjenja „levog ekstremizma“ u srpskim uslovima, jasno je da osoba koja izgovara ovakve larpurlartističke parole nema jasnu svest o političkoj sceni zemlje u kojoj nastoji da ostvari izborni uspeh. A takvog (i takvih) već i bez nje imamo previše.

Obrađujući sopstvenu disidentsku poziciju, Naša Maja se ne identifikuje sa dugogodišnjim i danas aktuelnim proganjanjem i osujećavanjem, na primer, Žena u crnom (u kojem je i sama zajedno sa ostalim radikalima, sudelovala). Njeno „proganjanje“ je drukčije: ona je uporediva sa žrtvama koje su istorijski i politički već davno rehabilitovane, čime anticipira i od javnosti očekuje da je odmah rehabilituje. Ali, ono što iz njenog najnovijeg keda javnost nikako ne uspeva da sazna jeste: šta je sa žrtvama vremena u kojem Naša Maja nije bila radikalska disidentkinja, već odana aktivistkinja.

Najzad, ona ponavlja već mantričku definiciju o tome kako „naša zemlja“ (ma šta to bilo) jedino kao članica Evropske unije može pomoći kosovskim Srbima. A pitanje kako će ući u Evropsku uniju (sa Mladićem ili na njemu, sa Kosovom ili nikako i to *zauvek*), ostavlja *nemuštom podrazumevanju* tipičnom za političke manipulatore.

Šta je međutim nova članica izdajničke liste prećutala i/ili o čemu nije ni zapitana?

Na koji način je spojiva činjenica da je Maja Gojković od 1991. godine, dakle od samog početka jugoslovenskog rata, bila poslanica u parlamentu nekadašnje SRJ, sa njenom tvrdnjom da o prisilnom iseljavanju (proterivanju) Hrvata iz brojnih mesta u Vojvodini (paradigma Hrtkovci/*bloody* Srbislavci) ništa nije znala, nikad nije čula ni videla, iako je haško tužilaštvo izdalo saopštenje da je ona 1991. godine prisustvovala govoru tadašnjeg/sadašnjeg predsednika SRS Vojislava Šešelja u Hrtkovcima? Nespojiva je. Ili Naša Maja ne govori istinu, ili je nedopustivo neobaveštena i duhom odsutna, što bi je u normalnoj političkoj zajednici diskvalifikovalo za bilo koju političku funkciju.

Kako bi Gojkovićeva objasnila svoju više puta izricanu tvrdnju da Vojislav Šešelj nije sa njom kontaktirao iz nepoznatih razloga, ali nakon saopštenja haškog tužilaštva (izdatog 2003. godine), da nije saglasno sa njenim imenovanjem za Šešeljevog branioca, budući da je u vreme hrtkovačkog progona bila potpredsednica SRS, kao i „potencijalna saučesnica optuženog“? Ne bi objasnila, jer je o potencijalnom saučesništvu, to svaki advokat zna, bolje istrajno ćutati.

Kako bi Naša Maja objasnila činjenicu da je otkrila spomenik Jaši Tomiću, prononsiranom antisemiti i osuđenom za krivično delo ubistva, u sticaju sa činjenicom da je jevrejskoj zajednici čestitala Jom Kipur i ostale verske praznike? Licemerstvom, kao odlikom rasno(g) čistog srpskog političara/političarke? Koje je, po njenoj skromnoj „izdajničkoj“ prezentaciji, preporučuje za gradonačelnicu Novog Sada i članicu pokrajinskog parlamenta.

A kakav to *modus operandi* Naša Maja planira za ulazak u *novu srpsku izdajničku zajednicu*?

E, taj *modus* nije objavila u obznani o uvrščivanju sebe na listu izdajnika. Ali se ne može reći da ga nije planirala, prethodno pažljivo proučivši naš politički džet-i trend-set.

Najpre, ona poletno igra *tradicionalni* novogodišnji valcer, što sa Čolom, što sa Bregom. Iako navodno sklona ekologiji i alternativnom osvežavanju organizma lekovitim biljem, taj valcer igra u bundi,

o čemu valja konsultovati jedan od brojnih blogova posvećenih toj *tradiciji* i toj *bundi*: “Nešto kako se vrti, poskakuje i koprca, nepogrešivo prkoseći tročrtvrtinskom taktu, savršeno uskurac bilo kom taktu i shvatih da to crna bunda od krzna ubijene životinje i braon bunda od prevrnutе kože ubijene životinje, obe (bunde) nepoznatog porekla (ubijene životinje) na telu Maje i Čole, igraju svoju igru zbog koje bi zadužbina Johana Štrausa trebalo zauvek da zabrani javno njihanje telima uz njegovu muziku, a Beč i cela Austrija preporuče svojim državljanima da ne dolaze jedno vreme u ovaj deo sveta zbog opasnosti od parakulturoloških jedinica.“ Ili, kako bi se drukčije, na jeziku kojim Naša Maja govori, za razliku od drugih neprogonjenih radikala, reklo: „*Nur Gaense tragen Nerz!*“

Potom, u tzv. *ženskim* časopisima, Naša Maja opisuje svoje brojne tašne (mašne?) i naočari: „Gradonačelnica Novog Sada Maja Gojković poznata je po neskrivenoj opsesiji prema tašnama, kojih ima toliko da ih mora držati u koferima i sanducima. Kupuje ih kada je dobro ili loše raspoložena, a na posao nekad ponese i dve tašne. Nova torba me uteši. Dešavalo mi se da se iz kupovine vratim s nekom koja mi se ne dopada. Ali, ne bacam ih, čekam da se predomislim ili da se one prolepšaju - izjavila je jednom Gojkovićeva, koju niko ne može da zamisli bez naočara. Pa ni ona samu sebe. Kada ih skine, kako kaže, ima osećaj da joj nedostaje deo lica. Njen drugi fetiš su ramovi za naočari, koje kupuje bez povoda. Dakle, ukratko: *Nur Gaense tragen mehrere Taschen und Brillen in der selben Zeit!*

Ima toga još – ne baš Oh, Kalkuta, ali: Oh, Vorhol (Sting, Exit, slava kod tzv. prestolonaslednika), svega onoga što čini taj kakofonični i kakistokratični džet-set i trend-set, u žanru Sterijine Feme: sve je to tako *miko fo*, sestro slatka! Upravo taj duh olake socijalne lustracije i ponovne legitimizacije koju naša politička (estradna, *urbana* itd.) klasa omogućuje brojnim – nekada Karićima, danas Maji Gojković - čini politički performans Naše Maje mogućim i prihvatljivim. Adekvatno se stilizuj, povlađuj onome što je *fancy*, učini sebe žrtvom da bi zaboravili vreme kad si bio/bila vinovnik patnji i dobićeš politički „centar“ koji pregovara i „definiše“ stvari sa priznatim i legitimnim političkim subjektima. Nije problem u Našoj Maji – problem je u onima koji pregovaraju i „definišu“, ako je to odista tako.

Slobo kazuje na kome je pravda

Vesna Rakić-Vodinić

Papir mrči Antoniću Slobo –
 Ne mrči ga što je slave željan,
 No ga mrči da mu se osveti!
 Kad je sitnu namrčio knjigu,
 On poziva mladoga čauša,
 Te ovako stane besjediti:
 „Davor momče, davor dobro moje,
 Sad poteci iz petnijeh žila,
 Te moj govor i besjedu mudru
 Hitno predaj *Politici* dičnoj
 I njezinoj rubrici svadljivoj,
 A u kojoj svakoga četvrtka –
 Gleda sebe majmun u zrcalo!“

Kad napisa Antoniću Slobo
 Knjigu sitnu i kada je posla,
 Okrete se poslu domaćemu:

Natapira kose ofarbane,
 Umi lice vulkanskog porijekla
 I protrlja znojave dlanove,[1]
 Te otpoče čedo svjetovati:
 „Kad se kreneš noćas zanoćiti,
 Ti ne bacaj ruho po stolici,
 Već ga složi i uredno smotaj,
 Te otvori dolap u duvaru,
 Pa u dolap tiho, svetosavski,
 Složi ruho k`o pod konac svilen –
 Da ne kriva ni l`jevo ni desno –
 Da tu vlada red, rad i poredak,
 K`o da ga je Obraz položio,
 K`o da ga je Firer postrojio!“

Pa se krete stolu pisaćemu
 Ne bi l` štogod novo namrčio,
 Al` ga stade mučiti dilema:[2]
 Da l` studirat` ili gusle svirat,
 Da li spavat il` knjige otvarat –
 Il` krenuti skupa sa kolegom
 Iz revije za nejač ovdašnju –
 Nove srbske ulizičke misli?
 Kad dilemu ne usp` je riješiti,
 Tad obori svoju rusu glavu,
 Stade gorku sudbu proklinjati
 Što ga ćera svakoga četvrtka
 Da silazi s uma pomračena,[3]
 Te da traži stalno nove teme
 Kojima će svima dokazivat
 Da fašizam liberalno sniva
 U srbskome toplom kokošinju
 I da nema nikakve razlike
 Međ Firerom i građanom mirnim!

Al` se tada na svu sreću sjeti
 Da Srbijom legalizam vlada
 Da se ima o čemu pisati
 Da se ima kome prebacivat –
 Sve od gr`ješnog zrnca krvnoga

Pa do borbe za ustavna prava,
 Koju vode izdajice srbstva -
 Te zavapi čistom ćirilicom:
 “Oј погледе, алај си ми пук`о,
 (Зашто си ми пук`о пред очима,
 Чиме ћу те јадан зал`јепити?)^[4]
 Па сад виђех што не виђех прије:
 Ко гођ пише писмом латинскијем,
 А да није рода мањинскога,
 Мора бити погано кољено!
 Ко гођ мисли да исправан Србин
 Штогођ друго писати умије
 Осим благе, свете ћирилице –
 Тај је изрод рода сербскога,
 Те му ваља одмах укинути
 Сва уставна и грађанска права,
 Па га ваља одмах проћерати
 На ђубриште наше историје!“

Kad je tako zadobio krila,
 On se s eti još pravnijeh tema,
 Kojeno je baš zanemariv`o,
 Jer o njima ništa znao nije!
 Pak dohvati nacрта zakona
 Od proklete liberalne stranke
 I tad stade papira mrčiti:
 „Pripazite malo bolje Srbli!
 Šta će nama mrski ispitivač
 Za povrede vaših ljudskih prava?
 Šta će nama dokazi opaki
 Za stradanja vaša izmišljena,
 Kad nam Služba odvajkada stoji?
 Dogod čvrsto naša Služba brine,
 Za budućnost srbstva se ne bojim,
 Dok imamo Službu da vas prati,^[5]
 Šta će nama zakoni moderni –
 Mi imamo srbstvo i službinstvo,
 Šta će nama bratstvo i jedinstvo!“

[1] U ovom stihu parafriziran je stih Predraga Lucića, *Haiku*, *haiku...*, Split 2003, str. 368

[2] U ovom i narednom stihu korišćena je kao ugled, a ne doslovno deseteračka fraza Predraga Lucića, op.cit., str. 89

[3] Up. izvrsni Lucićev stih, op. cit. str. 169:

„Ko nanula kojom sa čardaka
 Insan mere kano s uma sići,“

[4] Up. Lucić, op. cit. Str. 170

[5] Takođe parafraza Lucića, op. cit., str. 368

05.11.2007.

Besciljna spoljna politika

Vladimir Gligorov

Ima li Srbija spoljnu politiku? Odgovor na ovo pitanje zavisi od toga da li (I) postoje ciljevi kojima se teži (uslov poželjnosti), (II) postoje sredstva kojima se ti ciljevi mogu ostvariti (uslov ostvarivosti), (III) ne postoji nesaglasnost među ciljevima (uslov doslednosti), i (IV) ne postoji nerazrešiv sukob sa drugim međunarodnim činionicima od kojih ostvarenje tih ciljeva zavisi (uslov ravnoteže). Srpska spoljna politika ne zadovoljava nijedan od ovih uslova.

Najpre o ciljevima. Srpska spoljna politika, bar zvanično, teži ostvarenju dvaju najvažnijih ciljeva: očuvanju Kosova unutar Srbije i učlanjenju u Evropsku uniju. Poželjnost tih ciljeva se naizgled ni od koga ne osporava. Postavlja se onda pitanje ostvarivosti i doslednosti. O tome nema saglasnosti, između, da ih tako nazovem, proevropljana i nacionalista, mada postoji saglasnost na rečima da se oba cilja mogu ostvariti. Spor je u tome što proevropljani tvrde da se Kosovo može očuvati unutar Srbije samo učlanjenjem u Evropsku uniju dok nacionalisti tvrde da se do učlanjenja u Evropsku uniju može doći samo ako Kosovo ostane unutar Srbije.

Ako se ovaj spor razmotri, videće se da nije izvesno ni da su oba ova cilja poželjna, a niti da su ostvariva. Za proevropljane je učlanjenje u Evropsku uniju sredstvo očuvanja suvereniteta Srbije nad Kosovom, što u najmanju ruku otvara pitanje poželjnosti članstva u Evropskoj uniji ukoliko se ne može sačuvati Kosovo. Za nacionaliste članstvo u Evropskoj uniji nije poželjno ukoliko to znači odustajanje od Kosova. Ovaj spor oko poželjnosti pojedinih ciljeva spoljne politike već sugerise da zapravo ne postoje jasni ciljevi, da je zapravo srpska spoljna politika besciljna.

Ovo se može zaključiti i kada se razmotri da li se oba ova cilja mogu ostvariti, znači da li je ova politika dosledna. Tu je potrebno uzeti u obzir činjenicu da je 18 zemalja članica Evropske unije već priznalo Kosovo, a da su bar još tri najavile da će to učiniti u bliskoj budućnosti. Budući da se ugovori sa Evropskom unijom potpisuju sa svim zemljama članicama pojedinačno, jasno je da nije moguće da zemlje koje su priznale Kosovo potpišu ugovor o članstvu Srbije u Evropskoj uniji, ako bi se taj ugovor odnosio i na Kosovo. Ukoliko je to cilj proevropljana, to nije ostvarivo. Isto tako, ne mogu te zemlje sada da kažu da prihvataju Srbiju u granicama koje uključuju Kosovo, što je cilj spoljne politike nacionalista, jer su prethodno priznale Kosovo kao nezavisnu državu.

Budući da tako formulisani ciljevi nisu ostvarivi, srpska spoljna politika je besciljna. To ne znači da ona ne proizvodi posledice. Kako je tako formulisana spoljna politika nedosledna, ona onemogućava bilo kakav napredak u spoljnopolitičkim odnosima zemlje. Nedoslednost u ciljevima ide zajedno sa proizvodnjom sukoba sa drugim međunarodnim činiocima, bilo da je reč o državama ili o međunarodnim ustanovama. Sukobi na severu Kosova su samo jedna manifestacija besciljnosti srpske spoljne politike.

Sada o alternativama. Žalosno stanje srpske spoljne politike je posledica izbegavanja izbora između proevropske i nacionalističke politike. Šta bi, dakle, bile posledice prihvatanja nacionalističke ili proevropske spoljne politike, do čega bi moglo da dođe posle predstojećih parlamentarnih izbora?

Mada se o tome ne raspravlja ozbiljno, nije teško videti čemu ove dve sukobljene političke strane teže. Iz političkih inicijativa posle

skorašnjih sukoba na Kosovu može se videti čemu teže nacionalisti. Reč je o politici razdvajanja Srba i Albanaca. Ovo je naravno samo cilj, ostaje pitanje ostvarivosti i saglasnosti sa drugim ciljevima, a i prihvatljivosti za druge međunarodne činioce. Zanimljivo je videti kako se zamišlja sprovođenje ovako formulisane nacionalističke spoljne politike i šta to podrazumeva kada je reč o dva osnovna cilja spoljne politike Srbije.

Predlog o razdvajanju polazi od pretpostavke da je Evropska unija preuzela svoj deo odgovornosti na Kosovu i da bi to isto trebalo da učini i Srbija. Tako da bi Evropska unija nadzirala nezavisnost Albanaca od Srbije, a Srbija nezavisnost Srba od Albanaca. Ovo bi trebalo da potvrde Ujedinjene nacije. Budući da se ne može očekivati da taj predlog podrži Savet bezbednosti, predlogom se prećutno prihvata nadležnost generalnog sekretara. Ovo podrazumeva jednu od dve stvari: ili se smatra da je to u skladu sa rezolucijom 1244 ili se ne smatra da je potrebno da se ona poštuje. Izjave srpskih predstavnika nisu naročito dosledne, ali je verovatnije da je prvo tumačenje prihvatljivije. To bi značilo da bi generalni sekretar mogao, u načelu, da odobri i prisustvo Srbije i prisustvo Evropske unije na Kosovu. Ovo drugo se do sada smatralo neprihvatljivim jer nije u skladu sa rezolucijom 1244. Sada bi se naprosto reklo da jeste u skladu sa rezolucijom 1244.

Ovo bi otvorilo mogućnost da se spor oko toga je li prihvatljivo da Srbija nastavi da se integriše sa Evropskom unijom razreši tako što se kaže da Srbija i Evropska unija dele nadzor nad Kosovom, što bi onda trebalo da ukloni prepreke saradnji i približavanju Evropskoj uniji. Naravno, to bi isto tako značilo da bi se de fakto priznala nezavisnost Kosova, jer je jasno da ova funkcionalna podeljenost Srba i Albanaca ne bi mogla da ima nikakve posledice po suvernost Srbije ili Kosova. Ovo bi, dakle, dovelo do odustajanja od cilja da Kosovo ostane u Srbiji, a otvorila bi se mogućnost saradnje sa Evropskom unijom.

Problem je samo u tome što se ovim predlogom, kao i svim drugim predlozima do sada, gubi iz vida potreba da se za njega pribavi saglasnost Albanaca, a to sada znači kosovskih vlasti. One nemaju ništa protiv toga da Evropska unija preuzme nadzor nad određenim institucijama Kosova, ali je malo verovatno da bi se saglasili sa tim

da slične nadležnosti na Kosovu ima Srbija. U ovom je kontekstu korisno razmotriti alternativnu spoljnu politiku proevropljana. Teži se, ako je ceniti po izjavama, da se onemogući međunarodno priznanje Kosova, kako bi se došlo do novih pregovora, koji bi posebno imali šanse na uspeh ukoliko bi Srbija bila što je moguće više integrisana sa Evropskom unijom. Sugerise se da bi Kosovo bilo spremno da prihvati suverenost Srbije kako bi pristupilo Evropskoj uniji, jer bi inače bilo nešto kao „čardak ni na nebu ni na zemlji“.

Nije, međutim, jasno zašto bi kosovske vlasti pristale da se tada odreknu suverenosti, kada nisu bile spremne na to ni kada im je niko nije priznavao. Do pregovora će u nekom času svakako doći, budući da je nemoguće da Srbija i Kosovo postanu članice Evropske unije ako ne normalizuju međusobne odnose, ali nije realno očekivati da bi se tim razgovorima došlo do sporazuma o tome da Kosovo ostane deo Srbije.

Možda ima smisla uzgred ukazati na sklonost da se manipuliše javnošću davanjem primera koji su u stvari kontraprimi. Tako se pominje primer Republike Irske i Severne Irske. Gubi se iz vida da su obe istovremeno postale članice Evropske zajednice 1973, mada je Severna Irska bila i ostala deo Ujedinjenog Kraljevstva. Ukoliko bi to bio primer za Kosovo, to bi značilo da Srbija ne bi stavljala prepreke Kosovu da postane član Evropske unije. Navodi se često i primer Kipra, koji je postao član Evropske unije uprkos tome što nema faktički suverenitet nad Severnim Kiprom. Gubi se, međutim, iz vida da nijedna zemlja članica Evropske unije nije priznala Severni Kipar. To su, dakle, kontraprimi za ono što je politika proevropljana prema Kosovu i Evropskoj uniji.

Konačno o ishodu. Besciljnost srpske spoljne politike je još očiglednija ako se postavi pitanje: šta je to, u smislu suverenosti, što se podrazumeva pod parolom – Kosovo je Srbija? U pregovorima koji su vođeni pre jednostranog proglašenja nezavisnosti, srpska strana je izražavala spremnost da prihvati samostalnost Kosova u svemu, osim u tome da ono postane članica Ujedinjenih nacija. Nije realno očekivati da će se u budućnosti moći tražiti više od toga. To znači da svi ovi međunarodni i unutrašnji sukobi imaju za cilj da Srbija spreči Kosovo da postane članica Ujedinjenih nacija; ne, dakle, da spreči nezavisnost Kosova, već da spreči priznanje

te činjenice u Ujedinjenim nacijama. Nacionalisti uz to teže i da onemoguće normalizaciju društvenih i političkih odnosa unutar samog Kosova, pre svega između Srba i Albanaca. I to je sve.

U pregovorima koji su prethodili proglašenju nezavisnosti Kosova pokazalo se da je to neostvarivo, u smislu postizanja sporazuma o tome sa Kosovom i sa značajnim međunarodnim činiocima. Sada se proverava ostvarivost nacionalističke ideje o razdvajanju i ideje proevropljana o Kosovu koje lebdi ni na nebu ni na zemlji. Budući da se ne može očekivati da i jedno i drugo bude prihvatljivo za predstavnike Kosova i za međunarodne činioce, valja očekivati dalju evoluciju srpske spoljne politike. Moguće je da ta evolucija ne dovede do realističnije politike, jer srpska javnost ima sklonost da prihvata besciljnost u spoljnoj politici. To više i nije politika, već nekakva potreba da se drugima napakosti, da im se nanese šteta ili da im se vrati istom merom, kako se to i zvanično opravdava. Ako se to svejedno želi nazvati politikom, to je onda spoljna politika koja je izgubila svaki cilj.

24.03.2008.

Novogovor tela

Nadežda Milenković

Da li je i vama *to*, s oprostjenjem, upalo u oči? Mislim, *to* kako naši političari sede kad gostuju po foteljama TV studija?

Ne znam da li ih je podučavao marketinški savetnik ili su samouko saznali iz nekog magazina (Blic žena?), tek vidim da su svi, i Tadić, i Nikolić i Vučić, i Koštunica... pa čak i Andreja Mladenović, usvojili tzv. alfa-mužjak sedenje. Stopala razmaknuta bar po pola metra, dlanovi na butinama, prsti blago ka unutrašnjosti butina, leđa i glava malo unazad kako bi se isturila karlica... I sede tako raskrečeni, a ona stvar im uperena pravo u (najčešće) voditeljku. Mada, jesu je oni uperili u voditeljku, ali njome zapravo "nišane" nas, nas sa ove strane ekrana. Nas koji ćemo ispod žita, sasvim nesvesno i sasvim pasivno primiti i usvojiti poruku da su oni alfa-mužjaci. Vođe čopora. Rasplodni kapaciteti. Strah za ostale mužjake, ponuda za sve ženke.

Zašto to rade i zašto misle da ćemo stvarno poverovati da su baš svi odreda ni manje ni više nego sve sami alfa-mužjaci? Kao da ne znamo da nam "prete" praznom puškom. Kao da ne mislimo da su, u najboljem slučaju, samo *kalfa-mužjaci*. Kao da nismo gledali Batu Živojinovića u legendarnoj sceni sa Šteficom Cvek (uvek zamislim

da ga kopiraju i u modelu tigrastih gaća ali, opet, to je moja mašta, vi niste u obavezi).

A misle zato što su najzad svi poverovali u moć marketinga, a kako i ne bi kad vide šta je marketing uradio za radikale. I tako, kad im je neko rekao da se takvim sedenjem utiče na podsvest birača - oni su se poslušno raskrečili. Šta pa drugo i mogu da urade? Eh, nisu svi Tijanić, pa da barem jednom nedeljno isprebijaju nekog. Videli bismo mi na delu koliki su oni alfa-mužjaci, samo da smeju da (se) biju. Ovako, jedino mogu da nam se predstave poslušnim prihvatanjem marketinških saveta. Da sede kao alfa-mužjaci, da govore kao da im je Srbija na srcu, da izgledaju kao da ozbiljno misle.

I to je možda stvarni, finalni krah marketinga. Jer, ideja marketinga nije da zloupotrebljava, da obmanjuje potrošače, da im nametne proizvod koji im ne treba, da im uvali lepo upakovan bofl... Naprotiv. Ali, kad vidite, na primer, kako su beskrupulozno ušminkali one iste stare radikale, kako su im skockali novu ambalažu i ispeglati promociju, nekako posumnjate u mogućnost da marketing može biti jedna časna profesija u funkciji tržišta i potrošača. U ime struke ja vam se izvinjavam.

Pun kufer marketinga, 06.05.2008.

Za koga će glasati Miroslav Mišković?

Miša Brkić

Sve donedavno u poslovnim krugovima Beograda govorilo se „gledaj i kupuj isto ono šta na Berzi kupuje Mišković“.

Berza se u poslednje vreme nešto ne oseća dobro, tako da malo ko na njoj nešto pazari.

U međuvremenu otvorena je politička berza na kojoj se iz dana u dan menjaju cene „akcija“ gotovo svih stranaka, u iščekivanju sudnjeg dana, 11. maja, kad će se znati ko će imati dovoljno „akcija“ da postane četvorogodišnji zakupac zgrade Vlade Srbije u Nemanjinoj 11.

Iako je trgovina na političkoj berzi nešto drugačija od one na finansijskom tržištu (Beogradskoj berzi), mnogo ljudi se svaki dan pita čije političke akcije kupuje Miroslav Mišković, odnosno za koga će Mišković glasati.

Pitanje nije samo odraz puke radoznalosti običnih ljudi, koji se svakodnevno suočavaju sa medijskim informacijama „kako Mišković finansira sve političke stranke, osim Liberalno-demokratske partije“. Znatiželju, pri tom, podgreva činjenica da Mišković ništa od toga ne demantuje, puštajući „mašti na volju“ da građani sami zaključuju čije on političke akcije zaista poseduje.

Vlasnik kompanije Delta, međutim, je i više od „finansijera mnogih stranaka“. Mediji su često spremni da ga nazovu vlasnikom polovine Srbije, mada je bliži istini stav zasnovan na berzanskom tumačenju koji kaže da je Mišković „samo“ vlasnik najvećeg broja političara koji upravljaju Srbijom.

Za obične birače koji se u referendumske atmosfere spremaju za 11. maj Delta i Mišković mogu biti barometar i putokaz za koga glasati, ko bi mogao biti pobednik vanrednih parlamentarnih izbora, postati stanar Nemanjine 11. i vlasnik premijerske fotelje u naredne četiri godine.

Jer Miškoviću, kako kaže reklama za Nektar sokove, „nije svejedno“ kome će dati glas, bez obzira na to što „skoro sve“ finansira.

Jer i kad glasa, Mišković mora da vodi računa o svojim biznis interesima u mandatu nove Vlade, odnosno da li će i koliko uvećavati svoju poslovnu imperiju i njen profit. Agencija Tanjug pre neki dan objavila je impozantni „vlasnički list“ Miroslava Miškovića za koga se kaže da poseduje veliki broj preduzeća i nekretnina, da se bavi maloprodajom, agrarnom proizvodnjom, izvozom, uvozom, zastupanjem inostranih kompanija, distribucijom robe široke potrošnje, finansijskim i uslugama osiguranja. Miškovićeva kompanija Delta osnovana je početkom februara 1991. godine i imala je pet članica - Delta M, Delta banka, Delta osiguranje, Delta sport i Delta MC. Posle toga, Mišković je svaku od ovih pet kompanija razgranao na mnogo manjih poslovnih grupa. Samo Deltu M čine Delta in, Delta auto, DMD, Delta internacional, Madži, Detmile, Delta agrohemija, Delta invest, Delta agrar, Difashion, Delta Funghi... U vlasništvu Miškovića je veći deo maloprodaja u Srbiji, lanac prodavnica Maksi, Pekabeta i C market, dok je u većim gradovima sve više hipermarketa Tempo, koji su, takođe, u njegovom vlasništvu. Ima ekskluzivan ugovor s ruskom kompanijom

Intersport, a automobili „fijat“, „alfa romeo“, „lanča“, „honda“, „reno traks“, BMW, kozmetika „nivea“, sportska oprema „najk“, garderoba „zara“ i mnogobrojni prehrambeni proizvodi dolaze u Srbiju preko Miškovićevih firmi. Strateški je partner s Generali grupom i kroz firmu Delta denerali osiguranje prodaje osiguranja raznih vrsta. Vlasnik je i najvećeg tržnog centra na Balkanu - „Delta sitija“ u Novom Beogradu, a izgradnja velikog tržnog centra planirana je i na zemljištu koje je nekad pripadalo preduzeću Autokomanda, a koje je Mišković kupio na aukciji. Takođe, njegove firme grade multipleks bioskop, kuglanu, igraonice za decu i fitness centar, raznovrsne tematske restorane i lanac Kosta kafe. Poseduje dvadesetak hiljada hetara zemlje, proizvodi kukuruz, pšenicu, proizvode od uljarica i stočne hrane, suncokret, sirovo i jestivo ulje, i trguje njima, bavi se i preradom mesa. Miškovićeve firme i fabrike proizvode pesticide, mineralna đubriva, granulate, gume, viljuškare, motorna ulja, antifriz, akumulatore i rezervne delove za bicikle i trguju i njima.

Čovek s takvom imovinom zaista mora dobro da razmisli koja od trenutnih političkih ponuda na tržištu – evropska ili izolacionistička – odgovara njegovim strateškim poslovnim interesima u naredne četiri godine, ali i mnogo duže. Kad se ta politička ponuda prevede na poslovni jezik, Miškoviću stoje na raspolaganju dve političke opcije koje neminovno proizvode i dve vrste uslova poslovanja. Jedna se vezuje za evropsku političku opciju i to je slobodno tržište i konkurencija. Druga, koju oličava politički izolacionizam, omogućila bi Miškoviću i njegovoj kompaniji Delta da uspostavi jak monopolski položaj na domaćem tržištu.

Za koju bi od te dve političke opcije Mišković mogao da glasa?

Na prvi pogled položaj monopoliste jeste zavodljiva ponuda koja bi izvesno vreme donosila basnoslovne profitne benefite i do neslučenih razmera doprinela uvećavanju Miškovićevog korporativnog i ličnog bogatstva. Problem je što bi Miškovićev monopol štitila politička vlast koja se ne zalaže za uređena i stabilna pravila igre ni na jednom (finansijskom, političkom) tržištu. Rizik za velikog biznismena u takvom poslovnom ambijentu bio bi ravan riziku s kojim je poslovao tajkun/oligarh Mihail Hodorkovski u Putinovoj Rusiji. Hodorkovski je bio vlasnik gigantske naftne kompanije Jukos sve dok se nije zamerio vlastima u Kremlju, a

sada izdržava višegodišnju robiju koju je zaradio u procesa koji su posmatrači smatrali nastojanjem Kremlja da uništi njegove političke i poslovne ambicije, a u kojem je osuđen za proneveru i utaju poreza i pranje novca. Naravno da je rusko Tužilaštvo odlučno opovrgnulo da postoji bilo kakav politički motiv u suđenju Mihailu Hodorkovskom.

Postoji i veoma bitan poslovni razlog zbog koga Mišković ne bi mogao da prihvati političku opciju koja njegovoj kompaniji omogućava monopolski položaj u Srbiji. Vlasniku Delte, koliko je poznato, niko do sada nije osporio poslovne sposobnosti u razvijanju biznisa. Ako je to tačno, onda niko bolje od Miškovića ne može da zna da bi monopolska pozicija za njegovu kompaniju dugoročno značila presušivanje preduzetničkih ideja, smanjenje poslovnih sposobnosti i prekid svakodnevnih kreacija i inovacija, što bi sve zajedno na kraju dovelo do atrofije sistema i do smanjenja kapaciteta za proizvodnju „crvenih krvnih zrnaca“, odnosno profita.

Izolacionizam i zatvorena privreda doveli bi Miškovića u paradoksalnu situaciju da njegova velika kompanija nema kome da prodaje proizvode i usluge. U izolovanoj Srbiji Mišković ne bi mogao da multiplikuje (oplodi, zaradi) uložених 200 miliona evra kapitala kojima je, na primer, kupio imovinu Geneksa u Beogradu. Jednostavnije rečeno, kome će da izdaje sobe i apartmane u budućem hotelu „Plaza“ (bivši „Beograd-Interkontinental“), ako u samoizolovanu Srbiju ne budu dolazili poslovni ljudi iz sveta?

Mišković mora da razmišlja i o tome da li će (daleko bilo) osiromašeni građani skromne kupovne moći (ne daj bože) izolovane Srbije biti dobrodošli kupci u njegovim supermarketima „Maksi“ i tržnim centrima „Delta siti“?

Način na koji je do sada poslovao mogao bi da sugeriše da vlasniku Delte više odgovara konkurencija i slobodno tržište. Njegova kompanija pravi godišnji promet negde oko dve milijarde evra i već je prerasla tržište Srbije. Moglo bi se reći da je Delta veća od Srbije i otuda Miškovićev strateški poslovni iskorak van granica matične države.

Iako nije uspeo da se etablira u Sloveniji i Hrvatskoj (mada od toga ne odustaje), Mišković je u Bosni i Hercegovini kupio banjalučki prehrambeni lanac „Tropiko“ i robnu kuću „Boska“, a u Tuzli i Sarajevu spremao se (pa privremeno odustao zbog političkih pritisaka iz Sarajeva) da gradi šoping centre i hotele, o čemu je potpisao sporazum sa sarajevskim biznismenom Fahrudinom Radončićem. U Crnoj Gori već je podigao tri „Maksija“, u Podgorici će uskoro otvoriti „Delta siti“ veličine onog u Beogradu, a kao suvlasnik poseduje mrežu mobilne telefonije „M-tel“. U Bugarskoj je nedavno kupio trgovinski lanac „Pikadili“, a poslovne su mu namere da svoj trgovački lanac „Maksi“ prenese i u Ukrajinu.

U nekoliko retkih javnih nastupa (poslednji je bio početkom prošle godine) Mišković je zahtevao da država/Vlada stvori jasna pravila igre i da se ne meša na tržištu. On bi, po prirodi posla kojim se bavi, zapravo mogao biti najozbiljniji lobista Evropske unije u Srbiji jer će samo slobodno tržište i konkurencija staviti njegovu kompaniju u položaj da svakodnevno „šilji“ svoje poslovne sposobnosti. Jedino tržište može naterati i gazdu i njegove menadžere i ceo korporativni sistem Delte da svakim danom u svakom pogledu budu još bolji i konkurentniji, što će reći profitabilniji.

Slobodno tržište je njegova jedina prirodna sredina i mesto gde je rizik za njega i kompaniju najmanji.

Nesumnjivo, Mišković će i ako se Srbija otvori prema Evropskoj uniji i prihvati konkurenciju na slobodnom tržištu imati odličnu startnu poziciju i ogromnu prednost jer je u procesu tranzicije i privatizacije uspeo raznoraznim političkim dilovima da izgradi moćnu kompaniju i postane njen vlasnik.

Instikt biznismena kome je veličina profita postala jedini cilj i to u zemlji bez pravila igre i pravne države naterao je vlasnika Delte da se na političkom terenu ponaša u skladu sa narodnom poslovicom „umiljato jagnje tri majke sisa“. To što sada (ali i do sada) investira novac u gotovo sve igrače na političkom tržištu ne znači da je to njegovo investiranje u budućnost. Deo tog ulaganja može se smatrati cenom preživljavanja, a deo strateškom investicijom. Nesumnjivo je da je mnogo veći deo novca namenjen dugoročnom ulaganju, ali se još ne vidi čija je to politička „hartija od vrednosti“.

04.04.2008.

Tomislav Nikolić – nekad i sad Čitala i prikupila: Vesna Rakić- Vodinelčić

O radikalnim emocijama i poštenju

Sad:

„Mi se pripremamo da uradimo veliki posao. Ne širimo mržnju. Širimo razumevanje, prijateljstvo i ljubav“, rekao je lider radikala. U razgovoru s građanima, Nikolić je obrazložio da mu je potrebna pobjeda da bi poveo Srbiju napred i da računa na sve građane Srbije - i one koji su glasali za njega i one koji nisu. (Tomislav Nikolić, dalje TN, 01.02.08)

“Već osam godina trpimo DOS na vlasti. Neko je propao više, neko manje, a samo se mali broj njih obogatilo“, rekao je Nikolić i dodao da su fabrike u Srbiji prazne, radnici bez posla i bez normalnih uslova za život. (TN, 22.04.08)

„Nisu probali nikad vlast SRS-a. Za onaj period koji smo bili sa socijalistima u vladi, ni socijalistima ne mogu da kažem da su

bili na vlasti. Tad smo imali godinu dana borbe protiv terorizma, nekoliko meseci priprema za odbranu zemlje, pa odbranu zemlje, godinu dana obnove, bez pravih ekonomskih i socijalnih programa. Sav budžet je išao na to. Nismo mogli da se iskažemo ni mi ni socijalisti.“ (TN, 16.03.08)

On je rekao da već osam godina Srbija ide pogrešnim pravcem i da su funkcioneri DOS-a za to vreme osiromašili i opljačkali državu, kao i da je došlo vreme da na vlast dođu pošten i odgovorni ljudi. “Došli su sa obećanjima, a otići će neki tamo odakle su došli, a neki tamo gde idu kriminalci”, poručio je Nikolić. (22.04.08)

Nikolić je kazao da od glasova građana zavisi da li će biti siromašni ili bogati, ponosni ili uvređeni, poniženi ili izdati, da li će moći da se leče, školuju. On je prisutnima poručio da 11. maja nemaju šta da rade kod kuće i da nijedan posao nije važniji od izlaska na izbore, “jer odlučuju o budućnosti građana”. (19.04.08)

Nekad:

Rešenjem broj 360-1978/98-01 od 22.12.1998. Vlada je Tomislavu Nikoliću dodelila stan površine 186,47 metara kvadratnih u Bulevaru Lenjina, u Beogradu; stan je otkupljen.

Rešenjem broj 360-2686/98-01 od 22.12.1998. Vlada je Aleksandru Vučiću dodelila stan površine 117,48 metara kvadratnih na istoj adresi; stan je otkupljen.

Rešenjem broj 360-5047/98 od 7.12.1998. Ministarstvo za saobraćaj i veze dodelilo je Draganu Todoroviću stan u ulici Prote Mateje u Beogradu; stan je otkupljen.

„Malo nakon preuzimanja lokalne vlasti i postavljanja direktora javnih preduzeća, piše u izveštaju inspektora, izvedena je prva operacija preliivanja novca iz budžeta opštine u stranačku kasu: Tomislav Nikolić, u funkciji v.d. direktora JP Poslovni prostor uplatio je na račun Sportsko-rekreativnog centra Pinki, čiji je novopostavljeni direktor bio Aleksandar Vučić, 100.000 dinara ili 30.000 maraka na ime rekreacije zaposlenih. Tome zamerke ne bi bilo, jer lepo je kad se o radničkoj klasi vodi računa, samo da istim tim novcem, već neki dan kasnije, nije plaćen reklamni oglas

u stranačkom glasilu “Velika Srbija” kojim se publika obaveštava da bazen radi.

Kasnije, kada je Srpska radikalna stranka ušla u zvaničnu koaliciju sa socijalistima i preuzela deo vlasti u Republici, ovakvi transferi nisu ni maskirani fiktivnim ugovorima: štampanje “Velike Srbije” plaćano je direktno opštinskim novcem. Plate i honorari novinarima isplaćivani su iz istog izvora. (“Za nas radikale Zemun je koncipiran kao ogledna opština”, obećao je na početku vladavine Zemunom Vojislav Šešelji, i upozorio: “Na primeru Zemuna mi ćemo pokazati kako će izgledati radikalna vlast u celoj Srbiji”)“ (Up. *Biro Šalter*)

O radikalnoj Evropskoj uniji

Sad:

Pobednik prvog kruga predsedničkih izbora Tomislav Nikolić tvrdi da je znatno poboljšao odnose sa Evropskom unijom, koja ga, kaže, prvi put tretira ravnopravno. (31.01.08)

Testament lidera radikala Vojislava Šešelja u smiraj njegovog štrajka glađu u Haškom tribunalu podigao je veliku buru u javnosti Srbije. Analitičari su se dugo bavili procenama tih zaveta, pojedini tvrdili da je ugrozio političku budućnost Srpske radikalne stranke, drugi da Šešelji nije napisao ništa novo što nismo znali o politici te stranke.

Posle mesec dana, kandidat SRS za premijera Srbije Tomislav Nikolić tvrdi u razgovoru za *Novosti* da se više ne može govoriti o testamentu Vojislava Šešelja kada je čovek ostao živ, ali i da tu nema ničeg što nije u skladu sa programom i ideologijom te stranke. „Radikali se nikada neće odreći Kosova, niti zaboraviti Republiku Srpsku Krajinu. Neće sarađivati ni sa DS ni sa DSS. Jedino gde može da dođe do malog odstupanja od tog ‘testamenta’ jeste odnos radikala prema Evropskoj uniji.“ (06.01.07)

On je rekao i da SRS “nema ništa protiv” Evropske unije, ako ona “kaže da je Kosovo sastavni deo Srbije”. “Spremni smo da zaboravimo da su nas bombardovali, iscrpljivali sankcijama, samo ako kažu da Srbija ima ista prava kao svaka druga država u svetu, ako kažu da je Kosovo sastavni deo Srbije i da Albancima poruče da

ne mogu da imaju svoju državu u Srbiji. Takva nam Evropska unija treba”, rekao je Tomislav Nikolić. (04.01.08)

Nikolić je rekao da je Srbija proteklih godina bila okrenuta samo Evropskoj uniji, koja joj je zauzvrat zatvorila fabrike, banke, uništila vojsku i policiju, poljoprivredu. (21.04.08)

„Evropska unija je bogata i moćna, ali hoće robove, ali naša deca nikad neće biti robovi, ako se pitamo mi, srpski radikali. Evropskoj uniji poručujemo da se naša vrata otvaraju kad se pokuca ili pozvoni, nogom se naša srpska vrata ne otvaraju”, poručio je Nikolić. (24.04.08)

Zamenik predsednika Srpske radikalne stranke ocenio je da je Srbija u „robovskom položaju prema Evropskoj uniji koja našu zemlju ucenjuje priznavanjem nezavisnog Kosova”. Nikolić je okupljenim građanima poručio da je Kosovo naše, da u Evropu idemo samo s Kosovom i naglasio da 150 zemalja nije priznalo nezavisnost. „Hoćemo da sarađujemo s Evropskom unijom, a ne da se u njoj samo zadužujemo, hoćemo da koristimo i istok i zapad, da Evropska unija ovde gradi fabrike, a odavde izvozi u Rusiju, da Rusija u Srbiju dovodi gas i naftu”, rekao je Nikolić. (18.04.08)

On je obrazložio da se svih 17 godina, koliko je u srpskoj politici, borio za „zaokret ka Rusiji“, dodavši kako je uveren da taj zaokret odgovara nacionalnim interesima Srbije i njenih građana. (01.02.08)

Nekad:

„Grobovi, pretnje zarđalim kašikama, dobrovoljci na ratištima, premlaćivanja, finansijske zloupotrebe, radikalni nacionalizam, potezanje pištolja na taksiste i studente, gušenje slobode Univerziteta, uništavanje medija, bezobzirni cinizam vladara, verbalni i fizički obračuni u obe skupštine, devastacija kulturne baštine i sve ostalo što su radikali činili, izgleda da su zaboravili i “razočarani birači”. Na parlamentarnim izborima održanim u septembru 1997. izborni slogan Srpske radikalne stranke glasilo je: “Mi dolazimo”.

Šest meseci kasnije, 24. marta 1998. radikali su prvi put ušli u republičku vladu. Tačno godinu dana posle, 24. marta 1999. počelo je bombardovanje Jugoslavije – još neoporavljena od represije nad medijima i Univerzitetom, Srbija je ušla u rat. Oni su već uveliko bili došli. (up. *Biro Šalter*).

O radikalnoj koaliciji Nikolić – Koštunica i ostalima

Sad, ali i nekad:

„Radikali se nikada neće odreći Kosova, niti zaboraviti Republiku Srpsku Krajinu. Neće sarađivati ni sa DS ni sa DSS.“ (TN, 06.01.07)

„Vojislav Koštunica izigrao i prevario i nas i Srbiju, DSS će to tek debelo platiti! Rejting im je već pao na najniži nivo.“ (Aleksandar Vučić, 13.05.07)

„Time što sam poverovao Koštunici i napravio parlamentarni dogovor o konstituisanju Skupštine nisam audio svojoj stranci. Mislim da su se maske poskidale, da građani sada bolje znaju ko je

ko, a da je SRS napravio dobar početak kampanje za predsedničke izbore krajem godine.“ „Trpeo sam kritike zašto neću s Koštunicom i DSS i onda sam mu i sam poverovao. Jer, kad smo pravili dogovor o parlamentarnoj podršci za izbor predsednika Skupštine, on je to tražio od mene. Došao je s pričom o ugroženosti zemlje i Kosovu.“ (TN 15.05.07)

Iako su izbori raspisani tek jutros, političke stranke uveliko razmatraju da li će na izborima nastupiti same ili u koalicijama. Ima i onih poput radikala koji će na izbore sami, ali znaju s kim bi sklapali postizborne koalicije. Tomislav Nikolić pozvao je Demokratsku stranku Srbije da zajedno formiraju vladu, ali je poručio Vojislavu Koštunici da ne može da računa na premijersko mesto. (13.03.08)

Zamenik predsednika Srpske radikalne stranke Tomislav Nikolić izjavio je da je Demokratska stranka Srbije jedina stranka sa kojom bi radikali razgovarali o saradnji posle opštih izbora 11. maja u Srbiji. (22.04.08)

Na pitanje gde vidi sebe u budućoj vladi, on je odgovorio da njegov ego nije toliki da bi mogao da ima najveće funkcije i da je bitno da u vladi budu ljudi iz SRS-a koje će on kontrolisati i koji će sprovoditi stranačke mere i ideologiju. Kako je istakao, postoje samo dve varijante za formiranje vlade - ili će je formirati sve stranke koje uđu u parlament bez SRS-a, ili će je radikali napraviti sa DSS-om. (25.04.08)

„Srbija posle izbora mora da dobije vladu i zato sam potpuno iskreno ponudio DSS da zajedno napravimo vladu posle izbora. Međutim, Koštunica je izbegao pozitivno da odgovori na jasnu dilemu na koju će stolicu sesti, sa nama ili sa DS - rekao je Nikolić. On je za Koštunicu rekao da time što ćuti „mudruje“ i da Srbija ne zna šta je čeka posle izbora. (26.04.08)

27.04.2008.

Potpis Vesna Rakić-Vodinelić

Potpuna paraliza *nervusa legalisa* podržana endemskom mitingaškom razjarenošću dovela je doktora prava Vojislava Koštunicu do toga da obeća i/ili tvrdi:

da će Đelićev potpis na SSP biti poništen („kao da ga nikad nije ni bilo“);

da SSP obavezuje samo Borisa Tadića „i nikog više“;

da je potpis na SSP isto što i priznavanje nezavisnog Kosova;

da SSP nije smeo da bude potpisan, zato što su se „promenile okolnosti“.

Bar ovoliko se moglo razabrati iz kakofonične reakcije ekspertskog trojnog pakta Koštunica-Ilić-Nikolić na Sporazum Evropske unije i Srbije o stabilizaciji i pridruživanju, kad se apstrahuju novozavetne kletve, turbomitologija, zavereničko namigivanje i drugi vidovi govora posrnulog uma i derutnog tela. Ako se za Ilić-Nikolića i može dopustiti da su usled *izvinjavajuće* zablude dovedeni do

parapравниčke egzaltacije, Koštunica, uprkos svemu, nije smeo da zaboravi šta mu je profesija. A zaboravio je – „kao da je nikad nije ni bilo“. Upravo on od svih, baš(čelični) premijer koji svoj životni projekat „odbrane Kosova“ nastoji da zasnuje na međunarodnom pravu. I kao u bajci o Baš-čeliku, tajnu o skrivenoj slabosti treba tražiti u onome što izgleda kao teško osporiva superiornost. U Koštuničinom slučaju, dakle, u njegovoj upotrebi prava.

Budući da od pustih mitingaških parola, makar u međunarodnom pravu, nema ništa, prelazim na pravnu supstancu, u ovom slučaju samo na osnovne norme međunarodnog i našeg prava, relevantne za pravnu ocenu tvrdnji o (ne)punovažnosti SSP.

„Poništaj“ potpisa. Potpis se ne može poništiti, tome učimo studente prava počev od prve godine. Mogao bi se, pod određenim uslovima, poništiti samo ugovor ili drugi pravni akt na koji je potpis stavljen. Hajde da pretpostavimo da je parola o poništaju potpisa bila samo *licentia poetica* i da je pravnički subjekt imao u vidu poništaj ugovora (SSP). Zbog nedostataka vezanih za potpisivanje međunarodnog ugovora, taj ugovor bi mogao biti ništav iz razloga mane volje (zablude, pretnje, korupcije predstavnika države ili prevare) u odnosu na potpisnika, a pod izuzetno restriktivnim uslovima i zato što potpisnik nije bio ovlašćen da ugovor potpiše.

Na *zabludu* se država potpisnica može pozivati samo ako se ona odnosi na činjenicu ili situaciju za koju je ta država pretpostavljala da postoji u trenutku kada je ugovor zaključen i koja je sačinjavala bitnu osnovu pristanka te države da bude vezana ugovorom, s tim što je pozivanje na zabludu isključeno ako je sama država doprinela zabludi svojim postupkom ili ako su okolnosti bile takve da je trebalo da zna za mogućnosti zablude (čl. 48 Bečke konvencije o ugovornom pravu, koja je ratifikovana od SFRJ, „Sl. list SFRJ - Međunarodni ugovori i drugi sporazumi“, 30/1972, a koja je, po Ustavu Srbije iz 2006. godine deo unutrašnjeg prava Srbije).

Zbog *prevare*, međunarodni ugovor će biti ništav ako je država navedena da zaključi ugovor obmanjivačkim postupkom neke druge države koja je učestvovala u pregovorima (čl. 49 Bečke konvencije o ugovornom pravu).

Iz razloga *korupcije* predstavnika države, međunarodni ugovor bi mogao biti ništav ako je izražavanje pristanka neke države da bude vezana ugovorom dobijeno putem korupcije njenog predstavnika neposrednim ili posrednim delovanjem neke druge države koja je učestvovala u pregovorima (čl. 50).

Usled *prinude predstavnika države*: „Izražavanje pristanka neke države da bude vezana ugovorom koje je dobijeno prinudom izvršenom nad njenim predstavnikom putem postupaka ili pretnji upućenih lično njemu, lišeno je svakog pravnog dejstva“ (čl. 51), a usled *prinude nad samom državom*: „Ništav je svaki ugovor čije je zaključenje postignuto pretnjom ili upotrebom sile kršenjem principa međunarodnog prava koji su uneti u Povelju Ujedinjenih nacija“ (čl. 52).

Ne treba zaboraviti da je pregovore o SSP, uključujući i njegovo parafiranje, vodila Vlada Republike Srbije. Da li je Vlada, uključujući i premijera, bila u zabludi, prevarena, da li joj se pretilo, ima li tu koga ko je bio korumpiran? Posle parafiranja SSP, država Srbija je od Evropske unije i njenih članica dobila *poziv* na potpisivanje SSP, čiji je tekst bio utvrđen u prethodnim pregovorima i potvrđen parafiranjem. Završni potpis je zavisio od pravne volje i poslovne sposobnosti predstavnika Republike Srbije, koja je po onome što smo mogli videti, bila slobodna i racionalna.

Jedna od teza koje se sa naročitom bukom i besom saopštavaju jeste da potpredsednik Vlade nije bio ovlašćen da SSP potpiše. Šta o tome kazuje Bečka konvencija?

„1. Jedno lice se smatra predstavnikom države u cilju usvajanja ili overavanja teksta nekog ugovora ili izražavanja pristanka države da bude vezana ugovorom:

- a) ako podnese odgovarajuće punomoćje; ili
 - b) ako proizlazi iz prakse zainteresovanih država ili drugih okolnosti da su imale nameru da ovo lice smatraju kao predstavnika države u tom cilju i da ne zahtevaju podnošenje punomoćja.
2. Na osnovu svojih funkcija i bez obaveze podnošenja punomoćja smatraju se kao predstavnici svoje države:

a) šefovi država, šefovi vlada i ministri inostranih poslova, za sve akte koji se odnose na zaključenje ugovora;

b) šefovi diplomatskih misija, za usvajanje teksta ugovora između države koja akredituje i države kod koje se akredituje;

c) akreditovani predstavnici država na međunarodnoj konferenciji ili kod međunarodne organizacije ili nekog njenog organa, za usvajanje teksta ugovora na toj konferenciji, u toj organizaciji ili tom organu.” (Čl. 7)

Štaviše, po čl. 47 Konvencije: „Ako je ovlašćenje jednog predstavnika da izrazi pristanak države da bude vezana određenim ugovorom bilo predmet posebnog ograničenja, činjenica da ovaj predstavnik nije vodio računa o tom ograničenju ne može se navoditi kao slučaj manljivosti, osim ako ograničenje nije saopšteno, pre izražavanja ovog pristanka, ostalim državama koje su učestvovala u pregovorima.“

Drugim rečima, umesto što je ma`nitao po skupovima i na medijima, Koštunica je mogao da o ograničenjima koja namerava da postavi Đeliću obavesti organe Evropske unije i država članica.

Čak i ako sve drugo izostane, izgleda da su u Luksemburgu prisutni zvaničnici Evropske unije „imali nameru“ da lice Božidar Đelić smatraju ovlašćenim predstavnikom države Srbije.

Takođe bi doktor Koštunica morao znati da on, ni Vlada, ni Skupština ne mogu da ponište SSP ako se najpre ne dokaže jedan od napred navedenih razloga za poništaj, a takođe i to da se poništaj međunarodnog ugovora ne može izvršiti unilateralnim vladinim ili skupštinskim aktom. Bečka konvencija o ugovornom pravu predviđa nadležnost međunarodnih tela za odlučivanje o poništaju međunarodnog ugovora. Zato je obećanje „poništaja potpisa“ samo jedna neodgovorna i pravno neostvariva iracionalna i pravnika nedostojna izjava.

Jedino što Skupština države Srbije može odlučiti jeste da *ne izvrši ratifikaciju* ovog ugovora (po čl. 99 st.1 tač. 4 Ustava/2006, Skupština je nadležna da odlučuje o ratifikaciji, onda kada je ova predviđena međunarodnim ugovorom). Ako na narednim izborima

građani odaberu makar 126 racionalnih i (koliko-toliko) odgovornih ljudi, ratifikacija se osnovano može očekivati. U protivnom, SSP ostaje kao nepotvrđen, ali ipak *ne* i ništav ugovor (izuzev ako ga Evropska unija i njene članice ne opozovu), kao slabašna nada da će o njemu odlučivati neki drugi srpski poslanici, koji bar u većini nisu apokaliptični jahači.

Boris Tadić kao inokosni obveznik SSP

Ugovor obavezuje, ili kako u žaru predizborne kampanje reče Aleksandar Vučić, prisećajući se (uprkos svemu) svojih studija prava i odgovarajućih pravnčkih poslova: „Volovi se vezuju za rogove, a ljudi za reči“. Ostavljam po strani činjenicu da SSP nije potpisao B. Tadić, ali je na potpisivanju bio prisutan. A *fathers founders* novog Ustava, rođenog posle teških 48-časovnih referendumskih porođajnih muka, u prisustvu neopravdano velikog broja babica, nesmotreno u čl. 112. st. 1. tač. 1 zapisaše: „Predsednik Republike predstavlja Republiku Srbiju u zemlji i inostranstvu.“ Ne čuti ni međunarodno pravo (Bečka konvencija) o ovome: Važnost ugovora ili pristanka države da bude vezana ugovorom može se osporiti samo na osnovu Bečke konvencije. Gašenje ugovora, njegovo otkazivanje ili povlačenje jednog dela može se dogoditi samo primenom odredaba ugovora ili ove konvencije. Isto pravilo važi za obustavljanje primene ugovora (čl. 42). Ništavost, gašenje

ili otkazivanje ugovora, povlačenje jedne članice ili obustavljanje primene ugovora, kada su rezultat primene ove konvencije ili odredaba ugovora, nemaju nikakvog uticaja na dužnost države da ispunjava svaku obavezu pomenutu u ugovoru kojoj podležu u skladu sa međunarodnim pravom nezavisno od ovog ugovora (čl. 43).

Drugim rečima: ne može se u pravu zahvatati samo ono što misliš da ti treba – zahvatiš li jedno, obavezuje te i drugo, što čini i V. Koštunicu obvezanim licem, pa narodna poslovice „Ni luk jeo, nit` luk mirisao“ u ovom slučaju nema mnogo šansi sa bude primenjena namesto gore navedenog pravila o volovima i ljudima.

Potpisivanje SSP je isto što i priznanje nezavisnosti Kosova

Ova teza je unekoliko povezana sa tezom o promenjenim okolnostima. Sama po sebi, međutim, ona je netačna i pravno neodbranljiva. Ne samo zbog odredbe čl. 135 SSP, niti zbog izjava Olija Rena, već i zato što se, bar u dosadašnjoj pravnoj istoriji međunarodnog prava subjektivitet (identitet) jedne države određuje: mirovnim ugovorom, sporazumom involviranih strana, unilateralnim državnim priznanjem određenog entiteta kao nezavisne države, prijemom u UN i pravilima o sukcesiji država. SSP ne spada ni u jednu od spomenutih kategorija i to Koštunica svakako zna, ali ovu svoju opsesivnu ideju voli da pazi, mazi i zove je Kosovo (u poslednje vreme bez Metohije).

Promenjene okolnosti (otcepljenje Kosova posle parafiranja SSP), čine potpis na SSP nepunovažnim, zbog pravila rebus sic stantibus

Ovu tezu rado plasira Koštunica (kao i neki od predviđenih koalicionih partnera među radikalima), ali nam je nekako nije do kraja objasnio. U ugovornom pravu postoji pravilo da ugovorna stranka u odnosu na koju su se promenile okolnosti, mereno prema vremenu zaključenja jednog ugovora, ima pravo da zahteva promenu ili prestanak tog ugovora, ako, zbog promenjenih okolnosti, neka od ugovornih odredaba, ili ugovor u celini, postanu za tu stranku nepovoljni.

Pravila o uticaju promenjenih okolnosti na sudbinu ugovora sadržana su u međunarodnom pravu (Bečka konvencija o

ugovornom pravu), kao i u našem domaćem pravu (Zakon o obligacionim odnosima).

Bečka konvencija, u čl. 62, koristi izraz „suštinska promena okolnosti“ i bavi se nastupanjem tih okolnosti posle zaključenja ugovora. U ovom slučaju, budimo benevolentni i odmerimo nove okolnosti u odnosu na vreme parafiranja SSP. Da bi promenjene okolnosti, koje su nastupile posle parafiranja SSP, mogle da utiču na promenu ili prestanak ugovora, po opštem pravilu, potrebno je da nisu bile predviđene ugovorom.

Izuzetno od ovog opšteg pravila, Bečka konvencija dopušta promenu ili prestanak ugovora: ako bi zbog nastupanja novih okolnosti prestala da postoji suštinska osnova pristanka članica da budu vezane ugovorom i ako nastala promena može dovesti do korenite promene smisla obaveza koje treba izvršiti na osnovu ugovora. Konvencija ne dopušta ni izmenu ni prestanak ugovora zbog novih okolnosti ako se radi o ugovoru kojim se određuju granice ili ako je promena okolnosti proizašla iz kršenja ugovorne obaveze ili druge međunarodne obaveze one ugovorne stranke koja se poziva na promenjene okolnosti.

Zakon o obligacionim odnosima (koji za predmet ima imovinske ugovore između pojedinaca i pravnih lica) sadrži slične odredbe o uticaju promenjenih okolnosti na sudbinu ugovora. Up. naročito čl. 133 i 134.

Najpre o pravnoj nepromišljenosti zastupnika ove teze. Oni, na jednoj strani, tvrde da se potpisivanjem SSP priznaje Kosovo kao nezavisna država, a onda se pozivaju na promenjene okolnosti na koje se, po Bečkoj konvenciji, niko ne može pozivati kad su u pitanju ugovori kojima se određuju državne granice. Ako se, dakle, *novi legalisti* pozivaju na promenjene okolnosti, onda ne mogu istovremeno tvrditi da je SSP ugovor kojim se priznaje jedna nova država. Ili?

Što se drugih uslova tiče, moraju se postaviti sledeća pitanja: da li je SSP parafiran zato da bi se pristupilo Evropskoj uniji, ili u nekom drugom cilju? Ako je parafiran zbog pristupanja Evropskoj uniji, osnov obavezivanja Srbije se nije promenio potpisivanjem Sporazuma. A ako je parafiran iz nekih drugih razloga koje nam

tehnički premijer još nije saopštio, nije li to onda izigravanje ugovora, koje nadalje sprečava pozivanje na promenjene okolnosti? Da li bi tekst koji je isti u vreme parafiranja i potpisivanja, izazvao „korenite promene smisla obaveza“, usled promenjenih okolnosti?

Kao što je više puta rečeno, čl. 135 je isti u vreme potpisivanja i parafiranja. Njegova suština i onda i danas leži u istom: SSP se ne primenjuje na teritoriji Kosova, zato što tamo važi Rezolucija UN 1244, na osnovu koje upravu vrši UNMIK. Od dana proglašenja nezavisnosti Kosova do danas premijer i ministar za Kosovo i Metohiju Samardžić nas uveravaju kako je od suštinske važnosti očuvati Rezoluciju 1244 nepromenjenu i na snazi. Da bi se čl. 135 SSP promenio potrebno je da, zbog promenjenih okolnosti (otcepljenje Kosova), on bude nepovoljan po Srbiju. Da li je zadržavanje Rezolucije 1244 naprasno postalo nepovoljno za Srbiju? Da li to, dalje, znači da Srbija sada treba da traži prestanak Rezolucije 1244 UN?

Okolnost da je Kosovo proglasilo otcepljenje, da su Kosovo kao nezavisnu državu priznale i neke članice Evropske unije jesu političke okolnosti koje zahtevaju političku reakciju. Te reakcije Srbije ima. Nepošteno je političke reakcije zaoddevati u parapravne, pogotovo na neznački i kontraproduktivan način.

Šta je, dakle, njima, legalistima, šta zapravo hoće? Po svemu sudeći: *ne znaju ni oni, ali hoće to odmah!*

03.04.2008.

Falsifikat Vladimir Gligorov

Pjer Menar je, kako saznajemo od Borhesa, doslovno prepisivao *Don Kihota*, a smisao romana se menjao. U Borhesovoj priči se ne postavlja pitanje koja je verzija romana original, a koja falsifikat, jer bi to bila literarna vulgarizacija, čak i ako se priča shvati kao parodija, a ne kao priča, što ona u stvari jeste.

Stvari stoje drugačije sa Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju, bar u interpretaciji srpskih nacionalno svesnih stranaka i njihovih lidera: autor Sporazuma za stabilizaciju i pridruživanje, u originalu, je srpska vlada i, naravno, predsednik te vlade. Autor falsifikata, koji je od reči do reči, od znaka do znaka, identičan sa originalom, jeste Solana. Falsifikat i original su identični po svemu, osim po smislu. Smisao je promenio Solana, mada nije promenio nijedno slovo ili znak.

Kako je to moguće? Lako. U sporazumu se, na primer, govori o regionalnoj saradnji, o dobrosusedskim odnosima. Dok je to bio, da autorstvo personalizujemo, Koštuničin sporazum, to je imalo jedan smisao; sada kada ga je falsifikovao Solana, te je to sada Solanin sporazum, to je dobilo sasvim drugi smisao.

Da bi se razumelo kako je lako falsifikovati sporazume ne menjajući ništa u njima, valja ići dalje od Borhesa i voditi računa o dva dodatna načela interpretacije. Jedno glasi ovako: nije važno šta piše nego šta autori, a moguće i drugi, misle. Recimo, Oli Ren kaže da se nada da će Srbija razvijati dobrosusedske odnose sa Kosovom. Time se, naravno, ne menja ništa u samom sporazumu, ali mu se menja smisao. A tek kada se uzme u obzir šta misli, a ne govori pravi autor Solana, svaka odredba sporazuma u potpunosti menja smisao. Falsifikovanje se sastoji u tome što se smisao menja izjavama i u mislima, a ne menja se, naravno, sam tekst.

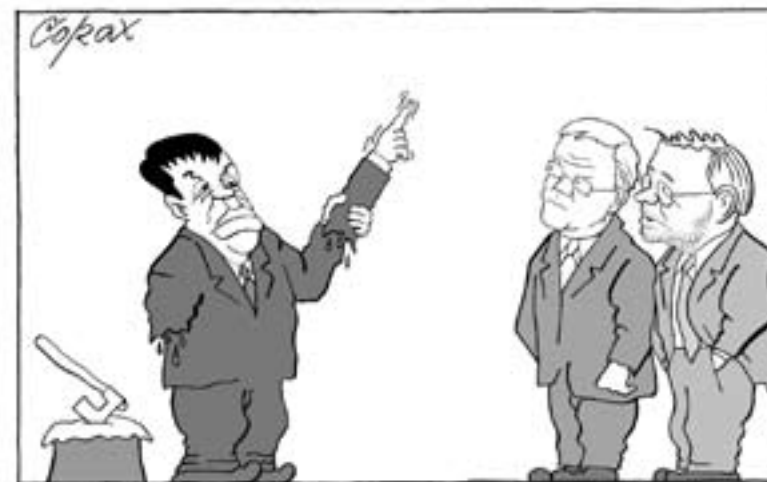
Drugo načelo interpretacije glasi ovako: iz premisa Koštuničinog sporazuma sledi jedan zaključak, a iz Solaninog zaključka valja izvući sasvim druge premise. Jer, kada je srpska vlada prihvatila obavezu da razvija regionalnu saradnju i dobrosusedske odnose, to se zasnivalo na premisi da će autor biti Koštunica, pa da neće biti problema sa smislom ovih obaveza. Sada kada je stvarni autor Solana, iz zaključka o potrebi regionalne saradnje trebalo bi izvući sasvim drukčije premise. Pre je Kosovo bilo sused, ali je autor bio Koštunica, a sada je Kosovo sused, ali je autor Solana. Tako da se identičan zaključak, identičan tekst, identične obaveze, identično sve, sada zasniva na dva potpuno različita skupa premisa.

Jedno je smisao dobrosusedskih odnosa sa Kosovom kada je autor sporazuma Koštunica, a sasvim drugo kada je to Solana, posebno ako on to autorstvo ostvaruje mislima i namerama, a ne samim tekstom sporazuma.

Ovde, naravno, nema mnogo smisla postavljati pitanja o dosadašnjoj dobrosusedskoj saradnji Srbije i Kosova u kontekstu regionalne saradnje, koja je institucionalizovana na različite načine. Sve je to preneto u Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju, ali je smisao dobrosusedske saradnje u ovim regionalnim integracijama, naravno, sasvim drugi. Jer je reč o originalu, a ne o falsifikatu. Jeste da su neke od zemalja u regiji priznale Kosovo, a i autorstvo se tih priznanja može slobodno pripisati Solani, ali to je ipak nešto drugo. Kako? Lako. Srpska vlada i njen predsednik mu daju drugi smisao.

Nije, dakle, važno šta piše i nije važno na šta to što piše tačno obavezuje i da li se bilo šta u tome promenilo, već je važno šta ko misli i namerava. Sve zavisi od toga ko je autor, ko je šef, što bi rekao Hampti-Dampti.

05.05.2008.

Index animi sermo[1]

ili: Onarodnjačkoj duši

Vesna Rakić-Vodinelić

Pravnička je tuga pregolema –
u Srbiji paragrafa nema,
da izbrišu potpis od penkala,
kojeg nama Jevropa je dala!

„Sve što ovaj Pakt u sebi krije,
poništiću kao da ga nije“ -
poručuje Voja nama svagda.
Ovde nema: *Pacta sunt servanda!* [2]

„Proklet da je EU Ugovore“ –
Voja-Toma-Velja tvrdo zbore,
neće ništa Jevropi prodavat,
jer je u njih - *manus manum lavat!* [3]

Gde je Voja paraf udario,
potpis ni da nije privirio,
džaba pero oštri onaj mali –
jer: „*Derogo mandat generali!*“ [4]

„Overiste pečatom Judinim
što uglavih i ja sâm sa njnim
Ren-Solanom i svih dvaes` sedam,
te sad bolno trpim *culpam meam!*“ [5]

Diversi diversa putant - [6]
to ne priznaje Vojin ađutant,
već celom svetu objavljuje rat,
sve krešteć: „Ovo je Trojni pakt!“

„U Evropu nećeš dugo, dugo,
Srbijice, moja slatka tugo,
Evropa i ti, to je *nostra cosa!*“
No, *dilatatio in lege est odiosa!* [7]

„Oteše nam i Kosovo ravno,
što izgubi Sloba još odavno!“
Za tu tešku ranu samo Voja mari –
inter malleum et incundem versari. [8]

Skuplja narod i govore drži,
svu Evropu on verbalno prži!
Govor otkriva posrnuli um:
„*Communio est mater rixarum!*“ [9]

Sve prenosi javni Er-Te-Es
da raspiri narodnjački bes.
Hajd krenite zborit nešto drugo –
jer *nihil est incertius vulgo!* [10]

Pravnička je tuga pregolema –
svako svakog tu po glavi lema,
otkaz`o je pravnički silabus,
u Srbiji *rebus sic stantibus!* [11]

- [1] Govor je slika duše.
- [2] Ugovori moraju da se izvrše.
- [3] Ruka ruku mijе.
- [4] Ukidam opšte punomoćje.
- [5] Svoju grešku (krivicu).
- [6] Razni ljudi različito misle.
- [7] Pravo ne trpi odlaganje.
- [8] Naći se između čekića i nakovnja.
- [9] Zajednica je majka svađa.
- [10] Ništa nije nepostojanije od mase (gomile).
- [11] Stvari tako stoje

Nacionalna vlada

Vladimir Gligorov

Izjava Vojislava Šešelja o ubici Zorana Đinđića precizno karakteriše nacionalnu vladu koju bi da sastave SRS-DSS-NS-SPS-PUPS-JS i nestranačke ličnosti. Pomažu i komentari perspektivnih članova nacionalne vlade. Kandidat za ministra policije, kako se u Srbiji naziva ministar za unutrašnje poslove, objašnjava da u toj izjavi nije reč toliko o samom ubici, već o organizaciji Crna ruka, koju bi, može se pretpostaviti, taj ministar i njegova nacionalna vlada obnovili, kako bi se uklanjanjem izdajnika ostvarili nacionalni ciljevi. Nacionalna bi vlada, dakle, obnovila Jedinicu za specijalne operacije.

U tom kontekstu, potpuno je nevažno da li će partije koje bi htele da sastave nacionalnu vladu odlučiti da odustanu od poništavanja Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju (SSP). Jer nacionalna vlada nema za cilj da nešto postigne u međunarodnim odnosima, već da preokrene politički razvoj u zemlji. Nacionalna vlada je trebalo da poništi SSP kako bi se presekle veze Srbije i Evropske unije i smanjio politički prostor proevropskim strankama. Odustajanje od poništavanja SSP postaje beznačajno, jer nacionalna vlada ne namerava da nastavi integraciju zemlje u Evropsku uniju.

Stvarni cilj je revizija sudskih presuda koje bacaju rđavo svetlo na nacionalnu stvar i restauracija sistema, pri čemu su, kada je reč o izdajicama, sva sredstva dozvoljena. A ko je izdajnik moći će da se pročita u knjizi, pismu ili dopisu Vojislava Šešelja, ako je ceniti po izjavi kandidata za ministra policije SRS-a.

Koliko se može videti, nagoveštaji da nacionalna vlada ne samo da ne bi radila na evropskim integracijama, već i da bi radila na restauraciji policijske države, ne zabrinjavaju sve one koji se nadaju da će uzeti učešće u njoj. Njihov problem su glasači. Nacionalna vlada nije dobila podršku na izborima 11. maja, a nacionalne partije su prošle još gore u drugom krugu izbora u Vojvodini. Jasno je da bi sličan ishod imali i eventualni novi izbori u Srbiji. Glasači su podigli ulog nacionalnoj vladi. Nije više dovoljno odustati od nacionalne spoljne politike, već bi bilo potrebno da se nacionalne partije praktično preko noći sasvim promene. To sa postojećim rukovodstvima i nezavisnim saputnicima – nije moguće.

Ovi će izbori, a posebno rezultat u Vojvodini, uticati i na Demokratsku stranku, koja takođe povremeno koketira sa idejom o nacionalnoj vladi, to jest o vladi koja vodi računa, kako se to kaže, o „državnim i nacionalnim interesima“. Ta bi fraza trebalo da znači da se ne odustaje u potpunosti od kontinuiteta sa političkim ciljevima iz prethodne dve decenije. Ovi izbori su pokazali da većina zahteva diskontinuitet. Proevropska vlada će morati da vodi računa da tu većinu ne razočara.

Konačno, rezultati izbora u Vojvodini trebalo bi da utiču i na planove o raspolaganju resursima, koji se nalaze pre svega u toj pokrajini. A to znači da će morati ponovo da se pregovara o privatizaciji naftne industrije i o poslovnim planovima sa Gaspromom. Uopšte, Beograd će sa Vojvodinom morati drugačije da razgovara, što je još jedan problem koji nacionalna vlada ne bi mogla da reši.

Dakle, glasači su rekli svoje i o nacionalnoj vladi, i o „državnim i nacionalnim interesima“, i o politički motivisanim poslovima. Sastavljanje nacionalne vlade posle ovih izbora bilo bi suprotno volji glasača i stoga veoma skupo preduzeće.

26.05.2008.

Depilacija hijene

Nikola Samardžić

Sistemički zločin koji se ne priznaje nego, naprotiv, revitalizuje, postaje smrt koja odbija da umre i zauvek pripadne prošlosti. To je jedno od objašnjenja koja su nahrupila, ili onih koja predstoje, o neuspehu pokušaja da se floskulama, i onima dobronamernima, o manjem zlu i izvesnosti pročišćenja amnestira uloga srpskih socijalista u nasilnom rasturanju druge Jugoslavije, ratnim zločinima i kulturnom genocidu. U svakom slučaju, stvarnost je nalogala suočavanje sa izgledima da se na opštim izborima neće pojaviti jasna i odlučna većina, koja bi doprinela usvajanju demokratije, vladavine prava i evropskih vrednosti. Tim pre ukoliko takva odluka podrazumeva prihvatanje istine o najnovijoj prošlosti i odustajanje od ruskog i kosovskog mita. U vremenu koje predstoji, evropsko opredeljenje podrazumevaće zato, u najboljem slučaju, apstinenciju jednog dela biračkog tela, koje se do sada uporno opredeljivalo u smislu sužavanja ekonomskih i političkih sloboda i opšte moralne i kulturne kakofonije.

Pseudointelektualna mašinerija tumači ovdašnje dominantno političko opredeljenje, unapred amnestira privrženost diktatima

kolektivizma, poriče ljudsku odgovornost u promišljanju postupaka i nespornost da se greške priznaju i da se od njih odustane. Negde se zatura i kategorija savesti. Odbacuje se jedna od vrhunskih vrednosti evropske kulture, koja nalaže neprestano preispitivanje. U takvim okolnostima ponovo su dobili aritmetičku većinu izvođači Vukovara, Dubrovnika, Srebrenice, 12. marta, ubistva vojnika u kasarnama, paljevine zapadnih ambasada, progona novinara i ubijanja medija i univerziteta, izolacionizma, hiperinflacije i turbo-folk kulture. Nakon gotovo dve decenije višepartijskog sistema i slobodnog, ako ne demokratskog parlamentarizma, oni koji su tu većinu podržali ne zaslužuju prelaznu ocenu iz sopstvene sposobnosti da racionalno prosuđuju, možda ni iz osnovne ljudskosti. Jedan od načina da Srbija napusti područje političkog primitivizma i loših namera bio bi da se oni obeshrabre, a to su već učinili prepuštajući mesto, u poslednjim danima XX veka, reformskoj vladi Zorana Đinđića. U međuvremenu je još jednom obesmišljena udbaška analitika o demokratskom bloku, čiji se nacionalno odgovorni segment upravo udružio s radikalima i socijalistima u Beogradu i opštinama širom Srbije.

Za teorijama o kohabitaciji i demokratskom bloku usledila je nova poruka o potrebi za socijalno odgovornom vladom. Takvu ideju, koja podrazumeva koaliciju sa onima koji se smatraju manjim zlom, već je podržala spužvasta logoreja socijalističke spoljne politike, kojom su ponovo narušeni dobri odnosi s Hrvatskom, znatno pre 4. avgusta, kada se za tim obično sa ove strane poteže. Jer, zločin je zloćudni tumor, koji obično metastazira. Neuspeh predsednika Socijalističke internacionale Jorgosa Papandreua u procesu umivanja političkog vampira, međutim, nije proistekao iz nejasno postavljenih uslova za prijem socijalista, koji bi podrazumevao pomen ratne agresije, zločina, pljačke i masovnih povreda ljudskih prava, imovine i dostojanstva. To se dogodilo usled stvarne nezainteresovanosti socijalističkog članstva i biračkog tela u Srbiji da pripadnu, makar posredstvom Grčke i socijaldemokratije, tom segmentu civilizovanog sveta.

Ako je potrebno pomenuti i pogodbu političkih organizacija ukorenjenih u zločinačkoj, i docnije u antireformskoj epohi, postavlja se posebno pitanje – zašto su u kontekst grada Beograda uključene bezbrojne ruralne zajednice koje ne pripadaju urbanoj

strukturi i čiji pojedinačni glasovi više vrede od pojedinačnih glasova grada koji to jeste. Takva teritorijalna organizacija naših gradova i opština doprinosi ruralizaciji i radikalizaciji gradske politike, u krajnjoj instanci i propadanju samih periferija koje, zbog svog karaktera, pretežno donose pogrešne odluke. To pitanje zasluđuje posebno i uporno pretresanje.

Štaviše, oni koji su na izborima stekli najveći ucenjivački potencijal zapali su u procep između pritisaka udbi, organizovanog kriminala i tajkuna, koje su sami stvorili, ili se događalo upravo obratno, svedjedno. Jedan od izlaza jeste da predsednik republike ipak poveri mandat nacional-socijalističkoj koaliciji. Ali je teško poverovati da će se oni koji su se za tu koaliciju opredelili urazumiti suočeni s podsećanjem na stvarni karakter takve politike. Ovde se ne uči na greškama. Jedva da se uči uopšte. Nemoral, tupost i bezidejnost potrebno je ukloniti iz izbornih procesa, potisnuti u apstinenciju. Da odustanu. Veoma je problematična lažna politička korektnost koja legitimise jednakost u političkom legitimitetu nepismenih i nekompetentnih. Trebalo bi da je njihovo prošlo. I za njihovo dobro.

Druga mogućnost je da predsednik proglasi radikale antiustavnom i antisistemskom organizacijom, koja se ponosi zločinom oružane agresije. Njenom se predsedniku sudi u Hagu, ona ne poštuje sudske odluke i predsednik može da predloži zabranu te stranke. On može da odbije da poveri mandat većini, koja se krije u senci masovnih zločina i ubistva premijera, da sačeka da istekne zakonski rok za formiranje vlade i raspiše nove izbore. Ti izbori će mobilisati biračko telo naklonjeno demokratiji i Evropi i obeshrabriti deo onih čije je opredeljenje izgubilo istorijski i moralni legitimitet. To se u Vojvodini već dogodilo, i tamo će verovatno biti najteže da se loš ishod ponovi. Možda i zbog nespremnosti Vojvodine da i ovoga puta izvlači ostatak Srbije, uključujući Beograd.

Ovih dana su se pojavili grafiti – 40 godina 1968. Kao da se karakter beogradske '68. delimično podudara s karakterom aktuelne političke Srbije i njene obalavljene, radikalske prestonice.

Moje je bilo pre 30 godina, oko '78. Nisam prošao na audiciji grupe Tako, koja je spremala drugi album. Mada smo svirali satima. Imao sam samo 17 godina i japansku kopiju SG-ja, na kojoj sam imao

fenomenalan ton, a svirao sam... tako. Bio je tu i Gagi iz Limunovog drveta (prva značajna grupa Milana Mladenovića, za mene bolja od EKV). Banuo je na neku od naših konvencija, prošle godine, sada je negde na Zapadnoj obali, bio je strašan gitarista. JJ Beba veli da sam u stvari odlično prošao. Svedjedno, to vreme ne bih menjao ni za jedno prošlo, niti buduće. To nije ni moguće. A potrebno je malo adrenalina:

Gino Vanelli (Live) - One Night With You

Gino Vanelli (Live) - Apaloosa

Close to the Edge, 29.05.2008.

Postizborna šutnja

Nikola Samardžić

Ovde je racionalna politika proglašena nemoralnom i ekstremnom. Sporni su oni koji je profilišu, a ekstremna je jer odudara od kolektivističko-oligarhijskog konsenzusa. Apsurdi koji pritiskaju političku Srbiju podvučeni su ishodom izbora koji ne dopušta jednostavna rešenja i iziskuje bolne kompromise. Ti kompromisi biće ozbiljni u onoj meri u kojoj biračko telo bude u stanju da počne da razabira sopstvene, opipljive potrebe. Trebalo bi da je i politička osnovica, uporedo sa odgovornošću elita, podložna preispitivanju, pošto se ukloni licemerje kao skrama lažne političke korektnosti. Ili o tome i dalje ćutati.

Umesto da preuzme nadzor nad politikom, društvo se prepustilo nadzoru politike. I to pre svih oni koji u svakodnevnom pseudogovoru iskazuju lenji, usputni prezir prema demokratiji, ljudskoj ravnopravnosti i slobodi. Njih uporno amnestiraju zvanični tumači politike, ali oni sami ostaju žrtve, u prvom ešalonu, i politike i sopstvene sudbine.

Srpska politika jednako je odvratna sa svojim sposobnostima unutrašnjih prilagođavanja koliko svojim dubokim podelama.

Iracionalna kultura je društveno opravdana i poželjna. Ona sazreva u celokupnom obrazovnom sistemu, koji je generacije za nama ispunio najgorim ljudskim osobinama i osećanjima. Njeni su koreni i u porodicama koje predaju sinove ubicama, da bi s njima ubijali susedne narode, i mirno ih, uz metiljavu rakiju i mlako pivo, ispraćaju na onaj svet, čvrsto uvereni da ni tamo ne postoji ništa dostojno promene i nepristajanja. U porodicama koje su svoje ćerke dizajnirale u skladu sa estetskim i moralnim kodeksima socijalista, radikala i nove demokratije, i imidžom njihovih omiljenih koljača i pevaljki. Zašto bi se onda tekuća trgovina tuđim političkim uverenjima i sopstvenim mandatima smatrala bezvrednom, sramnom i providnom? Sve uz poruke o manjem zlu, Evropi i transformaciji koje će prirediti socijalno odgovorni maroderi, pljačkaši i ubice. Ionako je nad mnogima ovde senka neprihvatljive prošlosti, stigma koja takođe nalaže ćutanje.

Ako su novi evropski simboli srpske politike spodobе pokupljene sa dna genetskog taloga, koji se uskomeša svaki put kad se postavljaju ozbiljna pitanja budućnosti, koja ne poznaju sporedne puteve kao alternative, možda je i zato najbolje ćutati.

Ako konzuli i ambasadori EU ratnim zločincima, nalogodavcima ubistava i političkih progona, šampionima tranzicione otimačine i korupcije, i dalje lakše daju ausvajs iz ove zemlje okovane prokletstvom nego deci i studentima, ni to nije zgodno pominjati. Da li su Dačić i Nikolić sa svitama u Strazburu, Hagu i Briselu idila nove Evrope i evropske Srbije?

Ššš.

Podrška je, u opštem veleslalomu, postala sveta mantra na vratnicama budućnosti. Da li je i ta podrška sa šminkom, ili bez nje, meni to nije sasvim jasno. Ja to više ne mogu da pratim. Od tog slaloma mi se vrti u glavi, i on me više ne interesuje. Pošto sam podržavao kandidaturu Borisa Tadića na predsedničkim izborima 2004, zaključio sam da nešto u meni nije u redu. A bilo je očigledno da je alternativa radikalskom mahnitanju, i onda i danas, marketinška manipulacija kreatora medijske hajke kojom se pripremao atentat na premijera Đinđića. Valjda se od tada nešto promenilo nabolje, a u meni nagore. Ja se ne vraćam u svoju 2004, niti u 1992. Od njih se stidim, i samoga sebe.

Ovih dana se razmišlja samo o vladi. Ne razmišlja se dovoljno o opoziciji. Kakvi su Nikolić, Šešelj, Koštunica i njegov kabinet u

opoziciji najbolje je znao premijer Zoran Đinđić. Sve mu je bilo jasno, naročito u njegovom poslednjem trenu na ovome svetu. I ako se dogodi najbolje, da nova vlada zaista bude demokratska i evropska, a to je isto, njoj će biti potrebna liberalna opozicija, ne samo zarad nominalne idejne ravnoteže. Takav korektiv biće u službi opšteg interesa. Samo to nije dovoljno jasno, niti ubedljivo. Možda je i takav stav preterano rigidan, tvrd i nepopustljiv. Ionako je rektor univerziteta, koji je osnovalo bratstvo jednog od najvećih lopova u srpskoj istoriji, zapisao kako se LDP nalazi na ekstremu ovdašnjeg političkog spektra, naspram radikalima. Hvala na upozorenju, to je zaista sramota. Časnije je biti prof. Ljubomir Madžar ili Bogoljub Karić.

Da li bi, u tom smislu, bilo preterano pretpostaviti da je Boris Tadić naredni rezervni položaj režima Slobodana Miloševića? Da li je taj režim dodatno oslabljen odlaskom Vojislava Koštunice, koji se nesmotreno penzionisao paljevinom zapadnih ambasada? Da li je vreme, koje samo melje naše skrhanе živote, ujedno naš jedini pouzdani saveznik?

Nakon izbora nastupila je opšta dernjava, ali je svako od važnih učesnika tekuće trgovine ponešto važno prećutao. O sopstvenoj i zajedničkoj prošlosti, o sadašnjosti ili budućnosti. Okolo kruže ponude, pretnje, pohvale i kletve. Ali su najubedljivije reči koje nisu izrečene. Uključujući, ovoga puta, pisca ovih redova. Mada je, zasad, to najmanje važno, i bilo bi dobro da tako ostane.

Ššš! Trebalo bi poslušati davnu preporuku Hjua Hefnera iz magične '68. I ovo će leto biti varljivo, ali se ovaj jedini život, najlepší na svetu, mora hvatati u letu, onakav kakav jeste. Savladati ga i voleti... ššš... tako huči more, koje zna i pamti...

Deep Purple, Hush from Playboy After Dark

Close to the Edge, 12.06.2008.

Početak bune na 'artije Vesna Rakić-Vodinelić

Bože mili čuda velikoga!

Kad se čaše po Gradu Bjelome,

po Bjelome Gradu da prevrne

i da drugi postane sudija!

Tu knezovi nisu radi kavzi,

niti ištu novijeh izbora,

nit su rade Nove Izjelice –

legalisti radikalskog kova,

nit je rada sirotinja stara,

mada prevoz plaćati ne može

ni trpiti GSP zuluma!

Nisu radi ni građani ljuti

dizat bunu prije dvanest sati -

i to da je kol`ko – tol`ko brzo!

(Ako bune na vidiku nema,

čemu pjesme uz gusle kazivat?

Mora biti da larpurlartizam

vodi ruku novijeh pjevača:

Evrosone, moja rano ljuta,
 tebe treba skloniti sa puta.)
 Kad poslednje vrgoše izbore,
 viš` Srbije po nebu vedrome
 uvati se sunce u proljeće,
 jedna nojca tri puta smrkava
 i tri puta igra ka istoku!
 Padišahu Putinu se klanja
 četa mala, ali odabrana
 u kafani na Kalemegdanu.
 Tu, za stolom, svih sedam dahija:
 Mula-Andrej i Kučuk-Ivica,
 Komatina - beže komunalni,
 na čelu im Vučić Mehmed-aga,
 tu i Antić, gradski taindžija[1],
 Starac Krko od stotinu ljeta,
 sa svojijem mlađanim prvencem,
 dopanulim penzije prerane!
 Sve sedam se sastalo dahija
 Biogradu pod čadorom sv'jetlim,
 sa reklamom ožujškoga piva.
 Ogrnuli moderna od'jela,
 suze rone kroz smjeh neiskreni,
 pa stadoše uglas besjediti:
 „Ala kardaš,[2] čudnijeh prilika!
 Ovo joldaš[3] dobro biti neće,
 sem ako se odma udružimo
 i na ovom stolu kafanskome
 Šešeljev amanet ovjerimo
 državnijem pečatom iz Haga,
 što ga čuva Koštunica-aga!“
 Što rekoše, to i ovjeriše,
 Starca Krku vrgli u začelje,
 te pozvaše foto-reportere,
 iskeziše vještačke vilice,
 potpisaše knjige indžijele[4],
 pak dadoše izjave za štampu.
 Ne poniče Vučić Mehmed-aga,
 ne poniče, već junak prošapta:

„Sikter, more, Be devedes` i dva.
 mol` te boga i jezan[5] učite,
 jerbo ću vam kablove potopit,
 sve dozvole odmah poništiti,
 čim zasjednem u Dvorove Stare!“
 A naglas se `vako iskazao:
 „Ne brin`te se nama dahijama,
 dok je nama zdravlja i pameti,
 stalno ćemo s uma silaziti,
 dokle god je biogradskog Grada,
 mi smo kadri Grada uništiti,
 a u Gradu sirotinji raji
 i poslednju paru haraćiti!“
 Sve dahije na noge skočiše,
 Vučić-agi svi se pokloniše:
 „Fala, joldaš, Vučić Mehmed-aga,
 tvoja pamet pašovati može!
 Mi ćemo te pašom učiniti,
 tebe ćemo svađe poslušati!“
 Nije majka rodila dahiju
 da prozbori Vučić Mehmed-agi:
 „Nuto momka, nuto i pameti!“
 Zborio bi kada bi ko im`o,
 ali naših svih sedam dahija
 gotovi su samo plen djeliti,
 štono su ga lako osvojili,
 sve sa našim glasovima glupim...
 (Nastavlja se uporno, preko dva veka)

[1] liferant hrane za ministarstva sile

[2] O, prijatelji!

[3] družje

[4] sveta knjiga

[5] molitva

31.05.2008.

Predsednik bez šminke

Vesna Pešić

U Srbiji se za vladare uvek nađu nekakvi izgovori. Bolji su u prirodi nego na ekranu. Nekada se govorilo - eh, kada bi Tito znao za ovo, nego, eto, ne zna, pa zato stvari idu loše. O Miloševiću se govorilo da je za sve kriva njegova žena. On je dobar, a još je i bolestan. Ima „visok šećer“, a taj visok šećer je dobio jer se žrtvuje za srpski narod. Dinkić za Tadića kaže da je tako dobar da ni „cvet ne bi zgazio“. Ako poneki cvetić i zgazi, najčešće se krivica baca na preterani marketing. Neko ga je prešminkao. Ne misli on tako, već mu to što priča šapuće Šaper. A mora se, dešava se, pragmatična politika svašta traži od vođe koji pravi proevropsku vladu.

Postavlja se pitanje – kako neko može stalno da se šminka? Ima li momenata kada je bez šminke? Ako je Boris Tadić stalno pod šminkom, onda mu je šminka priroda. Nema sakrivene prirode koja je dobra, nego je to što vidite i čujete prirodna šminka. Kako se prepoznaje da je šminka isto što i priroda? Šminka u politici mora da bude funkcionalna. Ako se pređe granica funkcionalnosti, to jest ako šminka prestane da služi nekom cilju, onda to znači da je progovorila priroda i da je pred nama čisto lice bez i trunke šminke.

Pravljenje vlade je pragmatična stvar, pa je šminka potrebna samo u onoj meri u kojoj je potrebno obaviti pristojne razgovore s partijom koja je upropastila zemlju tokom devedesetih godina. Shvatamo za toliko. Znamo da treba da se nude i kule i bregovi. To je već uobičajena stvar kod podele plena, to jest kada se pravi vlast. Ali izgleda da se ne radi o tome o čemu smo mislili. Predsednik ne obavlja tu uobičajenu i pragmatičnu stvar. Kada kaže „stegnite ruku onima s kojima ste se sukobljavali devedesetih godina i nađite zajedničko rešenje za bolju budućnost“, stvar je samo malo preglumljena. Ali kada kaže da su „DS i SPS suočeni sa činjenicom da lideri tih stranaka nisu među njima i da obe imaju svoj bol, ali da moraju u budućnosti da pokažu spremnost i nađu bolju šansu za svakog građanina Srbije“, to ne može biti šminka, nešto funkcionalno i pragmatično, nego namera da se sačuva i obodri ono što je bila suština devedesetih godina.

Tadić neće da ta prošlost bude mrtva. Pretrajaće tako što će se Milošević izjednačiti sa Đinđićem.

Ovo nije Šaper, već sam Tadić. Za stvaranje vlade sa SPS-om nije potrebno iskazati poštovanje prema Slobodanu Miloševiću. Još manje se za taj posao traži da se smrt diktatora i masovnog ubice izjednači sa ubistvom prvog demokratskog premijera Srbije Zorana Đinđića. Posle ove spontanosti, više nema mesta Tadićevoj rečenici u kojoj on konstatuje da je dobijena „istorijska pobeda“.

Građani na izborima jesu rekli da neće devedesete i za to su glasali. Oni su se odrekli srpskog nacionalnog programa koji muči i uništava ovu zemlju već dva veka. Ali sada Tadić ima problem. Ne zato što će praviti koaliciju s jednom malom strankom preostalom od Miloševića, nego zato što on sa glavnom temom tih devedesetih nije raskrstio.

Izgleda da se ne radi samo o famoznoj matematici, koja ga tera u jednu neobičnu koaliciju da bi spasao proevropsku vladu. Matematika mu dobro dođe da spase srpski nacionalizam od poraza koji se dogodio na majskim izborima.

08.06.2008.

Svi pod lipu

Svetlana Lukić

Jedva smo nekako uspeli da dovoljan broj građana ubedimo da je ulazak u EU naša poslednja i jedina nada, kada se ispostavilo da proevropske snage Srbije predvodi jedna tako jadna politička figura, kao što je Boris Prvi Ujedinitelj. To što je u nedelju rekao pred glavnim odborom DS-a, i to kako je GO naše evropske uzdanice na to reagovao je – dno dna. Gazda se raspojasao pred svojim odborom poručujući nam da treba da se izmirimo sa svojim dželatima, i da treba da pokažemo razumevanje za bol koji Dačić oseća zbog Miloševićeve smrti.

Nego šta, lično ću otići u Požarevac pod lipu, rukama ću da iskopam ono jastuče u obliku srca, koje je Mira natopila suzama, da i ja kao doprinos nacionalnom pomirenju na njega kanem koju suzu. To što je povodom sastavljanje nove vlade sa Miloševićevim socijalistima rekao Tadić, može da izgovori samo oholi glupak, koji ništa ne razume i ne oseća.

Neka pozove, u ime formiranja proevropske vlade, na nacionalno pomirenje i one žene koje su juče poražene i ponižene izašle iz suda za ratne zločine, koji je ubice njihovih muževa i sinova osudio na 15 i 13 godina. Te zveri su u mestu Čelopek u Domu kulture zatvorile 162 Bošnjaka. Neke od zatvorenika su primoravali da tuku jedni druge, potom su ih i sami tukli i na kraju ubili 19 ljudi. Pripremljen je teren i za pomirenje sa Markom Miloševićem. Sudija

ga je oslobodila svih opuzbi zbog zastarelosti postupka i nije prihvatila tezu da je mali Marko tukao otporaše sa namerom da ih povredi. Tadić nema šta da kaže na ovu presudu, jer molim vas, predsednik ne želi da vrši pritisak na pravosuđe. Apostol legalizma samo zbog toga nije imao šta da kaže i dok je njegov koalicioni partner Koštunica, preko svojih ministara i policije, minirao suđenje za atentat na premijera Đinđića. Sramno je ćutanje, i njegovo i DS-a za vreme tog suđenja.

Tadić je svojevremeno tražio da mu dostave izveštaje o stanju ptičijeg gripa u svetu, a i šire, ali ga ne zanima kako se dogodilo da baš sada Miloševićev sin bude oslobođen svih optužbi. Kako bi bilo uzvišeno kada bi Boris Prvi Ujedinitelj, vođa demokrata svih boja, na mesto savetnika za ljudska prava zaposlio sina svog nekadašnjeg političkog protivnika. Dečka je jednog časa uhvatilo loše društvo, ali inače je dobro dete.

O ovima koji brane Tadićeve pomiriteljske gestove kao državničke, nemam šta da kažem, ali imam samo jednu rečenicu o onima od kojih se očekivalo da nešto kažu. Reagovali su Vesna Pešić, Žarko Korać, Nikola Samardžić, ali gde je bio da nešto kaže Čedomir Jovanović, koji se kleo u Đinđića, koji je o svemu imao nešto da progovori, a sada je zanemeo. Ta tišina odjekuje.

Tadić Boris je svoje sramne reči na sramnom GO izrekao praktično na godišnjicu potpisivanja kapitulacije Srbije u Kumanovu. Ništa o tome nisu imali da nam kažu ni on, ni stranka, a ni mediji. To je jedan od nasramnijih dana u srpskoj istoriji, završetak ratova koji su sahranili i raselili toliko ljudi, uništili milione života. Naravno da predsednik nije imao šta da kaže, jer bi morao da kaže i kako smo stigli do Kumanova 1999, šta smo radili do 1999, šta je njegov novi koalicioni partner radio svih tih godina. Ili je predsednik devedesete proveo po beogradskim kaficima i promakli su mu neki važni delovi novije srpske istorije.

13.06.2008.

Nepoverenje

Vladimir Gligorov

Ključna reč liberalne misli jeste nepoverenje. U vlast, naravno. Evo kako to izgleda primenjeno na ono što izjavljuju srpski ministar finansija i guverner centralne banke.

Prvo, kasa je prazna. Ovde nije ključno pitanje da li je to tačno ili nije. U načelu, državna kasa ne bi ni trebalo da bude puna. Ako je budžet uravnotežen, to znači da su prihodi u toku godine jednaki rashodima u toku te godine. Višak i manjak se mogu pojaviti zato što prihodi i rashodi nisu usklađeni, što se po prirodi stvari ne može izbeći. Pa vlada privremeno šteti ili se zadužuje, već kako prilike zahtevaju. Čemu onda priča o tome da je kasa prazna?

Zabavno je da to dolazi od ministra finansija koji je od prvog dana na poslu samo širio optimizam, i kada je sastavljan budžet i srednjoročna budžetska projekcija, a hvalio se viškom u budžetu još koliko juče. Ništa što ministarstvo finansija kaže sada ne uliva poverenje. Posebno jer nigde nema podataka. Kako bi bilo da podnesu račun?

Drugo, država će morati da se zadužuje, ako se nešto ne proda. Jer, do sada su se trošile pare od privatizacije, a sada ih neće biti za penzije i druge tekuće obaveze. Zašto su se pare od privatizacije

trošile za tekuće troškove? Nesrećni Međunarodni monetarni fond ubeđuje sve ministre finansija u Srbiji, evo već osmu godinu, da ne bi trebalo računati sa prihodima od privatizacije kada se planiraju tekući troškovi. Zašto? Jer to nisu tekući prihodi. Šta je trebalo činiti? Prikazivati manjak i zaduživati se da bi se on pokrio.

Digresija. Sada vidimo, zapravo nam se kaže, a inače smo znali ili smo mogli da znamo da smo hteli da znamo, da su sve vlade od 2000. do danas činile isto što i Miloševićeve vlade. Setimo se Telekomu i 1997. Bar kada je o tome reč, zaista nema prepreka koaliciji Demokratske i Socijalističke stranke. One ne dele samo bol, nego i odnos prema javnim finansijama. A ovo drugo je, setite se Makijavelija, daleko čvršća i neposrednija veza.

Pravo pitanje nije da li bi vlada trebalo da se zadužuje, već zašto to nije činila do sada. Nije, ne zato što svi ti ministri finansija to nisu znali, već zato što je bilo potrebno hvaliti se uspesima u fiskalnoj politici, a glavni dokaz je bio višak u budžetu, uz redovno ispunjavanje obaveza prema korisnicima budžeta. Usled toga, nameće se pitanje - čemu služi ova priča o manjku u javnoj kasi?

Pritisku. Javnost bi trebalo dovesti dotle da traži prodaju nečega kako bi bilo plata, penzija i investicija iz Nacionalnog investicionog fonda (koja je tek to priča, sa elementima ponižavanja javnosti, ali to je posebna tema). Šta bi moglo brzo da se proda? Naftna industrija Srbije i JAT. To sami ministri kažu. Ovo je, naravno, iskazivanje zahvalnosti vojvođanskim glasačima. Dobro je znati da su „glasači“ u Kremlju Demokratskoj stranci važniji od onih u Vojvodini. Potrebno je javnosti prodati taj daleko naskandalozniji posao do sada, a konkurencija nije slaba, pa otud zastrašivanje da para neće biti ni za penzije.

Dakle, ako nećete da se zadužujemo, a želite plate, penzije i puteve, podržite skandalozne sporazume kojima se budžasto prodaju NIS i JAT.

Treće. Narodna banka je nemoćna. Vratite se u vreme od pre godinu dana. Narodna banka je bila jedina nadležna i zaslužna za nisku inflaciju. Sada jedino Narodna banka nije odgovorna za ubrzanje inflacije. U toku prošle godine je bilo ljudi koji su morali da trpe svakojaake kritike, o spletkarenju da i ne govorimo, zato

što su upozoravali da postoje problemi sa monetarnom politikom centralne banke. I sada se čovek izlaže istom riziku ako upita zašto centralna banka nije odgovorna ako je inflacija izmakla kontroli ili, ako vam to zvuči suviše alarmantno, što neće ostvariti cilj koji je sebi postavila, iako je on toliko široko postavljen da ne bi trebalo da bude baš preterano teško ostvariti ga.

Ako je centralna banka odgovorna za inflaciju, pretpostavka je da ona može da je kontroliše. Šta bi to podrazumevalo? Budući da centralna banka može da utiče samo na količinu novca, to znači da bi za nižu stopu inflacije bilo potrebno da bude mnogo manje novca u opticaju. Može li ona to da ostvari? Ako ne može, trebalo bi da zatvori radnju koja se zove centralna banka i otvori radnju koja se zove fiskalno knjigovodstvo (kao u vreme Miloševića – opet se nameće poređenje). Ako može, to znači da je vodila monetarnu politiku koja je omogućila sadašnju inflaciju. A to je u direktnoj suprotnosti sa ključnim ciljem monetarne politike i sa njenim obavezama prema njemu. Narodna banka nije obavezna da se stara o sudbini jedne ili druge političke koalicije, jednog ili drugog ministra finansija, jedne ili druge vlade. Naravno, ako nije obavezna. To jest, ako je reč o samostalnoj instituciji.

Da li je? Rezultati kažu da nije. Zašto je moguće ubediti javnost da centralna banka ima zasluge za usporavanje inflacije, ali nema za njeno ubrzavanje, to je ključno pitanje. Dok javnost ne postavi to pitanje, centralna banka neće biti samostalna, to jest odgovarati upravo toj javnosti kojoj je obećala, setite se, nisku stopu inflacije, već ministru finansija, potpredsedniku vlade i njihovim političkim interesima.

Za one koji ne mogu da smisle liberale i neoliberalne, ovo je primer toga čemu služi jedna od osnovnih liberalnih vrednosti: nepoverenje u vlast i one na vlasti. Ono je ne samo ugrađeno u liberalne ustave, već ima i važnu analitičku vrednost. Razlog tom nepoverenju ne leži samo u potrebi osporavanja onoga što vlast kaže, već i u potrebi da se razume zašto vlast, blago rečeno, iskrivljuje činjenice, ako ih već sasvim ne krije.

09.06.2008.

O opštoj volji

Vladimir Gligorov

It was raining the whole weekend so we did ontology.

Jerry Fodor

Korisna posledica poslednjih izbora je rasprava o tome šta je demokratski a šta nije, posebno kada je reč o rezultatima izbora u Beogradu. Većinsko je mišljenje da je demokratija ono što se ponekad naziva proceduralnom demokratijom. Jer, smatra se, nema smisla govoriti o volji glasača mimo samog čina glasanja. Ili, drukčije rečeno, svaki ishod koji je u skladu sa izbornim i drugim propisanim procedurama u skladu je sa voljom glasača. Jer bismo inače pristali na autoritarno tumačenje volje glasača i izgubili bismo demokratiju. Mislim da je sve to netačno, a kako ima izvesne nade da se demokratija u Srbiji ustali, nije nevažno da se rasprava o njoj nastavi.

Iz intelektualnih razloga bih hteo da kažem nešto o Rusoovoj ideji opšte volje, jer se neretko ona pominje da bi se podsmehnulo onima koji misle da je u demokratiji reč o volji većine ili, još gore, o volji glasača. I mnogi komentatori Rusoa teže da u tom pojmu vide neku metafizičku stvar, pa im je teško da razumeju o čemu je stvarno reč. Kada se, međutim, pročita tek nekoliko stranica posvećenih opštoj volji i sistemima odlučivanja i izbora u Rusoovom

Društvenom ugovoru, postaje jasno da je Ruso samo opisivao ono što se prirodno vezuje za demokratsku vladavinu.

Suština je u ovome: demokratski način odlučivanja i izbora ima za cilj donošenje zajedničke odluke, koja bi trebalo da izražava volju (interese, ciljeve, vrednosti) glasača, dakle neku zajedničku, skupnu, sabranu ili opštu volju.

Očigledno je da, kada se kaže da je potrebna zajednička odluka (ili društveni izbor, kako se to zove u teoriji o društvenom izboru), kako god da se do nje dolazi, to znači da se pretpostavlja da je ona, ta zajednička odluka, mogućna. Ako je odluka instrumentalna, kao što mora da bude ako je politička, tada ona ima nešto za cilj, dakle intenciju. Konačno, kako je zajednička odluka nekakav zbir pojedinačnih volja (ili interesa), prirodno je reći da je to zajednička ili opšta volja (ili da je reč o opštem ili, kako je uobičajeno reći, javnom interesu).

Sam pojam volje, koji je izvor muka i uzbuđenja mnogih interpretatora, može da se zameni interesima, ciljevima, potrebama, vrednostima, idealima, političkim strastima čak, a da se ništa od političkog značaja i smisla ne promeni, osim možda kada se pojam opšte volje dovodi u vezu sa radikalnim političkim promenama, sa reformama ili revolucijama.

U demokratijama odlučuje većina. Kada je reč o samom ustavu zajednice ili države, o društvenom ugovoru po Rusou, potrebna je jednoglasnost. Zato što time građani slobodno pristupaju zajednici, sa ciljem da u njoj nastave da budu individualno slobodni. To znači da je cilj pristupanja zajednici individualna sloboda i da opšta volja ne može da bude drukčije predstavljena nego jednoglasno, mada to ne znači da se do saglasnosti mora doći glasanjem ili na ustavotvornoj skupštini. Zapravo, prirodno je da to bude individualan ugovor sa društvom, kako i sugeriše Ruso.

Takođe, kada se odlučuje o javnim dobrima, postoji faktička jednoglasnost interesa, bez obzira na to kako se ona izražava, i interes svakoga je istovremeno i opšti interes ili volja, što praktično sledi iz definicije javnog dobra (Ruso kao primere uzima bezbednost i dobrobit).

Tako da nema ničeg metafizičkog u tome da, kada je reč o društvenom ugovoru i najosnovnijim javnim dobrima koja se njime obezbeđuju, svaki pojedinac zna šta je opšta volja i da pojedinačna i jednoglasno izražena volja koincidiraju. Ruso smatra, ispravno, da je za to potrebno samo posedovanje zdravog razuma i ništa više od toga, nikakva viša racionalnost ili autoritet bilo koje vrste.

U svemu ostalom, volja (proste) većine izražava opštu volju. Zašto? Zato što ne može da je izražava volja manjine. To je jednostavno opravdanje demokratije, to jest odlučivanja većinom. Jednoglasnost bi bila još bolja, ali nje često nema, usled razlika u mišljenjima i interesima. Jednoglasno se ne bi mogle doneti mnoge odluke, a ako bi bila dovoljna neka manjina, mogle bi istovremeno da se donesu potpuno suprotstavljene odluke (jer manjina kod svakog izbora može da ima više, većina je jedna).

Jedino odlučivanje većinom obezbeđuje, pod određenim uslovima, i odlučivost i jednoznačnost. Ruso veoma dobro i savremeno analizira političke procese, koji su se u starijoj političkoj filozofiji nazivali „korupcijom države“, u kojima volja manjine prevladava nad većinom. I to je otprilike sve što je od značaja kada je reč o opštoj volji, bar kada je reč o samom pojmu.

Politika, znači, ima za cilj ostvarenje javnih interesa i staranje o javnim dobrima, koji su transparentni glasačima, jer su u skladu sa njihovim interesima, koje u najvećem broju slučajeva reprezentuje glas većine, jer ona predstavlja opštu volju. Kako se pojedinačni glasovi sabiraju u glas većine, pitanje je političkog sistema i načina biranja i glasanja. No demokratija, ili odlučivanje većinom, ima političku prednost nad autoritarnim vidovima odlučivanja zato što bolje i efikasnije reprezentuje opštu volju, što i jeste rukovodno načelo kod izbora alternativnih postupaka odlučivanja.

Računam da je ovo dovoljno, bar za svrhu ovog napisa, da se vidi da nema ničeg ni metafizičkog, niti autoritarnog u tome da se smatra da je potrebno da procedura odlučivanja izražava volju većine i time demokratsku volju glasača. I zaista, to i jeste ono što se podrazumeva pod demokratijom: legitimnost volje većine i procedura koja obezbeđuje da se ona izrazi.

Može se reći da mi ne možemo da znamo koja je volja većine, mimo onoga što se konstituiše kao većina po važećoj proceduri. Posebno u reprezentativnoj demokratiji. To nije očigledno samo po sebi, kao što se može činiti, ali jeste tačno da nema volje većine mimo neke procedure kojom se ona izražava. Ali, naravno, to su dve stvari. Jedno je da je uvek potreban postupak dolaženja do opšte volje, a drugo je da je to ostvarivo svakim postupkom koji je trenutno na snazi. Kod ove tačke greši, mislim, Kenet Erou, kada interpretira idealistička shvatanja, u koja svrstava i Rusoovu opštu volju (kao i učenje Kanta).[1]

Jedan način da se razume opšta volja u svetlu Erouove teorije društvenog izbora, koja je apsolutno fundamentalna za političku nauku i analitičko političko mišljenje uopšte, jeste sledeći:[2]

Potrebna je određena homogenost političkih shvatanja, kako bi dosledno odlučivanje većinom bilo moguće. To je u skladu sa Erouovom teorijom. Opšta volja jeste jedan opis te homogenosti. Dakle, postoji ishod kada su volje (interesi, preferencije, ciljevi, vrednosti ili o čemu god se radi) homogene i drugi, kada one to nisu. Po Rusou, prvi ishod legitimise drugi. Ovo se može shvatiti kao dinamička teorija društvenog izbora. Naime, opšta volja jeste ono što utiče na političku stabilnost u svakom datom času. Ukoliko ishodi konkretnih političkih izbora, recimo trenutni rezultati glasanja, ili još češće, odluka o većinskoj koaliciji, dakle ukoliko oni nisu u skladu sa opštom voljom, može se očekivati politička nestabilnost i promene koje će voditi usklađivanju sa opštom voljom, odnosno voljom većine.[3]

To je i bio razlog što su ta „idealistička“ shvatanja imala revolucionarni potencijal i posledice, ne samo 1789. nego i 1989. Demokratija je više od procedure i skupa institucija.

Tu sada greše oni koji misle da je autoritarno tumačenje opšte volje jedino moguće, bilo da je reč o načinu odlučivanja ili o načinu iskazivanja neslaganja sa onima na vlasti. Zapravo je upravo suprotno, kao što je precizno pokazao Erou. Određena saglasnost individualnih volja, dakle opšta volja, potrebna je da bi se demokratskim putem uklonila autokratska vlast. Nije, u stvari, potrebno ni predati vlast autoritarnom vođi, niti se za nju otimati

na ulici, što ne znači da reprezentativna demokratija nema smisla, a ni da javne demonstracije ili protesti nisu jedan od načina da se izrazi volja građana ili glasača.

Da bi se to videlo, ima smisla krenuti istim postupkom kao i Ruso: od posebnog slučaja. Skorašnji izbori u Srbiji su održani pre vremena, da bi se glasači odlučili da li su ili nisu za potpisivanje (alternativno, za poništavanje) Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju sa Evropskom unijom. Da li znamo za šta su se glasači odlučili? Oni koji veruju u proceduralnu demokratiju, mogli bi da odgovore na jedan od dva sledeća načina.

Prvi: odgovor ćemo znati pošto se oformi vladajuća većina. Ako se ona sastavi od partija koje su protiv toga sporazuma ili za taj sporazum, znaćemo i volju većine.

Drugi: pitanje nema smisla, jer se na izborima odlučuje o tome ko može da sastavi vladu, ko će da bude vlast, a ne o tome šta da se čini sa nekim međunarodnim sporazumom.

Nijedan od ova dva odgovora nije u skladu sa demokratijom shvaćenom kao način odlučivanja većinom. Jasno je da je reč o izborima na kojima su glasači pitani o tome šta je u opštem interesu, šta je opšta volja, pa bi procedura glasanja morala da bude takva da može da da odgovor na to pitanje. Kao što se može videti, upravo je o tome reč u postizbornim pregovorima političkih partija. Moguće je da prevlada volja manjine, jer, kao što je i Rusou bilo jasno, interesi partija ne moraju da budu isti kao i interesi glasača. Zapaziti da je to omogućeno procedurom moglo bi samo da bude razlog da se ona ne smatra demokratskom, a ne da se tvrdi da je to jedini kriterij demokracije.

Naravno, skorašnji srpski izbori su poseban slučaj. Mnogo češće na izborima se ne odlučuje o jednom političkom pitanju već o skupu pitanja, dakle o čitavim programima. Tako da ovde nije jednostavno odrediti šta je volja većine, to jest kojom procedurom se ona utvrđuje. Opet u posebnom slučaju, kada postoje dve stranke ili kada su interesi glasača uređeni na poseban način, recimo na one koji su više ili manje ulevo ili udesno, u ideološkom ili u interesnom smislu, tada volju većine izražava glasač koji je u

sredini toga prostora, jer je isti broj glasača ulevo i udesno od njega, pa je većina tamo gde se taj glasač nađe.

No, to ne mora da bude slučaj, ako postoji veći broj stranaka, ako se odlučuje po proporcionalnom sistemu i ako se ideološki sporovi ne mogu svesti na jednu dimenziju – kao što je podela na levicu i desnicu. No, i u tom slučaju možemo da znamo koja je volja glasača i ona ne mora da bude saglasna sa svim onim ishodima koji su u skladu sa izbornim pravilima i drugim propisima, kojih može da bude više ili previše.

Uzmimo primer beogradskih izbora. Možemo li da znamo šta je volja glasača Beograda? Najpre bi trebalo uočiti da je reč o redovnim izborima, na kojima se ocenjuje rad gradske vlasti. Rezultati beogradskih izbora ne sugerišu da im je izglasano nepoverenje. Jasno je da je jedna od stranaka iz postojeće koalicije na vlasti, DSS, rešila da pređe u drugu koaliciju iz razloga koji nemaju veze sa gradskom, već sa državnim politikom. Tako da to ne može da se opravda pozivanjem na volju glasača.

Naravno, kako su moguće različite koalicije koje obezbeđuju većinu u gradskoj skupštini, može li se za neku od njih reći da je više u skladu sa voljom glasača? Ruso je ovde posmatrao glasanje i uopšte demokratsko odlučivanje kao način da se pronade volja većine, koja, da podsetim, predstavlja opštu volju. Jedan način da se ta ideja predstavi jeste da se utvrdi koja stranka ima veći koalicioni potencijal, nezavisno od toga koja će se koalicija konačno oformiti. Tome bi mogli da pomognu različiti indeksi moći.^[4]

U slučaju postojanja više partija, veće partije, po pravilu, imaju koalicionu moć koja je veća od njihovog udela u glasačkom telu, a najveća bi partija trebalo da ima najveću koalicionu moć. Jedan način da se vidi šta ovo znači jeste da se razmotre rezultati izbora za srpsku skupštinu. Pre izbora je oformljena koalicija stranaka pod nazivom Za evropsku Srbiju (ZES). Stranke koje su posle izbora htele da oforme nacionalnu vladu su izašle na izbore samostalno. Za prvu je koaliciju glasalo praktično 40% glasača, a za tri nacionalne stranke, zaokruženo, 30, 12 i 7%. Ove druge, dakle, imaju više od koalicije ZES.

Da su nacionalne stranke napravile koaliciju pre izbora, njihov bi koalicioni potencijal bio nadmoćan. Kako nisu, to znači da su te partije ostavile mogućnost da posle izbora odluče sa kim će. No, to znatno smanjuje njihovu moć. Jer što je više stranaka, to je veća moć velike partije ili predizborne koalicije.

Jedan način da se to vidi jeste da se oceni moć veoma male stranke iz Jagodine, dakle Jedinstvene Srbije. Budući da od nje zavisi da li će biti moguće oformiti vladu, njeno priklanjanje proevropskoj koaliciji znači da druge stranke koje su sa njom u koaliciji nemaju nikakvu moć u toj stvari. Ukoliko, pak, slede Jedinstvenu Srbiju, moć te koalicije u savezu sa ZES je praktično 50%: oni bi, dakle, delili vlast sa ZES, gotovo po pola.

Nasuprot tome, u nacionalnoj koaliciji bi mogli da imaju najviše jednu trećinu moći. Što je veći broj manjih partija, to je veća moć velike partije.

U tom smislu, velike partije ili predizborne koalicije mogu da izražavaju volju većine ili opštu volju, iako nisu osvojile prostu većinu glasova. Zbog toga nije uobičajeno da se oformi vladu malih partija, koje stoje nasuprot najveće partije ili koalicije. Takve su bile i prva i druga Koštuničina vladu i nisu bile stabilne. Što je u skladu sa dinamičkom ili prevratničkom ulogom Rusoove opšte volje.

Naravno, može da se postavi pitanje - A šta da su nacionalne partije napravile predizbornu koaliciju? Odgovor je da nisu. Zašto nisu, to je pitanje za DSS, to jest za Koštunicu, a kada je reč o predizornoj koaliciji sa SPS, to je pitanje i za SRS. Glasači su to mogli da shvate samo kao procenu ovih partija da samostalno mogu da prođu bolje nego u koaliciji. Posebno je to tačno za SRS, koji je očekivao da bude najjača pojedinačna stranka i da tako dobije najveći koalicioni potencijal, težeći na taj način da izražava opštu volju glasača Srbije. Glasači su, međutim, relativnu većinu dali koaliciji ZES. Tim predizbornim ponašanjem su i te stranke iskazale razumevanje za ulogu opšte volje u demokratijama.

Možemo, dakle, da znamo za šta je većina glasača i u Srbiji i u Beogradu, šta je volja većine ili opšta volja. Ni u jednom niti u drugom slučaju to nije da se na vlasti nađe narodnjačko-radikalno-socijalistička koalicija. To, naravno, ne znači da oni ne mogu da tu

koaliciju i sastave i da preuzmu vlast i u Srbiji i u Beogradu. To bi bilo u skladu sa izbornim pravilima, ali ne i u skladu sa izraženom voljom glasača.

Drugo je pitanje da li su glasači Srbije spremni da prihvate koaliciju ZES-SPS. Ukoliko bi se težilo konzistentnosti, koalicija ZES-LDP bi najbolje izražavala volju glasača i time opštu volju. Kao što sam i ranije pisao, koalicija koja je najviše u skladu sa voljom većine jeste ona sastavljena od proevropskih partija i od stranaka manjina i stranke koja izražava interese penzionera. SPS tu ne spada. Ukoliko je to tačno, valja očekivati da će se koalicija na vlasti uskladiti sa opštom voljom kasnije, bilo u skupštini ili na novim izborima.

[1] K. J. Arrow, *Social Choice and Individual Values*. Yale University Press, 1963 (second edition), pp. 81-91 (knjiga je dostupna na internetu).

[2] O tome, ali ne u vezi sa Rusoom, vidi više u V. Gligorov, *Politička vrednovanja*. Beograd: Partizanska knjiga, 1985, poslednja glava.

[3] O tome vidi R. Farquharson, *Theory of Voting*. Yale University Press, 1969 (navodim po sećanju jer mi je knjiga u Beogradu i trenutno, ovde u Beču, ne mogu da je konsultujem).

[4] Za jedan jednostavan i prigodan prikaz videti R. Aumann, R. Myerson (1988), "Endogenous Formation of Links between Players and of Coalitions: An Application of the Shapley Value," in *The Shapley Value: Essays in Honor of Lloyd S. Shapley*, edited by A. E. Roth, Cambridge University Press, Cambridge, 1988, pp. 175-191 (dostupan je na internetu, na stranici prvog autora).

17.06.2008.

Diplomski ispit Moje srpsko političko iskustvo Biljana Srbljanović

Na poslednjim izborima prihvatila sam, to sad svako ko ovo čita zna, poziv partije za koju sam do tada glasala, da stanem na čelo beogradske liste. Usput sam, a iz medija, shvatila da sam se time automatski stavila i na drugo mesto liste za nacionalni parlament, te da sam na neki način time postala i ko-nosilac politike stranke u koju u tom trenutku još nisam bila ušla.

Uprkos mnogim čuđenjima, argumentovanim objašnjenjima, neodobravanju dobronamernih i "dobronamernih", iskreno sam poverovala da, nakon svih godina relativno udobne pozicije posmatrača sa strane, nezavisne ličnosti koja politički otvoreno istupa u javnosti, moram – iz odgovornosti prema onima koji su godinama čitali i slušali šta imam da kažem o srpskoj političkoj sceni a sami nisu imali priliku da to isto kažu - pokušati da nešto konkretno napravim. Osim toga, uvek su me posebno iritirali oni zgađeni nad srpskom političkom scenom (njima je valjda suđena neka druga, «finija»), oni što su spremni da imaju čvrsta uverenja, a da tim povodom ništa nikad ne naprave, osim da se podsmevaju tuđim pokušajima i sa velikim zadovoljstvom govore o tome kako su «ovde promene nemoguće».

Do mog otvorenog pristupanja politici LDP-a, uživala sam poziciju miljenice beogradske intelektualne čaršije, barem onog njenog najnebitnijeg dela: hvalilo me se u medijima koje “pristojne” kuće čitaju i - što u Srbiji donosi još veću slavu - vređalo u onima kojih se “pristojni” užasavaju. Ukratko, svako ko je bio “nezadovoljan situacijom”, voleo je mene, sve dok nisam postala zagovornik politike jedne antitadićevske struje na srpskoj političkoj sceni. I ma koliko pokušavala da svoju kritiku predsednika, njegove stranke i politike koju zastupa, jasno obrazložim, ma koliko se trudila da uverim javnost da nemam nikakav lični animozitet, razlog ili korist da se sad tu nešto ljutim na Tadića, od trenutka otvorenog stavljanja na stranu Čedomira Jovanovića, a u njegovoj pametnoj, konstruktivnoj, vizionarskoj kritici političkog establišmenta u našoj zemlji i njenih predominantnih zabluda, imala sam jednu laku i ugodnu poziciju one što kritikuje one koje treba kritikovati, ali ne preteruje u tome.

Pridevi “ostrašćena”, “radikalna” i “ekstremista”, poslednji put su se za mene lepili u vreme vladavine SPS-a (mog sadašnjeg zvaničnog koalicionog partnera), ali od 2000. naovamo niko me tako nije diskvalifikovao.

Usput sam se, iako deluje banalno, nije nimalo nevažno, i udala, i to za čoveka poznatog po “neekstremističkim” preferencama na srpskoj političkoj sceni, postala pristojna malograđanka, rado viđena na “finim večerama u gradu”.

Taj moj mir sa beogradskom čaršijom trajao je sve dok Čedomir Jovanović, sa nekolicinom istomišljenika koje sam cenila, nije formirao stranku koja je počela da govori i u moje ime. Prvi put sam, (a to nisam mogla ni u periodu vladavine “mog” Đinđića) mogla potpuno da stanem iza politike jedne partije. I nakon petog oktobra 2000. i dolaska na vlast “mojih”, ipak sam imala neku distancu prema gomili odluka, ne samo kadrovskih, već i čitavih delova političkog programa, sa kojima nikako nisam mogla da se složim.

Tada sam smatrala da o tome treba mahom ćutati, ćutati i pustiti najbolje što Srbija ima, da uprkos mrljama, saplitanjima i neverovatnim potezima, pokušaju da sprovedu reforme.

Od ubistva Đinđića nisam najbolje razumela šta se sve to dešava sa zemljom. Shvatila sam to kao ličnu tragediju, i dalje mislim da mi se i privatni život strmoglavio tim strmoglavom čitave zemlje. U toku vanrednog stanja i akcije Sablja, jedina uteha u nacionalnoj tragediji bila mi je velika sigurnost i nadmoć nad kriminalnim grupacijama, koje je država bez sramote i uzdržavanja, hrabro pokazala. Posle prevremenog gašenjs Sablje, kao i većina građana, nisam raspolagala informacijama pod čijim pritiskom i na koji način je do toga uopšte i došlo.

O Borisu Tadiću sam takođe imala malo informacija, stranački život me nije interesovao, kada se nametnuo na čelu partije za koju sam glasala i za koju sam podrazumevala da je logičan naslednik političke ideje Zorana Đinđića – bilo mi je potpuno svejedno. Osim toga, njegovo javno priznanje odgovornosti stranke za “afetu Bodrum” imponovalo mi je, pomislila sam da je politička ličnost spremna na rizik i gubitak, a zarad poštovanja principa, zakona i inteligencije birača.

Na prevremeno i bespotrebno raspisanim izborima glasala sam i javno podržala tim Borisa Tadića. Ne pišem ovo zato što mislim da je važno za bilo koga drugog, (nije ni za mene samu) niti zbog toga što smatram da je uopšte bitno šta sam ja i kada mislila, već samo iz potrebe da svoju ličnu političku istoriju ne falsifikujem i da pošteno navedem svaki detalj.

Boris Tadić i njegov tim izbore nisu dobili, ali su osvojili nadmoć u sopstvenoj stranci. Frakciju, koju je Čedomir Jovanović pokrenuo, a u skladu sa statutom DS-a, ugušili su u samom početku, poznatim stranačkim sredstvima - pritiscima i obećanjima među članovima. Čedomir je iz DS-a najuren, stranka postaje drugačije profilisana, otvoreno koketira sa idejama konzervativne desnice i počinje ozbiljnu i temeljnu distancu od Zorana Đinđića, što je za mene bilo dovoljno. Jednostavno su izgubili glasača, a veliki krug apstinenata je dobio još jednog zbunjenog člana.

Jovanoviću sam, dok je participirao u vlasti, otvoreno zamerala problematičan odnos prema pitanju korupcije, nekako nikad do kraja ponuđen pravi odgovor na silne optužbe o “okorišćavanju” o vlast. Nekoliko godina kasnije, posebno nakon smrti Đinđića, pokajala

sam se zbog toga – ne zato što smatram korupciju dopustivom, već zato što sam informacije o navodnoj potkupljenosti pojedinih Đinđićevih ljudi dobijala od dobro organizovanih medijskih ratnika, informacije koje su savetnici, uz pomoć plaćenih medija i novinara (i to ne samo mafijaških tabloida), pažljivo i sistematski plasirali u javnost.

Pre dve godine pristala sam na intervju za desničarski tabloid NIN, iz jedinog razloga – da uputim javno izvinjenje Jovanoviću i povučem svoju reč. Za mene je promena mišljenja pred snagom argumenata ozbiljan test kvaliteta ljudskog materijala koji mora da važi za sve – pa i za političare. Ukratko, povukla sam reč i izvinila se javno i to u novinama koje prezirem i koje su me, tim povodom, stavile na listu svojih večnih neprijatelja.

Time je počela i sezona otvorenog lova i na mene, a da nekako nikada nisam do kraja razumela šta je to u Čedomiru Jovanoviću što izaziva toliki organizovani i nepodeljeni animozitet, čak i kod onih koji se niti po jednom drugom pitanju, pa ni onom oko elementarnog morala – ne mogu složiti.

Izbori su se u Srbiji nizali, ja sam sve više stajala uz LDP, verujući u političku platformu, ozbiljnost i iskrenost ideja koje su ti hrabri ljudi zastupali.

Zato, kada su mi se obratili sa pitanjem da li pristajem na kandidaturu, iako sam se – iz sasvim ličnih razloga – ozbiljno premišljala, ipak je osećaj za politički moral prevladao i ja sam pristala da trčim trku za koju sam unapred znala da može samo da mi nešto uzme.

Koliko je to nešto – to nisam znala.

Da ne bude zabune, i da sam sasvim i do u detalje znala kako će teško i mnogo sve ovo da me košta, opet bih to prihvatila. Imam svoja ubeđenja, ona su etičke prirode, nemam pravo da druge guram u nešto u šta sama nisam spremna da se uključim i to je nekako presudilo.

Kampanja je trajala kratko i bila izuzetno naporna. Štab za beogradske izbore je bio i fizički odvojen od stranke, čiji član

nisam bila. U štabu nas je bilo ne više od petoro, mahom ljudi koji su se odazvali na moj lični poziv. Stranka nam je obezbedila par izuzetno mladih i neiskusnih volontera, ali je kampanju u stvari vodilo ne više od nas petoro.

Dali smo sve od sebe. Noćima smo učili zakone i proučavali probleme glavnog grada, osmišljavali kako da probijemo medijsku blokadu i kako da, bez novca, ipak napravimo neku propagandu.

Bila sam jedini kandidat bez svog spota, bez plakata, bez bilborda. Ma kako da se čudim ljudima koji na osnovu toga glasaju, ipak je i to pokazatelj koliko je velika jedna kampanja. Stranka se vrlo ozbiljno bavila izborima za nacionalni parlament, mi smo bili pitino dete, strano telo, nestranački anarhisti, amateri svome gradu, smetnja i problem. Novca, resursa i logistike – za nas nije bilo.

Pomoć je, u iznenađujuće velikoj razmeri, stigla sa sasvim druge strane. Javne ličnosti (izvinjavam se zbog bednog pojma), ljudi od ličnog i profesionalnog integriteta, poznati pravnici, profesori, urbanisti, ukratko – arhiva sagovornika *Peščanika* – svakodnevno su i samoinicijativno nudili i davali pomoć. Malene prostorije koje nam je besplatno ustupila Inicijativa mladih, na čemu nikad nisam uspela da im se lično zahvalim, stalno su bile pune ljudi koji su znali o čemu govore, šta im je struka, a šta ideja i vizija za modernu metropolu, nalik na sve slične svetske. Najveći autoriteti “druge Srbije” (duplo izvinjenje zbog još bednijeg pojma) bezrezervno, svesrdno i ljudski, pružili su meni, kampanji za Beograd i stranci za koju sam se takmičila, ogromnu pomoć. Te trenutke nikada neću zaboraviti, kada sedim tako sama, okružena sa tri i po još veća ludaka od mene, bez para, bez reklama, bez pristupa medijima, u danima kada u kasi nije bilo novca ni da se kupe dnevne novine, kroz moj mali “kabinet” defiluju najumnije glave ovog grada i svako ima beskrajno tačnu reč da mi u tom trenutku uputi.

Medijski nastup nisam dobro pripremila. Stranka nije verovala u skupu pomoć istraživača javnog mnjenja, sve što smo na svoju ruku saznawali iz slušanja takozvanih “fokus grupa”, bilo je otrežnjujuće loše, ali je stranka odbijala da se time ozbiljno pozabavi. Kada sam jednom, i samo jednom, dobila priliku da, iza “zatamnjenog stakla”, nevidljiva, pratim šta tridesetak “običnih” ljudi, potpuno različitih

uverenja, ima da kaže o mom javnom nastupu, kampanja je već bila prešla polovinu. Kad smo izdejsvovali barem jednu jedinu sesiju sa stručnjacima za medijski nastup, već sam se uveliko bila isvađala po svim televizijama sa svim svojim protivkandidatima. Ukratko, od polovine kampanje, mogla sam samo popravljati ono sto sam iz neznanja, neiskustva i usled nedostatka ozbiljne logistike – loše započela.

S druge strane, imala sam kao konkurenciju dva ministra i jednog generalnog sekretara najmnogoljudnije stranke, sa petnaestogodišnjim političkim iskustvom, sve njihove kabinete, budžete, stručnjake: i “bazu” i “nadgradnju”.

Naš problem nije bio u suštini, to o čemu smo mi govorili je nešto sa čim nema ko pošten, pametan i normalan da se ne složi. Naš problem je bio što logistiku nismo imali, budžet nismo imali, pristup medijima nismo imali, priliku da detaljno objasnimo koliko je ozbiljan naš program – jednostavno nismo imali.

Ono zbog čega me dnevna politika nikada do tada nije zanimala nije se naprasno promenilo – rad “u bazi”, strančarenje, politika lokalnih odbora, preference funkcionera i članova, za mene je to bio čist gubitak vremena. Zašto se u tako malom i ograničenom vremenu baviti “zavođenjem” članstva LDP-a, kad oni, po difoltu već glasaju za našu listu? Logičnije je, pametnije i bolje obraćati se onima koji nisu - a mogli bi biti - “naši”, ti su nam glasovi trebali u velikoj borbi za prelazak cenzusa. Zdrav razum je, kako će se ispostaviti, suprotan partijskom životu, ambiciozni arivisti zaduženi da nama pomažu u kampanji, radili su samo za sebe, operišući po lokalnim odborima (istim onim poznatim stranačkim metodama) i pripremali prostor za posle izbora.

U stvarnosti su glasači kojima sam se obraćala, ti kolebljivi, najviše sumnjali u “poštenje”, u finansijski deo cele priče. Za mene je to bilo potpuno ad akta, para jednostavno nije bilo i to je bilo jedino vidljivo. Nisam osoba koja iza sebe ima bilo kakvu aferu, mogu se truditi da mi pripišu sve – od porno filma i ekstraparitalnih izleta, do histerije i arogancije – ali nepoštenje i korumpiranost niko nikada nije mogao da mi zalepi. Osim toga, ja nisam idiot. Znala sam da će dukat, koji sam simbolično dala da uđem u kolo, na kraju da

ispadne višemilionski ceh za izlazak iz istog i da uvek ima pomalo istine i u najgorim napadima i optužbama, diskvalifikacijama na svakom planu (najveće pikanterije su ipak – razočaraću čaršiju – samo potpuna konfabulacija), ali je za mene samo jedno bilo važno: jedino pitanje koje sam “svojima” u više navrata postavljala i koje me se suštinski jedino ticalo jeste – ma koliko malo para da je bilo, odakle je i to malo dolazilo?

Ukratko, pitala sam da li nas finansira neko od tajkuna, protiv kojih se nominalno borimo, i da li smo mi isti kao i svi ostali – još jedna franšiza velike partije “Mišković, Beko & co”, koji tronuju srpskom političkom scenom, javnim, ali i privatnim životom ama baš svakog građanina. I svaki put sam dobila čvrsto uveravanje da – nismo.

Mi smo svoji, nismo ničiji, nismo prodati i nismo na prodaju.

U nedelji pred izbore, kvota na kladionicama bila nam je prilično ozbiljna. U istoj nedelji Tadić je izgurao Sporazum o asocijaciji i pridruživanju i kolebljivi su prelomili na tu stranu. Ja to razumem. Ljudima je bio potreban jasan, javan i zvaničan raskid sa politikom onoga što je premijer postao metkom u Gepratovoj i svako sa mesečnom ratom za kredit pred sobom u mesecu koji je dolazio nije bio voljan da rizikuje i da rasipa glas.

Izbore u Beogradu smo izneli bolje nego u državi. Rezultati, iako minimalno različiti, ipak govore tako.

11. maja uveče jedino je bilo izvesno da smo u Beogradu napravili malecnu pobedu, sve ostalo je delovalo kao poraz.

12. maja ujutru sam se učlanila u stranku.

Osećala sam to kao obavezu, kao podelu odgovornosti za neslavan rezultat u republici, kao pokazatelj da sam ozbiljna i odgovorna, privržena ideji i onda kada nam ne ide dobro.

Od tada, pa više nikad, nisam bila konsultovana o politici stranke, odlukama o ulasku u koaliciju, nisam učestvovala u pregovorima za Beograd, niko me nije zvao, niko ništa nije pitao.

Pitala sam se zato sama. Pokušala da, u ime ljudi koji su i zbog toga što je moje ime stajalo na listi, glasali za nas, isteram tu priču

do kraja. Pokušala sam da učestvujem u formiranju stava barem na nivou grada za koji sam se kandidovala, sedela tokom vrelog avgusta u Beogradu i strepela nad pregovorima, o kojima, dok su trajali, nisam ni od koga uspevala da saznam ništa. Stranka me je marginalizovala, skrajnula, sklonila, izbrisala, moji dojučerašnji “saborci” (uz časne izuzetke Vesne Pešić i Žarka Koraća), distancirali su se od mene.

Mandat za republički parlament, koji sam pošteno izborila, nije mi bio ponuđen. Niti mesto odbornika u Beogradu, čak ni u opštini u kojoj živim, a u kojoj sam takođe bila nosilac liste.

U početku nisam sasvim bila sigurna u razloge za tako nešto. Mislila sam da je i logično da trpim posledice poraza. Ipak, logično je bilo i da se pitam – a ko bi pa to bolje, a u zadatim okolnostima – uopšte i mogao da prođe?

Nisam bila za pristajanje na koaliciju sa SPS-om. Kada je do toga već došlo, insistirala sam da detinjasto poricanje klasične koalicije nazivanjem iste «manjinskom podrškom» jednostavno prestane, da se glasačima jasno i javno kaže kako stoje stvari. I tu sam bila odbijena.

Paralelno sa tim, kao i većina naše javnosti, dolazila sam do saznanja da svako ima svoju cenu, samo su ulozi manji ili veći. Nekome je cena poslovni prostor u «našim» opštinama, nekome plaćeno mesto u upravnom odboru, nekome čitava jedna grana privrede ili mogućnost budućeg ulaska u tal.

Moja cena je i dalje nedeterminisana. To je i zato što sam glupa. Glupa za srpsku političku scenu, a verovatno i za svaku drugu.

Teši me i to što ste i vi glupi.

Vi što ste glasali iz ubeđenja.

Što ste mislili da poštenje nema cenu.

Da je «nemoguće da se prodamo».

Mi, udruženi glupi ljudi Beograda, a nema nas baš mnogo, tek nekoliko desetina hiljada, zato treba da, po najispravnijem principu

LDP-a, na surov, direktan i neuvijen način, saznamo istinu. Jer, mi glupi, mi smo ona razlika u prelasku ili neprelasku cenzusa.

U Srbiji politike nema. Postoje politička preduzeća, finansirana iz istih izvora na prljav način stečenim novcem, i postoji raspodela karata na stolu. Ideje, program, principi, važni zakoni, vizija budućnosti, reforme, istraga o političkoj pozadini Đinđićevog ubistva, posledice koje je ono ostavilo za našu zemlju, važni su samo za nas. Za glupe.

Ostali su veliki igrači i njima smo teret, kamen oko vrata, nemo podsećanje na ono što su oni mogli biti, e da samo nisu to što ipak jesu.

Nije me sramota, nije mi žao, nikog nisam prevarila.

Ipak sam odgovorna za to što je glas nas glupih otišao onima što misle da su pametniji.

Danas odigraju, sutra im se isplati, prekosutra malo moraju da spuste glavu od sramote, ili jednostavno samo više ne poznaju one što su ih znali, ali - pa šta?

Od nečega mora da se živi, zar ne?

A živeti je lepo. A lepo živeti je najlepše. Što nešto košta.

Sve nešto košta i svaka se škola plaća. Ova moja košta kao četiri godine Harvarda.

Pa dobro, sad sam diplomirala.

Kako reče dečak Vasa u jednom izdanju *Peščanika*: “Just watch me”.

Biljana Srbljanović, dramski pisac iz Beograda

02.11.2008.

NIK

drugo poglavlje
: KRAJ RATA

16

Konobari fašizma Dubravka Ugrešić

I am not a monster, I am a writer!
(Radovan Karadžić)

Sto četrdeset i jedan starac

Tokom vikenda, 19. i 20. srpnja 2008, mjestom Key West na Floridi šetao je sto četrdeset i jedan - Ernest Hemingway. Hemingwayi iz cijele Amerike okupili su se u Key Westu zbog učešća u natjecanju za najveći stupanj fizičke sličnosti između slavnoga pisca i njegovih surogata. Ove godine pobijedio je surogat Tom Grizzard, u veoma jakoj konkurenciji, kažu. Na fotografiji koja je obišla svijet vidi se skupina veselih djedica, koji sliče na Djedove Mrazove odbjegle od svojih božićnih dužnosti, odnosno na Ernesta Hemingwaya. Starci, koji se svake godine okupljaju u Key Westu na Hemingwayev rođendan, takmičili su se u pecanju i pisanju kratkih priča.

Doktor Velbing&Mister Hide

Nakon završetka vikenda, minutu nakon ponoći, 21. srpnja 2008, u svim svjetskim medijima pojavila se fotografija starca s dugom sijedom bradom i sijedom kosom koketno skupljenom na vrhu u

neku vrstu deminutiva samurajskoga perčina. Starac je izgledao kao da je ispao iz fajla nekog holivudskog agenta, kao glumac prikladan za uloge Merlina i Gandalfa u filmskim bajkama. Starca je uhapsila srpska policija u trenutku kada je ulazio u autobus broj 73. Starac je policiji predočio identifikacijsku iskaznicu na kojoj je pisalo Dragan Dabić, odnosno Dragan David Dabić (3D), da bi se nešto kasnije ispostavilo da je njegovo pravo ime - Radovan Karadžić.

Od trenutka Karadžićeva hapšenja mnogi farsični detalji naplavili su svjetske medije; Karadžićevi neuspješni pokušaji da se ugura u nogomet i njegov posprdni nadimak Fantom; njegova megalomanski ambiciozna izjava: *Jaser Arafat je najprije bio svjetski terorist, a dvadeset godina kasnije primio je Nobelovu nagradu* (koja je mnoge podsjetila na Tuđmana i Tuđmanovu izjavu kako mu je netko kompetentan za pitanja Nobelove nagrade, jednom polaskao: *Gospodine generale, da niste Hrvat, sigurno biste dobili Nobelovu nagradu*); o Karadžićevu penjanju na zgradu Filozofskog fakulteta u vrijeme studentovanja i frenetičnom šezdesetomaskom govoru s krova; o njegovu policijskom doušništvu; o njegovim financijskim utajama i pronevjerama; o njegovoj dječjoj zbirci *Ima čuda, nema čuda* (Sad me vidiš, sad me ne vidiš!); o omiljenoj krčmi "Luda kuća"; o navodnoj ljubavnici koja također ima dva imena; o njegovom website dućanu gdje se mogu kupiti mali velbing (od: *well-being*) ili "krstolika kompozicija najmanjeg velbinga za ličnu zaštitu i nošenje na grudima", te veliki velbing ili "prostorna krstolika kompozicija koja harmonizuje čitav prostor"; o ukrasu na njegovu sajtu, židovskoj trokrakoj(!) meniori koja zapravo kamuflira tri prsta; o *tihovanju* i jeftinim aforizmima koje kao da je prepisao od Paula Coelho (*Čovjek je najsavršeniji instrument!*). Razmjene komentara cirkulirale su internetom, privatnim mejlovima, našao se tu i film *The Hunting Party* u kojemu Richard Gere lovi po bosanskim šumama zloglasnoga Bogdanovicha, kojega u filmu glumi hrvatski glumac Ljubomir Kerekeš... A onda je prijatelj autorice ovih redaka iskopao na You Tube video clip iz *Barbarelle* i scenu u kojoj dr Durand Durand (3D!) stavlja u pogon svoju *Excessive machine* i izvodi svoju *Sonata for Executioner of Various Women*. Kakve veze ima Barbarella s Karadžićem? Glumac Milo O'Shea, koji glumi dr Duranda Duranda, neobično podsjeća na

Ljubomira Kerekeša, odnosno na dr Bogdanovicha, iz filma *The Hunting Party*. Pri svemu tome gomila trivijalnog smeća koja je cirkulirala medijima dobro je poslužila samom Karadžiću koji se iz ubojice, da bi unaprijed udobrovoljio moguću razjarenu gomilu, prerušio u klauna. Fascinirani farsom prerušavanja mnogi su zaboravili da isti taj Karadžić-Bogdanovich-Dabić sjedi na gomili anonimnih ljudskih leševa, kao i da postoji velika, tiha, bezimena gomila svjedoka, kojoj je sav taj medijski cirkus oko Karadžića pao kao sol na ranu.

Još jedan starac...

Istoga dana, 21. srpnja 2008, kada je uhapšen dvojnik Radovana Karadžića, 3D, u Hrvatskoj je u 87. godini života umro Dinko Šakić. Dinko Šakić bio je zapovjednik ustaškog koncentracijskog logora Jasenovac, gdje je efikasno egzekutirao Židove, Srbe, Rome, i komunistički orijentirane Hrvate. Nakon rata sretno je pobjegao u Argentinu, a argentinske vlasti izručile su ga tek 1999. Hrvatskoj, gdje je osuđen na dvadeset godina zatvora. Mnogi Hrvati osuđu starca Dinka Šakića doživjeli su kao nepravdu, jer ta ista Nezavisna Država Hrvatska (u kojoj je Dinko Šakić ubijao Židove, Rome, Srbe i nepodobne Hrvate) po mišljenju lokalnoga popa “temelj je današnje domovine Hrvatske”, što je pak teza koju je godinama utemeljivao prvi hrvatski predsjednik (nakon Ante Pavelića) i otac hrvatske nacije - Franjo Tuđman. “To je razlog da se svaki pošten Hrvat ponosi imenom Dinka Šakića”, izjavio je za novine pop Vjekoslav Lasić, dodavši da je “ponosan što je na odru vidio Šakića u ustaškoj uniformi”. Na ispraćaju starca Dinka Šakića na zagrebačkom groblju Mirogoj okupilo se 24. srpnja 2008. godine nekih tristotinjak ljudi.

I još jedan starac...

Samo nekoliko dana nakon uhićenja balkanskog *mesara*, ili *Osama bin Ladena Evrope* (prema Richardu Holbrook), točnije 24. srpnja 2008. (na sam dan pokopa Dinka Šakića!), četiri stotine kilometara zapadno od Beograda, uskrasnio je iz groba jedan starac. Zvonko Bušić Tajko - *hrvatski Mandela*, ili *najslavniji hrvatski emigrant* (kako su glasile naslovnice hrvatskih novina) - sletio je na zagrebački aerodrom, euforično dočekan masom od nekih

petstotinjak ljudi. Bušić se vratio u Hrvatsku nakon 32 godine provedene u američkim zatvorima. Bušić je zajedno sa svojom ženom, Amerikankom Julienne Eden Bušić i nekolicinom prijatelja oteo davnih sedamdesetih godina američki avion koji je letio prema New Yorku, jer je “želio upozoriti svijet na nepravedan položaj Hrvatske u bivšoj Jugoslaviji”. Ova gesta “političkog aktivizma” (kako su to definirale hrvatske novine) završila se neslavno, jer je od Bušićeve eksplozivne naprave poginuo američki policajac, dok je drugi ostao bez oka, pa su Bušić i njegova žena zatvoreni. Julienne je puštena iz zatvora u osvit nezavisne Hrvatske, zaposlila se u hrvatskoj ambasadi u Washingtonu, kasnije u Hrvatskoj, u osiguranju Franje Tuđmana, a kasnije joj je hrvatska vojska sagradila vilu na Jadranskom moru, da bi se Juliene u potpunosti mogla posvetiti pisanju autobiografskog romana *Ljubavnici i luđaci* (*Lovers & Madman*) i političkim aktivnostima lobiranja za povratak muža iz zatvora. Među okupljenima na zagrebačkom aerodromu bilo je hrvatskih političara, rodoljuba, pop pjevača i popova, djece, koja su sjedeći na ramenima svojih očeva pokazivala prema kamerama svoje crteže dobrodošlice, mladih koji su uzvikivali ustaške parole (*Za dom spremni!*) i pjevali ustaške pjesme. “Hrvatski Mendela” održao je rodoljubni govor i citirao je stih iz Gundulićeve poeme *Osman*, koji zna napamet svaki hrvatski osmoškolac:

Kolo sreće okreće se

vrteći se ne pristaje:

tko bi gori, eto je doli,

a tko doli, gori ostaje.

Zvonko Bušić je nedvosmisleno dodao da se on, zahvaljujući dragome Bogu i nezavisnoj Hrvatskoj (*Konačno sam u slobodnoj domovini!*), uspeo *gore*, dok su, prema logici kotača sudbine, njegovi neprijatelji pali *dolje*. Jedin koji je, dan kasnije, kratko prokomentirao proslavu Bušićeva povratka bio je hrvatski predsjednik Stipe Mesić (*Njegov motiv mogao je biti domoljubljan, ali metoda koju je primijenio je teroristička metoda*).

Ne pada snijeg da pokrije brijeg...

Dokumentarni film Pawela Pawlikowskoga *Serbian epics* - najprecizniji, najjasniji i do sada najpotpuniji portret Karadžića - napravljen je davne 1992. U filmu Karadžić jasno podiže optužnicu protiv samoga sebe. U međuvremenu je Karadžićev kriminalni dosje postao notorno javan, a nove pojedinosti koje su preplavile medije nakon njegova hapšenja samo su potvrdile to što smo svi znali: da je Karadžić patološki tip, varalica, policijski doušnik, pokeraš, lažac, prevarant, "šibicar", lopov, ravnodušni ubojica, egomanijak, kukavica, lukavac, tip koji hladnokrvno sjedi na gomili leševa ljudi koje je sam pobio i pri tom mu u glavi zuji samo jedna misao - kako da sam preživi. Postoji ogromna ljudska mašinerija koja je Karadžića održala na životu, ista ona mašinerija koja je godinama držala Miloševića na životu: sluge, istomišljenici, obožavatelji, pomagači, sitni i krupni kriminalci, policija, državni aparat, političari, ubojice, ratnici, pacijenti, žene, prijatelji, popovi, crkva, vjernici, krimosi, dileri, bolesnici i obični ljudi koji u životu nikome nisu nanijeli zlo. U ovome času mnogi Srbi pale svijeće i mole za svog haškog optuženika, mladi bijesni ljudi sa četničkim šajkačama na glavi predvođeni djecom - dječakom sa četničkom šajkačom na glavi, i djevojčicom - marširaju Beogradom i izvikuju parole podrške Karadžiću, prijete srpskoj vladi, haškom tribunalu, svijetu. Mnogi Srbi - koji inače ne znaju što da rade kada se dogodi iznenadni "udar" u njihovu domaćinstvu, kada se, na primjer, pokvari slavina u kupaonici, ili kada im žena završi u bolnici - najednom pokazuju vrsne organizacijske sposobnosti i političku agilnost: uhapšen je Karadžić - izvršen je težak "udar" na njihovo "srpstvo". Na vijest o hapšenju Karadžića 2001. godine, na primjer, promptno su organizirani "odbrambeni" skupovi u rodnom selu Radovana Karadžića, i još nekim mjestima u Crnoj Gori. Okupile su se pristaše iz Crne Gore i Srbije, zaorile su se četničke pjesme, popovi su kadili zrak kandilima, Karadžić je proglašen "hajdukom", "bratom", "pjesnikom", "ratnikom" i "junakom", "svecem" i "simbolom srpstva". Ljudi su padali u pjesničke zanose (*Ne dajmo Karadžića! Probudi se srpska vatro! Radovan je iskra u kamenu. Ko je izdao iskru neka je proklet. I neka mu je sve proketo po hiljadu puta!*). Prisutnima su dijeljene maske s Karadžićevim likom. Maske su iz crnogorskih zabiti poručivale svijetu *Svi smo mi Radovan*

Karadžić, drugim riječima ljudi iza masaka drsko su priznali svoje saučesništvo u genocidu, onom stvarnom ili onom mentalnom.

Je li Karadžić zaista ekskluzivno srpski monstrum? Ne zaboravimo na detalj, Karadžić je granice među tako "nepomirljivo različitim" narodima kao što su Hrvati, Srbi, Bosanci, Crnogorci prelazio lako, ljetovao je u Hrvatskoj (i pri tom, tvrde svjedoci, napravio samo jednu jezičnu grešku), a granicu Austrije prešao je s hrvatskim pasošem koji je glasio, priča se, na bezobrazno simbolično prezime - Petar Glumac! Na kraju se, ako zbog ničeg drugog, a ono zbog Karadžićeve dugovječnosti i sposobnosti da iskršava kao feniks, postavlja pitanje koliko smo, zaista, svi mi - Radovan Karadžić!?

Djeca, mutanti

Izostanak pravedničke euforije oko hapšenja Karadžića pokazuje da je problem dublji i teži, i da se ipak ne iscrpljuje sa "karadžićima": s varalicama, profetima i profiterima, s doktorima ljudskih duša, s nosačima križeva i kandila, sa zlopamtilima koji izvlače iz prašnih škrinja svoje osobne uvrede i pretvaraju ih u deologiju, s nekrofilima, kopačima kostiju, nasilnicima, silovateljima, pijancima, s generalima, ratnicima, pjevačima, guslarima, raki-jašima, "vitezovima", "križarima", istrebljivačima, ubojicama, shizofreničarima, s induktorima kolektivnih histerija, s balkanskim "vampirima" kojima, uostalom, pokorno pružamo vratne žile već dvadesetak godina. Problem je u tome da svi ti konobari fašizma - kakav je i Karadžić - ne nadmašuju sebe u veličini zla koje proizvode, nego u nevidljivoj tvari, u sjemenu koje ostavljaju za sobom, u svojoj budućoj djeci.

A ta djeca, mutanti, nikli su zdravi i lijepi u ovih dvadesetak godina. To su djeca sa šajkačama na glavi, koja su demonstrirala u Beogradu protiv Karadžićeva hapšenja. To je Marija Šerifović koja je euforično pronijela svoja tri prsta cijelom Evropom, iako nije znala točno objasniti čemu služe (*In the name of mother, father and you know...* - objasnila je iznervirano holandskoj novinarki), i koja je pobijedivši na Eurosongu, po vlastitim riječima, *pobedila za Srbiju*. To su oduševljeni pristalice srpskog radikala Tomislava Nikolića, autora izjave *Bog je stvorio svijet za šest dana, a ja sam*

ga uzdrmao za dva; to su prebijači Roma i homoseksualaca po beogradskim ulicama; to je ona razgaljena gomila na koncertima Cece Ražnatović-Arkan. Ti mladi mutanti djeca su iz Bosne, koja divljaju za vrijeme nogometnih prvenstava i omataju se u hrvatske, srpske i turske zastave kao u nevidljivu placentu. To su djeca iz srednje škole u Makarskoj koja su se za školski godišnjak nedavno fotografirala s kukastim križem u pozadini, iz “zafrkancije” (*To nije kukasti križ nego indijski simbol ljubavi i mira*, objasnio je pitomo jedan učenik) i šetala u majicama na kojima se kočio slogan *Uber alles (Mi smo htjeli reći maturirali smo, gotovo je, iznad smo svih*, objasnio je još pitomije drugi). To su djeca koja se na koncertima Marka Perkovića Thompsona pojavljuju odjevena u ustaške uniforme. To su djeca koja urlaju ustaške i četničke pjesme; to su mladi članovi opskurnih pro-fašističkih stranaka po Srbiji; to su djeca s tetovažama, na čijim se tijelima koči Pavelićev lik; to su kupci u dućanima u kojima se fašistički suveniri slobodno prodaju; to su “hrabri” prebijači turista, stranaca, Crnaca, homoseksualaca i Roma. To su djeca koja oko vrata nose križeve, djeca koja uredno posjećuju katoličke i pravoslavne crkve i muslimanske džamije. To su mladi chatteri koji, pretpostavljam, znaju za svoju braću među mađarskim mladim fašistima (Magyar garda), što su se digli da štite “mađarske vrijednosti i kulturu”; među bugarskim mladim fašistima Bogdana Rassate, koji iz “jakih” ideoloških razloga prebijaju Turke i Rome; među brutalnom ruskom djecom, koja prebijaju na smrt sve one čija je koža tamnija od Putinove; među eko-fašistima njemačke radikalne desnice... Ta djeca su mladi Hrvati, Srbi, Crnogorci i Bosanci koji po otvorenim i zatvorenim web forumima siju i kale svoju mržnju i najavljuju da *rat još nije gotov*... Pri tom nisu sami, ni usamljeni (tu su “roditelji”, “porodica”, srpstvo, hrvatstvo, turska zastava), niti su originalni: fašizam, uostalom, i živi od konobara i konobarenja. Lokalne novine, lokalne vlasti i lokalni političari ne obraćaju pažnju na “djecu”, na “slučajeve”, na “huligane”, na “izgrednike”, na “neugodne, ali razumljive incidente” inače uspješne tranzicijske svakidašnjice.

Radovan Karadžić u svojim Hugo Boss-odijelima može mirno ušetati u hašku sudnicu. Njegov posao je obavljen.

Povorka kolektivnog srama

Posao koji haški suci obavljaju velika je stvar, njihov je posao sudska pravda, ali ima nešto s čime se zasigurno neće složiti: samo suđenje ratnim zločincima neće donijeti stvarnu katarzu niti stvarne društvene promjene. Jer bez priznanja kolektivne odgovornosti i krivice nema uspješne denacifikacije. Svim bivšim Jugoslavenima, bez obzira na stvarni opseg njihove krivice u nedavnom ratu, uvijek je i za sve kriv -- onaj drugi: Hrvatima Srbi, Srbima Hrvati, Muslimani, kosovski Albanci...I jednima i drugima su za sve krivi - komunisti, Tito i partizani. A zatim “Amerikanci”, “Rusi”, “Židovi”, “Evropa”, “svijet”, loše zvijezde, sudbina. Svi, bez razlike, uporno shvaćaju događaje - koje su sami inicirali i u kojima su sami sudjelovali - kao prirodne katastrofe u kojima su, pri tom, oni sami isključive žrtve. U tom smislu Karadžićeva shizofrena rastrganost između guslara, psihijatra, nesuđenog nogometaša, ekologa, policijskog doušnika, četnika, ubojice, političara, nesuđenog nobelovca, lopova, pjesnika, tutti-frutti gurua, pravoslavnog mistika, između Radovana Karadžića, Dragana Davida Babića i Petra Glumca - tipična je. Ta podijeljenost je lokalna endemska bolest, rezultat opće društvene laži, dubok poremećaj, ludilo koje okolina i dalje uporno podržava tretirajući ga kao zdravlje.

Postoji nada da će s hapšenjem Karadžića, suprotno porukama mladih mutanata, rat ipak konačno završiti. Postoji djetinjasta nada da ćemo jednoga dana naletjeti u novinama na sljedeću vijesticu... *Dana 21. srpnja 2018. godine - na dan hapšenja zločinca Radovana Karadžića, osuđenog na pravednu smrtnu kaznu zbog genocida u Bosni - crnogorskim mestom Meljine, poznatom po tradicionalnom festivalu guslarenja, prolazila je “povorka kolektivnog srama” koja se sastojala od stotinu četrdeset i jednoga starca. Starci su imali lažne sijede brade i lažne sijede kose skupljene na tjemenu u perčin i dobrovoljno su se izlagali pljuvanju publike, koja se i ove godine okupila u velikom broju da bi sudjelovala u ritualu pokajanja. Ovim ritualom “starci” (svake godine radi se o novim dobrovoljcima, i svatko ima pravo sudjelovati u ritualu samo jednom, da bi mnogi zainteresirani volonteri mogli doći na red) izražavaju svijest o počinjenim zločinima, o tome da su zločini vršeni u njihovo ime, s njihovim punim znanjem ili čak s njihovim sudjelovanjem, i duboko se ispričavaju svim žrtvama.*

Osveta Hane Arent?

Svetlana Slapšak

Romanopisateljica skenirala Karadžića pre nego što je javno proguslao? Karadžić se lečio u Beču, letovao u Dalmaciji, rašljario po Havajima, izronio srpsku piramidu kod Nove Gvineje? Akuna matata? Kud se denu banalnost zločina, taman kada smo je konačno svi pročitali, i kada je postala standardni deo mislenog aparata kojim se služimo da zločin opišemo? Samo pitanje vremenskoga zasuka: Hana Arent je Ajhmana posmatrala tokom suđenja, i banalnost detektovala upravo iz pitoreskne prošlosti moći, nadutosti, besramne samouverenosti, cirkusa uniformi, oružja, rituala, bahatoga gacanja po krvi.

Folklor Ajhmana je doduše sasvim različit od guslarskoga, a ništa manje sulud i ekscentričan. Banalnost je ostala kada je sve ostalo oljušteno, na suđenju: tu banalnost ćemo sada gledati u suđenju Karadžiću. Retorika te banalnosti će se samo po performansu razlikovati od Šešeljeve. Razlika u drčnosti? Itekako: Ajhman se bojao smrtno kazne, haški optuženici toga straha nemaju.

Zato mi dozvolite da uopšte ne krenem po klizavome putu koji direktno vodi u divljenje jatačkoj mreži, običnim ljudima ali

Srbima, inventivnim nacionalnim mozgovima koji su sve te trikove smislili, uverenju da smo im “opet smestili” (svima drugima), itd. Karadžić je, zaštićen silama i institucijama koje su smatrale da poseduju patriotske kriterijume u takvim oblicima da pomoću njih mogu kukavički ubiti predsednika vlade i ispasti junaci, izvodio svoju malu i bednu predstavu.

U prvoj seriji Cirkusa Montija Pajtona pojavljuje se provincijalni policajac, koji na početku proganja zločinca, ali se zatim gubi u svojoj umetnosti prerusavanja, pa na kraju samo nastupa *kao*: završnica ove briljantne karijere je, ako se ne varam, da se pojavljuje kao “Ratty”, u kostimu pacova. Epizodu prate sjajni prikazi u novinama, koji samo podcrtavaju potpuni apsurd transformacije. zaštićen pomenutim silama, Karadžić je do mile volje mogao paradirati i u pacovskome kostimu, sa ogromnim uspehom u medijima i na javnoj sceni, u dubokoj narkozi od proleća 1999. Mogao je čitati pesme u Udruženju književnika Srbije, mogao je izlagati referate u SANU, mogao je poučavati versku geografiju na sastancima Obraza pa i na Bogosloviji, mogao je voditi seminare o relaksaciji za službenike banaka, prepoznat ili ne, sasvim je svejedno. Nije mu bila potrebna nikakva zavera svih vernijeh Srbalja, dovoljno mu je bilo da ga čuvaju mnogo, mnogo bolje nego Đinđića ili, jezik pregrizla, Tadića.

Jedino su se njegovi čuvari mogli bojati ponekoga nekontrolisanoga stranca ili domaćeg izdajnika. Drugim rečima, u takvom “okruženju” mogao je stalno i dosledno biti banalan, što je osnovna odlika njegovog uma. Tu istu odliku prepoznavamo kod većine vođa-vojnika-ubica jugoslovenskoga rata, bilo da su ozbiljno mešali karte, nameštali u pozadini, ili samo sudelovali u poboljšanju kulturnoga života na frontovima. Posvuda je primetan isti nivo “snalažljivosti” karakterističan za banalne i priglube, naime priču na dve ravni: laž za one koji nisu deo grupe razumevanja, kulture intimnosti kako je naziva Majkl Hercfeld, čija je knjiga objavljena i na srpskome (XX vek Ivana Čolovića), istina uz namig za “naše”.

Primeru radi, radikali obećaju redare i strogu kontrolu protiv nasilja na demonstracijama, i onda na najmanjim demonstracijama u poslednje vreme, bude ranjeno najviše policajaca - ikada. Neću ići tako daleko da tvrdim da su policajci, naklonjeni toj političkoj

opciji, sami podmetali svoja tela – naprotiv, reč je o političkoj grupaciji koja po definiciji, hladno i banalno, zastupa, priprema i izvodi nasilje koje je jedini izraz mislenosti grupe. Stvari su teže nego što izgledaju: u Holandiji je onomad zbog odgovornosti za srebreničke pokolje pala vlada, ali su se vojni zapovednici izvukli upravo na tome da su im Mladić i Karadžić prostački i banalno – lagali.

Laž je deo bele, pretežno protestantske kulture, severnoatlantskoga sveta sa obe obale, i smatra se lošom, koliko god mnoga društva na toj osnovi boluju od hronične hipokrizije. Naročito se smatra lošom ako je otkrivena. U kulturnoj intimnosti balkanskoga tipa, prepoznatljivoj i u mnogim islamskim kulturama, laž je deo kodifikovane komunikacije, i smatra se uspelom ako je otkrivena – ali je neko vreme delovala. U banalnoj pripremi za svoje nastupe u Hagu, Karadžić već gusla o pretnji otrovom od strane Holbruka: uspeh kod naših je garantovan.

Zato se ne čudim, još manje divim romanopisateljki, publici guslarenja, i gadi mi se namigivanje naših našima. Karadžić je ušao u proces u kojem su mogućnosti da ode nekažnjen realne koliko i mogućnost da sedi koliko mu je dosuđeno. Biće dosadno, banalno, žalosno, žrtve će patiti još jedanput, ocenjivaće se njihova uverljivost, umetnica će u “projektu” porediti njihovo sećanje i realnost mrtvih, da bi utvrdila, u korist Karadžiću, da je njihovo sećanje netačno: dakle, žrtve ne postoje. Samo je jedna uteha: Hana Arent je imala pravo.

01.08.2008.

Demonska banalnost

Vladimir Pištalo

Nečasni junak ove pripovesti je osioni ceremonijal majstor Radovan Karadžić, zlokobni činovnik koji je prouzrokovao poniženje i smrt... a nije hteo sebi oduzeti život, kao što bi priličilo vitez, kad mu je zapretila zaslužena osveta.

Horhe Luis Borhes, *Sveopšta istorija beščašća*

Voleo bih da verujem kako je upravo legitimizacija kletve u političkom životu bila slamka koja je slomila kičmu radikalskoj kamili. One babe (izraz nije prikladan, ali je bolje to nego da im pamtim imena), dakle one babe su proklinjale izdajnika Tadića u jedanaest generacija, između ostalog zato što je izručio Karadžića. Dakle: *Zemlja ti kosti izmecal, ne rodila ti pšenica bjelica itd* – u jedanaest generacija. Uvek me je zanimalo šta se dešava sa onim kincem u dvanaestoj generaciji. Da li on bezazleno zatrepće i kaže:

- Hvala bogu, gotovo je. Nek se i ovaj davež završi.

Računao sam koliko bi Borisovoj porodici trebalo da stenje pod tom kletvom. Verujem da bi to trajalo 625 godina, što znači da bi ono dete zatrepalo oslobođeno kletve 2633. (Šta je pola milenijuma među prijateljima?) Kletve i hladan tuš novog holandskog zatezanja

potvrđuju da priča još nije završena, mentalno, po posledicama i kao simbol.

Kad su ga konačno uhapsili, ramena su mi se spustila i osetio sam olakšanje.

- A ja sam osetio radost - uzviknuo je moj prijatelj koji živi u Amsterdamu.

- *Raduj se! - zapevao je Jura Stublić u našem sećanju.*

- Ja sam osetio olakšanje - ponovio sam.

- A ja baš radost - nadvikivao me on.

I tu sam ja shvatio da u pogledu reakcije na ovaj događaj nisam slobodan da biram osećanja. Radost – ili ništa. Ova bezazlena svađa nije ništa u poređenju sa svađom ona dva Crnogorca, koja su počela oko toga da li je Radovan trebalo da bude uhapšen ili nije, pa je onaj koji je mislio da nije trebalo, ubio onog drugog u kafani u Podgorici. Još dva života su tako upropašćena zbog Karadžića, kao da ih nije dovoljno upropašćeno u toku prethodne decenije.

Posle njegovog hapšenja nisam mogao da odolim. Noge su me same odvele u *Ludu kuću*. Za stolovima pred kafanom govorio se uglavnom ijekavski. Pored platana su goreli kandelabri. Svet je sedeo za kariranim stolnjacima i pio pivo nešto skuplje nego u samoposluzi. Popio sam koktu naše mladosti. Kafana je izgledala kao da ju je duh iz lampe maznuo sa nekog ćoška u provinciji i prebacio je na Novi Beograd. Ali od onog vremena i onog Radovana koji je tu sedeo guslajući pod sopstvenom slikom, nije se ništa naročito osećalo u atmosferi. Nikakav pomamni orkestar nije dočaravao scenu iz Hičkokovog filma. Prosto kafana. Kafana na pločniku.

Kao i to letnje veče u *Ludoj kući*, politički komentari su imali ukus antiklimaksa. Kao da su svi zaboravili doba eksproprijacije sećanja i deregulacije razuma: one pomame na televiziji, Teslin voz bez šina u kninskoj krajini, piramidalne banke i “meni se javlja”, popa koji udara olovkom po dečjoj lobanji, narodnog poslanika koji se “obaro” sa medvedom, Šešeljevog revolvera uperenog u taksiste i novinare.

Prjavštinu. Prjavštinu.

I stalne vesti o zločinu.

U to vreme sam izbegavao da gledam televiziju da se ne bih suočio sa svojom ogromnom bespomoćnošću. Makroi svoje duše i antropomorfna ništavila smenjivali su se na govornici.

- Zašto kod nas toliko mrze razum? - upitao sam prijatelja.

- Pa kad je dosadan - odbrusio mi je on.

Čitavu jednu deceniju svakonočno su nas maltretirali dobar i loš policajac: smaranje i mrakobesje. Moć televizijske propagande u obrtanju umova je bila tolika da sam verovao da može da postigne sve. Da je Miloševićeva mašinerija počela da proizvodi gay poruke (Na primer “Najčvršći je zagrljaj prijatelja” ili pak dvosmislena “Dobro došao pobratime”), uprkos homofobiji stanovništvo Srbije bi se propederisalo za pet godina. (Da, kaže moja prijateljica – ali bi tajno ipak voleli žene.) Za kanibalizam bi trebalo deset. Tako sam tad mislio. Sad mislim da propagandna poruka ipak mora da korespondira sa izvesnim postojećim fobijama.

Nikoga tada niste mogli upozoriti na posledice. U očima sagovornika smesta biste pročitali:

- *Nek bude po našem, pa neka nam bude loše.*

- *Dobro* - pomislio bi nesrećni savetodavac - *Biće po vašem i biće vam loše.*

Niko ništa nije želeo da razume. Ljudi su na vesti o zločinima sopstvene strane odgovarali samosažaljenjem. Hiljadu devetsto devedeset i druge godine, u dorćolskom tramvaju, prisluškivao sam kako Beograđanka razgovara sa rođakom iz Bosne. Drčno je upitala mladića:

- Ko ruši Sarajevo?

- Srbi - odgovorio je rođak.

- Zaista?

- Zaista. Srbi - ponovio je mladić.

Rođakino lice sesnuždilo i ona je rekla:

- Šta će jadni!

Pre svega za ovu kapitulaciju moralnog osećaja, voljno odustajanje od uma, sada se sudi Radovanu Karadžiću.

Lutke od krvi bez trunke ideje...

Sa nekim kandilajućim popovima Radovan se na televiziji često molio.

O Bože, Gospode Naš, pomози nam da granatama iskidamo njihove vojnike u krvave trake, pomози nam da pokrijemo njihova nasmejana polja bleđim obličjima njihovih mrtvih rodoljuba; pomози nam da grmljavinu naših topova zagušimo krikovima njihovih ranjenih, zgričenih od bola, pomози nam da uništimo njihove skromne domove vatrenim orkanom, pomози nam da stisnemo srca njihovih bezazlenih udovica neizlečivom tugom, pomози nam da ih sa decom ostavimo bez krova... otežaj njihove korake, navodni njihove puteve suzama, oboji sneg krvlju ranjenih im nogu! Tražimo to u duhu ljubavi od Njega koji je Izvor Ljubavi! (Mark Tven, Ratna Molitva)

Jer ko god pozove ljude u rat poziva ih u ovo.

Radovan je to uradio sa karakterističnom neozbiljnošću i ogromnom neodgovornošću. On se tanko osmehivao između velikog nosa i slabe brade. On je kontrolisao trgovinu naftom. On je davao kovertе beogradskim političarima. Nije trebalo izdržati samo Radovana. Trebalo je izdržati i ONU kćerku “De bolan i mene malo pretresi” i onu ženu. Zbog ljudi kao što je Radovan razočarao sam se u istoriju. Shvatio sam da svako može postati istorijska ličnost. Ako je Tuđman, ona vrana koja je naučila da govori, postao istorijska ličnost, onda svako može.

Kandidati za čestitke, mi vas volimo. Dirigenti naše sreće, mi vas volimo...

Karadžić je bio savršeno pribran u onim listerima. On nije bio glup, samo je bio potpuno neodgovoran i jedva da je postojao van uloge. Dok okolo ljudi plivaju u krvi, on je umirućima pričao nešto u paralelnom svetu. Radovan je sa topova nadgledao grad u kome

mi je živeo otac. Kad god bih prošao pored onog “poklona grada Sarajeva” na dnu Skadarlije, srce bi me zbolelo. Pred očima su mi lebdele slike snajpera, dimova iznad krovova, parkova sa grobovima a bez drveća... Slike običnih porodica i onih nena, sa onim očima, i maramama, nećijih nena, proteranih negde. Rane devedesete su obeležili sabirni logori i najstrašnije vesti o masakrima od kojih se čovek zastidi što je živ. I on koji se slika. On u nekakvom listeru. On je kockar. On se kao nešto nadmudruje sa Ovenom. On voli bela vina. Njemu pevaju:

*Radovane čovječe od gvožđa
Prvi vođe poslije Karađorđa
Odbrani nam slobodu i vjeru
Na studenom Ženevskom jezeru*

Opisivao sam ga kao doktora Kaligarija koji naređuje somnabulistima.

Jedini momenat kad sam osetio zericu ljudske simpatije prema tom čoveku bio je čas njegove impersonalizacije Dragana Davida Dabića. Ne samo zbog one samurajske frćoklice u kosi. Puna brada privela je kraju njegovu kobnu bezbradost. Dabić je prodavao zmijsko ulje, cedeći zmiје kao peškir pred publikom iz Taličnog Toma. Prelazio je rukom nad lenjim spermatozoidima i oni bi živahno promrdali repićima. Prodavao je na Adi magnete (nešto kao Solomonova slova protiv zauški), koje valjda treba zalepiti iza ušiju i pod mošnice.

Pajac! – pomislio sam sasvim jasno.

Zamišljao sam ga kako sa onim guruom Piroćancem od kravljih klepetuša pravi “mašine” koje služe za “nešto”. Dolazi kući, ruča sir od soje sa makrobiotičkim hlebom. Zatim huće u hemijsku olovku i počinje da piše pseudonaučni članak pod nazivom “Naprotiv”. Članak počinje rečima:

Ima onih koji još slepo odbijaju da poveruju u mogućnosti koje otvara alternativna medicina. Ali meni se javlja...

Zamišljam tog bivšeg psihijatra kako polako, da ne pomeri magnete, korača prema *Ludoj kući*, gde će zaguslati pod svojom slikom. Zamišljam ga kako ulazi u stan svoje devojke u Zemunu. Na zavesi visi nežan detalj – ružičasti leptir za zavesе. Dabić se vraća kući (u

blizini *Lude kuće*) i gluvo pevuši tužbalicu:

Svaka travka u povojuuuu, pa osjeća radost svoju, a od me-neee radost bježi, daleko, dale-koouu...

Onako rasejan i kratkovid pere zube kremom za šuljeve i odlazi na spavanje.

A onda je i toj ulozi došao kraj.

Konačno smo ugledali ono smrznuto upropašćeno lice u Hagu. Služba mu je dala dve životne uloge. Sad je bio prepušten sam sebi.

- To je onaj isti kukavelj i neznalica koga smo mi znali - prokomentarisao je Marko Vešović.

Sigurno su ga gledale i majke pobijenih u Srebrenici. Majke su mislile:

- On će tamo u Hagu sjediti u toplom. A gdje je onaj moj...

Zureći u preneraženog uhapšenog Radovana setio sam se reči Hane Arendt:

Uprkos svim naporima optužbe, svako može videti da ovaj čovek nije bio "monstrum", ali je teško ne podozrevati da je bio klovn.

Postoje dva načina da razmišljamo o krivici. (Ta dva načina su se prečesto mešala u toku bosanskog rata.) Prvi, i jedini obavezujući način, je pravni. Drugi je impresionistički. U najužem smislu, Radovan je, naravno, kriv isključivo za stvari koje je lično uzrokovao. Kao simbol, on je krivlji.

Devedesetih godina svaki moj prijatelj bio mi je zanimljiviji i od toga Radovana Karadžića. I od Slobodana Miloševića. I od Mire Marković. Ne samo da nisam bio njima impresioniran. Bilo me je sramota što im znam imena. Na njih sam (oprostite na rasizmu) gledao kao na kategoriju pod-ljudi - Morlake H. Dž. Velsa - koji su izašli iz podzemlja da pojedju naše živote, banalni, tupi i maksimalno dosadni. ("Govor mržnje" je ovde na svom mestu ali taj impuls moramo suzbiti u ime privrženosti dobrim običajima javne

komunikacije.) Ti tipovi su mi devedesetih pomogli da shvatim da "tamo gore" nema nikoga ko pažljivo donosi odluke, koji triput meri a jednom seče. Nikoga pametnijeg od vas, čitaocu. Suverenost političkog odlučivanja prepuštena je tako zauvek mislećim običnim ljudima, po principu:

Bolji i ljepši odoše boljima i ljepšijema a ja jedva vama dopadoh.

Umesto tih boljih i lepših, na televiziji je razvlačio usne Radovan. Svi su se kliberili. Šešelji bi u početku izgovorio: "Mi svpski četnici" pa bi počeo da pukće kroz nos. Bilo mu je smešno. Bilo je to doba velikog kikota, velike nasmejanosti. Radilo se o onom odvratnom osmehu koji je Vladan Desnica opisao kao priraslicu na usni. Jeste li primetili da se đavo u imaginaciji crkvenih otaca stalno kezi? Zašto? Pa... da bi relativizovao granice, ha, ha. Zašto se ne bi moglo slagati? Haha, a ukrasti, a silovati, zapaliti ubiti? Keženje poziva da lucprdasto pređemo još ovaj prag, pa još ovaj, dok sama priča o pragovima i moralnim granicama ne postane davež jedva dostojan kikota.

- Kad napraviš rupu u poslednjem zakonu i đavo pođe na tebe, kojim ćeš se zakonom odbraniti? - jezgrovito je upitao Tomas Mor u filmu *Čovek za sva vremena*.

Da li je ta rečenica pala na pamet bivšem Draganu Dabiću u Hagu?

A šta je sa onima za koje ovo upozorenje nema nikakvog smisla? Šta je sa onima koji ne prihvataju da je Karadžićevo hapšenje kraj jedne epohe? Šta je sa radikalima koji i dalje kunu svoj nezahvalni narod koji bi, gle zapanjujuće drskosti, hteo da živi? Radikalna kletva je odavno stigla Srbiju koja već četvrt veka lebdi između života i smrti. Ti baštinici Morlaka bi da i dalje izlaze iz mraka i jedu naše živote.

- To nisu demoni. To su banalni pajaci - sugeriše Hana Arendt.

Ne slažem se sasvim sa ovom čuvenom tezom. Upravo banalnost je ovde demonska.

29.09.2008.

Tihovanje i leteća čudovišta

Biljana Stojković

Poslednjih dana se po Beogradu šire raznovrsne šale o tihovanju. Ubedljivi pobednik je, dozvolićete da presudim - „*tihuj, ali pazi da te ne uhvati keva*“ (Srđan Češić, e-novine). Ne bi nam pomogao ni pokušaj da se uozbiljimo - radi se o veoma čudnoj aktivnosti koju, kako to obično biva u mistično-religijskim petljarijama, niko ne ume objasniti, niti može (bože sačuvaj i taman posla!) da dokuči. Koliko shvatam, osnovni cilj je pronaći negde samog sebe i pomiriti ceo svet sa sobom, ma šta to zapravo značilo. Pa dobro, ceo ovaj konstrukt možete čuti i na drugim mestima, nevezano za tihovanje, i možda se ne bih smela preterano s tim šaliti (iako je iskušenje preveliko!). Tihovanje se izdvaja od ostalih sličnih delatnosti zato što podrazumeva obavezne molitve upućene pravoslavnim svecima. Ako vam oni ne budu od koristi, znači da im se niste dovoljno umilili i morate tome ozbiljnije pristupiti, ili vam definitivno nema pomoći.

Moguće je da konkretna rabota ima nekakve veze sa klerofašističkim svetonazorom, budući da o njoj nešto više znaju ratni zločinci i ekstremističke vladike (Amfilohije, „Pravoslavlje“). Budi mi se sumnja da i ovi klinci sa kapuljačama i maskama koje svakodnevno viđamo razularene po ulici, imaju neka saznanja o tihovanju. Na

kraju krajeva, zar nisu vatreni sledbenici i uvažavaoci lika i dela najpoznatijeg belog maga? Toliko obožavanje ne biva bez jake duhovne veze! Velika je šteta što malene i besciljne probisvete više zanimaju rušilačke aktivnosti (a možda je to tihovanje?) umesto prosvetiteljskih, pa nikada nećemo biti u prilici da nam na nekoj tribini pojasne celu stvar.

Možemo o tome pričati i vrteti se u krug ceo dan, ali nikada se nećemo složiti oko prirode te energetski uzvišene aktivnosti. Zapravo, kao i u slučaju svih duhovno-molitvenih poruka, nije ni poenta, niti namera njihovih pošiljaoca da bilo šta od toga shvatite. Što više zakukuljite, podignete priču u visoke i neopipljive dimenzije i, naravno, napravite budalama što veći broj ljudi, to ste pametniji, glava i brada su vam belje, a ni novca neće nedostajati. Pretpostavljam da je i Radovan to znao.

Kada smo se konačno oprostili od Karadžića, biće onih kojima će tihovanje nedostajati. Pošto nam nije najpoznatija veza između tihovanja i pravoslavlja, pretpostavljam da je dozvoljeno da celu stvar tumačimo i primenjujemo kako god želimo. Ako baš morate u nešto verovati da biste tihovali, imam za vas nekoliko predloga i svi su bolji od mizantropsko-pravoslavno-kriminalno-uličnih, pod uslovom da u svemu tome niste preterano ozbiljni.

Prvo, možete biti diskordijanac (engl. *discord* – nesklad) i verovati da je „papa svaki čovek – muškarac, žena ili dete na Zemlji“ (*Principia Discordia*). Osnovno pravilo koje morate poštovati da biste postali diskordijanac je sledeće:

„Ako tražiš ufur u Društvo Diskordijanaca

izjasni se šta zapravo želiš

radi ono što hoćeš

i ispričaj nam sve o tome

ili

ako ti je tako draže

nemoj!“

Diskordijanci teže da izokrenu „kurs sivog lica“ učeći ljude da se „smeju sami sebi i svojim problemima/životima“. Prema njihovom verovanju, samo takva životna filozofija može rešiti probleme sveta.

Drugi predlog je da postanete član Crkve Subgenija i da promovirate opuštenost. Mir ćete dostići ukoliko radite na svom osećaju slobode i nezavisnosti, kao i na sopstvenom originalnom načinu razmišljanja. Slično diskordijanstvu, i ova „crkva“ promovise humor, komediju i parodiju, pa se i označava kao „religija sofisticiranog humora“.

Po mom mišljenju, ako vam *smehovanje* ne pomogne, ne očekujte ništa od tihovanja i pravoslavnih svetaca.

Sa ovim zaključkom bih mogla završiti, ali ne mogu odoleti mojim apsolutnim favoritima u unošenju zabave u religijske petljanije. Potpuno izvrgavanje podsmehu sjevladajućeg misticizma možete pronaći među „verniciima“ Nevidljivog Ružičastog Jednoroga i Letećeg Špageti Monstruma. Verovanje u jednoroga je, kao i svaka druga religija, zasnovano na nauci i veri. „Naučna“ je tvrdnja da ona (jednorog) ne može biti viđena, što se dokazuje samom činjenicom da je niko nikada nije video. U domen vere spada to što ljudi u dubini svog srca znaju da jednorog postoji i sigurni su da je ružičast(a) i pored toga što je nevidljiv(a)!

Prema pastaferijancima, pripadnicima „Crkve Letećeg Špageti Monstruma“ (ima ih više miliona širom sveta!), svemoćni vrhovni kreator čitavog univerzuma i svega na Zemlji je leteći monstrum kojeg ne možemo videti, kao ni bilo kog boga, ali su pastafarijanci sigurni da se ON sastoji od kuvanih špageta i ćuftica (vidi sliku). Pastafarijanci „veruju“ da ga se moramo plašiti ukoliko propovedamo njegovu veru bez piratske odeće na sebi. Zbog smanjenja broja gusara u svetu, dešavaju nam se ružne stvari i pretili nam kataklizma globalnih razmera. Na primer, postoji jasna matematička (negativna) korelacija između broja pirata i globalnog zagrevanja tokom poslednjeg veka. Treba li nam još neki dokaz za postojanje Špageti Monstruma?

Svaka od ovih „religija“ zasniva se na filozofskom argumentu „orbitalnog kristalnog čajnika“ Bertranda Rasela. Ukoliko tvrdimo da po orbiti oko Zemlje kruži čajnik, niko ne može dokazati da

nismo u pravu ukoliko unapred kažemo da je taj čajnik toliko malen da ga ni najmoćniji teleskopi ne mogu uočiti. Takva tvrdnja je neoboriva, a korak do Božanstva Čajnika veoma je mali.

Šta sam htela reći svojim meandriranjem kroz svet različitih „religijskih“ ideja? Pored toga što su neizmerno zabavne, broj učesnika u njihovom širenju i maštovitom razrađivanju navodi na veoma ozbiljan zaključak. Dramatično raste broj ljudi kojima je dosta prodavanja magle, dosta im je širenja straha i mržnje kroz religijski misticizam, ne podnose više magluštinu u kojoj se pod ruku šetaju beli magovi i crni mantijaši. Možda nemate takav utisak, ali uzmite u obzir da je ovo Srbija u kojoj je religija neodvojiva od patriotizma, patriotizam neraskidivo povezan sa veličanjem zločinaca, zločinci u simbiozi sa kriminalcima, a na kraju te povratne sprege kriminalci finansiraju i crkve i zločince. Zanimljiva je to kaša i komplikovana sinergija, a njena dekonstrukcija će potrajati neko vreme, ako uopšte bude potpune volje za tako nešto.

Da je u Srbiji bilo više onih koji su gledali čoveka a ne duhovnog spasitelja u smehotresnoj figuri Davida Dabića, verovatno bi ga neko ranije prepoznao. Doduše, sumnjam da su njegove tribine posećivali oni koji su imali i najmanje šanse da ga racionalno pogledaju, ili da se bar nasmeju toj bizarnoj pojavi. Trgovina srpskim svecima i nacionalističkom demagogijom pojela je mnogo mozгова, a najviše među maskiranim mladićima za čiju se budućnost iskreno brinem.

Šta god bilo to tihovanje, ono mi budi veoma mračne asocijacije i zato mi se dopadaju vicevi o tihovanju, njegova konverzija u smehovanje.

30.07.2008.

Isclitelji

Predrag Ž. Vajagić

Uzdrmana braćo po nevolji, nacija u vučjem škripcu, svi vi kojima srce, dok šopate policiju, još udara u ritmu starih koračnica, mili svešteni starci.

Dugo sam se kidao da li da se prihvatim pera, pustim od sebe ovaj tugaljivi, meketavi glas koji javnost očekuje razrogačivši oči i načulivši nozdrve. Gomila novinskih besmislica samo me podstakla da prekinem zakukuljenost u bes i otvoreno priznam – da, **ja** sam bio **Njegov jedini jatak**, verni mu pobratim, saborac i nerazdvojničnik! Doktor je kod mene pojen medovinom i varenikom, čuvan i dočuvan sve do momenta kad je seo u taj stoput prokleti autobus.

Ali, krenimo redom: Raša znam još iz studentskih dana. Delili smo sve: hleb i so, sisatu Ljubicu sa Pofalića, zaljubljenost u poeziju i poker... Čuvao sam mu stražu dok je štedeo za vikendicu. Eno moje i sad naspram Radovanove, obe stečene u zanosu nežnih godina kad smo mislili da je svet naš i da nas obasipa pažnjom i tuđim parama. Slučajno smo onomad ležali i u zatvoru... Ja sam Doktora uveo u Stranku, ali sam iz tog metiljavog društva uskoro otišao na rodne Boboljuske da sabiram utiske i travke. Na rat sam izvirivao poizdalje, znajući da će se premlako puštana dušmanska krv vratiti

da zapreti krila i našim vranim gavranovima, simbolima slobodne republike stvorene ispod sača.

Ali, da ne dužim – prve dane nakon parafa na Holbrukov papir (ja sam ga besan bacio u vatru) Rašo je proveo nalivajući se u mom katunu šljivovicom - očajan što više ne može šarati, pod blicevima svetskih medija, šmrkom političke mudrosti. Nije ga držalo mesto, imao je par pasoša i mogao je kud je hteo. Varaju se oni koji misle da se skrivao u ježevoj kućici, sklupčavao kao ljuta guja pod kamenom ili visio okačen o stalaktit. Ne, putovao je, radio sve ono što mu obaveze roditelja mlade države (koja je još krvava od poroda na sisi ćapćala) – nisu dopuštale. Vozio je rikšu u Tokiju, vidao kurje oči u toploj balegi Dalaj-lame (tj.kod Dalaj-lame), zaveo bugarsku medicinsku sestru na sunećenju Gadafijevog unuka, lečio od depresije utučenog Fidela. Na donovima njegovih timberlenki ucrtani su mnogi meridijani. Bio je poslanik donjeg doma ruskog parlamenta iz Poltavške gubernije, jahao s kozacima po stepi, spremao pukove i bazuke za pomoć otadžbini... U laponskom terorističkom kampu za Deda Mrazove mimoišao se sa Bin Ladenom i značajno mu namignuo, mreškale su mu se, uz zvuke flamenko gitare, vatrene lepote u krilu dok je, obučen samo u crvenu maramu oko vrata, recitovao Lorku... Kockicama leda je pred nastup utrljavao bradavice plesačicama u Mulen ružu, plivao u Savskom jezeru za bogojavljenki krst (stigao treći), doturao krtač ocu Filaretu dok je ovaj štrajkovao glađu...

A onda su mu obaveštajni zduhači podvezali finansijske mošnice i moj ti se Rašo zaputi u ovu pripizdinu. Bio sam jedina preostala osoba od njegovog, doduše bezglasnog, poverenja. Taman sam iz slepog miša cedio kap žuči u musaku, kad on šušnu i bušnu iz bujadi, pa zvekirom o vrata. Došao mi nekako žalobitan, ni senka nekadašnjeg gorostasa. Brkove je nosio upletene u pletenice, i već tada video se u njemu neki skriveni šamanski šarm. I ja sam bacao tu i tamo pokoju kletvu, strugao pileće nožice, pomagao ako se gdekom zapeče duša u kostima,...*jebatiga*, čist vazduh ne puni stomak.

Puno smo pričali verući se po planinama i mogu vam reći - to je bio čovek ispravan i uspravan. Koliko mi je samo puta guleći žabe ili krojeći ubojke od *pašćeće* kože govorio: „Ama, nisam ja rasista

dogod mirno sede u sabirnim centrima. Ali, to ti je čista dijalektika: dok jedan ne otegne, ne može drugi da se protegne.“ Doktor je svašta znao, putujući je otvorio nove trapove uma, a ni ja nisam bio s raskida kad je onostrano u pitanju. Nosili smo zaprtak (jaje nedonošče) trideset dana pod pazuhom i zavlačili se u kokošinjac (Raši se vaši zapatile u bradu) čekajući da se ispili crno pile, otimali miševe iz usta zmije bauljine. Vijali su nas psoglavi da nam nataknu bakrač na glavu, mamili iz jame bijući se kašikama i kuvajući kačamak. Učili smo se tihovanju po recepturi oca Pohotija. Radovan je hiromantiju držao u domalom prstu, a po napipanim čvorugama na glavi gradirao bi zločin podoban pregledanom pacijentu („Ih, jado, pa nemaš ti ovde izbočina ni za masovno ubistvo, a kamoli za nešto jače“). Farbali smo i upoređivali visuljke, pa ih cimali i punili energijom.

Ali, njega je sve češće nešto vuklo u mahale, što će mu na kraju i doći glave. Razigravao je spermatozoide šmokljanima, davao putenu potporu nerotkinjama. Dešavalo se da, izazivajući sudbinu, u birtiji podvikne: “Zagudider, svirac, onu o meni“. Pa se vraćao u brda da hipnotišemo ćurane, lečimo prekomernu čobansku onaniju, mumlamo: “Vodim vola oko stola“ i rasturamo nagaze vila. Ja mu jesam, videvši da pati za spretnom ženskom rukom, podastro rođenu suložnicu, ali nju jadnicu ko po danu vidi neće obnoć vrat lomiti da joj se prikrade.

Rašo je sve češće bio srdit kao da je na koprive mokrio. Jednoga dana, samo je natrpao pasji đumbir i mišje zelje (jah, Sokratovu kukutu) u bisage i otišao za Beograd da pravi kvantne pomade i pomaže ljudima da prežive ili lakše umru (što je oduvek i činio). Avaj, a tamo nije imao ko da se podmetne kad mu je bilo teško. Bog i istina, ja jesam poslao pisamce nekim starim prijateljima iz Službe da mi ga pričaju, sve detaljno objasnio, to mu valjda nije moglo štetovati...

Sad, šta je tu je! A ja bih na kraju samo hteo umoliti janjičare koji ga ukebaše za jednu uslugu: dakle, kupaće gaće koje su nađene u Rašovom prtljagu su zapravo moje (smaknu mi ih sa štrika dok smo se opraštali), pa molim da mi se vrate, jer upravo krećem da se blagim maestralom, slanom vodom, škampima i rujnim prošekom polećim od ovog stresa i goleme tuge, a da prostite nemam se u

čemu umočiti u more i hotelski bazen. A nije u redu da se u ovom trenutku kupam gologuz.

Svim srcem i ocilima Vaš,

Predrag Ž. Vajagić

25.09.2008.

Krčma na kraju Evrope

Svetlana Slapšak

Granice Evrope su mitološki materijal – bilo da su šengenske, posejane minama kao između evropske Grčke i Turske, podeljene bodljikavom žicom kao na Kipru, ili obeležene grobovima davljenika kao na Gibraltaru. Ostale su neke, međutim, koje izgledaju prirodno i nenasilno, gde nema mnogo nesreća sa imigrantima: reč je o nekim još netraumatičnim morskim granicama, istim koje su važile pre tri hiljade godina kao i danas. Reč je o Libijskome moru, granici pema Africi.

Možemo reći da je kopnena granica Evrope negde na južnome Peloponezu, ali je ne predstavlja neka veoma stara ili poznata luka. Južni kraj ostrva Krit je u tome pogledu mnogo ubedljiviji, jer su tu bila pristaništa za Afriku, posebno Egipat, u bar tri milenijuma pre naše ere – naročito u doba takozvane minojske kulture.

Najvažnije među njima danas nosi ime Ijerapetra (»sveti kamen«), a njegov ugled u novija vremena bi trebalo da potvrdi vrlo sumnjiv podatak da je Napoleon inkognito proveo noć u Ijerapetri pre nego što je nastavio put za Egipat na samome kraju osamnaestoga

veka. Kuća u kojoj je navodno noćio Napoleon je jedina sačuvana iz turskoga perioda, što posebno baca sumnju na priču. Kakogod da bilo, Napoleon je u Egipat odveo šarenu grupu od oko dvesta geografa, botaničara, zoologa, istoričara, prevodilaca, pesnika, tehničara, crtača i još mnogih drugih specijalista, koji su (bez fotoaparata!) izmerili, nacrtali, opisali, klasifikovali i dokumentovali sve što su videli, od piramida do danas izumrlih insekata i biljaka, a Egipćane su darovali prvom štamparijom sa arapskim slovima, i monglofijerama (balonima), kojima su se Egipćani srdačno smejali: to je bio projekt drugačijega kolonijalizma, koji je odlikovao francuski pristup.

No vratimo se Ijerapetri, izvesno krajnjoj tački Evrope kada je reč o kontaktima sa Afrikom. Po Ijerapetri možete videti mnogo zaposlenih ribara iz Severne Afrike, i nije retko čuti arapski jezik. Druga evropska institucija, za razliku od Napoleonove kuće sasvim realna, jeste jedna od mnogih krčmi na obali. Zašto baš ona? Zato što sasvim očigledno predstavlja neke važne osobine evropskih kultura, i premda je ne finansira nijedna evropska institucija, radi više i bolje od mnogih bogato potpomognutih: označava najbolje u evropskoj svakodnevnici, ključne konstante istorijske antropologije evropskoga čoveka.

Počnimo od vlasnika, Babisa, koji gostu posvećuje vreme i otelovljuje danas skoro zaboravljenu antičku, dakle staru evropsku instituciju, gostoprimstvo. Bez pitanja i porudžbine, gostu sleduje ono što na Kritu zovu raki, a nama je poznata kao rakija, uz malo maslina i neku drugu sitnicu. Obed se, takođe bez pitanja, završava slatkišem i rakijom. U međuvremenu, Babis proverava efekat svoje kuhinje, objašnjava recepte i tehnologiju, i traži ocenu. Donosi male porcije samo za probanje. Sve se dešava u najskromnijem mogućnome prostoru, terasi koju od libijskoga vetra štiti plastika napeta na okvire načinjene od starih prozora, a od sredozemnoga sunca trska preko pergole. Pod nogama škripi šljunak sa plaže, talasi udaraju o podnožje terase, na stolovima je plastika a preko nje – ubedljivo najhigijenskiije, hartija za svakoga novoga gosta. Stolice su, kako se priliči, sa sedištima od pletene rogozine ili od kanapa.

U tome svetu skromnosti i improvizacije, osobina koje su sačuvale evropsku kulturu u teškim vremenima, Babis neguje ono što je u Evropi uvek značilo dinamičnost, pomak – ponekad i progres: eksperiment. Babis eksperimentiše sa mlekom svojih ovaca i koza, na osnovu starih recepata iz priča o tradicionalnome životu na Kritu. Rezultat – kod njega se mogu probati ksigalo, kiselo mleko koje je zapravo nešto između slane skute i smetane, i staka, sir koji se dobija posle izdvajanja butera, sa dodatkom brašna i kuvanjem. Sve je, kao u većini eksperimenata, u preciznom određivanju vremena. No Babis je sačuvalao raskoš raspolaganja sa vremenom, koji su mnogi u Evropi zaboravili.

Među inovacijama, Babis služi i favu od boba, inače tradicionalno jelo koje se obično pravi od žutoga sočiva sa ostrva Santorini: kuvano sočivo se načini na pire, i služi se sa maslinovim uljem, limunom, i iseckanim lukom kao predjelom. Babis pravi i svoje maslinovo ulje, što je onaj višak samosvesti, tako karakterističan za Evropejce – maslinovo ulje na Kritu je izvesno jedno od najboljih na svetu, ako ne najbolje. Uz sve to, Babis nije usamljen: na drugoj strani ulice, nekoliko staraca kafendiše ispred njegove krčme i kontroliše posao. Oni su glas lokalne kontrole kvaliteta, hor demokratije, još jedne evropske institucije koja se u ovoj kapsuli evropejstva pojavljuje.

Babis mora dokazati da je dobar u svim disciplinama koje zastupa, zato na sto dobijamo izbor riba, svežih i savršeno ispečenih. Nema sumnje da su došle neposredno iz ribarskih čamaca, da su ih ulovili arapski ribari koji upravo slažu mreže za večernji ribolov. I dok se posvećujemo meditaciji tako nužnoj posle doboroga jela, Babis sa još dva momka sklapa novi roštilj, jer večeras hoće da ponudi gostima roštilj iz centralne Grčke – naravno sa svojim dodacima. Ne treba ni isticati da Babis, kao i većina Grka, poseduje onu retoričku eleganciju koju mnogi Evropejci danas zaboravljaju, veštinu vođenja razgovora u kojoj se izmenjuju radoznalost, poštovanje drugoga, kodovi gostoprimstva i učtivost, u bogatstvu rečnika koje svedoči o stalnoj komunikaciji sa drugima. Babis tačno zna gde je Slovenija: znanje verovatno dolazi sa druge strane ulice, u krugu gde se uz kafu raspreda svetska i lokalna politika.

U Ijerapetri, koja je bila skoro uništena u mnogim ratovima novoga doba, obnavljaju nekoliko starih građevina, između ostaloga tursku česmu i džamiju. Babisov optimizam je u tome kontekstu razumljiv i potreban. No iza svega toga, stoji još jedan deo iz evropske tradicije tu na Kritu, koji je u evropskoj kolektivnoj svesti potpuno zaboravljen. U drugome milenijumu pre naše ere, na Kritu je bilo zasad neznano koliko minojskih palata, luksuznih, komfornih, opremljenih vodom i kanalizacijom, prelepo ukrašenih, bogatih. Otkriveno ih je mnogo, sigurno ih je još dosta neotkrivenih. Slika minojske civilizacije je na početku dvadesetoga veka potpuno promenila naše pojmove o najstarijoj evropskoj istoriji. Sve te palate su građene bez odbrambenih zidova, koji očitto nisu bili potrebni.

Elegantne freske palate u Knososu su doduše uticale na estetiku secesije, ali saznanje o kulturi koja nije imala potrebe za odbranom nije Evropejce opametilo toliko da ne započnu Prvi svetski rat. Ljerapetra je i tada, kao i danas, bila najvažnija luka za trgovanje sa Egiptom. Babisovo ponašanje i stil poslovanja sigurno nisu zasnovani na refleksiji minojske prošlosti, ali on zna za mit o feničanskoj princezi Evropi, koju je bog Zev oteo u obliku beloga bika, silovao je, i odveo na Krit da rodi mitske rodonačelnike kritskih dinastija. Ne bi li za Evropejce bilo korisno da promisle sopstvene mitove, i vide šta je ono najbolje u njihovoj prošlosti što bi se moglo obnoviti – recimo – mir, ako bogatstvo već postoji? Kako bi bilo da Evropa konačno zaista pomogne Africi, da bi imala pravoga partnera za trgovanje, u kome već izvesno vreme vladaju tri velike, grabežljive sile? Na mikro-primeru Babisa i Ijerapetre, može se videti da najbolje što je Evropa dala može još biti živo. Iz krčme na kraju Evrope stiže poruka, upečatljiva zbog kulturne specifičnosti: ali mogli bismo je pročitati bilo gde.

05.07.2008.

Makedonija: Krvava izborna svadba

Ivan Torov

Dok je lider „narandžaste“ VMRO-DPMNE Nikola Gruevski ispijao pobjednički šampanjac, svi drugi, u samoj Makedoniji i van nje, bili su zgroženi količinom i intenzitetom nasilja na područjima gde Albanci vode glavnu reč. Oružani sukobi partijskih policija dve vodeće albanske stranke, i između njih i zvanične policije, jedan poginuli, više desetina ranjenih, glasanje pod pretnjom kalašnjikova i pištolja, otimanje i punjenje glasačkih kutija, čak i otmice članova biračkih odbora – sve to ličilo je na precizno izrežirani horor, koji je, istini za volju, postigao cilj: Makedonija je u šoku, međunarodna zajednica takođe, tamošnja levica u pravom nokdaunu, desničarski VMRO sa ubedljiva 64 mandata (od 120 koliko je u Sbranju) na pragu apsolutne, možda i apsolutističke vladavine. Država pak nemoćna (ili nevoljna) da spreči paradoks da se u većinskom, makedonskom delu, izbori odvijaju mirno i demokratski, a u drugom, manjinskom, albanskom, vodi pravi rat.

No, ako i ima mesta zaprepašćenju nad brutalnošću članova i simpatizera, pa i lidera dve rivalske albanske stranke, Demokratske

unije za integraciju (DUI) Alija Ahmetija i Demokratske partije Albanaca (DPA) Menduha Tačija, pravog iznenađenja nema. Desilo se upravo to što se danima pre 1. juna najavljivalo međusobnim oružanim i bombaškim „čarkama“ u mnogim mestima severozapadne Makedonije gde žive Albanci, i na šta su svi blagovremeno upozoravali. I što je vlada Nikole Gruevskog veoma dobro znala, ali nije mrdnula malim prstom da se izborni proces među tamošnjim Albancima ne pretvori, kako neko reče, u „krvavu svadbu“.

Postizborna nastojanja dosadašnjeg i budućeg premijera da relativizira i umanja dimenzije nasilja možda su najbolji indikator da pravog krivca valja potražiti ne samo među albanskim liderima, već i u samoj vladi, koja je, izgleda, i sama (in)direktno kumovala nasilju. U tom svetlu valja posmatrati i, blago rečeno, kontroverznu ulogu policije, čak i njeno (sa)učestvovanje u pretvaranju birališta u bojna polja.

Neke procene, međutim, idu još dalje: vladajuća partija VMRO-DPMNE je, u stvari, svojim nečinjenjem dala određene ruke svom dosadašnjem i najverovatnije budućem koalicionom partneru Tačiju (DPA) da „po svom nahođenju“ reši problem sa Ahmetijem (DUI), liderom čija je ONA 2001. izazvala kratkotrajni rat Albanaca i makedonske države. Rat je okončan Ohridskim sporazumom, ali je kriza ostala da visi u vazduhu, sve dok nije na najgori mogući način eksplodirala u već „slavnom“ Aračinovu, tetovskom i debarskom kraju, pa i delovima Skoplja u kojima pretežno žive Albanci.

Makedonija je defakto podeljena na dva dela: albanski, u koji makedonska država gotovo i da nema pristupa, i makedonski, u kome VMRO ima apsolutnu dominaciju. Obračun među albanskim partijama je, zapravo, bio pokušaj da se po svaku cenu osvoji većina, uđe u vladu, i tako uspostavi potpuna kontrola nad „svojim delom državne teritorije“.

Kako, ipak, 1. jun nije dao uverljivog pobjednika (DPA ima mandat više od rivala), a opet i jedna i druga partija slave, sva je prilika da će tek glasanje na ponovljenim izborima na više desetina biračkih mesta pokazati ko će odneti prevagu. Gruevskom bi najviše odgovaralo da to bude DPA, zbog loših iskustava u „saradnji“

sa Ahmetijem, koji se u Skoplju smatra „tvorevinom“ Zapada i Solaninim pulenom. U atmosferi pregrejanih strasti, dok Gruevski i njegovi slave, a opozicija (SDSM), čiji je neformalni lider šef države Branko Crvenkovski, još nije shvatila šta joj se desilo, nasilje u albanskim mestima i na ponovljenim izborima može se ponoviti, uprkos upozorenjima Evropske unije, OEBS-a i Vašingtona.

Gruevskom odgovara još jedan savez sa Tačijem, čime sebi, u odsustvu prave opozicije, obezbeđuje apsolutnu slobodu vladanja, Albancima pak „suverenu“ kontrolu nad „svojom“ teritorijom. Briselu se, opet, šalje poruka da je njegovo strahovanje da se Makedonija udaljava od evroatlantskih integracija i približava izolacionizmu i te kako osnovano. Faktička federalizacija Makedonije podmiruje apetite „umerenijih“ Albanaca, ali i ohrabruje najekstremnije albanske snage kojima je stalo da se osužeti eventualni ulazak Makedonije u NATO i EU, jer bi time priželjkivane promene granica (velike Albanije ili uvećanog Kosova) bile nemoguće.

Samo do pre dve godine Makedonija je, kao kandidat, bila na samom pragu određivanja datuma za početak pregovora o ulasku u EU. Sve je, međutim, nakon prve pobede Gruevskog na izborima 2006. krenulo nizbrdo, pa je danas država, reklo bi se, udaljenija od Brisela više nego ikada, sa velikim izgledima da je najnoviji izborni kolaps potpuno izbaci iz evropske kompozicije. Raspad mukom stečenog konsenzusa makedonskih i albanskih partija o evrointegracijama, kao i sve dramatičnija previranja unutar albanskog političkog tabora, doveli su do skoro potpunog zastoja u reformama, a u međuvremenu je dugotrajni spor sa Grčkom oko imena države prerastao u jedan od glavnih uslova za prijem u EU i NATO i praktično zaustavio Makedoniju na tom putu.

Aprilski samit NATO-a u Bukureštu i odluka da se zbog grčkog veta Makedoniji uskrati poziv za učlanjenje u Alijansu bili su prekretnica, težak udarac Makedoniji i njenim dugogodišnjim naporima da se prilagodi evropskim vrednostima. Taj čin je iz temelja preokrenuo raspoloženje javnog mnjenja, pa je procenat od 90 odsto proevropski orijentisanih građana u međuvremenu prepolovljen. Uverenje makedonskih građana da se njihova država neopravdano kažnjava i žrtvuje zato što nije pristala na grčke ucene i ultimatumе bilo je presudno da se evrooptimizam pretoči u

evroskepticizam, početna rezignacija preraste u razočaranje i prkos, što je premijer Gruevski iskoristio raspustivši parlament i raspisavši vanredne izbore, ubeđen da će mu populistička i nacionalistička antizapadna retorika, a i potpuna kontrola nad polugama državne vlasti, doneti apsolutnu vlast, uprkos upozorenjima opozicije i Brisela da će vanredni izbori značiti gubljenje dragocenog vremena i dodatno destabilizovanje države.

Tako se i desilo: Gruevski je osvojio apsolutnu vlast, Albanci su se međusobno oružano pokarabasil, a Makedonija uletela u još dublju krizu, iz koje će se teško izvući. Zapravo je na raskršnici kuda da krene: da nastavi put ka Evropi, što se sada čini sizifovskim poslom, ili da zapliva u vode samoizolacije. Najava Gruevskog da sa Grčkom neće biti nagodbe koja će značiti odricanje od ustavnog imena, gubitak nacionalnog identiteta („pa makar se vratili u kolibe“), odnosno da će se narod o tome izjasniti na referendumu, tumači se kao nagoveštaj da će se ionako pogoršani odnosi sa južnim susedom produbiti, o čemu ubedljivo govore najnoviji obostrano izazvani incidenti.

Iako Gruevski u prvim postizbornim izjavama ističe da Makedonija „ostaje verna evroatlantskim integracijama“, ne vidi se formula kako će to skopski zvaničnici i ostvariti. Grčka ministarka spoljnih poslova Dora Bakojani je, doduše, posle izbora poslala poziv za hitan nastavak pregovora, ali je u isto vreme pokrenula opsežnu diplomatsku kampanju u Evropskoj uniji, NATO-u i Sjedinjenim Američkim Državama, kojom se negiraju i ime, i istorija, i jezik i makedonski nacionalni identitet.

Grčkoj se ovih dana u određenoj meri pridružila i Bugarska, koja je, iskoristivši članstvo u Evropskoj uniji, u njenim forumima organizovala „naučne skupove“ o „bugarskom karakteru makedonske nacije“. Kada se tome pridoda i dugotrajni crkveni spor sa Srbijom, kao i najnovije talasanje u albanskoj populaciji, slika o izgledima Makedonije da prebrodi dosad najtežu krizu postaje još sumornija.

Pod uslovom da naknadni izbori u albanskim sredinama proteknu bez novih incidenata, stari-novi premijer će se naći pred nekoliko teških odluka. Očekivano priznavanje nezavisnog Kosova više

se ne može odlagati, što će, nema sumnje, pogoršati odnose sa susednom Srbijom. Mora se odrediti i da li će se sa Grčkom nastaviti pregovori ili će „adekvatnim“ odgovorom na grčku nacionalističku tvrdokornost, ucene i provokacije Makedonija samu sebe eliminisati iz daljeg integrativnog procesa. Desi li se ovo potonje, država će postati još lakši plen neproaktivne kohabitacije dva nacionalizma (makedonskog i albanskog), predmet novih balkanskih (teorija krvi i tla) ekspanzionističkih kalkulacija i ambicija susednih država (svojevrсна repriza balkanskog rasparčavanja teritorije Makedonije).

S druge strane, iako je tvrdio da je izbore raspisao kako bi uklonio opozicionu parlamentarnu blokadu i omogućio da se „reformski zakoni bez problema donose“, mnogi makedonski analitičari se slažu sa procenom da to baš i nije odlika Gruevskog i da će ubedljiva pobeda VMRO-DPMNE potvrditi njegovu pravu, autoritarnu prirodu, što će, sasvim izvesno, izazvati nove potrebe na makedonskoj političkoj sceni.

Ma koliko tvrdio da je makedonska država najodgovornija za stanje u sopstvenoj avliji, odnose sa susednim državama, dinamiku evroatlantskih integracija, pa i najnovije nasilje u albanskim sredinama, ostaje utisak da je Brisel, po ko zna koji put, prokockao priliku da bržom integracijom Makedonije izbegne opasnost od destabilizacije regiona. Preokupiranost Evropske unije i NATO-a Kosovom i Srbijom odvušla je pažnju evropskih zvaničnika od makedonskih prilika i njenih nevolja sa susedima, ali sada imaju problem više – kako da albanska „krvava svadba“ ne preraste u novo balkansko „bure baruta“.

Koliko je pak birokratska logika briselske oligarhije u stanju da to shvati, ostaje da se vidi...

...Neki odgovori (vrlo obeshrabrujući) iz Brisela, međutim, već stižu. Makedonija je u nedelju postala novo problematično dete Unije. Osnovna poruka izbora jeste da su makedonski političari indiferentni prema evrointegracijama. Oni se podsmevaju Briselu, „jer živi u iluziji da ima nekakav uticaj na politiku makedonske države“. Makedonija je, kažu u sedištu Evropske unije i NATO-a, na dobrom putu da postane „nova Srbija“, jer je sa novim izborima

poslala poruku kako želi da živi u izolaciji, ignorišući upozorenja Evropske unije, NATO-a i SAD-a.

Država je dobila još jednu priliku da na ponovljenim izborima ispravi sve što je namerno propustila, kako se ne bi desilo da Gruevski završi kao Lukašenko, a Makedonija kao Belorusija. Upozorava se da sve dok Brisel ne dobije jasno uveravanje da vlast i vodeće partije ne stoje iza falsifikata i nasilja, Gruevski neće dobiti puni legitimitet u Evropskoj uniji.

Slaba je uteha to što su evropski političari prvi put javno progovorili o političkoj nekulturi i nedemokratskim manirima albanskih političkih partija. Brisel, naime, više nema nameru da zatvara oči pred razmaženošću jedne etničke strukture, koja ima garantovani pristup vlasti, i čija arogancija ruiniira budućnost svih građana Makedonije.

To su poruke iz Brisela. Sada je na potezu Makedonija. Država koja dozvoljava da se na njenu policiju puca iz sedišta vodećih albanskih političkih partija, pa da potom te iste partije integriše u vlast, teško da može povratiti izgubljeni kredibilitet. Ipak, kako se kaže, nada umire poslednja.

05.06.2008.

Josip Broz Tito to the Rescue

Vladimir Gligorov

Ovo je vest iz *Politike*:

„Prema rečima srpskog ministra, na taj način će Generalna skupština UN osigurati da pitanje Kosova postane simbol obnavljanja poštovanja međunarodnog prava u međunarodnoj zajednici. ‘Moji prijatelji, moram da priznam da je ova konferencija, koja nas okuplja, veoma emotivna za mene i moju zemlju. Osećamo solidarnost sa nacijama koje su ovde danas prisutne’, rekao je Jeremić, obraćajući se učesnicima konferencije u Teheranu. ‘Imajući u vidu ulogu koju je moja država odigrala u Pokretu nestvrstanih’, istakao je Jeremić, ‘osećam se kao da sam ponovo kod kuće’. Jeremić je u govoru pomenuo i ulogu koju je Josip Broz Tito imao u očuvanju svetskog mira i promociji multikulturalnosti.“

Koji je ovo žanr? Posle pomirenja sa Slobodanom Miloševićem evo i pomirenja sa Titom. Kako njih dvojicu pomiriti? Pragmatizam je to politički, može se reći, a tu sve ide sa svim. Ipak, to ne objašnjava zašto je rečeno baš to što je rečeno, a ne nešto drugo. Razmotrimo samo neke od ovih bizarnih izjava ministra spoljnih poslova.

Tito je promovisao multikulturalnost. Ne bi me iznenadilo da bi on to zaista i promovisao, ali to nije baš nešto što je karakteristično za komuniste. Multinacionalnost i internacionalizam, to da, ali nacije nisu za komuniste bile kulturne činjenice. Još zanimljivije je pitanje šta multikulturalnost znači zemljama učlanjenim u pokret nesvrstanih. Tolerancija različitosti u mnogim nesvrstanim zemljama nije baš ključna vrednost. Daleko najčudnije je, ipak, da to isticanje vrednosti multikulturalnosti dolazi od ministra zemlje koja je osuđena za kršenje Konvencije o genocidu i čija je zvanična politika da Srbe teritorijalno i funkcionalno razdvoji od drugih nacija i kultura, recimo u Bosni i Hercegovini i na samom Kosovu.

Možda bi ovaj povratak titoizmu trebalo razumeti kao nagoveštaj napuštanja nacionalizma kao osnovne vrednosti srpske unutrašnje i spoljne politike? Možda je najbolje mesto da se taj zaokret nagovesti upravo Teheran i konferencija Pokreta nesvrstanih? Možda je takva odluka doneta u vrhovima Demokratske stranke istovremeno kada je doneta i odluka o pomirenju sa Miloševićem? To bi bilo dobro znati.

Zanimljiva je i izjava da je država ministra spoljnih poslova Srbije odigrala značajnu ulogu u Pokretu nesvrstanih, a posebno njen predsednik Tito. Ovo je neka vrsta komične fantastike. Posebno kada se tome doda izjava: „osećam se kao da sam ponovo kod kuće“. Jedino što Srbija nije član Pokreta nesvrstanih, pa tako Srbija nije mogla da odigra značajnu ulogu u tom pokretu i to nije njena kuća. A i Josip Broz nije bio predsednik Srbije. Možda je sve to posledica emocija koje takav jedan skup izaziva, pa se gubi kontakt sa realnošću. To bi bio neki emotivni pragmatizam, što je bez sumnje inovacija u međunarodnoj politici.

Ali iz Teherana se ipak valja vratiti u tu realnost, a u njoj je ključna činjenica ta da je čitava politika Miloševića i čelnih ljudi Demokratske stranke, bilo da su članovi ili nisu, bila antititoizam uopšte, a posebno kada je reč o politici prema pokrajinama, a ponajviše prema Kosovu. Ako su nekoga optuživali i optužuju ga za gubitak Kosova, to je upravo Josip Broz. Ne samo da nije on bio, po tim tumačenjima, za multikulturalnost, ili kako se tada govorilo ravnopravnost naroda i narodnosti, nego je čitava njegova politika bila antisrpska. Ministar bi Jeremić o tome mogao da se obavesti

i kod vođa svoje stranke, ako već ne bi konsultovao autora dvaju tomova pod nazivom *Vreme vlasti*, o ostalim delima o titoizmu i Kosovu i da ne govorimo.

Konačno pitanje je da li je ovaj pragmatizam samo emotivan ili je i pragmatičan; može li, dakle, Josip Broz Tito da pomogne? To bi valjalo proveriti u Prištini. Bojim se da tamo preovladava antititoizam kao i u Beogradu, ali možda će se to promeniti ako vest dođe preko Teherana? Ja znam da bi to imalo velikog odjeka u Sarajevu, ali sumnjam da bi to bilo po volji Banjaluci. Ali ko zna, čuda je znao da čini Josip Broz, pa možda i ovoga puta Tito pomogne.

31.07.2008.

Nikada Vladimir Gligorov

„Ako ga nađete naći ćete ga.
Ako ga ne nađete, nikada ga nećete naći.“

Iz filma *Kradljivci bicikla*

Zašto je sada obavezno reći da „Srbija nikada neće“, kada bi bilo dovoljno reći da „neće“, recimo, vlada, skupština ili predsednik Srbije? U demokratijama je mandat vremenski ograničen, a o tome šta zemlja hoće ili neće odlučuje se na izborima. To, naravno, znaju i oni, kod kuće ili u inostranstvu, kojima se ove poruke šalju, posebno nakon poslednjih izbora na kojima su glasači pokazali da umeju racionalno da izaberu upravo između onih alternativa za koje sada njihovi predstavnici kažu da nikada neće biti predmet izbora. Čemu onda to neprestano skandiranje rečju „nikada“?

Verovatno je najlakše na primeru jedne izjave predsednika vlade Mirka Cvetkovića videti koliko je, u najmanju ruku, neumesno neprestano koristiti reč „nikada“. On je u svom prvom obraćanju skupštini Srbije, još uvek kao mandatar, rekao da „ova vlada neće nikada priznati Kosovo“. Dovoljno je bilo reći da neće, nije bilo potrebno preterivati, mada je zaista tačno i da neće nikada, naprosto zato što neće vladati večno. Iz tog istog razloga ograničenog trajanja, ta vlada neće nikada učiniti mnoge stvari, ali to ne govori ništa ni o efikasnosti niti o odlučnosti vlade. Mnogo više vladu obavezuje izjava da „neće priznati“, nego da „neće nikada priznati“.

Ova izjava se, bar, tiče samo ove konkretne vlade. Izjave drugih predstavnika vlasti, gde se po upotrebi reči „nikada“, pored radikala, posebno ističu Boris Tadić i Vuk Jeremić, više su od preterivanja. Recimo, pre neki dan je Tadić izjavio da „ova vlada ni po koju cenu neće odustati od članstva Srbije u Evropskoj uniji“. Ali to ne znači, dodao je, da će vlada pristati na bilo kakve ucene kada je reč o članstvu u Evropskoj uniji, jer ona neće nikada odustati od odbrane državnog suvereniteta i teritorijalnog integriteta na Kosovu i Metohiji.

Ako se izostavi reč „nikada“, sve to naravno zvuči protivrečno. Jer, ako članstvo u Evropskoj uniji nema cenu, to jest ako je Srbija spremna da plati bilo koju cenu da postane njen član, tada je, naravno, besmisleno reći da se neće pristati na ucenu, jer za njom tada i nema potrebe, a besmisleno je reći i da se neće odustati od Kosova, jer se izričito kaže da bi upravo to mogla da bude cena. Postoji, dakle, cena. I zaista, kada se ne govori o tome šta se neće nikada uraditi, nego šta će se uraditi ako postoji izbor, tu je izjava Vuka Jeremića britanskoj televiziji da će vlada Srbije odbiti članstvo u Evropskoj uniji, ako je ono uslovljeno priznanjem nezavisnosti Kosova, a sličnu izjavu je pre toga dao i Božidar Đelić.

Ako se, međutim, želi izbeći izbor, a da to ne izgleda sasvim neuverljivo jer je naprosto protivrečno, tada može da pomogne reč „nikada“. Ako se kaže da vlada, čiji mandat ipak traje najviše četiri godine, nikada neće priznati Kosovo zarad članstva u Evropskoj uniji, to je zaista neprotivrečno, jer je uslov nemoguć, pa je sve što je njime uslovljeno naravno moguće. Pa je tako moguće da postoji spremnost da se plati svaka cena za članstvo u Evropskoj uniji, a i da se nikada neće platiti cena u vidu priznavanja nezavisnosti Kosova.

Da bi se videlo šta se sve može reći, a ne obavezati se ni na šta, uzmimo drugi primer. Na internet stranici predsednika države može se pročitati da je „Tadić kazao i da Srbija nikada neće dozvoliti da se na bilo koji način dovede u pitanje opstanak Republike Srpske“. Ovo je, takođe, protivrečno ako se izostavi reč „nikada“. Naime „na bilo koji način“ podrazumeva i to da recimo građani Republike Srpske odluče da nisu za njen opstanak. Pod kojim uslovima i sa kojim ciljem, to je drugo pitanje. Jasno je da bi se vlasti Srbije mnogo

više obavezale kada bi rekle da je samo sadašnji status Republike Srpske prihvatljiv. Bilo bi, najpre, jasno da se predsednik Srbije izjašnjava o stvarima koje nisu u njegovoj nadležnosti, a potom bi bilo potrebno reći zašto je upravo to njegova politika. No, ako se kaže da Srbija „nikada neće dozvoliti da se ni na koji način“ i tako dalje, jasno je da se time predsednik Srbije ne obavezuje ni na šta. Jer je to naprosto nemoguće.

Reč „nikada“ je potrebna kako bi se govorilo u ime Srbije, a ne u sopstveno ime. Ovde je zanimljivo uočiti razliku između načina na koji je u ime Srbije govorio Vojislav Koštunica i načina na koji to čini Boris Tadić. Prvi se pozivao na prošlost, a drugi govori u ime budućnosti. Za obojicu, Srbija se ne menja kroz vreme. Koštunica je imao običaj da kaže da je Kosovo vekovima, oduvek, bilo deo Srbije, a Tadić kaže da ono to nikada neće prestati da bude. Budući da se rečima „uvek“ i „nikada“ zaustavlja vreme, sve istorijske činjenice su beznačajne i bespredmetne. U ime te nepromenljive Srbije govore njene trenutne i prolazne vlasti. Ne u svoje ime ili u ime građana koje predstavljaju.

Jednu posledicu ovakvog shvatanja odgovornosti valja posebno istaknuti. Tadić je, kaže njegova internet stranica, poručio da „naša

država i naš narod imaju svoje interese kao sve države i narodi sveta, i ako neko misli da će ova vlada proevropske orijentacije odustati od nacionalnih interesa zbog evropskih perspektiva, taj se vara". Ovde, uz put, valja zapaziti da se ne koristi izričito reč nikada, pa je nešto jasnije šta se želi reći. Naime, ništa nema od Evropske unije ako su cena nacionalni interesi, kao što i izjavljuju svi članovi vlade kada ih konkretno pitaju. To je, naravno, odluka te vlade, a šta će biti odluka građana o tome šta su nacionalni interesi Srbije, ne nikada nego, treba se nadati - relativno skoro, ostaje da se vidi.

U ovoj se izjavi, međutim, kaže da „vlada proevropske orijentacije“ sledi nacionalne interese, a ne volju glasača. Zapravo, ne samo da vlada nema drugi izbor, već ga nemaju ni glasači, građani čija je to vlada. Jer i oni imaju obavezu prema nacionalnim interesima. Ako je potreban razlog zašto nije moguće demokratski odlučiti šta je nacionalni interes, ukazuje se na to da sve države i svi narodi sveta imaju interese, koji su kvalitativno isti kao i srpski nacionalni interesi. Pa kako svi, tako moramo i mi.

U nauci o međunarodnim odnosima postoji jedno nepisano pravilo, koje glasi: „Svet je veliki“. Drugim rečima, kada god kažete da sve države na svetu imaju ovu ili onu karakteristiku, najverovatnije je da niste u pravu. I evo, u Evropi je teško naći državu ili narod koji je imao trajne interese onoga tipa na koji misli Tadić. Jer, ako se misli na teritorije ili na nacionalni identitet, šta god to bilo, to zasigurno nije nešto nepromenljivo. Da jeste, od Evropske unije ne bi ostala ni ideja.

Što ne znači da države nemaju ili ne bi trebalo da imaju trajne interese. Oni, međutim, nisu ni teritorijalni ni biološki. Interes države je interes njenih građana, a to su, u minimalnom smislu, bezbednost i pravda. U demokratijama je možda još i najvažnije blagostanje. U ispunjavanju tih interesa, vlasti odgovaraju građanima, ne onima koji nikada neće postojati, nego postojećim generacijama. No, to je druga tema, možda za sledeće izbore.

05.08.2008.

Tri prsta ili nadnica za strah

Vesna Pešić

U kontekstu poslednjih zbivanja oko formiranja vlade DS-a i SPS-a, opstrukcije u parlamentu, hapšenja Karadžića i nastalih „tenzija“, ima smisla postaviti pitanje o neubedljivom startu proevropske vlade. Šansa je dobijena na izborima, ali je „proevropska“ vlada do sada pokazala neodlučnost, zbunjenost i neaktivnost. Ona je naročito vidljiva na ideološkom planu, na šta je s pravom ukazao Dejan Ilić u e-novinama:

„Mi živimo u haosu, pa onda i u ideološkom haosu. Jako je teško reći da su radikali i DSS u opoziciji, jer su oni ideološki na vlasti. Meni smeta ideološka neutralnost Demokratske stranke. Podržavam Karadžićevo hapšenje i izručenje, odlično je što su to uradili, to je dakle vlada koja realizuje ono što ja vidim kao ispravno. Ali ta vlada to ne kaže, nego kaže da nema ništa s tim. Kao da ni ne znaju zašto su to uradili. Tako ostavljaju to ideološko mesto praznim, prepuštaju ga radikalima, i ta radikalna pozicija je zapravo ideološki dominantna u ovom trenutku. Znači, u formalnoj opoziciji imamo nekoga ko ima ideološku prevlast, a sa druge strane je neko ko je formalno na vlasti, a smatra da ne mora da se jasno opredeli.“

Postavlja se pitanje zašto vladajuća, proevropska koalicija nije ideološki to jest legitimacijski eksplicitnija i odlučnija da u stare obrasce „nacionalne politike“ unese odgovarajuće promene. Ako su radikali i DSS nosioci ideološkog kontinuiteta sa Miloševićevim dobom, u smislu dominacije svesrpske politike (nasuprot interesima države Srbije i njenih građana, a takva se politika nije mogla samostalno artikulirati van velikodržavnih interesa), postavlja se pitanje zašto demokratske stranke paktiraju sa njihovom ideologijom, na kojoj je donet i ustav 2006 godine.

Konsenzus o nacionalnim interesima odmah je zatražen i nakon formiranja nove proevropske vlade 2008. Naime, vlada je brže-bolje dostavila skupštini rezoluciju o *kontinuitetu politike* prema Kosovu. Proevropska vlada je toliko osetljiva na optužbe opozicije da je pristala na optužbe da je „izdala nacionalnu stvar“.

To dokazuje poslednja konferencija za štampu Borisa Tadića (3. avgust 2008). Njen cilj je bio da smiri „tenzije“, tako što će naglasiti da nema promene nacionalnog kursa. Nakon što je ritualno rekao da neće odustati od svoja dva najveća državna interesa - članstva u Evropskoj uniji i odbrane državnog suvereniteta i teritorijalnog integriteta na Kosovu i Metohiji - Tadić je poručio da „ako neko misli da će ova vlada proevropske orijentacije odustati od nacionalnih interesa zbog evropskih integracija, taj se vara“.

Zatim je uredno potvrdio sve ostale nacionalne stvari: neće dozvoliti dovođenje u pitanje opstanka Republike Srpske, a obaveze prema Haškom tribunalu je podveo pod ciljeve vezane za Kosovo (mora se i u odnosu sa Hagom poštovati međunarodno pravo, jer se samo tako možemo boriti za očuvanje Kosova u sastavu Srbije). Onda se naljutio na Hrvate zato što se nisu izvinili za zločine počinjene nad Srbima tokom Oluje (Mesić tvrdi da se izvinio).

Postavlja se pitanje zašto se Tadić izvinjava nacionalističkoj opoziciji, zašto oseća potrebu da ih uverava da ni u čemu nije napustio nacionalnu stvar. Pokušaj Tadića da se takmiči sa nacionalistima (sada su postali tendenciozno ekstremni, da bi produbili jaz u Srbiji i još dublje je podelili) stavlja ga u inferiornu poziciju, jer niko nikada iz Demokratske stranke, pa ni Tadić, ne može da se meri sa nacionalizmom Šešeljeve i Koštuničine stranke.

Zašto se on toliko naseljava na njihovom terenu, kao da nema svoja na kome bi pokazao da može da igra drugačije, proevropski, brže i efikasnije?

Neće radikali smekšati. Oni i DSS su rešili da po svaku cenu dođu na vlast. Oni su sada zaigrali tu igru. Za nju im baš dobro dođe nadvikivanje u patriotizmu, jer ih tu niko neće nadvikati. Tadić tako samo stvara ideološku konfuziju o kojoj govori Dejan Ilić, ali i više od toga. Tako otvara vrata novim nestabilnostima. Ako se dozvoli da opozicija ideološki vlada, a da proevropska i reformska Srbija čuti i tako nastavi da se skriva, to vodi ka poništenju izborne volje građana na majskim izborima.

Ako se na kraju zapitamo zašto je Tadićeva vlast tako mlitava i neubedljiva, mislim da nećemo pogrešiti ako kažemo jednu просту stvar. On se uplašio. Možda s razlogom, ali razlozi za taj strah neće nestati tako što će predsednik Tadić pozdraviti naše sportiste na Olimpijadi „namerno naglašeno“ sa podignuta tri prsta. Kako sam objašnjava, to je namerno naglašeno uradio, jer je Sveto Trojstvo „naša ideja za koju se borimo“. Takvi gestovi neće odobrovoljiti DSS-radikalnu opoziciju, niti će takav efekat imati pozivanje na „kontinuitet“ sa njom. Pri tome se još biva toliko kompromisnim da se ne obavlja nijedan zadatak koji je nova vlast stavila na dnevni red.

Takva malodušnost vlasti i dečačko „puvakanje“ predsednika Republike da je on neustrašivi Srbenda sa podignuta tri prsta pred očima Džordža Buša, pretil novim trzavicama, ali i novim usporavanjem Srbije. Izgleda da ćemo morati da sačekamo da narod stvarno povuče do nekih 90 posto podrške, pa da Tadić savlada svoje strahove i da tek onda i on i DS skupe hrabrost da krenu obećanim putem.

11.08.2008.

The Oh, I see Moment

Vladimir Gligorov

U filmu „In Bruges“, na samom kraju, Hari, šef ubica sa moralom, doživi nešto što bi se moglo nazvati „Oh, I see“ trenutkom: odjednom mu nešto postaje jasno. Nešto slično se izgleda desilo Vladimiru Putinu posle posete Severnoj Osetiji.

Evo navoda iz novinskog izveštaja: „Putin je u Vladikavkazu, gde je doputovao posle prekinute posete Kini, rekao da je naneta ‘ogromna šteta njenoj (gruzijskoj) državnosti’ i da je ‘teško zamisliti kako će biti moguće posle svega što se desilo i što se još dešava, ubediti Južnu Osetiju da uđe u sastav gruzijske države’.“ I šta je sledeći korak? Možda telegram: „Send Martti Ahtisaari!“

U stvari, međukorak bi mogla biti rezolucija Saveta bezbednosti, slična rezoluciji 1244. Zato što se u srpskoj javnosti o toj rezoluciji ne vodi nikakva rasprava, nije poznato da ona u stvari reguliše proces secesije ili osamostaljivanja Kosova od Srbije.

Usput, u vreme kada je donošena tako je i bila shvaćena, ali je kasnije prevladalo tumačenje Slobodana Miloševića da je reč o velikoj pobedi Srbije. Naime, u toj se rezoluciji budući status

uslovljava saglasnošću izabranih predstavnika Kosova, a možda i građana Kosova, kako je to u jednom času protumačila sada već zaboravljena Kontakt-grupa. Srbiji je pružena šansa da ponudi Kosovu da uđe, što bi rekao Putin, „u sastav“ Srbije, ali ako za to ne bi bilo spremnosti, onda je jasno da bi u tom slučaju jedino moglo da dođe do sporazuma o nezavisnosti Kosova.

Ovim se otvara pitanje uslova pod kojima može da dođe do secesije. Jedan je ovaj koji sada vidi i Putin. Naime, dođe se do tačke kada je reintegracija neprihvatljiva za secesioniste. Njihova bivša država nema ništa što bi mogla da im ponudi, a što bi bilo povoljnije od nezavisnosti. Kako i pod kojim okolnostima dolazi do toga, zasebno je pitanje.

Na drugi način je na to skoro ukazao Vaclav Klaus rekavši da bi Češka i Slovačka možda još uvek ratovale da ih je razdvajala Evropska unija. Nije bilo potrebno, jer je sam Klaus u ime Češke prihvatio činjenicu da nema šta da ponudi onima u Slovačkoj koji su bili za nezavisnost. Budući da nije moglo doći do sporazuma o zajedničkoj državi, jedino što je preostalo je bio dogovor o osamostaljivanju Češke i Slovačke.

Ova dva načina secesije mogla bi da budu razmotrena na Međunarodnom sudu pravde, ako inicijativa srpske vlade bude prihvaćena. U prvom slučaju, Sud bi mogao da kaže da je potrebno posredovanje međunarodne zajednice, dakle da je potrebno poslati po Martija Ahtisarija. Jer, ako nema sporazuma, ako je to „teško zamislivo“ što bi rekao Putin, zato što je matična država počinila dela nasilja koja onemogućavaju obnavljanje jedinstvene političke zajednice, tada je potrebno obezbediti mirnu secesiju.

Razlozi za međunarodno posredovanje su oni koji se mogu naći u rezoluciji 1244: ugrožavanje mira i teška povreda ljudskih prava. Ako je, pak, reč o demokratskoj zemlji, tada bi bilo prihvatljivo, nazovimo ga tako, Klausovo pravilo, gde nedostatak mogućnosti dogovora vodi dobrovoljnom razdvajanju pod uslovima prihvatljivim za obe ili za sve strane.

Ovim se, naravno, ne rešavaju sva pitanja vezana za secesije, a posebno je važno da se pravo na secesiju ne koristi da bi se ohrabrile agresije, osvajanja ili etnički ili bilo kakav drugi terorizam. Jasno

je da Međunarodni sud pravde ne bi mogao da kodifikuje čitavu tu oblast, ali bi svakako mogao da preporuči Savetu bezbednosti i Ujedinjenim nacijama da to učine. Teško je, međutim, videti da će međunarodna zajednica doživeti taj „Oh, I see“ momenat.

Inače, u filmu „In Bruges“ nije reč o secesionizmu u Belgiji. Briž je samo pozornica: jedan predivan grad u jednoj staroj, mirnoj, evropskoj zemlji sa viševjekovnom kulturom, gde je „teško zamisliti“ sve ono što se događa.

11.08.2008.

Reforme su u suprotnom pravcu

Miroslav Prokopijević

Iako je izabrana kao proevropska i reformska, Vlada prve poteze vuče u pogrešnom pravcu. Predlaže povećanje penzija, ograničavanje rada lekara i univerzitetskih profesora. To su sve antireformski potezi. Povećanje penzija bi samo podstaklo ionako visoku inflaciju i opteretilo javne finansije, a predlozi dve pomenute regulacije su tragično loše. Njima ću se ovde i baviti.

Beogradski državni univerzitet priprema odluku o zabrani rada univerzitetskih profesora sa tog univerziteta na privatnim fakultetima. To će biti moguće samo ako se dobije dozvola matičnog fakulteta i Senata univerziteta. To je pogrešan korak iz više razloga.

Prvo, niko, pa ni država i državni fakulteti nemaju pravo da zabranjuju pojedincima ono što će raditi u slobodno vreme. Drugo, to je korak koji podriva konkurenciju u sferi univerzitetskog obrazovanja. Treće, to će oslabiti, skoro uništiti državni univerzitet, a nastavice ćemo da ga finansiramo. Evo par reči o svakoj od te tri stvari.

Država aktom zabrane profesorima sa državnih fakulteta da predaju na privatnim grubo krši prava univerzitetskih profesora. Država treba da sprovodi zakone, a ne da ih krši. Svako ko je tuži će lako dobiti spor, ako ne ovde onda u Strazburu.

Navodi se i izgovor za ovo kršenje. Dodatni rad na privatnim fakultetima dovodi do pada kvaliteta rada na matičnim, državnim fakultetima. Izgovor je loš. Ako neko loše radi treba da bude otpušten, a ne da se zbog onih koji loše rade zabranjuje dodatni rad i onima koji dobro rade.

Kvalitet rada se može ustanoviti na osnovu višestruke evaluacije. Prema Bolonjskoj deklaraciji postoji obaveza da studenti evaluiraju rad profesora. To se naravno ne sprovodi.

Takođe, može se evaluirati rad profesora i prema objavljenim radovima, kao što se evaluira i rad naučnika u institutima. Ni ovo se naravno ne radi. A ne radi se zato što bi dobar broj profesora dobio loše ocene. Ali, vlasti znaju da evaluaciju i otpuštanje loših ne bi mogle da izvedu zbog otpora profesora, pa da bi izbegle sukob, idu linijom manjeg otpora, iako je to pogrešno.

Druga stvar je konkurencija. Univerzitetsko obrazovanje u Srbiji je vrlo loše i jedini način da se ono popravi je snažnija konkurencija državnih i privatnih fakulteta i univerziteta. Ova zabrana međutim čini suprotno, podriiva konkurenciju, čime slabi i privatne i državne fakultete, a time i kvalitet proizvoda – diplomce.

Da nije zabrane, privatni fakulteti bi mogli da kupuju dopunske usluge boljih profesora sa državnih fakulteta, što bi ojačalo privatne fakultete, a time primoralo i državne da se reformišu i poboljšaju (jačajući konkurenciju za mesta nastavnika, kupujući usluge boljih profesora sa privatnih fakulteta i iz inostranstva, itd.), kako ne bi izgubili trku sa privatnim. Ovako će svaki pojedini profesor morati da se odluči gde će da radi, a potencijal boljih se neće moći iskoristiti van matičnog fakulteta.

Treće, već se iz prethodnog vidi da će ova mera oslabiti državne fakultete. Dodatno slabljenje će uslediti zato što će jedan broj profesora morati da odluči gde će da predaje, na privatnom ili državnom. I lako je pretpostaviti šta će ogromna većina kvalitetnijih

nastavnika sa državnih fakulteta odlučiti – da ode na privatne. Na državnim će uglavnom ostati oni najlošiji. Bolji će otići, zato što su na privatnim fakultetima uglavnom bolje plaćeni i tretirani. A loše i sve lošije državne fakultete ćemo nastaviti da plaćamo kao da je sa njima sve u redu.

Dakle, očito je zabrana pogrešan korak. Šta bi bio pravi? On bi bio u sasvim suprotnom pravcu.

Prvo, da se dozvoli svakome da slobodno odlučuje šta će raditi u slobodno vreme, da li će i gde prodavati svoje usluge.

Drugo, da se evaluacijom i davanjem otkaza lošim profesorima na državnim fakultetima podstakne kvalitet rada ostalih.

Treće, da studenti dobijaju vaučere kojima će moći da se upišu i na državne i na privatne fakultete. To bi još više podstaklo konkurenciju među fakultetima.

Četvrto, da se ukine besplatno studiranje, tako što će svi studenti plaćati vaučere, a da se onima koji na vreme završavaju studijsku godinu deo vraća, svejedno da li su studirali na državnom ili privatnom fakultetu. To će podstaći drugu stranu, efikasnost studiranja, tj. studente.

Potpuno je ekvivalentna analiza i druge pogrešne odluke vlade – ograničavanja rada lekara iz državnih zdravstvenih ustanova u privatnim, pa ovde neću trošiti prostor. I preporuke su ekvivalentne. Slobodan rad lekara gde žele, vaučeri za pacijente, kontrola rada lekara, kazne za veće prekršaje, itd.

Povrh ili pre svega, treba zakonski izjednačiti kako privatne i državne zdravstvene ustanove, tako i privatne i državne fondove osiguranja. Ostatak članka ću iskoristi za neka opštija pitanja o generalnim efektima zabrane/ograničenja.

Neko će možda primetiti da će sa pomenutim zabranom i ograničenjem dugoročni efekat biti jačanje privatnog sektora u zdravstvu i obrazovanju. Bolji stručnjaci će odlaziti u privatni sektor, a u državnom će ostajati lošiji. To je tačno, ali će to jačanje biti manje nego što bi bilo da postoji efikasna konkurencija iz državnog sektora.

Drugo, slabljenjem državnog sektora neće uslediti njegovo smanjivanje i eventualno zatvaranje, nego ćemo kao poreske platiše nastaviti da finansiramo državne ustanove u zdravstvu i obrazovanju, čak i kada posle niza godina ovakve politike njihove usluge postanu vrlo loše.

Jedna od stvari koja proviruje iza jedne zabrane i jednog ograničenja jeste i netrpeljivost države i državnih službenika prema privatnom sektoru. Oni te poteze nisu povukli zato što su to dobri koraci za građane, nego iz zavisti i netrpeljivosti prema privatnom sektoru. Potezi su povučeni sa očito pogrešnom računicom, da će time ojačati državni, a oslabiti privatni sektor.

Analiza, međutim, pokazuje, da će efekti biti obrnuti. Da će privatni sektor ojačati (mada manje nego što bi mogao), dok će državni oslabiti.

Ta iracionalnost i kratkovidost države i njenih službenika ne može se objasniti drugačije nego time što su na vlasti još uvek sledbenici onih koji su se tamo popeli 1945. Nekada je država mogla da zabrani delatnost u privatnom sektoru, pa se tako rešavao problem loših usluga koje država nudi. Jednostavno, niste mogli da se školujete na privatnom fakultetu i lečite u privatnoj klinici, nego ste morali da idete u državne ustanove.

I ovi bi danas to najviše voleli, ali su se danas promenile okolnosti. One u svetu nisu iste i zemlja bi brzo pala u dodatnu izolaciju, ako bi se zabranio rad u privatnom sektoru.

A „problem” je i unutra – ovi današnji nisu došli s puškama iz šume, pa ne mogu da streljaju i otimaju. Pošto ne mogu da likvidiraju privatni sektor, hteli su da mu napakoste. Ispalo je da su ga podstakli. Toliko o stručnosti nekih ljudi iz nove vlade.

Beše li ono da jedna stranka iz sadašnje vlade govori kako je „stručnost iznad politike”? Čini mi se da je baš njihov ministar nadležan za zdravstvo. A ni onaj drugi izgleda nije bolji, kao da je i on iz te stranke.

22.08.2008.

Nacionalizam i kraj istorije

Vladimir Gligorov

„Liberali raspolažu univerzalnim pravilima za pojedince; za njih su grupe nerazrešiv problem – kako kada je reč o položaju grupa unutar neke zemlje (što se vidi na primeru rasprave o multikulturalizmu) tako i kada je reč o tome koja je grupa ovlašćena da se pozove na pravo na samoopredeljenje. Liberali nemaju dosledan odgovor na pitanje nacionaliste: 'Zašto bih ja bio manjina u vašoj zemlji, kada vi možete da budeta manjina u mojoj?'”

Timoti Garton Eš, iz čijeg skorašnjeg napisa je ovo citat (*Guardian*, 21. februar 2008), ovde navodi rečenicu iz moje knjige o raspadu Jugoslavije.^[1] Ona je citirana nebrojeno puta, mada gotovo nikada na osnovu originala. Najčešće se njome ilustruje, kao što to čini i Timoti Garton Eš, nedostatak individualističkog liberalizma. Takođe, uzima se i kao argument protiv zagovornika teorije o „kraju istorije“, jer ni oni, smatra se, ne mogu da objasne popularnost nacionalizma.

Moja je namera bila da ukažem na apsurdnost nacionalizma. Pre raspada Jugoslavije, raspravljalo se o tome zašto postoje pokrajine, i to samo u Srbiji. Neprestano se ponavljalo kako Albanci u Srbiji imaju autonomiju, a Srbi u Hrvatskoj je nemaju (Bosna je došla na

red kasnije). Na pitanje da li se zahteva ukidanje autonomije na Kosovu ili se želi stvaranje srpske autonomije u Hrvatskoj, odgovora nije bilo, zapravo podrazumevalo se da se teži i jednom i drugom. Kao što se i danas može pročitati u mnogim komentarima povodom nezavisnosti Kosova i dveju gruzijskih pokrajina, licemerima se smatraju oni, Zapad, koji su za nezavisnost Kosova ali nisu i za nezavisnost Južne Osetije i Abhazije, ali ne i oni koji su protiv nezavisnosti Kosova ali su za nezavisnost gruzijskih pokrajina (Rusija). Ili se bar licemerje ovih drugih opravdava licemerjem onih prvih.

Kasnije je to postalo još jasnije, recimo kada je Demokratska stranka srpski nacionalni interes formulisala kao cilj da „svi Srbi žive u jednoj državi“. Jasno je da isti takvi zahtevi Hrvata, Albanaca, Bošnjaka, a i nekih drugih, ne bi mogli da se ostvare istovremeno. Ovo ilustruje jedan opštiji problem, koji sam ja hteo da izrazim ukazavši na apsurdnost etničkog nacionalizma. Naime, uvek je moguće tako iscrtati mapu da neka manjina bude deo većine, kao što je uvek moguće „humanim“ etničkim čišćenjem postići onaj nivo etničke homogenosti koji se želi.[2]

To, međutim, ne znači da liberali ili demokrate imaju neki ozbiljniji problem sa pravima manjina ili sa pravom na samoopredeljenje. Da bi se videlo odakle nastaju problemi, potrebno je nekoliko rečenica o nacionalizmu. U političkom smislu, reč je o strategiji redistribucije. Ovo nije nepoznato u društvenim naukama.[3] Kao što nije nepoznato i pod kojim uslovima se ta strategija može uspešno primeniti.[4] Tačno je da se nacionalizam najčešće opravdava patriotizmom i posebnim osećanjima za ljude istog etnosa ili rase, ali je reč pre svega o tome da se određenoj grupi ljudi obezbede posebna prava. Tako da ako se ne teži promeni teritorija ili promeni sastava stanovništva, teži se neravnomernoj raspodeli prava. Recimo, kao što je to bio čest slučaj kada su pisani ustavi zemalja nastalih iz Jugoslavije, tako što bi se reklo da je, na primer, „Srbija država Srba i svih njenih građana“. Kako se ta orvelovska razlika sprovodi, pravno je i političko pitanje.

Ukoliko, međutim, zemlja ima demokratski i liberalni ustav, ne postoji neki poseban razlog zašto se bilo kojoj grupi ne bi priznalo pravo na samoopredeljenje, bez obzira na to o kom se nivou

autonomije tačno radi. Potrebno je, zaista, zadovoljiti popriličan broj uslova, među koje svakako spada poštovanje privatne svojine i demokratsko odlučivanje o ustavnom statusu. Da bi se videlo šta to znači, uzmimo čuvenu misao o „humanom preseljenju“. Po tom shvatanju, postoji kolektivno pravo da se odlučuje o individualnim pravima, od kojih je jedno u neposrednoj vezi sa pravom na privatnu svojinu, a to je da svako može samo sopstvenom voljom da odluči o sopstvenoj selidbi. Demokratskim se, pak, putem može odlučiti o tome koji će politički status imati određena zajednica. Koje obaveze prema bivšoj političkoj zajednici iz toga proizlaze, nezavisno je pitanje i svakako bi trebalo da se utvrdi pregovorima. Jasno je da eventualni troškovi povećane autonomije ili secesije imaju uticaja na odluku da se demokratskim putem odluči o tome da li je to u interesu (kvalifikovane) većine.

Ne postoji, međutim, neki nepremostiv problem kada je reč o pravu na samoopredeljenje ukoliko je reč o demokratskoj zajednici zasnovanoj na liberalnom ustavu. Ovo poslednje, liberalni ustav, znači da je reč u ugovornoj a ne prinudnoj zajednici, kao kod država koje svoju legitimnost zasnivaju na etničkom nacionalizmu. U stvari, ugovorna i demokratska zajednica koja poštuje individualna prava i priznaje pravo na samoopredeljenje stabilnija je od političke zajednice koja se zasniva na etničkoj homogenosti, jer je ova poslednja u osnovi prinudna, a ne dobrovoljna politička zajednica.[5]

Načelno posmatrano, dakle, liberalna i demokratska politička misao ne bi trebalo da ima „nacionalistički problem“: šta činiti sa grupama koje žele veću autonomiju ili čak sopstvenu državu. Drugi problem na koji ukazuje Garton Eš jeste koje su međunarodne posledice nacionalizma. Sada je popularno kritikovati teoriju o „kraju istorije“, koja se identifikuje sa liberalnom i demokratskom političkom teorijom. Prigovor je da svet, po svemu sudeći, ne ide u pravcu potpune prevlasti liberalne demokratije, već jačaju nacionalističke, autokratske i imperijalističke ideologije i države koje se na njima zasnivaju. Neki autori govore o povratku u dvadeseti vek, drugi o povratku u devetnaesti vek, a treći opet o sukobu civilizacija u veku koji je pred nama.

Ovde je reč, delimično, o nerazumevanju.[6] Ideja o kraju istorije je bila normativna: mi znamo kako da uredimo unutrašnje i međunarodne odnose na način koji isključuje upotrebu sile kako u unutrašnjim, tako i u spoljašnjim odnosima. Uslovi su u osnovi oni koje je naveo još Kant: demokratske države i međunarodno pravo. Normativno, dakle, znamo pod kojim uslovima bi se mogla isključiti upotreba sile da bi se ostvarili politički ciljevi. To ne znači da političke grupe ili države ne mogu da imaju interes da se služe silom, bilo da promene odnose unutar zemlje ili da steknu prednosti u međunarodnim odnosima.

Problem sa upotrebom sile jeste taj što praktično ne postoji stanje ravnoteže sila, što takođe ilustruje moja rečenica koju citira Garton Eš. Ovo je jedno od naravoučenija koje bi mogli da izvuku građani Srbije na osnovu iskustva sa politikom Slobodana Miloševića. Ideja po kojoj je u redu silom uspostaviti ustav i poredak u zemlji zasniva se na pretpostavci da neće doći do konfiguracije odnosa snaga u kojoj je država slabija od manjine koju želi da potčini. Još gore stoji stvar sa oslanjanjem na silu da bi se sprovela strategija „humanog preseljenja“. I u tom je slučaju potrebno da odnos snaga bude na strani te vrste „humanista“, a ne recimo na strani onih koji su za „humanitarnu intervenciju“. U svakom slučaju, nema stabilnosti u sistemu u kojem se veruje u efikasnost „rata kao ostvarenja političkih ciljeva drugim sredstvima“.

Ovo se vidi, recimo, u izjavama srpskih nacionalista povodom ruske intervencije u Gruziji. Meni je najzanimljivije opravdanje ove akcije time da su Amerikanci prvi počeli. Ovo neodoljivo podseća na ono što Dostojevski opisuje u „Zapisima iz podzemlja“. Amerikanci su, navodno, priznanjem nezavisnosti Kosova otvorili put Rusima da priznaju Južnu Osetiju i Abhaziju. Pa su, dakle, za sve krivi Amerikanci.

Ovo delimično proističe i iz potpuno pogrešne upotrebe reči presedan. Ako je Kosovo presedan, ono bi trebalo da to bude za one koji su ga priznali, a to znači da bi oni trebalo da priznaju i Južnu Osetiju i Abhaziju, ukoliko veruju da je reč o slučajevima koji se mogu podvesti pod isto pravilo. Isto tako, Rusija bi presedan priznavanja gruzijskih pokrajina trebalo da primeni i na srpsku pokrajinu, ako veruje da je načelno reč o istom slučaju. Odluke

jednih, međutim, ne ovlašćuju druge da donesu istu odluku, kao što činjenica da je Amerika priznala Kosovo ne opravdava Rusiju da to isto učini u Gruziji. Kao što to što je neko navodno prvi počeo ne opravdava druge da ga u tome slede.

Konačno, greška kojoj vodi ovakvo shvatanje presedana jeste da se uzroci nalaze tamo gde ih nema. Nisu ovde dve gruzijske pokrajine proglasile nezavisnost zato što je to učinilo Kosovo. Nije, takođe, Rusija priznala njihovu nezavisnost zato što su zapadne zemlje priznale nezavisnost Kosova. Sami ruski zvaničnici, bar kada ne daju izjave za srpske novine, ne opravdavaju svoju odluku na taj način. Rusija je odavno našla da je u njenom interesu da ove dve gruzijske pokrajine tretira kao svoje protektorate (ima ih još). Sada je ocenila da je odnos snaga takav da može to da legalizuje. Da li su dobro procenili, to je ključno pitanje.

Problem sa nacionalizmom, dakle, je u tome što ne može da se univerzalizuje ni u unutrašnjoj niti u spoljašnjoj politici. Liberalna teorija prava međunarodnih odnosa to može, i kada je reč o pravu na samoopredeljenje i kada je reč o odnosima koji su zasnovani na pravu a ne na sili. To, kao što vidimo po rekcijama nacionalista u Srbiji, ne mora da bude dovoljan razlog da se oni odreknu svojih parcijalnih ciljeva.

[1] Vladimir Gligorov, *Why Do Countries Break Up? The Case of Yugoslavia*. Acta Universitatis Upsaliensis, 1994.

[2] Možda nije nezanimljivo upravo sada uputiti na novi rad o tome kako je to činjeno u Sovjetskom Savezu. P. Gregory, Ph. Schroder, K. Sonin, „Dictators, Repression and the Median Citizen: An “Eliminations Model” of Stalin’s Terror (Data from the NKVD Archives)”, *CEPR Discussion Paper* DP 6014.

[3] Vidi, na primer: E. Spolaore, A. Alesina, *The Size of Nations*. MIT Press, 2003.

[4] P. Collier, A. Hoeffler, “Greed and Grievance in Civil War”, *Oxford Economic Papers* 56 (2004): 563-595.

[5] O problemima koje ima teorija Džona Rolsa kada je reč o pravu na samoopredeljenje pisao sam u „What if They Will Not Give Up?“, *East European Politics and Societies* 9 (1995): 499-512.

[6] Možda najbolji primer nerazumevanja jeste članak, sada i knjiga, Roberta Kagana, *The Return of History and the End of Dreams*. New York: Knopf, 2008.

Azijske žene

Biljana Stojković

Biti filantrop u sumanutoj zemlji Srbiji, zalagati se za toleranciju, međusobno uvažavanje, širenje svesti o jednakosti svih ljudi bez obzira na etničko-geografsku pripadnost, rod, jezik ili kulturu, mnogo je teška stvar. Ima nas dosta koji bismo želeli da u ovom nesrećnom društvu pronađemo bar tragove nečega što miriše na humanistička načela. Ali uvek, baš uvek kada pročačkate po suštini nekog događaja, zaprepasti vas uskogrudost, rigidnost, ideološka zaslepljenost, potpuno nerazumevanje ključnih stvari i potpuno pogrešni ciljevi.

A u zemlji Srbiji takvih izazova nikada ne nedostaje. Uzmimo za primer samo događaje iz proteklog meseca. Prvo smo slušali pozive na versku toleranciju i razumevanje za islamsku zajednicu (sećate se *Dragulja Medine*), pa je napisano onoliko analiza celog slučaja i konačno smo zaključili da sve to sa suštinskom tolerancijom nema nikakve veze. Onda se desila još jedna inicijativa – uvoz žena iz Azije (državni sekretar u Ministarstvu za rad i socijalnu politiku Željko Vasiljević).

Dotični funkcioner države, sa svojim pajtosima iz nekakve ratno-patriotske organizacije, veoma je zabrinut za demografske trendove srpskog naroda. Kao pravi „školovani“ znalci u ovoj oblasti nauke,

napravili su projekat (na 120 stanica) koji pretenduje da zanevek eliminiše problem srpske bele kuge.

Kako se čini, srpske građanke na vrhuncu svog reproduktivnog potencijala postale su veoma pokondirene pa neće ni da se udaju, a kamoli da rađaju male Srpčice. Verujući da slična zaraza ženskog mozga prokletom modernizacijom savremenog društva nije zahvatila susedni kontinent, ovi cenjeni „demografi“ pronalaze epohalno rešenje.

Ako uvezemo žene iz Azije, sparimo ih sa srpskim neženjama, uzimajući u obzir da su srpski duh, a naročito srpski geni najjači na svetu (zar to nije odavno dokazana naučna činjenica?), dobićemo gomilu nastavljača patriotske politike nebeskog naroda. Nema sumnje da će prilikom spajanja srpskog spermatozoida i azijske jajne ćelije pobediti genetički materijal spermatozoida (em je muški, em je srpski!) i dobićemo „čistokrvnu srpsku rasu“.

Hajde da pokažemo maksimum dobre volje u razumevanju ove ideje. Gledajući očima naivnog optimiste, zanemarujući mnogo izrečenih stvari, uz ogromne napore, moguće je videti jedan pozitivni element - odsustvo ksenofobije, makar i samo prema istočnim narodima. Inicijatori čitave priče nisu toga svesni, njihovi motivi su nakaradni, neznanje je užasno veliko, ali bi rezultat bio sjajan – mešanje naroda i brisanje etno-geografskih granica. Zar nove generacije ljudi iz takvih brakova ne bi težile da upoznaju kulturu drugog roditelja, unesu nove vrednosti, iskombinuju novitete sa budućim razvojem našeg društva...? Ja naivno verujem da bi to zaista bilo fenomenalno! Čak bih celu ideju proširila na sve strane sveta!

Priznajte da ste i sami izmučeni decenijskom vladavinom mržnje prema svemu što nije pravoslavno i srpsko. Zar vam to ne budi želju da potražite pozitivne stvari u svakoj gluposti koju čujete? Na kraju krajeva, zar se ne nadate da će iz ogromnog neznanja (a ovo je idealan pokazni primer) isplivati neki postupak čiji će ishod biti poguban po srpske patriote i izolacionističku politiku?

Moj optimizam je baziran na konačnom ishodu, na široj vremensko-prostornoj skali. Može me zabavljati kratkovidost i neznanje „naših“, ali, ipak, nisam spremna da podržim „azijsku inicijativu“

u obliku u kojem je zamišljena (kao da bi me neko i pitao). Razloga je mnogo.

Prvo, suštinski motiv je gnusan i nema nikakve veze sa humanističkim brisanjem politike kobne različitosti. Naprotiv! Projekat je zamišljen sa ciljem pojačavanja brojnog stanja i podizanja nacionalističke svesti. Čak i procena da bi sve ovo vodilo potpunoj suprotnosti zamišljene patriotske mete ne može izbrisati gađenje prema samom nakaradnom cilju projekta.

Drugi problem je izražena rodna neravnopravnost koja kulja iz svake reči državnog sekretara. Shvatanje žena kao bezglavih inkubatora, bez prava na sopstveni identitet, uvredljivo je za žene koje žive u Srbiji, kao i za one koje bi eventualno pristigle sa istoka. Postupak je najočiglednija demonstracija osude žena u Srbiji zato što se opredeljuju za kvalitet sopstvenog života, školovanje i podizanje sopstvene svesti, umesto da se pokoravaju kolektivnim patriotskim težnjama. Takođe, zbog čega bi žene iz Azije bile osuđene za vaspitavanje dece u duhu sopstvene kulture? Od njih bi se, pretpostavljam, očekivalo da neguju isključivo srpske ratničke vrednosti.

Konačno, zbog čega se ovi „demografi“ ograničavaju na uvoz samo jednog pola? Njihove polazne premise su poražavajuće odvratne i precizno odslikavaju suženo stanje svesti. Muškarac, za razliku od žene, ima i mozak i snagu da nametne svoju volju i identitet. Žena je prazna knjiga u koju se može ubaciti tih nekoliko ključnih reči, tj. instrukcija, kojima bi se pokoravala, jer ionako ništa drugo ne zna. Budući da će te komande biti na srpskom, eto uspešnih rezultata, juhu! Sa uvezenim muškarcima ne možeš biti načisto...

Dodatno, šta je razlog ograničavanja akcije na samo jedan kontinent? Kakvo je to glupo pitanje? Kristalno je jasno da je zapad truo, degenerisan savremenim znanjima i uzjogunjenim ženama koje insistiraju na uvažavanju. Da ne pominjemo njihove prljave gene koje nipošto nećemo u sopstvenom genskom fondu. Zašto bismo unapred pravili probleme patriotskim ciljevima?

A šta je sa Afrikom? Ako je ekonomska nerazvijenost određenih država predstavljala kriterijum za izbor Azije u ovoj akciji, sa osnovnom pretpostavkom da bi žene rado došle u perspektivnu

Srbiju, zašto inicijatori ovog projekta nisu uzeli u obzir afričke žene? U očima ovih „patriota“ valjda je potpuno neprihvatljiva ideja da se za srpske ideje bore ljudi tamne kože. Toliko su o genetici verovatno naučili u školi, a o rasizmu su uveliko edukovani čak i oni koji Afrikanca nikada uživo nisu videli. Ideja nacističke „čiste rase“ je suviše zavodljiva za ljude sklone patriotskom moralisanju.

Slojevitost i kontradiktornost kriterijuma u ovoj inicijativi, a posebno nedostatak elementarnih znanja i nipodaštavanje ljudskog života, žalosna su ilustracija konfuzije i neobrazovanosti u srpskom društvu.

Sve u svemu, kada dublje čačnete u motive ovog projekta, možete zaključiti samo jedno - strahovita ksenofobija je „azijskom inicijativom“ dodatno naglašena. Neguju se predrasude, uveličava se strah od jednih (zapad), suštinski se nipodaštavaju drugi (istok), a sve sa ciljem veličanja sopstvene važnosti i ideološke izolovanosti od ostatka sveta.

06.09.2008.

Greh Tomislava N. ili o limitima nihilizma Teofil Pančić

Sve što znam o politici, naučio sam od Vojislava Šešelja.

T. N.

Po svemu sudeći, Tomislav Nikolić je postao novi Dragan Marković Palma. Ne «formacijski», nego ideološki, što je, uostalom, mnogo važnije. Palma je, sećate se, onaj čovek iz Končareva koji je pod stare dane otkrio da se «patriotizam ne sipa u traktor», što je iz korena promenilo njegov pogled na svet. A bogami i raspored političkih snaga u Srbiji. Možda se i Nikolić u poslednje vreme potajice šunja oko nekog traktora, tek da proverí šta je istina, pa onda ubacio u prazan rezervoar izvesnu dozu provereno kvalitetnog patriotizma od 98 oktana – recimo, nekoliko probranih naslova iz produkcije Vojislava Šešelja, onaj o «ustaškoj kurvi» i onaj o «engleskom pederskom isprtku» pod obvezatno – i zatim okrenuo ključ. Pa opet. Pa još jednom. Kada se ni treći put nije dogodilo ništa, kada je traktor neumoljivo ostao mrtav kao ptica Dodo, promućurni Kragujevčanin je shvatio da sa stanovitom vrstom zapaljivog patriotizma kao pogonskim gorivom društva nešto fundamentalno nije u redu. E, tako se u Nikolić Tomislavu začela Sumnja, a Sumnja je seme svakog verootpadništva...

Ishod vidimo: kao komunistički pokret onomad, tako je i radikalski dobio svog Đilasa (uz izvinjenje uspomeni na pravog Đilasa; poređenje je, dakako, metaforično). Milovan Đilas dugo je bio dosledni sledbenik i ratnik Doktrine, štaviše, jedan od njenih prvosveštenika, zapravo i njen glavni ideolog za SFRJ; no, vernik je postao grešnik, pa potom i otpadnik, onda kada je shvatio da em što neki drugovi («nova klasa») gaje stil života koji svojom komotnošću izlazi daleko izvan okvira Vrline, em što – ovo je daleko bitnije – odviše dosledna primena Doktrine može nekad gadno da se sudari sa stvarnošću, i da u tom karambolu, gle, ne nastrada stvarnost, nego Doktrina. I njeni nosioci. Uostalom, sam fakat da stvarnost može da bude daleko šira i jača od doktrine, umesto da bude obrnuto (kako u svakoj pravoj Objavi piše) čini doktrinu razgolićujuće nemoćnom, oduzima joj magijske moći: umesto Apsolutne Istine, ona postaje samo svakoj mogućoj sumnji podložna *gomila reči*, samo jedan od bezbrojnih načelno ravnopravnih «svetonazora». I tako drug Đido malo-pomalo postade truli građanski liberal...

Da završim s ovom paralelom i ostavim nedužnog Milovana Đ. na miru: Nikolić je sada tek u fazi *Anatomije jednog morala*, daleko je to još od ozbiljnijeg uvida o radikalnoj promašenosti same Doktrine – uvida do kojeg, uostalom, možda nikada neće ni dospeti. Ali, pukotina koja se pojavila između njega i njegovog skoro dve decenije neprikosnovenog gurua teško da ikada i ikako može da sraste. Da je u pitanju lični sukob ili sraz sujeta, to bi se dalo zalečiti; kada, međutim, dođe do razlaza na fundamentalnom pitanju da li, pri mogućnosti gorepomenutog sudara, treba da popusti stvarnost, ili ipak doktrina, onda tu nema mirenja, jer nema ni svađanja: to nije sukob, stvar ordinarno ljudska, to je *raskol*, stvar sudbinska i nepovratna.

Ništa od ovoga ne znači da će Nikolić potrčati da se učlani u LDP ili da će nazvati Sonju Biserko da pita treba li joj šta, ima li ogreva za zimu i, uopšte, može li kako da pomogne. Štaviše, ne verujem ni da će Nikolić – to jest, barem ne ubrzo – ni izlaziti iz Radikalne stranke, pre će biti da će se pasivizovati i prepustiti drugima da vode stvari, pa dokle doteraju. No, ako bude tako, to će biti samo izraz emotivne, personalne lojalnosti nekim ljudima i stranci kao takvoj: suštinski, to više neće biti to. Sve smo to, sećate se, već odgledali na primeru Maje Gojković, koja se mrcvarila sa radikalima bar godinu-dve pre nego što su se razveli.

I baš to je, to sa Majom, veoma poučno; ta, nije li i to sa njom krenulo od naizgled sasvim sitnih, *stilskih* razlika u odnosu na aljkavi radikalni mejnstrim? Nije li se Maja bezbroj puta zaklela na dogrobnu vernost temeljnim radikalnim idejama, tražeći samo pravo na lični(ji) i opušteniji pristup, na stanovitu *modernizaciju*? Eh, ali, šta je «srpski radikalizam» nego stil i žanr za sebe, ništa manje nego kabuki, rokoko ili hevi-metal? Već i sam pokušaj da deluješ u bilo kojem smislu *emancipovano* – kako je sam Nikolić precizno opisao neoprostivo zastranjenje Gojkovićeve – isključuje te iz igre. Doktrina zvana «srpski radikalizam», onakva kakvom ju je zasnovao, osmislio i razvijao Vojislav Šešelj, ima i svoj, sebi primeren vokabular, i svoje manire, i svoj *outfit*, i sve što uz to već ide. Ne možete u fraku, ili sa rasta-dredloksima mrtvoozbiljno pričati o Karlobagu, Karlovcu i Virovitici! Kada, dakle, Vjerica Radeta ili Nataša Jovanović, audiovizuelno stilizovane kao neprisebne prigradske alapače sa nekakvog otužnog mitinga na Ušću, kunu i proklinju imitirajući seoske nadžak-babe, to nije ništa drugo nego ritualni, u odgovarajućem stilskom ključu izvedeni naklon *večnom šešeljizmu*, koji prkosno poručuje: to smo što smo, tu smo gde smo, takvi smo kakvi smo, i sve će zauvek ostati isto, a svet neka propadne, ne marimo. Nikolić Tomislav se skoro dvadeset godina u svemu slaže s tim, ali ova poslednja stavka počinje da ga brine: ako propadne svet, ili barem Srbija u njemu, onda ni *srpski radikalizam* više nema smisla, jer nekako ostaje bez pratećeg konteksta... Drugačije rečeno, Tomislav je Nikolić dodirnuo i osetio limite svog nihilizma, i to ga je diskvalifikovalo, to ga je, zapravo, *odalo*; izvorna, šešeljistička Doktrina, naime, zapoveda da nihilizam ne sme imati granica.

Raskol koji se otvorio govori o dubokoj identitetskoj krizi srpske desnice, kojoj su neslavno propale sve ključne ideološke stavke (od «Velike Srbije», Crne Gore kao «srpske Sparte» pa do «odbrane svetog Kosova» uz nos svima i po svaku cenu) i koja – tri puta u tri meseca dotučena na izborima koji su, sticajem raznih okolnosti, bili nešto mnogo više od obične sezone promene vlasti – sada mora ili da prihvati bitno izmenjeni kontekst u kojem će ubuduće delovati (dakle: u Srbiji koja se ipak kako-tako tetura ka Evropskoj uniji), ili da čvrsto zažmuri i autosugestivno ponavlja svoje bajalice, pa kako bude, važno da je njoj lepo ovako. Šešelj i Koštunica – kojem se takođe može dogoditi neki stranački Nikolić – kao

klasični narcistički Doktrinari, opredelili su se za ovo potonje, makar i po cenu potonuća. Nikolić nije čovek iz neke druge priče, on bi načelno rado ostao na palubi s njima, ali je naprosto gonjen drugačijim instinktom: kada vidi da brod počinje da tone, on spontano pođe da ga zakrpi, pa čak i da malo revidira kurs, da se ne razbije o hridine; ovi, pak, drže da je sve to ionako krivica mora, a ne broda – ili ne daj bože kapetana – tako da ih se to svečano ne tiče: neka sve potone, mi i dalje držimo čas! I zato će Nikolić morati što brže da zaboravi «sve što je naučio o politici», jer mu je to postalo neupotrebljivo: ili će, dakle, naučiti nešto drugo, ili će se posvetiti rekreativnom pečenju rakije. Naravno, dok mu zla Evropska unija i to ne zabrani.

Peščani sprud, 07.09.2008.

Šta se to događa

Srđa Popović

Poslednje jake turbulencije na srpskoj političkoj sceni izgleda da zbunjuju javnost. SPS ulazi u koaliciju sa DS-om, DSS bleedi i nestaje sa scene, a radikali se cepaju, ništa manje nego na pitanju pristupanja evropskim integracijama. Šta se to događa?

Teško da se ovi događaji i njihove posledice mogu razumeti van konteksta svih postoktobarskih previranja i procesa. A taj kontekst mogao bi se opisati ovako:

Istorijski poraz

Nacionalizam kao ideologija i politika doneo je tokom devedesetih godina prošlog veka Srbiji duboki istorijski poraz. Ekonomsko uništavanje zemlje, egzodus mladosti, kriminalizacija društva, međunarodna izolacija, moralna hipoteka genocida i ratnih zločina, simbolično je kulminirala u vojnom porazu, gubitku teritorije Kosova, oktobarskom prevratu i ekstradiciji glavnog autora te politike, Slobodana Miloševića, međunarodnoj pravdi.

Ideologija je poražena rezultatima svoje političke prakse. Ona je ostala prisutna jedino kao gorki nacionalistički resantiman,

reakcija na narcističku povredu, iluzorna, aposteriorna “odbrana dostojanstva” izražena u golom poricanju opštepoznatih činjenica. (Politički izraz tog resantimana je prkosno podizanje “tri prsta”, znaka u kome smo juče sami konstruisali svoj istorijski poraz; on bi trebalo da znači “nije istina, nismo ništa uradili, ništa naučili, nismo ni za šta odgovorni, nismo ni od čega odustali, uradili bismo sve to opet”.)

Tako je početak milenijuma Srbiju zatekao u “prirodnom stanju”, devastiranu ekonomski, moralno, politički, ali takođe bez jasne vizije budućnosti i novog državnog koncepta, u trljama jedne poražene ideologije. O Srbiji se u tom trenutku gotovo nije moglo ni govoriti kao o državi (paradoksalno, ali psihološki razumljivo, nosioci te poražene ideologije Srbiju redovno nazivaju “država Srbija”). Nakon svog poraza Srbija je mogla biti definisana još samo kao “to parče jugoistočnog Balkana u slivovima Save i Morave gde žive ljudi koji sebe nazivaju Srbima”.

Pored toga, ovim istorijskim porazom Srbija je, gotovo usput, kompromitovala i izgubila jedina dva državna koncepta koja je ikada u svojoj istoriji imala: koncept velike Srbije i koncept Jugoslavije (sa dominantnim položajem najvećeg naroda u njoj).

Đinđić - novi državni koncept

Dakle, Srbija je posle poraza u stanju opšte anomije, bez jasnog državnog koncepta, na istorijskoj ledini, ispražnjena od sadržaja, sa oštećenim i iznurenim ljudskim resursima i u stavu poricanja. Nasuprot tome, u međunarodnom okruženju vlada intenzivna politička aktivnost koju indukuje Evropska unija svojim planovima za proširenje na istočnu Evropu i Balkan. Ta politička energija prelijeva se svuda preko granica, pa i preko granica “ispražnjene” Srbije. Zračenje te energije sažima u sebi Zoran Đinđić i pokušava da je potom emanira u prazni, iscrpljeni srpski prostor nasuprot snagama opisanog nacionalističkog resantimana.

Uz pomoć te energije on u ovome postiže uspeh nesrazmeran njegovoj političkoj snazi izraženoj u ličnom rejtingu i snazi njegove stranke. Đinđić je počeo da menja Srbiju iz manjinske pozicije, bez prave podrške iznutra, gotovo protiv opšte volje. Za nacionalističku Srbiju to je značilo “izdaju”, podleganje “diktatu Zapada”, dakle,

“onih koji su nas bombardovali” i ujedno dokaz “nedemokratske prakse” Đinđića i njegove vlade. Uprkos tome, Srbija je počela da se menja, izgledalo je nepovratno. Ulazak u napuštene međunarodne institucije, začeci tržišne ekonomije, vizija evropske budućnosti, blagi rast životnog standarda, realizam, (oprezni) ideološki otklon prema prošlosti, saradnja sa Haškim tribunalom (pre svega kroz simboličnu “sramnu” ektradiciju Miloševića), pokušaji suzbijanja kriminala i šverca – ključna reč toga vremena je bila reforma.

Ali najveći doprinos Đinđićeve vlade svakako je bio stvaranje novog državnog koncepta. Vizija Srbije kao članice Evropske unije; smela, nova, jasna i realistična vizija budućnosti, usvajanje drugačijih vrednosti i drugačije ideologije na mestu one poražene.

Paradoksalno, upravo ovim uspesima Đinđić je sebi potpisao smrtnu presudu. Srbija nije bila spremna za takvu promenu. Tu presudu su donele i izvršile još žive snage “kontinuiteta”, koje su se samo za trenutak bile pritajile, prerušile i zatim međusobno prepoznale, pregrupisale i konsolidovale oko svoje stare nacionalističke (sada resantimanske) ideologije i konkretnih političkih interesa, koji su se sastojali pre svega u strahu od odgovornosti za srpski istorijski poraz, ali i pljačku, zločine i zloupotrebe vlasti tokom devedesetih.

Atentat - Pirova pobeda

Đinđić je ubijen. Međutim, reklo bi se da je to bila Pirova pobeda. Javnost je prepoznala ubice. Srbija je imala dovoljno iskustva sa političkim ubistvima da bi prepoznala zaverenike i ubice po njihovim motivima, rukopisu, modusu operandi. *Sredstvo* kojim je zaustavljen Đinđić izazvalo je otrežnjenje u srpskoj javnosti. Umesto da bude brzo zaboravljen, kako su njegove ubice očekivale, Đinđićeva popularnost je neočekivano počela da raste iz godine u godinu nakon njegovog ubistva. Đinđić je, naime, prepoznat posthumno, kroz prepoznavanje njegovih protivnika i ubica. Pravnici bi rekli: nesvesnim argumentom *ad contrario*. “Ako je smetao ubicama, zaslužuje poštovanje”.

Vlada stvorena na njegovom grobu nije mogla uživati pravu podršku. Činjenica da je u njoj učestvovala i stranka ubijenog premijera (koja je prethodno očistila stranku po željama Đinđićevih ogorčenih

neprijatelja) izazivala je u Demokratskoj stranci, a naročito među njenim biračima nelagodu, nedoumice, gorčinu i stid. Kao da je time neshvatljivo, naknadno, od same Đinđićeve stranke, oprošten atentat na njihovog predsednika.

Kosovo ili Evropa

Nacionalisti su precenili “uspeh” ostvaren uklanjanjem Đinđića. U atmosferi šoka, rezignacije i apatije, koja je obuzela Srbiju nakon atentata, nova vlada počela je sistematski da poništava efekte Đinđićevih reformi, institucionalno i kadrovski. Međutim, to nije bilo dovoljno. Osnovna prepreka za potpunu rehabilitaciju starog režima i njegove ideologije ostala je, ipak, ona jedino preostala, ali najvažnija tekovina Đinđićeve vladavine – proevropska vizija budućnosti Srbije. Tu viziju su njegovi protivnici morali uništiti da bi potpuno poništili Đinđićev politički testament.

Precenivši svoju snagu pomislili su da to mogu da učine tako što će Srbiju staviti pred dilemu: Kosovo ili Evropa. Nakon proglašenja nezavisnosti Kosova, Koštunica je pomislio da je došao taj trenutak, da je kosovska trauma dovoljna da se osigura konačni poraz Đinđićevog državnog koncepta i svih proevropskih snaga - i raspisao je izbore. On se tada nadao da će pred ovom dilemom bučnim javnim kletvama, zaklinjanjima i miloševićevskim mitinzima zastrašena Demokratska stranka još jednom pristati da ga sledi, odričući se i te poslednje tekovine Đinđićeve vladavine.

Bila je to pogrešna računica. Evropska vizija suviše je uhvatila korena u srpskoj javnosti. To je ostala jedina pozitivna i sadržajna poruka na političkoj sceni. Prazna i nerealna obećanja o vaspostavljanju srpske vlasti na Kosovu ličila su na podgrevanje poznatih iluzija, zagovaranje samoizolacije, samodestruktivno inačenje sa celim svetom i poznati miloševićevski autizam sa takođe poznatim posledicama. Ceo sadržaj te poruke stajao je u svega tri, očigledno neistinite, i do besvesti ponavljane reči: “Kosovo je Srbija”.

Nasuprot tome sloganu, proevropska opcija nudila je perspektivu stranih ulaganja, smanjenja nezaposlenosti, pristupa evropskim fondovima, političke rehabilitacije Srbije, povratka političkom razumu i vaspostavljanja elementarnog samopoštovanja.

Nova linija razgraničavanja

Dilema pred koju je, greškom u političkom rasuđivanju, u krajnje zaoštrenom obliku Koštunica stavio Srbiju, Kosovo ili Evropa, razrešena je na za njega neočekivan način. Konačni obračun koji je Koštunica najavio kao pitanje života ili smrti razrešen je pobedom proevropskih snaga. Nacionalistička Srbija je doživela svoj prvi veliki poraz.

To se dogodilo zbog toga što je pred biračko telo, nasuprot sitničavih, koristoljubivih i efemernih međustranačkih prepucavanja, prvi put postavljeno jedno pitanje koje birači prepoznaju kao relevantno za njihove živote, koje nudi realističnu viziju budućnosti, novi državni koncept, a ujedno razrešava istorijsku dilemu Srbije – Evropa, da ili ne. Pitanje ovakvog značaja preseca kroz maglu međustranačkih dnevno-političkih sukoba i osećanja stranačke lojalnosti. Time se može objasniti za mnoge neočekivani izborni rezultat. Kako već obično biva, pobedio je život.

Reperkusije na stranački život

U ovakvoj situaciji narodnjaci su ostali verni sebi, onome što vide kao svoju istorijsku misiju, osuđujući sebe na “dostojanstvenu” irelevantnu anahronost i tiho nestajanje.

U drugim strankama poraz nacionalista izazvao je refleks iskrcavanja pacova sa broda koji tone. Pobedio je “realizam”, a zatim je na scenu stupila srpska navika glasanja za pobednike. Besprincipijelnost preletanja pokušava se prikriti pred sopstvenim biračima prividnim istrajanjem na staroj nacionalističkoj retorici, ali dela govore glasnije od reči. Tako se SPS, ulazeći u nezamislivu koaliciju sa DS-om, i dalje zaklinje u Miloševića, ali glasa za pristupanje Evropskoj uniji (“koja nas je bombardovala i priznala nezavisnost Kosova”). Deklariše se kao ljuti protivnik “antisrpskog” Haškog tribunala, ali manje-više ćutke prihvata izručenje Karadžića. Muljanje koje život znači.

Radikali pokušavaju sličan realpolitički manevar. Ako ne možeš da ih pobediš - pridruži im se (bar prividno). Međutim, njihova godinama učena i naučena ropska vernost autoritarnom vodi Vojislavu Šešelju - koji nema više šta da izgubi i kockarski (“va

banque!”) istrajava u Hagu u odbrani velike Srbije, ratova, zločina i mržnje prema Evropi - ne dozvoljava im da ponove manevar SPS-a.

Izgleda da tako treba shvatiti razdor u Radikalnoj stranci, a ne kao lični sukob Tomislava Nikolića i Vojislava Šešelja ili “borbu za vlast”. Dve ključne ličnosti u Radikalnoj stranci, predsednik i njegov zamenik koji operativno vodi stranku, predlažu oprečne odgovore na poraz svoje ideologije i politike: ili uz sve gubitke nekako preživeti u izmenjenim okolnostima ili istrajati u porazu do kraja “braneći dostojanstvo”, “jedino što nam je preostalo”.

Može se lako predvideti dalje urušavanje Radikalne stranke. Njeni birači privrženi su patrijarhalnim, autoritarnim vrednostima. Vođa se bespogovorno sluša i sledi. Za njega se “daje život”, kako smo nedavno čuli. “Radikali imaju najdisciplinovanije biračko telo”. Za takve birače rascep u srcu autoriteta je duboko traumatičan, jer rađa sumnju i traži od njih donošenje nekih odluka. A takvu odgovornost radikalski birač, naučen samo da sluša i izvršava, ne može da podnese. On će pre rezignirano dići ruke od svega.

Čini se da prisustvujemo konačnom krah u nacionalizma kao ideologije i praktične politike.

11.09.2008.

Finansijska kriza u svetu: biće još gore

Miroslav Prokopijević

Da su sovjetski politburo, KGB i komunistički ekonomisti poput Abe Lerner hteli da izmisle neke vesti da bi napakostili kapitalističkoj konkurenciji, oni bi pisali ono što ovih dana radi američka vlada. Dakle, sovjetski socijalizam nije funkcionisao, a sada američka vlada pokušava da nam pokaže da njihov hoće.

Da nije ovako tragično, bilo bi smešno. U osnovi te stvari je da su neki ljudi loše investirali i sada umesto kazne treba da dobiju nagradu. U kapitalizmu se radi o tome da ulažes, čime neminovno rizikuješ. Ako dobiješ, super si. Što više dobiješ, to bolje. Ako izgubiš, onda moraš da snosiš trošak.

Američka država, i to pod vladom republikanaca, sada kaže: Nema veze što si investirao i izgubio, imaš iza sebe velikog Tatu, on će sve da plati. Dakle, ono što radi američka država je socijalizacija gubitaka, pošto su neki ljudi spiskali pare i privatizovali dobit.

Posle spasavanja investicionih banaka i F & F, američki zvaničnici predlažu da se odvoji paket od \$ 700mlrd, da bi se pomoglo

još nekima. SEC, Komisija za hartije od vrednosti, suspenduje kratkoročne prodaje, na 10 do 40 dana. Što ne zabrane zauvek, ako će to biti dobro? Naravno da ni privremena zabrana nije dobra, jer će sprečavajući trenutna prilagođavanja cena povećati negativna očekivanja.

Kriza 1930-ih teško da bi imala te razmere da je država nije produbila višestrukim greškama – povlačenjem novca, prodajom obveznica (umesto da kupovinom emitovanih obveznica pušta novac), podizanjem poreza i carina – najvećim jednokratnim povećanjem u mirnodopsko vreme. Te tri greške su samo produbile krizu. Oktobra 1987. berze su pale kao i 1930-ih oko 30%, ali se te krize niko ne seća, jer se 1987. država uzdržala od aktivnog mešanja i ponavljanja greške iz 1930-ih. Ni ova kriza ne bi bila spektakularna, ali će se verovatno produbiti, zahvaljujući pogrešnim i obimnim akcijama države.

Zašto akcije države neće rešiti nego produbiti krizu? Uzmimo jednostavan primer, bliži od ekonomskih. Zamislmo da u nekom gradu ima nekoliko seksualno neobuzdanih tipova koji iza sebe ostavljaju gomilu siročića, samohranih majki i ucveljenih dama. Onda se pojavljuje opština koja udomljuje siročiće u porodice, osigurava izdržavanje za samohrane majke i terapiju za ucveljene dame. Umesto da tužilaštvo i sud te opštine suoče te tipove sa troškovima izdržavanja dece za čije rođenje su odgovorni.

Šta su posledice? Ljudi će izbegavati da im opština utrapi tuđu decu. Bežaće jedni od drugih, neće otvarati kapiju ni kada dođe policija. Žene će biti manje pažljive, jer opština pomaže samohranim majkama, a postoji i besplatan tretman za lečenje neuroza. Najvažnije, sa tim potezima će nastati nova struktura podsticaja – nekolicinu neodgovornih tipova će slediti i mnogi drugi, jer imaju samo zadovoljstvo i nikakav trošak.

Umesto da na silu udomljuje siročiće, izdržava samohrane majke i osigurava tretman ucveljenim damama, opština bi trebalo da radi sasvim suprotnu stvar. Da tovari troškove na likove koji se neodgovorno ponašaju.

Vrlo je slično sa ovom krizom. Umesto da je plate oni koji su investirali „grlom u jagode“ i oni koji su kupovali kuće, iako su

znali da možda neće moći da ih otplate, država ih amnestira, a teret tovari na poreske obveznike, koji nisu ni luk jeli ni luk mirisali. Ako se usvoji paket od \$ 700mlrd, to je više nego što je SAD koštao irački rat i više od 5% od BDP.

Da li će to rešiti problem? Naravno da neće, samo će ga otežati i biti poziv mnoštvu novih nevaljalaca u narednoj rundi. Ako država pokriva gubitak, treba što više spiskati i ujuriti u privatne džepove, a državi ostaviti dug.

Postoje dve reakcije na moguću pomoć američke države. Oni koji nešto znaju, ali se ne usuđuju da se potpuno usprotive intervenciji, kažu da je pomoć suviše velika, da će nužno biti selektivna i da nacionalizovane firme što pre treba privatizovati. I da zabranu SEC za kratkoročnu trgovinu akcijama treba smanjiti na što kraći period. To je naravno bolje nego ovo što vlada SAD predlaže, ali nedovoljno dobro. Treba pustiti da oni koji su pogrešili plate ceh. Bilo je mnogo kriza u američkoj i drugim istorijama i sve su one prošle bezbolnije nego 1930-ih, baš zato što je država upropastila stvar.

Druga reakcija stiže od demokrata u Kongresu. Oni poturaju dodatne programe blagostanja, u nadi da u panici ti programi mogu lakše da prođu i traže da država pomogne i malim ljudima, ne samo velikim ribama. Navodno, da im smanji kamate na kredite za kuće i stanove. Ne pitaju se kako će država to da izvede, jer ona u slučaju nacionalizacije ne bi bila jedini vlasnik dugova, to bi bile i druge privatne firme. Ako bi država htela da snizi kamate, drugi vlasnici dugova se ne bi složili, jer time smanjuju svoju zaradu. I gde su sredstva iz kojih će se plaćati razlika komercijalnih i sniženih kredita, a to je možda još par stotina milijardi. A i otkud znaju koliko da snize, nekome je i 3% mnogo, drugi može da plaća i 7%.

Na kraju, zašto mali čovek nije mislio može li da otplaćuje kredit i ako se situacija pogorša, zašto nije razmišljao gde nosi svoje pare i čije vrednosne papire kupuje. Ako vode računa o tome kakav auto ili frižider kupuju, što ne misle gde među pare. Morali bi da plate cenu svojih odluka. Pa drugi put neka malo razmisle.

Demokrate dakle pokušavaju da još uvećaju jednu potpuno pogrešnu politiku koju su pokrenuli republikanci.

Šta se za to vreme događa na berzama? U petak su akcije na većim berzama u svetu vrlo porasle, na nagoveštaj državne pomoći. U ponedeljak i utorak već padaju, a to će verovatno biti trend ne samo narednih dana, nego malo duže. Zašto? Prvo je sledilo trenutno olakšanje. A onda su im pred oči izašle scene iz one opštine sa neodgovornim tipovima i posledice pogrešne opštinske politike.

Jedan moj prijatelj ima teoriju da su liberali po definiciji izgubljeni, jer šta god da se desi oni imaju poruku – intervencije su pogrešne. Kada nastupe problemi, drugi predlažu da se nešto radi. Liberali tu nemaju šta da traže. Pa dobro, i dalje smatram da je najbolje ne raditi ništa, pustiti da svako naplati dobitak ili snosi gubitak, a oni koji hoće da rade, neka pomažu opštinskim i drugim manijacima. Liberali imaju satisfakciju u tome što predlažu superiorno rešenje, ali i minus, jer u haotičnim situacijama zbog psihologije gomile takva rešenja ne mogu da se usvoje.

24.09.2008.

Manje zlo, opet

Srđa Popović

Tokom poslednjih predsedničkih izbora među posetiocima ovog sajta, a i unutar jednog manjeg segmenta biračkog tela pojavila se sumnja u filosofiju biranja „manjeg zla“. Protivnici te mudrosti iznosili su argumente: (a) da nije uvek lako proceniti šta će se u budućnosti pokazati kao manje zlo; (b) da treba glasati samo za ono što smatrate dobrim; (c) da glasanjem za „manje zlo“, ipak glasate za neko zlo; (d) da glasanje za „manje zlo“ znači kapitulaciju pred okolnostima koje treba menjati, to jest perpetuiranje situacije u kojoj ćete uvek biti ucenjeni strahom od „većeg zla“.

S druge strane, dolazio je „pragmatični“, „realpolitički“ argument: pa ne možemo dozvoliti da radikali dođu na vlast.

Tadić je pobedio na predsedničkim, a zatim je i DS postigao svoj do sada najbolji rezultat na parlamentarnim izborima. Da li je time onemogućeno da radikali dođu na vlast?

Nije. Ministar u novoj vladi i visoki funkcioner Demokratske stranke Oliver Dulić nedavno nas je obavestio da ne isključuje mogućnost neke buduće koalicije Demokratske stranke i sa radikalima!

Tako se kuva žaba. Morali smo sa SPS-om da pravimo „proevropsku“ većinu, onda smo otišli korak dalje i proglasili „nacionalno

pomirenje“, a onda... zašto ne i u koaliciju sa radikalima?

Tako „manje zlo“ (DS) u hodu redefiniše šta je „veće zlo“ od koga nas navodno spasava. „Veće zlo“ je prvo bio Milošević, pa Koštunica, pa Šešelj, pa Toma Nikolić, pa je to sada samo još Dragan Todorović. „Manje zlo“ su u međuvremenu postali Iвица Dačić i Toma Nikolić. Tako se kuva žaba. „Manje zlo“, kada ge jednom izaberete, ima tendenciju da briše razlike između sebe i „većeg zla“.

Možda, ipak, treba podržavati samo ono što smatrate dobrim.

22.09.2008.

Srpska polovina istine

Vojin Dimitrijević

Pokušaj prikaza vladajućeg tumačenja naše najnovije istorije

Vremenom se učvrstila neka vrsta zvanične verzije naše novije istorije, na koju se oslanjaju kako oni koji u nju iskreno veruju tako i oni koji neće da se zamere nacionalnoj javnosti, naročito ako traže uspeha u mainstream politici i mainstream institucijama. Mada podrobna istraživanja još predstoje, temelje ovoj verziji položili su propaganda u eri Slobodana Miloševića, neki generali JNA, rodoljubivi istoričari i drugi nacionalni pregaoci i RTS u svim verzijama, žešćim i blažim. Ovo je pokušaj da se taj skraćeni kurs o bliskoj prošlosti što vernije i bez zlobe rekonstruiše i izrazi neutralnim rečnikom. Nije reč o istoriografskom tekstu nego o želji da se dešifruje i prepriča jedno uvreženo mišljenje. Ovaj napis nema nikakvu literarnu vrednost - ili poseduje samo onu koju ima iskaz svedoka kako ga je sudija izdiktirao zapisničarki. Zato nije mnogo važno označavati šta je u toj verziji tačno ili netačno. Kao što će se videti, ima i jednog i drugog - i mnogo čega protivrečnog.

Zvanična verzija počinje ovako: Srbija je od 1918. godine bila u sastavu države, kasnije nazvane Jugoslavija (pre toga Država i Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca). Ujedinjenje s drugim Južnim

Slovenima bilo je kobna srpska greška ali je Jugoslavija, s dinastijom Karađorđevića na čelu, bila država poštovana u svetu i podrivana iznutra. Posle izbijanja Drugog svetskog rata, Jugoslavija je mogla da se spase potpisivanjem pakta s Nemačkom. Njega je i potpisala kraljevska vlada, čiji je potpredsednik, istina, bio Hrvat. Ovaj pakt su 27. marta 1941. poništili britanski agenti i komunisti a Nemačka je napala Jugoslaviju, čija je vojska kapitulirala zahvaljujući izdaji. Armijski đeneral Milan Nedić činio je sve da spase Srbe u Srbiji i van nje, ali pred nadmoćnim okupatorskim snagama nije uspeo da postigne da se poštede Jevreji.

Protiv nemačke okupacije borili su se, prema ovakvoj interpretaciji istorije, srpski rojalisti i internacionalistički komunisti (među kojima je bilo i Srba). Velike sile, a naročito SSSR i Velika Britanija, stale su iz svojih razloga iza komunista, koji su uspostavili vlast i obnovili Jugoslaviju na svoj način, kao federaciju u kojoj je Srbija bila neravnopravna jer je jedino ona imala autonomne pokrajine kao internacionalistički ustupak Mađarima i Šiptarima. Sve do svoje smrti jugoslovenski diktator bio je vođa komunista Josip Broz Tito (danas samo Broz), boljševik a najviše Hrvat. Srbima je pod njim bilo najteže, što su počeli da uviđaju i neki mlađi i daroviti komunistički funkcioneri kao Slobodan Milošević, a prvi je shvatio Brozov bliski saradnik Aleksandar Ranković, koga je Broz zato smenio. Kad je Tito umro, postalo je sasvim jasno da neki važni međunarodni faktori, među kojima se ističu SAD, Nemačka, Vatikan, masoni i ostaci Kominterne, žele da unište i rasparčaju Jugoslaviju koja im je smetala zbog svoje nezavisnosti i autoriteta. Na njihovu stranu su prišli i neki Slovenci i Hrvati, mahom istoričari i umetnici, ali i komunisti. Brozovi naslednici na čelu partije dugo su oklevali da im se suprotstave.

U ovoj verziji: rukovodstvo Saveza komunista Srbije, kome je 1987. došao na čelo energični Milošević, usprotivilo se rušenju Jugoslavije, kao što bi se usprotivilo svakom drugom zapadnom i imperijalističkom projektu. Moralo se stati u odbranu države, čak i ako ju je simbolizovao Tito. Osmu sednica CK SKS, na kojoj je izabran Milošević, prekinuta je da bi on održao predavanje o Brozovom značaju. Narod u Srbiji je osetio gde se nalazi njegova budućnost i počeo da kliče "Ko je nama novi Tito - Slobodan je ime plemenito".

Jedino razumevanje za plan obnovljenog i ojačanog SKS za spas Jugoslavije pokazala je JNA, čije su starešine shvatile da propast Jugoslavije znači i propast socijalizma, kome je pretila velika opasnost jer je, po instrukcijama sa Zapada, vođa SSSR Mihail Gorbačov počeo da podriva socijalistički tabor podržavajući prozapadne elemente u istočnoevropskim državama.

Prema podobnom mišljenju, dobre namere Slobodana Miloševića i JNA nisu naišle na razumevanje u drugim republikama, koje su očigledno bile za razbijanje Jugoslavije i u tome imale podršku svojih stranih mentora, dok je SSSR iz pomenutih razloga još bio slab. Samo malobrojni komunisti, kao Stipe Šuvar i rukovodstvo Saveza komunista Crne Gore, shvatali su da je Jugoslavija s Miloševićem na čelu jedino i najbolje rešenje. Ipak, posle neophodnih izmena u severnoj i južnoj srpskoj pokrajini (Vojvodini i Kosovu), na stranu SKS stala je većina Predsedništva, koje je upravljalo Jugoslavijom.

Dalje se smatra da novo rukovodstvo Jugoslavije nije htelo oružane sukobe. Na uporno insistiranje političke elite u Sloveniji, toj republici je na mitingu u Beogradu svečano i otvoreno obećana samostalnost, pod uslovom da sve što je stekla u Jugoslaviji ostavi za sobom i da bude svesna da će ekonomski propasti (što se nije desilo zbog velike pomoći Zapada ovoj maloj zemlji). Tako bi i bilo da Ante Marković, Hrvat i tadašnji privremeni predsednik Jugoslovenske vlade, nije na svoju ruku poslao vojnike JNA u Sloveniju, od kojih su neki poginuli. Milošević i Komitet vojnog štaba ispunili su obećanje i JNA se povukla iz Slovenije.

Dalje se smatra da su, pravdajući se jačanjem nacionalne svesti u Srbiji, antijugoslovenski elementi u Hrvatskoj ojačali te je na izborima pobedila ultranacionalistička partija HDZ, s Franjom Tuđmanom na čelu, bivšim komunističkim generalom. To je bio prvi poraz komunista, ali s pogrešne strane. HDZ je brzo proglasio otepljenje Hrvatske, u čemu mu je odmah prišla Evropska zajednica, na čelu s Nemačkom, čijem ministru Genšeru su u Hrvatskoj podignuti bezbrojni spomenici. Srbi u Hrvatskoj su, prirodno, počeli da gledaju na Srbiju kao na spas od vlasti koja obnavlja ustaštvo i verovatno im sprema istu sudbinu kao 1941. godine. Savet iz Beograda je prirodno bio da ne pregovaraju s tuđmanovcima već da nastoje da se izdvoje iz Hrvatske, jer je, i

pored napora SKS, jugoslovenska iluzija bila na izdisaju. Posle napada hrvatskih građana na snage JNA to je postalo sasvim jasno pa je JNA morala da se stavi na stranu srpskog naroda i da radi na tome da se Hrvatska vrati na svoje istorijske granice, mnogo uže od onih koje su joj komunisti podarili na sednicama AVNOJ-a. Umesto propale Jugoslavije morala se u interesu mira uspostaviti šira Srbija. U nastalom ratu su počinjeni zločini na obe strane, ali JNA u njih nije bila umešana a Srbija u njemu uopšte nije učestvovala.

Kratki kurs novije istorije nastavlja konstatacijom da su se, posle Hrvatske, u opasnosti našli i Srbi u Bosni i Hercegovini. Tačno je da su na izborima u toj republici pobedile velike nacionalne stranke Srba (SDS), muslimana (SDA) i Hrvata (HDZ) i da su one ispočetka odlično sarađivale, pošto su zajedničkim naporima raskrinkale tobož projugoslovenske komuniste. Međutim, brzo se ispostavilo da su SDA i njen lider Alija Izetbegović fundamentalisti i da rade o glavi Srbima. Posle takvih provokacija, rukovodstvo SDS je moralo da pređe na oružani otpor i na stvaranje srpske države u Bosni. To je vlast u Beogradu dobro razumela i vođama Srba pružala moralnu pomoć, ali se nije vojno angažovala. JNA je napustila BiH a njeni pripadnici rođeni u toj republici slobodno su se opredelili da uđu u novu vojsku Republike Srpske. Srbija opet nije učestvovala u ratu. Većina izveštaja o ponašanju vojske RS u BiH je lažna i preterana. Opsade Sarajeva nikada nije bilo niti je bilo napada na civile: incidente na pijaci Markale i u ulici Vase Miskina izazvali su muslimani gađajući sami sebe. Logori kao Keraterm i Manjača nisu postojali – navodni dokazi su zapravo fotomontaže zapadnih novinara koji su slobodne ljude snimali s naopake strane bodljikave žice da izgledaju kao zatvorenici. Smrt nekih muslimanskih vojnika u Srebrenici 1995. plod je nesporazuma između komandanta Ratka Mladića, francuskih generala i holandskih pukovnika. Čak i ako je streljanja bilo, broj mrtvih je daleko manji od 7000.

Zapad je 1995. konačno shvatio da Milošević nije “balkanski kasapin”, kako ga je propaganda predstavljala. Zapadni političari i komentatori su ga opravdano počeli označavati kao “nezaobilazni faktor mira”. Postojao je i predlog da mu se dodeli Nobelova nagrada za mir.

Prema prihvaćenoj priči, jedini oružani sukob u kome je Srbija pod vođstvom Miloševića stvarno učestvovala bila je neophodna antiteroristička akcija na Kosovu 1998. i 1999. godine, koju je vodila policija protiv albanskih separatista. Milošević je pokušao da se sporazume s njihovim liderom Ibrahimom Rugovom, čak su i nešto potpisali, ali je Rugovu zasenila grupa gerilaca u organizaciji UČK, odlučna da Kosovo odvoji iz Srbije. Međunarodna zajednica je organizovala i konferenciju u francuskom zamku Rambuje, na kojoj se jasno videlo da Sjedinjene Američke Države, predstavljane ministarkom Madlen Olbrajt, koja je patološki mrzela Srbe, favorizuju poseban status za Kosovo. Milošević zato nije ni išao u Rambuje već je tamo poslao kadrove nižeg ranga.

Dalje se podseća da su postignuti i dobronamerni sporazumi u vezi s Kosovom, gde je Milošević napravio velike ustupke, ali se onda desilo nešto čudno. Najnovija Savezna Republika Jugoslavija se krajem 1998. iznenada našla pod pritiskom zbog rešavanja pitanja Kosova i Metohije i napadnuta je marta 1999. godine. Vojska se hrabro borila i u tom sukobu pobedila NATO, ali je cena pobeđe i mira u regionu bila ustupanje uprave nad Kosovom i Metohijom strancima, oličenim u NATO-u i Evropskoj uniji. Albanski političari su, uz saglasnost zapadnih vlada, ovaj ustupak protumačili kao pristajanje na nezavisnost Kosova i Metohije. Budućim istoričarima ostaje da razreše misteriju u vezi s nekim leševima, nađenim posle blizu Beograda i u nekim drugim lokalitetima u užoj Srbiji, za koje neki tvrde da su ubijeni Albanci. S obzirom na ranija iskustva (npr. Račak), može se pretpostaviti da je reč o provokaciji.

Iz ovakve prezentacije događaja sledi da su Milošević i njegove vlade u Jugoslaviji i Srbiji samo reagovali na spoljne pritiske i ugrožavanja i vodili doslednu miroljubivu politiku prema inostranstvu i otcepljenim državama. Oni su čak i prekinuli odnose s Radovanom Karadžićem kada je ovaj odbio da potpiše Vens-Ovenov plan o okončanju sukoba u BiH. Milošević je kasnije lično potpisao Dejtonski mirovni sporazum, koji je doveo do kraja rata u BiH. Kasnija Karadžićeva sudbina nije zavisila od Srbije. Njega je, po nalogu Zapada, zamenila Biljana Plavšić.

Zvanično predanje priznaje da je Milošević izazvao veliku štetu, ali da ju je naneo isključivo Srbima. Oslanjajući se na nepouz dane

savetnike i prepuštajući se uticaju JUL-a, partije koju je osnovala njegova ambiciozna žena, pod čijim se neshvatljivim uticajem našao, dopustio je da dođe do međunarodnih sankcija, hiperinflacije i pada standarda. Neki njegovi najbliži saradnici, kojima je bio poveren važan zadatak da državna sredstva sklone u inostranstvo, izdali su ga i prisvojili novac. Postoje indicije da je Milošević, bar neko vreme, bio namamljen da radi za jednu američku tajnu službu, naklonjeniju Srbima - navodno pod uticajem srpske dijaspore. Ovo se ispostavilo kao velika prevara, kao i ranije dovođenje američkog državljanina Milana Panića za predsednika srpske vlade.

Ove okolnosti su verovatno dovele dotle da 24. septembra 2000. Milošević malom većinom izgubi na izborima za predsednika Jugoslavije. Ovaj poraz je protumačen i kao poraz njegove partije i njenih saveznika u Srbiji pa je januara 2001. došla na vlast vlada sa Zoranom Đinđićem na čelu, koja je počela da daje neopravdane ustupke Zapadu, među kojima je i izručenje samog Miloševića Međunarodnom krivičnom tribunalu u Hagu, gde mu je dugo suđeno i gde je bio ubijen ili umro.

Prema rodoljubivoj verziji, Milošević i njegovi najbliži saradnici nisu umešani ni u jedan zločin izvršen prema nesrbima. Nema ni traga

od dokaza da su ih naredili. Jedina krivična dela koja se Miloševiću mogu staviti na teret učinjena su protiv Srbije i Srba. Sasvim je verovatno da je prisvojio jedan plac, da je njegova supruga preko veze obezbedila stan svojoj bedinerki a da je njegov razmaženi sin nekažnjeno prekoračivao dozvoljene brzine, izbegavao vojnu obavezu i tukao neke svoje vršnjake. Možda bi se Miloševiću mogla staviti na teret i neka ubistva, ali još nije jasno da li ih je naredio ili podsticao na njih jer istraga nije završena a navodne žrtve su bili jedan visoki komunistički funkcioner, jedan novinar sumnjive prošlosti i jedan egzaltirani opozicioni lider, razočaran uklanjanjem iz vlade i najverovatnije kolateralna žrtva mafijaškog drumskog obračuna. Ako se moralo suditi Miloševiću, trebalo mu je suditi u Srbiji. Umesto toga, odveden je u Haški tribunal, koji je Savet bezbednosti UN osnovao još 1993. samo da bi sudio Srbima. To se vidi iz velikog broja optuženih Srba, kojima je reda radi dodato nekoliko Hrvata i Muslimana, od kojih ovi poslednji dobijaju smešno blage kazne.

Po izloženom široko prihvaćenom viđenju, ko god danas napada Miloševićevu politiku prema inostranstvu i ostatku bivše Jugoslavije, ne napada Miloševića nego blati Srbiju.

23.09.2008.

Toys for Boys

Dubravka Ugrešić

Jugoslavija je bila neka vrsta mitološke zvijeri, nešto poput gigantske boe, što li, koju su dječaci ubili, zatukli štapovima, razvukli po prašini, isjekli njezinu kožu u trofejne komadiće. Trofejima se kite, i hvale se: tko joj je prvi zarinuo nož u meso, i tko ju je najefikasnije zatukao. Jugoslavija — ta strašna mitološka zvijer — izbacila je na smrtnoj postelji iz svoga tijela jedno jaje (Sloveniju), a odmah zatim, gle, i drugo jaje (Hrvatsku), pa treće jaje, iz kojeg se kažu rodilo troglavo dijete (Bosnu), pa četvrto jaje (Makedoniju), pa peto jaje ("Krnju Jugoslaviju"). "Krnja Jugoslavija" raspolutila se na dvije države, na Srbiju i Crnu Goru. I taman kada su se dječaci malo primirili, odložili koplja, kada su stišali svoje ratničke urlike, trbuh već odavno mrtve zvijeri ponovo se napuhnio i — blup! — iz Srbije izleglo se novo jaje — Kosovo! Sada svi s udivljenjem promatraju truplo i pitaju se ima li još, i neće li se iz trupla izleći još kakvo jaje. Republika Srpska? Vojvodina? Sandžak? I neće li se troglavo dijete Bosna raspolutiti na tri dijela, na tri nove državice?

Male države su igračke za male dječake. Velike države su igračke za nešto veće dječake. *Boys love toys*. Dječaci izvuku iz škrinja, ormara, podruma i tavana medalje svojih očeva, djedova i pradjedova, stave na glavu neke kape, nalijepe na lica neke strašne brade, zakolutaju očima, namažu se ratničkim bojama, uzmu u ruke toljage, lukove i strijele, koplja, noževe i nožice i krenu urlati. Tako plaše neprijatelja.

Njihovi neprijatelji su isti takvi dječaci, i što su si međusobno sličniji, to se više mrze. Mržnja i rat su neka vrsta plemenske inicijacije. Dječaci usput zatuku i svoje roditelje, ali i to spada u inicijaciju. Dječaci se potuku među sobom, oni jači zarobe one slabije, pa ih malo muče, ponekog objese, ponekog ubiju, ponekog razmjene s neprijateljima, evo, *vašeg* za jednog *našeg*. A onda se dječaci rastrče po svijetu tražeći za svoja herojstva priznanje. Priznanje mogu dobiti samo od odraslijih dječaka. A kada im odrasliji dječaci uruče priznanje, ovi, tek izašli iz rata, krenu u posao izgradnje svoje države. Izaberu svoga predsjednika, svoga premijera, imenuju svoje ministre, svoje policajce, svoje diplomate, svoje predstavnike. Kako se gradi država uče od drugih, svoga iskustva nemaju. Imitiraju odraslije dječake, način na koji odrasliji dječaci govore, što govore, kako se odijevaju, i slične korisne stvari. Dječaci traže saveznike, hrle u veće i jače dječачke saveze, da im neprijatelji, ti što žive iza granice, ne bi mogli naškoditi. Ako im neprijatelj nagazi malo na granicu, odmah udare u veliku dreku, poredaju se i jedni i drugi uz granicu, zaprijetе svojim toljagama, nožićima, strelicama, izvuku one prašnjave brade i kape, kolutaju očima i viču, sve dok im stariji dječaci ne pripijete prstom. Dječaci izabiru među sobom “svećenike”, sagrađe im kolibe, na vrh kolibe postave neki znak, križ ili nešto slično, različito od znaka dječaka koji žive iza granice. Dječaci iskroje svoje zastave, najčešće s likovima orlova ili lavova, silnih zvijeri, u nadi da će orlovski ili lavlji duh prijeći na njih i zaštititi njihovu malu državu od neprijatelja. Dječaci iskroje svoje odore, izmisle svoje rituale i sagrađe spomenike svojim herojima. Dječaci zatim proslavljaju svoje pobjede nad neprijateljem, udjeljuju si ordenje za zasluge, i grade sebi kolibe na boljim mjestima svoga malog teritorija. Državice u toj fazi više sličе na izviđačke kampove nego na improvizirane plemenske naseobine.

Djevojčice ne pripuštaju, države su igračke za dječake. Dječaci ionako ne znaju što bi s djevojčicama, malo ih se pribojavaju, pa ih zato proglašavaju glupima i ružnima. Ponekad ih zlostavljaju ili ih preprodaju drugim dječacima koji žive u drugim državama, za kakvu korisnu tricu. Djevojčice obično stoje po strani zabavljene svojim lutkama. Čekaju da dječaci odrastu i maštaju o tome kako će s dječacima jednoga dana izroditi djecu.

Da, države su igračke za dječake, *toys for boys*. Najveća ironija – iako dječaci ne razumiju riječ “ironija” – leži u tome da u

njihovim državicama ništa nije ni njihovo niti nezavisno. Dječaci pojma nemaju da iza svega stoji nevidljivi gospodar, taj koji im je tutnuo igračke u ruke. Imena tih nevidljivih gospodara su različita, već prema tome, *korporativni kapitalizam, ujedinjena mafija*, u svakom slučaju – NOVAC.

Sve to tako izgleda iz sigurne ptičje perspektive, dakako. U prizemljenom životu stvari su uvećane, i naši dječaci su odrasli, veliki ljudi. Na njima se drži ovaj svijet i nije naše da ih izvrgavamo poruzi. Mi smo žrtve njihovih igara. U raspadu Jugoslavije mnogo je ljudi pobijeno, mnogo je toga srušeno i spaljeno, mnogo je ljudi raseljeno, mnogo života uništeno, sve se okrenulo naglavce. Jedina je utjeha, kažu ljudi, da su to ljudi tako htjeli, ili nisu baš tako htjeli, ali stvari su izmakle kontroli, i, eto, možda se malo previše krvi protilo za *obranu ognjišta, doma, kolijevki, nacionalnog identiteta, i tisućljetnih* državotvornih *snova*.

Najnovije jaje, Kosovo, posljednja je karika u raspadu Jugoslavije i stvarni kraj rata, kažu ljudi, iako za to nemaju dokaza. Euforija oko rađanja nove nezavisne državice u Evropi samo potvrđuje da dječaci ništa osim države zasnovane na etničkim principima (uz obavezno poštovanje prava manjina, dakako) nisu u stanju izmisliti. Isti nedostatak imaginacije potvrđuje Srbija, koja tvrdi da nikada neće odustati od Kosova, od svoje *kolijevke*. Dječaci skaču, ruše, protestiraju, mrze, razbijaju stakla na izlozima albanskih slastičarnica u Srbiji, američkih McDonaldsa (jer Amerikanci su priznali Kosovo), ambasada zemalja koje su priznale i koje će još priznati Kosovo. Ni godinama ponižavani kosovski Albanci nisu bili u stanju da izmisle ništa pametnije od one stare “svoji ljudi na svome teritoriju”, od nezavisne države temeljene na etničkom principu. Rađanje države bilo je popraćeno romantičnim vijorenjem novodizajniranih kosovskih zastava, albanskih zastava, američkih zastava (jer Amerikanci su priznali Kosovo) i puštanjem žutih balona u zrak. Žuti baloni – žute zvijezde, poljubac upućen Evropskoj uniji. Istu nemaštovitost pokazuju odrasliji dječaci, ti iz (raz)jedinjene Evrope, i ti iz Amerike i Rusije, koji su odmah požurili da pruže svoje zaštitničke šape, svaki na svoju sferu interesa. Svi dječaci vole i respektiraju države, države su definitivno *toys for boys*.

Od bivše Jugoslavije ostalo je malo što. Iako rijetko, još uvijek se ponegdje može, na primjer, vidjeti prvi automobil jugoslavenske

proizvodnje, Zastava 750, popularni *fićo*. Na sajtu *You Tube* vrte se amaterski video zapisi: u jednome neki golemi dječak, seljak, u svome dvorištu batinom razbija svoju staru igračku – *fiću*. Tako, valjda, simbolički pokapa mrsku Jugoslaviju. Nedavno je grupa lokalnih entuzijasta u nekom hrvatskom mjestu oživjela starog *fiću*, ofarbala ga u plavo-bijelu boju i na vratima ispisala “milicija”. Automobil je zaplijenila hrvatska policija s obrazloženjem da uskršavanje starog milicijskog *fiće* “vrijeđa uspomenu” na bivšu Jugoslaviju! Iako je proteklo gotovo dva desetljeća od smrti Jugoslavije, dječaci se još uvijek boje duhova bivše države, čak i kada se oni pojavljuju u simboličnoj igrački kakva je stari *fićo*. Ostaje pitanje: zašto? Je li to zato što je bivša zajednička država bila građena na solidnijim, pravednijim i modernijim temeljima od današnjih? Ili je to zato što je bivša država bila “zona sumraka” iz koje su svi jedva čekali da izađu na slobodu i oslobode se mučnog suživota s drugima? Je li gospodarenje bilo bolje ili lošije od današnjega? Je li bivša država bila strahovlada u kojoj su građani izdisali pod teškom čizmom komunizma? Da li se ljudi danas boje više ili manje? I čega se boje? Pitanja ima mnogo. Nema ničeg lošeg u tome da se postavljaju pitanja, slična će nam, uostalom, uskoro početi postavljati naši unuci. Zanimljivo je jedino da ih nitko ne postavlja. Umjesto da postavljaju pitanja dječaci mašu svojim zastavama i spaljuju tuđe, razbijaju stakla na prozorima, urlaju, zveckaju noževima, jadikuju, tužakaju se, zovu upomoć, prijetu – sugerirajući svojim ponašanjem da su države zapravo rezultat slučaja ili pukog biološkog ciklusa: dok jedne, eto, umiru, druge se, eto, rađaju.

Zanimljivo je i to da samo dvije stvari u današnjem svijetu izazivaju histerične reakcije kod ljudi: jedna je Bog, druga Država. Snažne i nekontrolirane erupcije emocija kada su u pitanju Bog i Država samo indiciraju da su obje institucije zapravo ispražnjene od svoga značenja. Za smrt Boga prišapnuo nam je nešto prije stotinjak godina Friedrich Nietzsche. Za Državu nismo znali.

27.11.2008.

Raspad Jugoslavije Oni se kao otcepljuju, a mi im kao ne damo Srđa Popović

Srbi ne poštuju istinu. To je, misli se ovde, naivnost, glupost i nemoć, ako se oslanjaš na istinu i zavisíš od istine.

Sreten Ugričić

Uvod

Ratovi devedesetih na teritoriji bivše SFRJ prouzrokovani su separatističkim nastojanjima Slovenije, Hrvatske i BiH da se na protivustavan način otcepe od SFRJ, što je Predsedništvo SFRJ upotrebom vojne sile JNA pokušalo da spreči i time očuva ustavni poredak i teritorijalni integritet zemlje.

Tako otprilike glasi osnovni stav Miloševićeve propagande kojim je sve vreme opravdavao svoje postupke. Taj stav je ujedno bio i osnova njegove odbrane pred Haškim tribunalom. Taj stav je konačno ona monumentalna neistina, busija, iza koje se i danas krije srpski nacionalizam:

- kada proglašava za heroje Karadžića i Mladića budući da su oni *samo branili srpski narod* koji su separatisti pokušavali da *otmu* od matice Srbije;

- i kada insistira na tvrdnji da *Srbija nije bila u ratu* i da je sukob imao prirodu spontano nastalog *građanskog rata* u kome je JNA samo nastojala da *razdvoji sukobljene strane* i *zaštiti srpski narod*.

Neistinitost ove teze može se možda najjednostavnije dokazati misaonim eksperimentom u kome bi pretpostavili da je SFRJ uspela da se održi (recimo, ranom vojnom intervencijom spoljnih sila, od čega je, prema sopstvenoj izjavi u emisiji BBC-ja *Pad Jugoslavije*, Karadžić najviše strepeo). Pod uslovima tog eksperimenta, uloga i delatnost Miloševića, Jovića i Kadijevića (i mnogih drugih koji su sprovodili njihove odluke) morala bi po zakonima upravo te SFRJ (koju su *branili*) biti kvalifikovana kao teško delo veleizdaje kašnivo smrtnom kaznom.

Misaoni eksperiment koji predlažemo je formulisanje elemenata jedne optužnice, po kojoj bi Milošević, Jović i Kadijević, da im nije uspelo da unište SFRJ, odgovarali po tada važećim jugoslovenskim zakonima, pred domaćim sudom.

Ta optužnica morala bi da sadrži sledeće:

Slobodan Milošević, u svojstvu predsednika Predsedništva Centralnog komiteta Saveza komunista Srbije (do 16. jula 1990), predsednika Socijalističke Partije Srbije (od 16. jula 1990), i predsednika Republike Srbije (od 9. decembra 1990),

Borisav Jović, u svojstvu predsednika Predsedništva SFRJ (od 15. maja 1989) i potpredsednika Socijalističke partije Srbije (od 16. jula 1990) i

Veljko Kadijević, u svojstvu saveznog sekretara za narodnu odbranu

su u vremenu od 15.maja 1989. do 8.oktobra 1992.

stvorili zaveru da zloupotrebom svojih političkih ovlašćenja

(1) protivustavno i nezakonito izmene nacionalnu strukturu JNA,

stave je pod svoju efektivnu kontrolu i upotrebe za sledeće ciljeve:

(2) da nasilno svrgnu organe vlasti u Hrvatskoj i Sloveniji;

(3) da vojnim udarom nasilno svrgnu najviše savezne organe vlasti, SIV i Predsedništvo;

(4) da silom ili protivustavnim putem izmene granice SFRJ tako što bi protivustavnom odlukom Predsedništva isključili Republiku Sloveniju i Republiku Hrvatsku iz SFRJ;

(5) da silom ili protivustavnim putem izmene granice Republike Hrvatske, podsticanjem i političkim i vojnim organizovanjem oružane pobune u Hrvatskoj;

što je imalo za posledicu smrt velikog broja lica, izazvalo opasnost za živote ljudi, i bilo praćeno teškim nasiljima i velikim razaranjima,

čime su svi zajedno i svaki od njih pojedinačno izvršili jedno produženo krivično delo iz člana 136, stav 1 u vezi člana 116, stav 1 i stav 2 u njegovom najtežem obliku kašnivo po članu 139 KZ SFRJ (*Službeni list SFRJ*, broj 44/76).

Citirana krivična dela sadrže sledeće dispozicije:

Član 136 glasi: *Ko stvara zaveru, bandu, grupu ili drugo udruženje lica radi vršenja krivičnih dela iz člana 114 do 119, stav 2, čl.120 do 123, čl.125 do 127 i čl.131 do 132 ovog zakona, ili ko stvara grupu radi prebacivanja ili upućivanja građana SFRJ u inostranstvo radi vršenja neprijateljske delatnosti prema SFRJ, kazniće se zatvorom najmanje pet godina.*

Član 116 glasi: (1) *Ko učini delo upravljeno na to da se silom ili protivustavnim putem otcepi neki deo teritorije SFRJ ili da se deo te teritorije pripoji drugoj državi, kazniće se zatvorom najmanje pet godina.* (2) *Ko učini delo upravljeno na to da se silom ili protivustavnim putem izmene granice između republika i autonomnih pokrajina, kazniće se zatvorom najmanje jednu godinu.*

Član 139 glasi: *Za krivično delo iz člana 114, člana 115, stav 1, čl.116 do 121, čl.123 do 128, člana 132, i člana 136, stav 1 ovog zakona*

koje je imalo za posledicu smrt nekog lica ili je izazvalo opasnost za život ljudi ili je praćeno teškim nasiljima ili velikim razaranjima, ili je dovelo do ugrožavanja bezbednosti, ekonomske ili vojne snage zemlje, ili u drugim osobito teškim slučajevima, učinilac će se kazniti zatvorom najmanje deset godina ili smrtnom kaznom.

Članom 116 se inkriminišu kao samostalno delo pripremne radnje i pokušaj izmene granica. Član 18, stav 3 određuje šta se kod ovakvih dela smatra pripremnom radnjom.

Član 118, stav 3 glasi: *Kad zakon propisuje kažnjavanje za pripremanje određenog krivičnog dela, pripremanje se može sastojati u nabavljanju ili osposobljavanju sredstava za izvršenje krivičnog dela, u otklanjanju prepreka za izvršenje krivičnog dela, u dogovaranju, planiranju ili organizovanju sa drugima izvršenja krivičnog dela, kao i drugim radnjama kojima se stvaraju uslovi za neposredno izvršenje krivičnog dela, a koje ne predstavljaju radnju izvršenja.*

Činjenice koje ukazuju na izvršenje ovog dela zasnivaju se, gotovo isključivo na dnevnim zabeleškama iz perioda 15. maj 1989 - 8. jul 1992. Borisava Jovića, objavljenima pod naslovom *Poslednji dani SFRJ* (Beograd: Politika, 1995) i memoara Veljka Kadijevića *Moje viđenje raspada - vojska bez države* (Beograd: Politika, 1993).

Verodostojnost činjenica koje oni iznose i koje se odnose na stvaranje zavere proističe: (a) iz suštinske podudarnosti njihovih svedočenja; (b) iz toga što oni svedoče o sopstvenim postupcima, kao i (c) iz činjenice da se ne može zamisliti nikakav uverljiv motiv zbog koga bi sebe lažno samooptuživali.

Pored toga, ne samo što Milošević nije nikada demantovao pisanje Jovića i Kadijevića, već je njihove knjige objavilo izdavačko preduzeće Politika, nad kojim je Milošević imao potpunu kontrolu. Doduše, Milošević na suđenju u Hagu tokom saslušanja svedoka Stjepana Mesića poriče da je ikada upoznat sa sadržajem Jovićeve knjige. Međutim, ovu tvrdnju osporava Miodrag Marović u svojoj knjizi *Politika i politika* (Helsinški odbor za ljudska prava, Beograd, 2002, str.331): *(Mihajlo) Marković je rekao, a mediji preneli da je Jovićeve rukopis bio u Miloševićevim rukama.*

Konačno, zaverenički planovi i namere, kako ih sami opisuju, materijalizovani su u stvarnosti kasnijih političkih i vojnih događaja.

Pogledajmo sada kojim svojim radnjama su oni ostvarili pojedine bitne elemente ovih krivičnih dela.

Zavera

Nezavisno od kriminalnih ciljeva zavere, sam modus operandi ove trojke ukazuje na konspirativno-prevratnički karakter njihove delatnosti. Ona se odvija kroz prekoračenja ovlašćenja, vršenje krivičnih dela zloupotrebe položaja, delovanje mimo legalnih institucija i organa kojima pripadaju i krišom od tih institucija. Da su tako delovali Milošević-Jović-Kadijević vidljivo je iz sledećih zabeležaka B.Jovića:

U prvom paragrafu svoje knjige Borisav Jović opisuje svoje proglašenje za predsednika Predsedništva SFRJ 15. maja 1989: *Iza mene sedi Slobodan Milošević. Kaže mi glasno: "Boro, ja sam iza tebe". Odgovaram mu takođe naglašeno: "S tim računam".* (B. Jović, 7)

Godinu dana kasnije, aprila 1990. Jović piše: *Svelo se na to da je ipak dobro kako smo tempirali dalji rad, jer će se glavne stvari dešavati u Savetu dok sam ja predsednik Saveta, a u Predsedništvu kad preuzmem funkciju predsednika. Drugačije bi bilo neizvodljivo, to je bar jasno.* (B. Jović, 139).

Za vreme tog istog sastanka Kadijević izlaže Joviću planove da se *SIV mora staviti pod kontrolu Predsedništva*, da je JNA pripremila planove u svim kritičnim delovima zemlje, pre svega u Hrvatskoj i Sloveniji, osigurano (je) da u najkraćem roku mogu sve da stave pod svoju kontrolu, kao i da je svestan da za to ne mogu imati celo Predsedništvo, ali možemo imati većinu. (B. Jović, 142).

Prirodu toga sastanka Kadijević ovako opisuje: *Naglašava da je ovaj sastanak i razgovor važniji od svih sednica i svih razgovora koji se danas u našoj zemlji mogu održati, niti ima institucije u kojoj se o tome može razgovarati.* (B.Jović, 139).

Na jednom drugom mestu Jović primećuje: *Veljko praktikuje da ovakve analize izlaže meni, a iz razumljivih razloga ne želi da ih iznosi celom Predsedništvu.* (B. Jović, 68).

U razgovoru Kadijevića i Jovića 10. avgusta 1990. njih dvojica zaključuju: *Procenjujemo da se rasplet jugoslovenske političke krize mora izvršiti dok sam ja na čelu Predsedništva SFRJ. Posle toga bili bismo potpuno nemoćni. Zato moramo vući poteze koji idu ka tome.* (B. Jović, 176)

Drugom prilikom, 26. januara 1991. Jović ovako opisuje svoj telefonski razgovor sa Miloševićem: *Veoma je razočaran rezultatima sednice Predsedništva. Ne uklapa mu se u zamisao (šemu) 'o kojoj mi ne možemo govoriti telefonom'. Jer, kaže on, kad vojska jednom pokrije srpske teritorije u Hrvatskoj mi (ko? - S.Popović) se više ne bojimo raspleta jugoslovenske krize. Bez toga ništa. Slobodan se još drži onoga što je možda i moglo donedavno, ali vojska nije htela - da ih 'odsečemo' od Jugoslavije.* (B. Jović, 262)

Odavde je jasno da razgovori koji se vode na relaciji Milošević-Jović-Kadijević imaju konspirativni karakter. To su razgovori:

- koji se vode van institucija i krišom od institucija kojima sagovornici pripadaju (Predsedništva i Savezne vlade);
- koji se ne mogu voditi telefonom;
- u kojima se raspravljaju stvari o kojima se ne može raspravljati u institucijama;
- ovi razgovori su za sagovornike važniji od onih koji se mogu voditi u bilo kojoj instituciji države;
- i u kojima se sistematski upotrebljava prvo lice množine na neodređen, ali sagovornicima samorazumljiv način (*mi*).

To su formalne odlike zavere, pogotovo kada se imaju u vidu moćne funkcije sagovornika (predsednik Predsedništva, predsednik Republike Srbije, ministar vojske), čak i pre nego što se išta zna o predmetu razgovora.

Struktura zavere

U srcu zavere stajala je trojka Milošević-Jović-Kadijević. Milošević je u zaveru uneo svoju enormnu političku popularnost među Srbima (u Srbiji, BiH i Hrvatskoj) i naročito svoju vlast nad ulicom (mitinzi kojima su obarane legalne vlasti), Jović svoje mesto predsednika Predsedništva, vrhovnog komandanta Armije, Kadijević svoju funkciju Saveznog sekretara za narodnu odbranu (koje sa Predsedništvom čini Vrhovnu komandu).

Njihovi motivi, ciljevi i izbor sredstava za ostvarivanje tih ciljeva nisu se uvek i u svemu poklapali. Kadijević je očuvanje socijalizma i centralizovanu Jugoslaviju video kao ciljeve po sebi, ali i kao zaštitu od antikomunističkog revanšizma.

Jović citira Kadijevića: *Blok se raspao (varšavski). Jednom rečju, sve je neizvesno. Veljko je zabrinut čak i za našu bezbednost ako bi došlo do retrogradnih procesa u SSSR.* (B. Jović, 49) *Za nas je najgore što je (Gorbačov) narušio odnos snaga u Evropi i stavio sve komuniste na optuženičku klupu. Sada moramo da se branimo.* (B. Jović, 108)

Vojska nema jasnu predstavu šta će se desiti u okruženju na duži rok ali mi moramo opstati kao država na socijalističkoj orijentaciji. (B. Jović, 68) *Veljko je totalno razočaran. Kaže da su se mnogi komunisti preplašili pred naletom antikomunizma. Ne bore se, ne reaguju, kao da im je svejedno šta se dešava.* (B. Jović, 94)

Ocenjuje da nadiruće antisocijalističke snage prete odmazdom i da ako ništa ozbiljnije ne uradimo na sprečavanju njihovog nadiranja sledi revanšizam najgore vrste – višićemo na banderama bez pardona. (B. Jović, 91-92) A Veljko misli da, ako pobede (na izborima) desne ili revanšističke snage onda imamo osnova (jer je sve neustavno) da ih silom sklanjamo. Sila uvek ostaje kao mogućnost. (B. Jović, 138)

Jović je sa Kadijevićem delio cilj očuvanja socijalizma, ali je mnogo brže od njega napustio ideju o očuvanju Jugoslavije (što su i on i Milošević prikrivali od Kadijevića, kako bi ga bolje upotreбили). Tako Jović beleži 6. aprila 1990: *Veljko Kadijević... predlaže da Predsedništvo SFRJ zatraži od Ustavnog suda da proglasi neustavnim višestranačke izbore u Sloveniji i Hrvatskoj. Nije nego!* (B. Jović, 136)

Veljko Kadijević je zbunjen i razočaran odlukom rukovodstva Srbije da formira Socijalističku partiju... Smatra da su Srbi morali sačuvati ime 'komunista'. (B. Jović, 152) (Miloševićeva supruga je zatim formirala partiju Komunisti za Jugoslaviju).

29. januara 1991: *(Kadijević) još nije progutao da brani srpske teritorije u Hrvatskoj. Još veruje u odbranu Jugoslavije.* (B. Jović, 264) 27. juna 1991: *Slobodan i ja kod Kadijevića... Slobodan insistira nekoliko puta (ispravlja jučerašnju grešku) da vojska mora da brani buduće granice Jugoslavije: 'Šta mi ima da branimo slovenačke granice, to je privremeno. Treba da branimo ono što će biti trajno'.* (B. Jović, 343)

Sa svoje strane, Milošević je imao za cilj da učvrsti i proširi svoju vlast i u tu svrhu je privremeno usvajao razne programe, razne saveznike i razne ciljeve (centralizovanu Jugoslaviju kojom dominira Srbija, skraćenu Jugoslaviju bez Slovenije i Hrvatske, Veliku Srbiju). Socijalizam je branio (a) utoliko što mu je to omogućavalo podršku partijskog i državnog aparata i Armije (čiji partikularni interesi bi bili ugroženi promenom) i (b) utoliko što mu je to omogućavalo kontrolu nad privredom i državnim medijima (država je bila takoreći jedini poslodavac u socijalizmu).

Od njih trojice Milošević je prvi odlučio da odnose u Jugoslaviji reši silom. Jović i Kadijević su dugo smatrali da će biti dovoljne samo pretnje upotrebom sile.

Kada su se jednom saglasili o upotrebi sile (državni udar planiran sredinom marta 1991) nastalo je među njima manevrisanje u kome su svi pokušavali da izbegnu odgovornost. Milošević i Jović nastojali su da tu odgovornost svale na Kadijevića. Kadijević se kolebao i na kraju se nije usudio na čisto vojni udar.

Jović beleži 13. marta 1991: *Kad sam saslušao Veljka, rekao sam da ću sutra, posle sednice, podneti ostavku... Ostaviću vojsci prostor za delovanje.* (B. Jović, 296) Kada se Kadijević nije usudio na udar, Jović piše: *Nisu bili iskreni ni prema meni ni prema Slobodanu, želeli su da im mi budemo političko pokriće.* (B. Jović, 310)

Vremenom, Kadijević će pristati na upotrebu Vojske i bez legalne odluke Predsedništva, odnosno da izvršava naređenja makar grupe članova Predsedništva iako nisu kvalifikovana većina. (B. Jović, 162)

Izgleda da Jović dugo nije razumeo da je Milošević donošenjem Ustava Srbije kao nezavisne države (*koja nije u ratu*), formalno glavnu odgovornost za upotrebu Armije svalio na Predsedništvo i Jovića (iako je Milošević kao najvažniji član grupe šestorice na odlučujući način učestvovao u donošenju ratnih odluka).

Miloševićev glavni doprinos delovanju zavere sastojao se u njegovom odbacivanju političkih sredstava, spremnosti da se posluži silom u postizanju ciljeva zavere, i njegovom potpunom preziru prema bilo kakvom pravnom poretku.

Jović je u tom pogledu bio bojažljiviji i stavljao je u početku mlake primedbe Miloševiću na neke njegove nasilne postupke kojima je izazivao ili podgrevao sukobe u SFRJ. Tako je, na primer, imao primedbe na prekidanje ekonomskih odnosa sa Slovenijom (BJ, 78), na održavanje tzv. mitinga istine u Ljubljani (BJ, 78), podrivanje antiinflacionog programa Ante Markovića (BJ, 82), upade u monetarni sistem (BJ, 241), mada im se, stavljen pred svršen čin, naknadno priklanjao.

Zaveri su kasnije pristupali i drugi (recimo grupa šestorice koju pored Miloševića, Jovića i Kadijevića sačinjavaju Blagoje Adžić, Momir Bulatović i Branko Kostić; zatim Babić, Martić, Karadžić, Koljević, Krajišnik, Mladić (BJ 371, 382-387, 391-392), ali su u najvažnijem periodu započinjanja ratova u bivšoj SFRJ odlučujuću ulogu igrali Milošević-Jović-Kadijević.

Pledoaje za bezakonje

Ipak, motor zavere bio je Milošević koji je zagovarao nasilne metode još početkom 1989. na XX sednici CK Saveza komunista Jugoslavije, kada je javno izneo svoj *pledoaje za bezakonje*. Svoju rešenost da deluje protivpravno i zloupotrebom položaja i da upotrebi sva sredstva, Milošević je tada, obraćajući se svojim kolegama, predstavnicima drugih republika, i ponet uzletom militantnog nacionalizma među Srbima, izrazio ovako:

U sredinama (u tadašnjem žargonu to je značilo 'u republikama'), ili povodom problema u vezi sa kojima je odsustvo sluha za promene bilo najveće i gde se ništa nije moglo uraditi redovnim putem, institucionalno, a nužno je da se promeni jer ljudima teško pada i dugo traje, mora da se promeni vaninstitucionalno. I dalje: Ali, to rešenje neće doneti procedura, njene sitne i krupne zamke, mala i velika lukavstva, intrige i smicalice. Rešenje će doneti politika za koju se opredelila većina naroda ove zemlje, institucionalno i

vaninstitucionalno, statutarano i nestatutarano, na ulici i unutra, populistički i elitistički, argumentovano i neargumentovano, ali u svakom slučaju tako da je jasno da se radi o politici za Jugoslaviju, u kojoj će se živeti jedinstveno, ravnopravno, bogatije i kulturnije. (citirano prema Dragoš Ivanović, *Bolest vladanja, Zavereničko vladanje*, Republika, Beograd 2000, str. 39).

A u intervjuu NIN-u 12. aprila 1991. on dalje objašnjava u čemu će se sastojati ta *vaninstitucionalna rešenja*: *Mi moramo obezbediti jedinstvo ako želimo da kao najveća i najbrojnija republika diktiramo dalji tok događaja. To su pitanja granica, suštinska državna pitanja. A granice kao što znate, uvek diktiraju jaki, nikad ne diktiraju slabi... Ja sam naredio mobilizaciju rezervnog sastava milicije. Dalje, angažovanje u formiranju novih snaga milicije, a Vlada je dobila zadatak da pripremi odgovarajuće formacije koje će nas učiniti u svakom slučaju bezbednim, odnosno učiniti sposobnim da branimo interese naše republike, srpskog naroda izvan Srbije... Ako treba da se tučemo, bogami ćemo da se tučemo. A nadam se da neće biti toliko ljudi da se sa nama tuku. Jer ako ne umemo dobro da radimo i privređujemo, bar ćemo znati dobro da se tučemo.*

Kontinuitet zavereničkog vladanja

Što je možda takođe značajno, ovaj zaverenički sistem vladanja (van institucija, van redovnih linija odlučivanja, putem ulice, nasiljem) ostao je dominantnom odlikom režima Slobodana Miloševića sve do kraja njegove vladavine.

Nekoliko eklatantnih primera:

(1)

U jesen 1992. pripadnici promiloševićevskog republičkog MUP-a na prepad su, u toku jedne kišne noći, osvojili zgradu saveznog MUP-a koju do tada još nisu držali pod svojom kontrolom (to je bilo vreme kada je predsednik savezne države bio Dobrica Ćosić, a predsednik savezne vlade Milan Panić). Na ovu neviđenu povredu Ustava ni Skupština ni drugi državni organi nisu se oglasili nijednom rečju protesta. (Dragoš Ivanović, 41-42)

(2)

Nesumnjivo da je najzamašniji pljačkaški pohod na sopstveni narod vlast izvela 1993. planiranim podsticanjem inflacije. Sve je to smišljeno da bi se finansirao nastavak rata, znači državnih izdataka bez javne kontrole. Dinar je obezvređivan iz dana u dan. U drugoj polovini godine inflacija je prešla u galopirajući tempo izazivajući razornu pustoš... Krajem decembra 1993. jedna nemačka marka na crnom tržištu vredela je bilion dinara... U januaru 1994, kada je to njoj odgovaralo, država je monetarnom reformom zaustavila ovaj inflacioni tajfun koji je već dostigao fantastičnih 313 miliona posto. (Dragoš Ivanović, 47)

U januaru 1994. cene se u proseku povećavaju 62% dnevno, 2% na sat i 0.029 u minuti (Mlađan Dinkić, Ekonomija destrukcije, Beograd, 1995, str. 43)

(3)

Sledeći primer može biti dokazana izborna krađa 1996, koja je izazvala tromesečne proteste građana Srbije i svršila se donošenjem tzv. Lex specialisa, kojim je krađa praktično priznata, a da niko za nju nije odgovarao. (*Lex, pištaljke i laži*, Helsinški odbor za ljudska prava, Beograd, 1997, str. 322)

(4)

Uoči predsedničkih izbora 2000, koje je Milošević izgubio, izvršena su tri atentata na dva potencijalna Miloševićeva protivkandidata (Vuka Draškovića i Ivana Stambolića), u kojima je živote izgubilo četvoro ljudi. Utvrđeno je da je politička policija obojicu držala pod striktnim nadzorom sve do trenutka koji je neposredno prethodio napadu. (Dragoljub Todorović, *Razlozi za konstituisanje*, Srpska reč broj 297, 5. jun 2002)

(5)

Sledeći primer mogao bi biti Miloševićovo odbijanje da prizna rezultate predsedničkih izbora 2000. i njegova spremnost da upotrebom Armije spreči zakonitu smenu vlasti: *Da li Vas je u toku večeri (5. oktobra 2000) zvao bivši predsednik Jugoslavije?*, pita novinar lista *Glas*, a Nebojša Pavković, načelnik Generalštaba Vojske Jugoslavije, odgovara: *Da. Zvao me je oko 23 časa u vezi sa događajima u Studiju B. Očigledno da je program Studija B bio veoma provokativan. Rekao sam da tamo ima ljudi i da nije dužnost VJ da puca na vlastiti narod, da to nije problem vojske već policije. (Glas, 13. decembar 2000, str. 13)*

(6)

Iz svedočenja Radeta Markovića pred Tribunalom vidi se da je Milošević koristio sredstva koja pripadaju budžetu (carine) kao sopstveni džep, iz koga je gotovinom isplaćivao koga je hteo i koliko je hteo (spisi Tribunala u predmetu Milošević).

Sve je to bilo moguće samo uz zaverenički sistem vladanja i potpuni prezir prema bilo kakvom pravnom poretku.

Podrivanje savezne vlade

Stavljanje pod kontrolu Predsedništva

Da bi ostvarili svoje ciljeve zaverenici su morali razoriti ili uzeti pod kontrolu institucije savezne vlasti koje su stajale između njih i JNA. Kadijević je, na primer, bio odgovoran i Predsedništvu kao vrhovnom komandantu i Saveznoj vladi, kao član vlade.

Premoć u Predsedništvu SFRJ zaverenici su postigli relativno jednostavno. Prvo, dogovorom Miloševića sa slovenačkim predsednikom Milanom Kučanom 24. januara 1991. da Slovenija izađe iz Jugoslavije, i drugo, protivustavnim izborom predstavnika Kosova u Predsedništvo 10. maja 1991. (on je izabran od Skupštine Srbije umesto od Skupštine Kosova – čl. 321 Ustava SFRJ).

Ali da bi Kadijević imao odrešene ruke da deluje u skladu sa ciljevima zaverenika, trebalo je se osloboditi i druge politički nadređene vlasti – Savezne vlade. Jedino tako mogli su *diktirati dalji tok događaja* (Milošević).

Shodno tome, oni ne samo što deluju iza leđa legitimne vlade, već nastoje da tu vladu sabotiraju, sruše ili stave pod svoju kontrolu. Evo šta Jović o tome beleži: *'Koordinacija' u Predsedništvu Srbije. Dogovor o tome šta raditi... Stanko Radmilović podnosi uvodne informacije... Sloba ćuti, čeka. Jedino Bogdan kaže da ostajemo na cedilu, jer svi podržavaju SIV.* (BJ, 87). Razgovor Kadijevića i Jovića 26. aprila 1990, Kadijević kaže: *SIV se mora staviti pod kontrolu Predsedništva.* (BJ 142). Milošević kaže Joviću: *Treba ga (Antu Markovića) oboriti. Ako sada prođe, ostaće još 4 godine, a mi u njega (Antu) nemamo poverenje.* (BJ, 82)

Provodimo čitav dan na brodu i na moru (na Mljetu) – na izletu Veljko, Sloba, Bogdan (Trifunović) i ja s porodicama... Opšti je zaključak da je Ante Marković za nas neprihvatljiv i nepouzdan. Niko više ne sumnja da je direktni eksponent SAD određen za rušenje sistema i za skidanje sa vlasti svih koji pomišljaju na socijalizam... Veljko ga zove 'kurvin sin'. (BJ, 176)

Napisao sam seriju od tri članka 'Istina o Anti Markoviću' i poslao Slobodanu. On je to dao da se objavi u Politici. Objaviće se 5. 6. i 7.

u nastavcima pod nečijim pseudonimom. Moramo ga razobličiti, jer je narod u velikoj zabludi ko je on i šta je on. Mnogi u njemu vide nekog spasioca. (BJ, 173).

Veljko Kadijević me obaveštava o toku pripreme za hapšenje u Hrvatskoj... Pita da li mene i Antu Markovića formalno da obaveste pre ili posle hapšenja... Dogovorili smo se da Antu ne treba formalno obavestiti, jer bi mogao da pravi komplikacije. (BJ, 227-8).

SIV je već danas zakazao sednicu (povodom ostavke Jovića u Predsedništvu i izjave Miloševića da 'Jugoslavija više ne postoji') sa kolegijumom SSNO (Saveznog sekretarijata za narodnu odbranu), što je od strane vojske odbijeno. Niko neće ići na tu sednicu. (BJ, 308).

Kadijević me obaveštava o razgovoru s Jazovom. Pre par dana postavio (telefonom) jasna pitanja Jazovu da li nas SSSR može zaštititi ako dođe do vojne intervencije zapada i da li hoće da nam prodaju određeno naoružanje kojeg nemamo dovoljno (bombe i kerozin). Odgovor je bio negativan na oba pitanja. Preciznije, ne bi nas mogli zaštititi, a što se oružja tiče može – samo redovnim kanalom preko Vlade SFRJ (a mi tražimo mimo vlade, jer nam Ante Marković ometa donošenje odluke vlade). (BJ, 360)

Ustav Srbije

Međutim, odlučujući udarac Vladi (i državi SFRJ, za koju se Milošević bar deklarativno zalaže, BJ, 159), Milošević zadaje donošenjem Ustava Republike Srbije od 28. septembra 1990. Jović beleži 26. marta 1990: *Sastanak 'koordinacije' u SR Srbiji. Učestvuju svi čelni funkcioneri. Naš cilj je da izbegnemo krvoproliće, da uspostavimo granicu unutar koje se neće ratovati. Van te granice rat se ne može izbeći, jer Bosna i Hercegovina neće moći da opstane kao država, a bitka oko teritorija bez krvi je teško zamisliva.* (BJ, 131)

Dalje, Jović beleži 30. jula 1990: *Razgovaram telefonom... sa Slobodanom Miloševićem. Stavljam mu primedbu što u nacrtu Ustava Srbije ne piše jasno da Srbija priznaje i poštuje Ustav SFRJ... Teši me da je to lako, to će odmah dopisati, a tri puta sam mu već rekao da to uradi.* (BJ, 173)

Iz ovoga se vidi da je Milošević pravi autor Ustava Srbije.

Prema članu 135, stav 2. novog Ustava Srbije: *Kad se aktima organa federacije ili aktima organa druge republike, protivno pravima i dužnostima koje ona ima po Ustavu SFRJ, narušava ravnopravnost Republike Srbije, ili se na drugi način ugrožavaju njeni interesi, a pri tome nije obezbeđena kompenzacija, republički organi donose akte radi zaštite interesa Republike Srbije.*

Da ove odredbe Ustava nisu donete samo *na papiru* svedoči užurbana zakonodavna delatnost Skupštine Srbije, kojom se derogiraju savezni propisi i uzurpiraju dotadašnja ustavna ovlašćenja federacije. Primeri su sledeći:

(1)

Primenom ove odredbe Skupština Srbije donosi Zakon o posebnom porezu na promet roba i usluga određenog porekla i posebnim taksama (*Službeni glasnik RS* br.6/90, str.151) koji predviđa u članu 1: *Na promet usluga određenog porekla plaća se poseban porez na promet roba i usluga. Na isticanje firme, korišćenje poslovnog prostora i građevinskog zemljišta plaća se posebna taksa.* Pod robom i uslugama određenog porekla, u smislu ovog zakona, smatra se *roba proizvedena, odnosno usluge koje pružaju pravna lica i radni ljudi sa sedištem, odnosno prebivalištem na teritoriji republike koja ne izvršava preuzete obaveze ili odbija da učestvuje u utvrđivanju ili sprovođenju politike ravnomernog razvoja agrarne politike od interesa za celu zemlju, ili na drugi način dovodi Republiku Srbiju u neravnotežan položaj.*

U članu 2, stav 1 predviđa se: *Izvršno veće Skupštine Republike Srbije utvrđuje koji proizvodi i usluge, odnosno pravna lica i radni ljudi sa sedištem, odnosno prebivalištem na teritoriji druge republike podležu plaćanju posebnog poreza na promet usluga i roba i posebnih taksi.* A po članu 8: *Prihodi ostvareni po ovom zakonu uplaćuju se na poseban račun Republike Srbije.*

(2)

Primenom iste odredbe Ustava RS, donet je 23.oktobra 1990. i Zakon o izmenama i dopunama Zakona o društvenoj kontroli cena

(*Službeni glasnik RS*, br. 6/90, str. 151) kojim se donosi novi Član 7a, koji glasi: *Izuzetno ako se aktima organa federacije ili aktima organa drugih republika u oblasti cena narušava ravnopravnost preduzeća u pogledu uslova privređivanja ili na drugi način ugrožava ekonomski interes Republike, a ne obezbeđuje se kompenzacija, Izvršno veće može propisati mere neposredne kontrole cena i druge mere za proizvode i usluge koji su saveznim zakonom utvrđeni kao proizvodi i usluge od interesa za celu zemlju.*

(3)

Primenom iste odredbe Ustava RS, donet je i Zakon o dopuni Zakona o prometu robe (*Službeni glasnik RS*, br 6/90, str. 153), kojim se donosi novi čl. 34a, prema kome: *Preduzeća i druga pravna lica mogu davati potrošačke kredite građanima za robu proizvedenu na teritoriji Republike Srbije.*

(4)

Primenom iste odredbe Ustava RS, donet je i Zakon o zaduživanju i davanju garancija i supergarancija po određenim inostranim kreditima od Republike Srbije (*Službeni glasnik RS*, br. 6/90, str. 153), kojim se predviđa u članu 1: *Republika Srbija može uzimati finansijske i druge kredite u inostranstvu za potrebe održavanja tekuće likvidnosti u plaćanjima prema inostranstvu, za proizvodno i svojinsko prestrukturiranje, za izvođenje investicionih radova u inostranstvu i za druge namene koje su u skladu sa politikom i planom razvoja Republike.*

U članu 4: *O zaduživanju Republike i davanju garancija i supergarancija u visini od 10 miliona USA dolara odlučuje Izvršno veće Skupštine Republike Srbije.* I u članu 5: *Narodna banka Srbije vodi sve vrste poslova i evidencije o zaduživanju u inostranstvu.*

(5)

Primenom iste odredbe Ustava RS, donosi se i Zakon o merama koje se mogu preduzimati radi sprečavanja poremećaja proizvodnje, prometa i razvoja u Republici Srbiji (*Službeni glasnik RS*, br. 6/90, str.155), gde se u članu 2. predviđa: *Izvršno veće Skupštine Republike Srbije može privremeno: propisati obavezu da se deo*

sredstava osnovnog poreza na promet proizvoda i usluga koji pripadaju federaciji kao i deo naplaćenih carina i drugih uvoznih dažbina uplaćuje na poseban račun Republike Srbije u periodu u kome organi federacije ne izvršavaju preuzete obaveze prema Republici Srbiji i kada izostaju utvrđivanje, odnosno sprovođenje ekonomske politike iz nadležnosti federacije čime se ugrožava ekonomski interes Republike Srbije.

(6)

Predrag Tašić, portparol SIV-a, u svojoj knjizi *Kako sam branio Antu Markovića* (NIP Mugri 21, Skopje, 1993) opisuje upad u monetarni sistem, kada je Srbija nezakonito pozajmila na račun primarne emisije US\$ 1.400.000.000, u poglavlju *Srpska pljačka decenije: U trenutku kada je Ante Marković 28. decembra govorio u Skupštini Jugoslavije o ekonomskoj politici za narednu godinu, Veće udruženog rada Skupštine Srbije donelo je dva zakonska propisa, kojima je izvršen upad u monetarni sistem Jugoslavije. Ova dva akta doneta su tajno. Na sebi su imali oznake 'strogo poverljivo' i 'službena tajna'. Podeljeni su delegatima na sam dan sednice i to u koverti, svakome u ruke. Po usvajanju (a usvojeni su jednoglasno i bez diskusije) delegati su ih morali ponovo spakovati u kovertu i vratiti. Tim propisima republike Srbije emitovana su prava u visini od 18 milijardi i 243 miliona dinara (tadašnjih 1,4 milijardi dolara). (P.Tašić, 57)*

Da bi se ovaj put mogle uzeti veće pare i to odjednom (Miloševićev) čovek iz NBJ je predlagao da se to 'legalizuje' zaduživanjem Republike Srbije kod Narodne banke Srbije, donošenjem takvih propisa u Skupštini Srbije! Naravno, pare se ne bi uzele iz Narodne banke Srbije, već Narodne banke Jugoslavije! (P.Tašić, 58) Ante Marković je 4. januara 1991. anonimno obavestio o upadu Srbije u monetarni sistem. (P.Tašić, 59)

Prema Tašiću, Ante Marković je na vanrednoj sednici vlade, 4. januara 1990. ovaj akt nazvao *aktom likvidacije Jugoslavije*. (P.Tašić, 59)

Jović ovako beleži te događaje: 5. januara 1991: *Srbija je pozajmila (odлучila da pozajmi) od Narodne banke Srbije (vidi gore, P.Tašić, str.58) iz primarne emisije, 18,200,000,000 dinara radi isplate*

penzija... Marendić, član SIV-a iz Hrvatske, je tražio da se pohaapse odgovorni u Srbiji, podržao ga je Aca Mitrović i naravno Ante (Marković), ali se SIV podelio. Zauzet je stav da se stvar ispita i vrate pare... Zovem Slobodana i pričam mu. Njemu se već javljao Ante Marković. Sloba sve zna, ali umanjuje problem. (BJ, 239)

I nastavlja 8. januara 1991: *Razgovor sa Stankom Radmilovićem (predsednikom srpske vlade) u SPS... Malo ga kritikujem šta to sve rade sa emisijom i sa prihodima koji pripadaju federaciji. Objašnjava da bi bez toga sigurno izgubili izbore, jer više od pola republike ne bi primalo plate i penzije. Ante (Marković) se čudio i krstio kako to da nismo 'bankrotirali', a mi smo ga nadmudrili. To je suština. (BJ, 241)*

Protivustavnost

Napred opisana aktivnost zaverenika na (1) sabotiranju i podrivanju SIV-a; (2) donošenju Ustava Republike Srbije; i (3) derogiranju saveznog zakonodavstva zakonima Republike Srbije, protivustavna je po Ustavu SFRJ (a politički vodi razbijanju federacije).

(1) Stavljanje SIV-a pod kontrolu Predsedništva

Prema članu 347, stav 1, tačka 9 Ustava SFRJ: *Savezno izvršno veće usklađuje i usmerava rad saveznih organa uprave radi osiguranja provođenja politike i izvršavanja zakona, drugih propisa i opštih akata Skupštine SFRJ, nadzire rad saveznih organa uprave te ukida propise saveznih organa uprave koji su u suprotnosti sa saveznim zakonom, drugim propisom ili opštim aktom Skupštine SFRJ ili propisom koji je ono donelo radi provođenja saveznog zakona, drugog propisa ili opšteg akta, a može, pod uslovima utvrđenim saveznim zakonom, poništiti propise tih organa.*

Kadijević se, dakle, ustavno nalazi pod nadzorom vlade i predsednika vlade Ante Markovića koji usmerava njegov rad. Što se tiče predsednika Predsedništva Jovića, u slučaju neslaganja sa politikom predsednika vlade, umesto anonimnih članaka, on je kao deo Predsedništva, imao na raspolaganju pravo i dužnost da sporna pitanja iznese pred arbitražu Skupštine.

Prema članu 320, stav 3 i 4 Ustava SFRJ *Predsedništvo SFRJ ima pravo da propise SIV-a od opšteg političkog značaja pre njihovog objavljivanja zadrži od izvršenja. Ako Predsedništvo SFRJ zadrži od izvršenja propis SIV-a, izneće sporno pitanje pred nadležno veće Skupštine SFRJ radi donošenja odluke.*

Ideja o stavljanju vlade pod kontrolu Predsedništva takođe je protivustavna. *Predsedništvo prema Saveznom izvršnom veću nema hijerarhijske već ograničene Ustavom utvrđene odnose.* (prema autoru Ustava, prof. dr Jovanu Đorđeviću, *Ustavno pravo*, Savremena administracija, Beograd, 1982)

Odredbe Ustava Srbije, naravno, suprotne su odredbama Ustava SFRJ. Njime se, na primer, uzurpiraju tri osnovne nadležnosti federacije: u međunarodnim odnosima (član 281, tačka 7 Ustava SFRJ), narodnoj odbrani (član 281, tačka 6) i državnoj bezbednosti (čl. 281, tačka 8). To se čini odredbama sadržanim u članovima 72, tačka 1 (*Republika Srbija uređuje i obezbeđuje... odnose s drugim državama i međunarodnim organizacijama*) i 72, tačka 3 (*Republika Srbija uređuje i obezbeđuje... odbranu i bezbednost Republike Srbije i njenih građana*).

Što je još mnogo važnije, odredbom člana 135, stav 2 Ustava RS, Srbija se doslovno izuzima iz pravnog sistema SFRJ, jer predviđa da će *poštovati* savezne zakone jedino onda kada joj je to u interesu. U pravu je ovakva klauzula poznata kao klauzula *si volam* (ako hoću) i ima dejstvo da potpuno poništava svaku obavezu preuzetu pod uslovom ove klauzule. Što je potpuno logično – funkcija pravne obaveze je da ograniči volju onoga koji je preuzima. Ako klauzula predviđa da volja obavezanog ima primat nad obavezom, obaveza ne postoji.

Međutim, ono što je najvažnije, to je da je Ustav RS od 28. septembra 1990. separatistički ustav. (Donet više od godinu dana pre proglašavanja nezavisnosti Slovenije i Hrvatske, 8. oktobra 1991)

Citiranim članom 72 se određuje da je Srbija suverena i NEZAVISNA: *Republika Srbija uređuje i obezbeđuje: 1. suverenost, nezavisnost i teritorijalnu celokupnost Republike Srbije i njen međunarodni položaj i odnose s drugim državama i međunarodnim organizacijama.*

Ovom odredbom Republika Srbija prestaje biti delom federacije, ona je nezavisna država i nema nikakvih dužnosti prema federaciji čiji član više nije.

Ako je to tako, a tako je, postavlja se pitanje kakav je onda uopšte smisao odredbe člana 135, stav 1 Ustava RS, koji glasi: *Prava i dužnosti koje Republika Srbija, koja je u sastavu Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, ima po ovom ustavu, a koja se prema saveznom ustavu ostvaruju u federaciji, ostvarivaće se u skladu sa saveznim ustavom?* Smisao ove odredbe je u tome što nezavisna Srbija, koja nema nikakvih dužnosti prema federaciji, želi da zadrži prava koja joj je nekada, kao članu federacije, davao taj ustav. Najvažnije od tih prava (kojih se Srbija u stvari svojom nezavisnošću pravno odrekla) su (1) da učestvuje u radu Predsedništva države kojoj više ne pripada, (b) da preko njega zadrži svoju kontrolu nad vojskom, (3) da se krije iza imena Jugoslavije i *zalaže za teritorijalni integritet Jugoslavije*, i (4) da polaže pravo na deo savezne kase.

Smisao izraza da je nezavisna Republika Srbija *u sastavu SFRJ* može se jedino shvatiti kao njena, lišena svakog pravnog osnova, pretenzija da ona i dalje vrši prava koja su joj nekada pripadala kao članu federacije, i to nakon što se konstituisala kao nezavisna država, koja nema više nikakvih dužnosti prema SFRJ.

Kako i zašto su ostale republike pristajale (dok su pristajale) na ovakvo stanje, u kojem Srbija *vrši svoja prava* u federaciji u kojoj nema nikakvih obaveza (kojoj čak kao nezavisna država i ne pripada), moguće je razumeti samo pomoću činjenice da je Srbija kontrolisala Armiju i neprekidno pretila njome, dakle, samo strahom i željom da se oružani sukob, ipak, nekako izbegne.

Istovremeno, međutim, ova nezavisna država, budući da je *u sastavu SFRJ* uspeva da upadne u monetarni sistem druge zemlje (SFRJ) i svojevoljno se *zaduži* iz njene primarne emisije sumom od 1,4 milijarde dolara!

Hrvatska je donela svoj ustav nakon donošenja srpskog ustava, i po uzoru na njega. Na 125. sednici Predsedništva SFRJ između Jovića i Stjepana Mesića, predstavnika Hrvatske u Predsedništvu, vodi se ovakav dijalog:

Borisav Jović: Zašto niste predložili da se izbriše Ustav Hrvatske, koji je ugrozio prava srpskog naroda? Idite korak dalje.

Ante Marković: Mi smo tražili da se suspendiraju na tri mjeseca implementacije svih tih odluka.

Stjepan Mesić: Ali u čemu je Ustav Hrvatske ?

Ante Marković: Ne znam. Sada ne ulazim u to.

Stjepan Mesić: Točno ono što je napisala Srbija, to je napisala i Hrvatska. Mi smo namjerno prepisali i znali smo da će oni to napasti. Rekao sam: napišite ovako kako je Srbija napisala i budite bez brige – Bora Jović će to napasti. Ali nije on kriv. Ja znam ko je kriv.

Borisav Jović: To je taj što si ga Ti citirao. To što sam malopre pročitao – na njega misliš.

Stjepan Mesić: Ne znam, ako se usudiš reći.

(Stenografske beleške sa 125. sednice Predsedništva od 12. jula 1991)

Sasvim saglasno svom statusu nezavisne države, Republika Srbija donosi svoje sopstvene zakone kojima uređuje odnose koji su nekada bili u nadležnosti federacije: uvodi posebne dažbine na robu iz inostranstva (republika SFRJ), sama uređuje svoju kreditnu politiku, naplaćuje na novim državnim granicama carine koje uplaćuje na svoje račune, vodi sopstvenu politiku kontrole cena itd, što bi sve bilo nemoguće po odredbama Člana 281, stavu 1, tačkama 1, 4, 5, 6, 7 i 10 Ustava SFRJ.

Ad 1

Izmena nacionalne strukture JNA

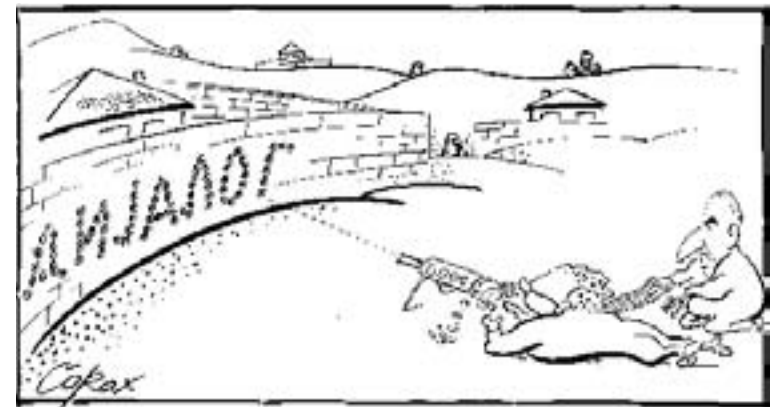
Protivustavno komandovanje JNA

Protivustavna upotreba JNA

Sledeća prepreka u efikasnom komandovanju i upotrebi JNA za ciljeve razbijanja i prekrajanja Jugoslavije (ciljeve upravo suprotne njenoj ustavnoj funkciji) za zaverenike predstavlja njen multinacionalni sastav. Zato oni zloupotrebom položaja nastoje da, protivustavno, izmene ovakav sastav Armije.

Prema Joviću, na sastanku 30. jula 1991. Kadijević obaveštava Miloševića i Jovića: *JNA se transformiše u vojsku onih koji žele da ostanu u Jugoslaviji, a najmanje je: Srbija, srpski narod plus Crna Gora. Na ovim principima se povlači na teritorije i menja rukovodstva... Sloba ga upozorava da to što govori sporo radi. Treba brže to da radi. On negoduje, opravdava se, neprijatno mu je, a zna da je kriv.* (BJ, 367)

Za vreme sastanka Miloševića, Jovića i Kadijevića, prema Joviću: *Veljko deluje veoma zbunjeno, skoro izgubljeno. Govori o porazu vojske, o dezerterstvu, o nedostatku motivacije, o opasnosti od izdaje još uvek velikog broja Hrvata u vojsci... Kaže da bi momentalno moralo da se smeni dve hiljade oficira da bi izbegao ono što je nagore. Slobodan mu kaže da ih smeni, da je trebalo i ranije. Veljko to jedva podnosi. Kaže mu: lako je pričati. Veljko potom zaključuje: Vojska će izgubiti rat protiv Hrvatske ako se ne osigura motivacija i uspeh mobilizacije. To se ne može ostvariti sa polulegalitetom*

Jugoslavije. Srbija i Crna Gora treba da proglase vojsku svojom i da preuzmu komandu, finansiranje, rat i sve drugo... Dugo smo raspravljali, opirali se... ne možemo prihvatiti zahtev da se vojska liši jugoslovenskog naziva. Time bi Srbija i Crna Gora potpuno izgubile sve prednosti i političke i vojne. (BJ, 387).

Na istu temu, na drugom sastanku, u sastavu Slobodan Milošević, Momir Bulatović, Branko Kostić, Veljko Kadijević, Blagoje Adžić i Borisav Jović: *Procenjeno je da je to (da se JNA preda Srbiji i Crnog Gori) sa međunarodnog stanovišta loše... nama politički ne odgovara da 'izlazimo' iz Jugoslavije... to bi vodilo... tu srpsko-crnogorsku vojsku u poziciju 'agresora' na srpskim prostorima van Srbije. (BJ, 388-9) (Kadijević) pita zašto Slobodan Milošević nikada nije javno istupio u korist vojske i mobilizacije. (BJ, 389)*

Naravno, Slobodan Milošević kao predsednik Srbije nema nikakve ustavne ingerencije nad vojskom, ali Kadijević prihvata njegovu nadređenost. Miloševiću i Joviću potrebna je vojska koja sluša njih, sprovodi političke ciljeve srpskog vrha, ali koja će se nazivati jugoslovenskom. Kadijević pristaje na takvu instrumentalizaciju.

Slobodan ne traži od Veljka da se odmah smeni (general) Negovanović... Vojska ne može bez nas. Mi bismo bez nje možda i mogli – formirali bismo svoju vojsku – a kako bi oni izmislili svoju državu – nije jasno. (BJ, 391)

Jović beleži 6. oktobra 1991: *Tražim hitan razgovor sa Slobodanom. Moramo se sami u četiri oka dogovoriti. Nismo mi samousluga da udovoljavamo potrebama generala. Politika mora polaziti od nas, a ne od njih. On se slaže sa mnom. (BJ, 392)*

Slobodan malo zazire od Veljka koji se mnogo trpa u politička pitanja... Zato svaku Veljkovu inicijativu koja ima politički karakter ignoriše i kaže mi: neka on gleda svoja posla. Neka radi ono za šta je zadužen. (BJ, 402)

Do koje mere je JNA bila do tog trenutka instrumentalizovana, vidi se i iz činjenice u kojoj meri je bila uvučena od srpskog političkog vrha čak i u protivustavnu upotrebu unutar Srbije. Jović beleži 27. januara 1990: *Zovem Veljka da mu kažem da prošetam tenkovima kroz gradove na Kosovu, da ih malo zaplaši. Nema ga kod kuće.*

Sutradan: (Slobodan Milošević) me zove i moli da nađem Veljka (Kadijevića) da tražim pomoć. Nađem Adžića, načelnika generalštaba. On kaže da je ukinuta odluka Predsedništva SFRJ o angažovanju vojske. Trebala bi im nova odluka. Javlja se i Veljko, ponavlja isto. Ipak, pristaje da angažuje pet helikoptera (da demonstriraju nad Prištinom). (BJ, 96)

Isti ti tenkovi šetali su beogradskim ulicama za vreme mirnih demonstracija opozicije 9. marta 1991: *Dajem Veljku nalog da izvede vojsku na ulice i da zaposedne prostor ispred svih ugroženih državnih institucija. Slobodan će poslati zvaničan pismeni zahtev koji ćemo sutra na sednici Predsedništva odobriti. (BJ, 283)*

Sedmog juna 1991. Jović beleži: *Kod Veljka Kadijevića – Slobodan i ja. Tražimo odgovor na pitanje da li će vojska intervenisati ako bude 'stani-pani' na mitingu 9. juna koji najavljuje opozicija. Hoće, svakako, odgovara Kadijević. (BJ, 338)*

Za koje ciljeve je upotrebljavana vojska i od koga, vidi se i iz intervencije u Sloveniji jula 1991. Jović piše: *Slobodan i ja zakazali smo s Veljkom Kadijevićem razgovor koji smatramo odlučujućim. Srpski narod potpuno zbunjen uveliko se pridružuje opoziciji. Od Veljka odlučno tražimo sledeće: Slovencima odgovoriti žestoko svim sredstvima uključujući i avijaciju. Potom se povući iz Slovenije. Na taj način će se podići moral vojsci, uplašiti Hrvatska i umiriti srpski narod. (BJ, 349)*

Konsultujem Slobodana Miloševića o planu vojske (za obaranje vlasti u Sloveniji i Hrvatskoj)... Na pitanje šta da radimo ako ne postignemo dovoljnu većinu u Predsedništvu za odluke koje su potrebne, on misli da odlučujemo sa onoliko članova koliko su 'za' i da će vojska 'poslušati'. (BJ, 281)

Međutim, ključne strategijske i taktičke odluke i komandovanje nad JNA ne preuzima čak ni nekvalifikovana grupa članova Predsedništva (koji su za), već sasvim neformalna grupa, tzv. grupa šestorice, neformalna zaverenička grupa, koju predvode Milošević, Jović i Kadijević.

Na sastanku 4. jula 1990. Veljko Kadijević izveštava Jovića: *Vojska će učiniti sve da spreči neustavna ponašanja (proglašenje Deklaracije*

o samostalnosti Slovenije), *koliko god je moguće legalno, a ako Predsedništvo ne može takvu odluku da obezbedi, onda se moraju tražiti i druge opcije... Vojska bi izvršila naređenja i grupe članova Predsedništva, iako nisu kvalifikovana većina.* (BJ,162)

Prema Joviću, na sastanku 14. avgusta 1991, Milošević-Jović-Kadijević formiraju na predlog Kadijevića grupu šestorice Srba i Crnogoraca sa protivustavnim ovlašćenjima:

Sastanak kod Veljka Kadijevića (Kadijević, Adžić, Milošević, Bulatović, B.Kostić i ja). Veljko (Kadijević) kaže da bi morali imati stalni sistem koordinacije u ovom sastavu. Drugi rade mnogo sistematičnije od nas. Za vojsku je ovaj prilaz opasan, ali je nužan. Bilo bi dobro da se napravi stručni štab od 5-6 ljudi (Srbija, Crna Gora, JNA), koji bi imao zadatak da procenjuje i predlaže odluke. (BJ, 371)

Prihvaćena je ideja o sistematskom dogovaranju šestorice, ali ne i o formiranju štaba. (BJ, 372)

Šestorica su, kako je i odlučeno, nastavila da se sastaju redovno. Jović beleži sledeće sastanke Šestorice: 14. avgust 1991. (BJ, 371), 05. septembar 1991. (BJ, 382-3), 12. septembar 1991. (BJ, 385), 20. septembar 1991. (BJ, 386), 24. septembar 1991. (BJ, 387), 28. septembar 1991. (BJ, 387), 02. oktobar 1991. (BJ, 391), 05. oktobar 1991. (BJ 391-2) 06. oktobar 1991. (BJ 392), 09.oktobar 1991. (BJ, 394), 25.oktobar 1991. (BJ, 402-3).

Na ovim sastancima se raspravlja i odlučuje o svim aspektima rata, stratejskim, taktičkim, pa i onim operativnim: o *spremanju vojske za rat*, o tome da *rat mora biti ofanzivan i visokog intenziteta*, o potrebi *usklađenosti politike i propagande*, *osobito u odnosu na ljude koji idu u rat*, o *daljem usmeravanju događaja*. (BJ, 383) O tome da li je *nama (Šestorici) cilj da vojskom branimo nove granice naroda koji žele da ostanu u Jugoslaviji, ili da srušimo hrvatsku vlast, o neophodnosti mobilizacije.* (BJ, 385)

O neuspehu plana (zbog neuspeha mobilizacije) da se *preseče Slavonija, preseče Zagreb s juga, preseče Hercegovina, da se probije prema Jadranu, što je sve trebalo da dovede Hrvatsku pred kapitulaciju i o potrebi da s pravi redukovani plan.* (BJ, 386) O tome

da je još uvek veliki broj Hrvata u vojsci, o potrebi da Srbija i Crna Gora *proglase vojsku svojom, da se vojska ne može lišiti jugoslovenskog naziva.* (BJ, 387) O *kadrovskim promenama u Armiji*, o nužnosti da se *učvrste dostignute linije i da se popune jedinice dobrovoljcima, da se moraju srediti jedinice srpskih ustanika i utvrditi položaji za odbranu dostignutih linija, da Slavonija mora imati pešadiju, koja će kontrolisati oslobođenu teritoriju.* (BJ, 390-1) O tome da treba *razraditi koncept mirovne inicijative sa konceptom sile.* (BJ, 392), itd.

Šestorica preuzimaju potpunu kontrolu nad vojskom.

Narušavanje nacionalne strukture JNA i ovde opisana upotreba JNA, kao i način komandovanja vojskom bili su, naravno, protivustavni (a ponekad su predstavljali i krivično delo).

Prema članu 240, stav 2 Ustava SFRJ: *Oružane snage SFRJ čine jedinstvenu celinu i sastoje se od JNA, kao zajedničke oružane sile svih naroda i narodnosti, te svih radnih ljudi i građana, i od teritorijalne odbrane, kao najšireg oblika organizovanog opštenarodnog otpora.*

Prema članu 242. Ustava SFRJ: *U pogledu sastava starešinskog kadra i postavljenja na više komandne i rukovodeće položaje u JNA primenjuje se načelo što srazmernije zastupljenosti republika i autonomnih pokrajina.*

Prema članu 186 Krivičnog zakona SFRJ: *Službeno lice koje na osnovu razlike u nacionalnosti, rasi, veroispovesti, etničkoj pripadnosti, polu, jeziku, obrazovanju ili društvenom položaju uskrati ili ograniči prava građana utvrđena ustavom, zakonom ili drugim propisom ili opštim aktom, ili koje na osnovu ove razlike daje građanima povlastice ili pogodnosti, kazniće se zatvorom od tri meseca do pet godina.*

Prema članu 330, stav 1 Ustava SFRJ: *Predsedništvo SFRJ radi na osnovu usklađivanja stavova svojih članova.*

Prema članu 313, stav 3 Ustava SFRJ: *Predsedništvo SFRJ najviši je organ rukovođenja i komandovanja oružanim snagama SFRJ u ratu i miru.*

Prema članu 328, stav 1 i 2 Ustava SFRJ: *Predsednik Predsedništva SFRJ predstavlja u ime Predsedništva SFRJ, Socijalističku Federativnu Republiku Jugoslaviju, predstavlja Predsedništvo SFRJ, saziva sednice Predsedništva SFRJ, predsedava sednicama, potpisuje akte koje Predsedništvo donosi, brine se o sprovođenju akata i zaključaka Predsedništva SFRJ, izdaje isprave o ratifikaciji međunarodnih ugovora te prima akreditivna i opozivna pisma stranih diplomatskih predstavnika akreditovanih kod Predsedništva SFRJ.*

Predsednik Predsedništva SFRJ, u ime Predsedništva SFRJ, ostvaruje komandovanje oružanim snagama SFRJ, u skladu sa ovim ustavom i saveznim zakonom.

Prema članu 315, stav 1, tačka 6. Ustava SFRJ: *Predsedništvo SFRJ u okviru svojih prava i dužnosti: postavlja, unapređuje i razrešava generale i admirale i druge vojne starešine za koje to savezni zakon odredi; postavlja i razrešava predsednike, sudije i sudije-porotnike vojnih sudova i vojne tužioce.*

Nigde u Ustavu nije predviđeno da savezni sekretar za odbranu odgovara pred predsednikom Republike Srbije, niti da je ovaj ovlašćen da saveznog sekretara *upozorava*, da od njega nešto *traži*, poziva ga na odgovornost ili mu nalaže smenjivanje generala i drugih starešina (naročito ne po osnovu etničke ili nacionalne pripadnosti). Takođe nigde u Ustavu nije predviđeno da predsednik Predsedništva komanduje oružanim snagama bez stavova ili čak nasuprot stavovima Predsedništva (u čije ime nastupa), još manje da traži mišljenje od predsednika Republike Srbije kako da to učini. Takođe nigde u Ustavu nije predviđeno da se vojska upotrebljava bez odobrenja Predsedništva u cilju *zaplašivanja građana*, na dozvoljenim mitinzima opozicije (*ako bude stani-pani*), niti u cilju *dizanja morala vojsci, plašenja Hrvata ili umirivanja srpskog naroda*.

Može se reći da su zaverenici uništili i JNA kao saveznu instituciju koja radi po odlukama Predsedništva i koja predstavlja vojsku svih naroda i narodnosti (čl. 240, stav 2 Ustava SFRJ). Šesnaestog oktobra 1992. JNA je prestala da koristi simbole države SFRJ (petokraku), a Kadijević je 8. januara 1992. podneo ostavku.

Ad 2

Planiranje nasilnog svrgavanja organa vlasti

u Hrvatskoj i Sloveniji

Pod datumom 25. februar 1991, pod naslovom *Planovi vojske za obaranje vlasti u Sloveniji i Hrvatskoj i za izlaz iz krize*, Jović beleži: *Osnovna zamisao vojske sastoji se u tome da se čvrsto osloni na snage koje su za Jugoslaviju. (BJ, 277) Srbija, Crna Gora, Armija i srpske partije u BiH i Hrvatskoj su za Jugoslaviju. (BJ, 276) da se kombinovanim političkim i vojnim merama sruši vlast prvo u Hrvatskoj, a potom u Sloveniji. (BJ, 277) u kolebljivim republikama (Makedonija i BiH) kombinovanim političkim merama - demonstracijama i pobunama - treba srušiti rukovodstva ili ih preokrenuti u drugom pravcu. Ove aktivnost valja kombinovati i sa nekim vojnim akcijama. (BJ, 277) Celu akciju treba da vode oni članovi Predsedništva SFRJ koji se opredele za ovaj kurs, sa osloncem na vojsku. (BJ, 277) U Hrvatskoj, a docnije i u Sloveniji, kao prva varijanta, mogla bi biti vojna uprava, a potom formiranje institucija od nekompromitovanih ličnosti. (BJ, 278)*

Konsultujem Slobodana Miloševića o planu vojske. Pročitao sam mu svoje zabeleške od reči do reči. On smatra da je sve to dobro izuzev što Sloveniju treba ostaviti na miru. Samo Hrvatsku treba tretirati. Na pitanje šta da radimo ako ne postignemo dovoljnu većinu u Predsedništvu za odluke koje su potrebne, on misli da odlučujemo sa onoliko članova koliko su 'za' i da će vojska 'poslušati'. Smatra da je logično da 'uklonimo' svakoga ko će se suprotstaviti takvoj akciji Predsedništva. (BJ, 281)

Uzeto samo po sebi, planiranje ovakvih delatnosti, po Krivičnom zakonu SFRJ, predstavlja krivično delo iz člana 114 koji glasi: *Ko učini delo upravljeno na: ograničavanje ili obaranje vlasti radničke klase i radnih ljudi; podriivanje ustavom utvrđenog društveno-ekonomskog uređenja, društveno-političkog sistema ili sistema samoupravljanja; protivustavno svrgavanje organa društvenog samoupravljanja i vlasti, njihovih izvršnih organa ili predstavnika najviših državnih organa; podriivanje ekonomske osnovice zemlje; razbijanje bratstva i jedinstva ili narušavanje ravnopravnosti naroda*

i narodnosti; ili protivustavnu promenu federativnog uređenja države, kazniće se zatvorom najmanje jednu godinu.

Ovo je krivično delo tzv. apstraktnog ugrožavanja (tj. dovršeno je kada je i samo moglo doći do opasnosti po zaštitne objekte, makar da do ugrožavanja nije realno došlo), ono kriminalizuje i same pripreme radnje (Odluka Vrhovnog suda Hrvatske I KŽ-1878-72), kao i pokušaj. Da li je do mogućnosti nastupanja opasnosti došlo ili nije, procenjuje se s obzirom na okolnosti. Te okolnosti ovde predstavljaju položaj, realna moć i ovlašćenja učinilaca. (*Komentar Krivičnog zakona SFRJ* grupe autora, Savremena administracija, Beograd, 1986, str. 421).

Prema članu 18, stav 3 KZ SFRJ: *kada zakon propisuje kažnjavanje za pripremanje određenog krivičnog dela, pripremanje se može sastojati u nabavljanju ili osposobljavanju sredstava za izvršenje krivičnog dela, u otklanjanju prepreka za izvršenje krivičnog dela, u dogovaranju, planiranju ili organizovanju sa drugima izvršenja krivičnog dela, kao i drugim radnjama kojima se stvaraju uslovi za neposredno izvršenje krivičnog dela koje ne predstavljaju radnju izvršenja.*

Ad 3

Planiranje nasilnog svrgavanja SIV-a i Predsedništva

Do planiranog nasilnog svrgavanja vlasti u Hrvatskoj (i Sloveniji) nije došlo, jer je po Jovićevom mišljenju: *sumnjiva* (Miloševićeva, vidi gore BJ, 281) *ideja da odlučuje manjina u Predsedništvu. To je stanje kada odlučuje vojska i to se ne može prikrivati.* (BJ, 281); i jer je: *vojska na velikim mukama jer za ono što bi uradila nema političko 'pokriće'. Plaši se akcije bez 'pokrića'. Ali odluka Predsedništva bez dovoljno glasova nije ustavna i nije 'pokriće'.* (BJ, 281) *Po mom mišljenju bolje je da se stvori prazan prostor vojsci da sama odlučuje.* (BJ, 281)

Načinjen je, ipak, još jedan korak da se Armija uvede u politički obračun zavođenjen vanrednih mera koje je Kadijević, u ime oružanih snaga i Štaba Vrhovne komande predložio Predsedništvu

12. marta 1991. Ova sednica je održana tri dana nakon velikih demonstracija opozicije od 9. marta. 1991, kada je Milošević tražio zaštitu vojske (BJ, 283) Ovome se usprotivio predstavnik Hrvatske rekavši da se *vanredno stanje predlaže da bi se spaslo srpsko rukovodstvo od pritiska opozicije* (BJ, 289). Za uvođenje vanrednog stanja, pored Jovića, glasao je samo predstavnik Vojvodine. Posle toga ostalo je samo da se *stvori prazan prostor* (BJ, 281) za vojni državni udar.

Sutradan, 13.marta 1991. (u vreme održavanja novog, velikog mitinga opozicije) Jović beleži: *Veljko nam* (Miloševiću i Joviću) *je doslovno rekao u prisustvu generala Adžića: Idemo na vojni udar... Pitao sam ga šta se podrazumeva pod vojnim udarom. Odgovorio je: smenjivanje Vlade i Predsedništva. Skupštinu neće dirati, ali neće ni dozvoliti sazivanje. Republičke vlasti i sve ostalo neće dirati ukoliko podržavaju udar. U protivnom skidaće i njih. Slobodan nije ništa pitao ni komentarisao... Kada sam saslušao Veljka, rekao sam da ću sutra, posle sednice, podneti ostavku... Ostaviću vojsci prostor za delovanje. Razgovaraću sa Nenadom Bućinom (Crna Gora-SP) i Jugoslavom Kostićem (Vojvodina-SP) da postupe isto.* (BJ, 296)

Dva dana kasnije, 15. marta 1991. Jović preko Televizije Beograd ostavlja prazan prostor za vojni udar - podnosi ostavku na članstvo u Predsedništvu sa obrazloženjem da ne može ostati u Predsedništvu koje *nastoji vezati ruke Jugoslovenskoj narodnoj armiji» i koje «je izrazilo očito nepoverenje u oružane snage zemlje* (BJ, 306), iako *Jugoslovenska narodna armija, odnosno oružane snage zemlje, nemaju ni zadatak ni nameru da se mešaju u politički život i da utiču na donošenje političkih odluka o budućnosti zemlje.* (BJ, 305).

Ostavke su podneli i Bućin i Kostić. Slobodan Milošević dao je izjavu da u tim okolnostima više ne priznaje odluke Predsedništva SFRJ i da neće da učestvuje u njegovom radu (u funkciji zamenjivanja člana Predsedništva iz Srbije). (BJ, 306)

Vojska ipak, *nakon svojih analiza* (BJ, 308-309) nije izvršila udar bez *političkog pokrića*. Jović to ovako komentariše: *Ispali su krajnje čudni. Ako su sve analize imali u vidu još onda kada su nam rekli da su se odlučili na vojni udar, nejasno je kako su se na to odlučili. Ako nisu sve to imali u vidu, onda su neozbiljni.* (BJ, 310).

Svakako da je postojao sasvim određen plan sačinjen od Kadijevića, Jovića i Miloševića za protivustavno svrgavanje organa vlasti, SIV-a i Predsedništva, a po potrebi i organa vlasti u republikama. Radnje koje su im planom poverene, *stvaranje praznog prostora*, Jović i Milošević su ispunili, Jović istupanjem iz Predsedništva, a Milošević odbijanjem da ga u Predsedništvu zameni. Oni su učinili sve da dođe do nastupanja zabranjene posledice, makar da ona nije nastupila *zbog neozbiljnosti vojske*.

Uzeto samo po sebi, planiranje ovakvih delatnosti, po Krivičnom zakonu SFRJ, predstavlja krivično delo iz člana 114 koji glasi: *Ko učini delo upravljeno na: ograničavanje ili obaranje vlasti radničke klase i radnih ljudi; podriivanje ustavom utvrđenog društveno-ekonomskog uređenja, društveno-političkog sistema ili sistema samoupravljanja; protivustavno svrgavanje organa društvenog samoupravljanja i vlasti, njihovih izvršnih organa ili predstavnika najviših državnih organa; podriivanje ekonomske osnovice zemlje; razbijanje bratstva i jedinstva ili narušavanje ravnopravnosti naroda i narodnosti; ili protivustavnu promenu federativnog uređenja države, kazniće se zatvorom najmanje jednu godinu.*

Ovo je krivično delo tzv. apstraktnog ugrožavanja (tj. dovršeno je kada je i samo moglo doći do opasnosti po zaštitne objekte, makar da do ugrožavanja nije realno došlo); ono kriminalizuje i same pripreme radnje (Odluka Vrhovnog suda Hrvatske I Kž-1878-72), kao i pokušaj. Da li je do mogućnosti nastupanja opasnosti došlo ili nije, procenjuje se s obzirom na okolnosti. Te okolnosti ovde predstavljaju položaj, realna moć i ovlašćenja učinilaca. (Komentar Krivičnog zakona SFRJ grupe autora, Savremena administracija, Beograd, 1986, str. 421).

Prema članu 18, stav 3 KZ SFRJ: *kada zakon propisuje kažnjavanje za pripremanje određenog krivičnog dela, pripremanje se može sastojati u nabavljanju ili osposobljavanju sredstava za izvršenje krivičnog dela, u otklanjanju prepreka za izvršenje krivičnog dela, u dogovaranju, planiranju ili organizovanju sa drugima izvršenja krivičnog dela, kao i drugim radnjama kojima se stvaraju uslovi za neposredno izvršenje krivičnog dela koje ne predstavljaju radnju izvršenja.*

Ad 4

Protivustavna promena granica SFRJ (protivustavnim isključenjem Republike Slovenije i Republike Hrvatske iz SFRJ)

Jović beleži 12. juna 1990: *Sednica Predsedništva SFRJ uz učešće predsednika predsedništva republika i autonomnih pokrajina. Prvi put prisustvuju Tuđman i Kučan. Kučan i Tuđman postavili istovetna pitanja: da li mi njih priznajemo kao legalne i legitimne predstavnike Slovenije i Hrvatske... Odgovorio sam im da ih priznajemo.* (BJ, 153)

Dve sedmice kasnije, 27. juna 1990. Jović beleži: *Razgovor s Veljkom Kadijevićem... Kažem Veljku da bih ih (Hrvatsku i Sloveniju- SP) ja najradije isterao silom iz Jugoslavije, jednostavnim presecanjem granice i proglašavanjem da su se svojim odlukama sami doveli u tu situaciju, ali ne znam šta da radimo sa Srbima u Hrvatskoj. Nisam za primenu sile, nego da ih stavimo pred svršen čin. Da se razradi akcija u tom smeru, sa varijantom da se pre konačnog isterivanja održi referendum na osnovu koga bi se odlučilo gde izvršiti razgraničenje. Veljko se slaže.* (BJ, 160)

Sutradan, Jović beleži: *Razgovor sa Slobodanom Miloševićem... On se slaže sa idejom o 'izbacivanju' Slovenije i Hrvatske, ali me pita da li vojska hoće da izvrši takvo naređenje. Kažem mu da ona mora da izvrši naređenje i da ne sumnjam u to nego mi je problem šta je sa Srbima u Hrvatskoj i kako obezbediti većinu u Predsedništvu SFRJ za takvu odluku. Sloba je dao dve ideje: prvo, da se 'odsecanje' Hrvatske izvrši tako što će ličko-banijske i kordunaške opštine, koje su stvorile zajednicu, ostati sa naše strane, s tim da se tu kasnije narod referendumom izjasni da li hoće da ostane ili izađe, i, drugo, da se članovi Predsedništva SFRJ iz Slovenije i Hrvatske isključe iz glasanja o odluci, jer oni ne predstavljaju onaj deo Jugoslavije koji tu odluku donosi. Ako Bosanac bude za, onda imamo dvotrećinsku većinu.* (BJ, 161)

Prema članu 283 Ustava SFRJ: *Skupština SFRJ: 1) odlučuje o promeni Ustava SFRJ... 4) odlučuje o promeni granica Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije.*

Ad 5

Podsticanje i organizovanje oružane pobune stanovnika Krajine, naoružavanje ustanika i nasilno i protivustavno menjanje granica Republike Hrvatske

Jović, 17. maj 1990: *Preduzimamo mere da se u Sloveniji i Hrvatskoj oduzme oružje iz civilnih magacina TO i da se prenese u vojne magacine. Nećemo dozvoliti da oružje TO zloupotrebe u eventualnim sukobima ili za nasilno otcepljenje. Praktično smo ih razoružali. Formalno, ovo je uradio načelnik Generalštaba, ali faktički po našem nalogu. Slovenci i Hrvati su oštro reagovali, ali nemaju kud.* (BJ, 146)

Jović beleži 3. avgusta 1990: *Slovenci su čvrsto odlučili da idu do kraja po cenu incidenata, sukoba i rata. Veljko sav ozaren. Presrećan. Kaže da nikad nije bio srećniji, jer su tako glupo 'podigrali' da će ih 'rasturiti' i to ne samo njih.* (BJ, 174)

Jović, 4. septembra 1990: *Veljko Kadijević saopštava mi najnoviju procenu vojno-političke situacije. Mora se biti spreman na upotrebu vojske u Sloveniji već u septembru, u Hrvatskoj možda u oktobru, a na Kosovu u svako vreme. Na zbivanja povodom ovih događaja ne treba više kao do sada delovati preventivno, nego ih ostaviti da izbiju neredi, pa ih iskoristiti za skidanje onih koji su doveli do takvog stanja.* (BJ, 190)

U svojoj knjizi *Moje viđenja raspada* (Politika, Beograd, 1993) Kadijević objašnjava razloge ovakve taktike: *Svjesno dozvoliti da neprijatelj prvi napadne da cijeli svijet jasno vidi ko je agresor i šta hoće... radeći suprotno, kako su inače neki sugerisali, pored ogromnih političkih gubitaka u datim međunarodnim okolnostima, potpuno bi upali u zamku brze i razorne vojne odmazde koja bi se u prvom redu sručila na Srbiju.* (V. Kadijević, 93-4)

Jovićeve zabeleške od 26. januara 1991: *Razgovaram telefonom sa Slobodanom (Miloševićem)... Slobodan se još drži onoga što je možda i moglo donedavno ali vojska nije htela - da ih odsečemo od Jugoslavije, ali sada to nije moguće... Najbolje bi sada bilo da pomoću sile kojom raspolazemo (armija) i pomoću demokratije koju želimo da nametnemo (izjašnjavanje naroda) obezbedimo*

miran izlazak iz krize i povoljna rešenja za srpski narod, a i za sve ostale ako bi to bilo moguće... Rat neka nametnu Hrvati. (BJ, 263)

Jović beleži 25. februara 1991: *Zatim Veljko govori o svojoj zamisli o konceptu akcije. U Hrvatskoj institucionalno i politički jačati Srpsku krajinu i podržavati njeno otcepljenje od Hrvatske, ne javno nego faktički.* (BJ, 277)

U svojoj knjizi *Moje viđenje raspada* (Politika, Beograd, 1993) Kadijević piše: *Imajući sve to u vidu cilj JNA u Hrvatskoj bio je: zaštititi srpski narod u Hrvatskoj od napada hrvatskih oružanih formacija i omogućiti mu da konsoliduje vojničko samoorganizovanje za odbranu; istovremeno pripremiti JNA za rat sa Hrvatskom kada ga Hrvatska otpočne protiv JNA. Zadatak izvršavati u okviru 'sprečavanja međunacionalnih sukoba'.* (V. Kadijević, 127)

JNA je potpuno ostvarila ciljeve ove faze sukoba - zaštitila srpski narod u Krajini i pomogla mu da se vojnički, pa i politički pripremi za događaje koji će slediti, što je srpski narod u Hrvatskoj zaista i učinio. (VK, 128) *Cilj Hrvatske u prvoj fazi bio je da upotrebom policije i vojske uspostavi vlast nad srpskim krajevima u Hrvatskoj.* (VK, 126) *Po ocjeni hrvatskog vrhovništva, glavni razlog zbog čega Hrvatska... nije ostvarila svoj cilj da slomi otpor hrvatskog naroda u Hrvatskoj i ostvari potpunu vlast na cijeloj teritoriji u okviru postojećih administrativnih granica Republike Hrvatske, jeste u ulozi koju je imala JNA. I ne samo to nego im je postalo potpuno jasno da taj cilj neće nikada ni ostvariti sve dok JNA bude tu.* (VK, 128)

Strategija i taktika realizacije toga cilja zasnivala se na sledećim idejama. Izbjegavati oružano sukobljavanje sa JNA, JNA neutralisati političkim i propagandnim sredstvima i aktivnostima. (VK, 126) *Odavde je vidljivo (a) da, pošto su Hrvatsku potpuno razoružali, zaverenici žele rat; (b) da se ne usuđuju da Hrvatsku napadnu iz straha od strane intervencije; (c) da umesto toga vojnički i politički pomažu ustanike u Krajini i podstiču ih na otcepljenje (Jović dodaje, ne javno nego faktički); (d) da upotrebom vojne sile ne dozvoljavaju hrvatskoj vladi da povрати vlast nad teritorijom svoje republike, nadajući se 'incidentima' koje će 'iskoristiti'; i (e) da će sve to činiti u okviru tobožnjeg 'sprečavanja međunacionalnih sukoba' (navodnice su Kadijevićeve).*

Takvo postupanje predstavlja krivično delo učestvovanja u oružanoj pobuni iz člana 124 KZ SFRJ u vezi člana 139, stav 1 (osobito teški slučajevi) po tada važećem Krivičnom zakonu SFRJ: *Oružana pobuna*, Član 124: *Ko učestvuje u pripremanju oružane pobune ili u oružanoj pobuni, kazniće se zatvorom najmanje jednu godinu. Ko organizuje pripremanje oružane pobune ili učestvuje u oružanoj pobuni kao organizator ili kolovođa, kazniće se zatvorom najmanje pet godina.*

Član 139: *Za krivično delo iz člana 114, člana 115. stav 1, čl.116 do 121, čl.123. do 128, člana 132. i člana 136, stav 1. ovog zakona koje je imalo za posledicu smrt nekog lica ili je izazvalo opasnost za život ljudi ili je praćeno teškim nasiljima ili velikim razaranjima, ili je dovelo do ugrožavanja bezbednosti, ekonomske ili vojne snage zemlje, ili u drugim osobito teškim slučajevima, učinilac će se kazniti zatvorom najmanje deset godina ili smrtnom kaznom.*

Zaključak

Nema nikakve sumnje da bi pod uslovima predloženog misaonog eksperimenta Milošević, Jović i Kadijević, po zakonima SFRJ koji su važili u vreme kada su oni delovali, od domaćeg jugoslovenskog suda bili osuđeni za teška krivična dela protiv bezbednosti i ustavnog poretka SFRJ, dela kažnjiva smrtnom kaznom.

Ova trojica bila su suočena sa tipičnom dilemom svih zaverenika-prevratnika: ako ne uspemo bićemo zločinci, ako uspemo, neće biti nikoga da naš zločin kazni. Uspeli su. I zato za svoj osnovni zločin nisu nikada odgovarali pred domaćim sudom po zakonima koji su vladali tempore crimini (u doba izvršenja). Oni su odgovarali samo za sekundarne posledice svoje veleizdaje, genocid, ratne zločine itd, i to pred međunarodnim tribunalom.

Političke posledice ovakve situacije su ogromne. Nekažnjeni zločin veleizdaje, *prezumpcija nevinosti*, omogućava srpskom nacionalizmu da perpetuira ovu kolosalnu laž Miloševićeve propagande do današnjih dana, očuva ideološki kontinuitet sa režimom Slobodana Miloševića i sprečava srpsko društvo da se suoči sa teškom istinom i na njoj izgradi svoj novi identitet.

Napomena o ustavnom pitanju

U ovom tekstu polazim od pretpostavke da je SFRJ postojala do 8. oktobra 1991, jer su na taj dan (posle tromesečnog brionskog moratorijuma) Slovenija i Hrvatska proglasile nezavisnost.

U svojoj knjizi *Prestanak SFRJ* prof. Vladimir Vodinelić smatra da u domenu privatnog prava kao datum od koga se propisi drugih republika i federacije imaju smatrati kao *strano pravo* u novonastalim državama treba uzeti – 8. oktobar 1991.

Zaključci Badinterove komisije upućivali bi na sličan zaključak, polazeći pre svega od ispravnog mišljenja komisije da priznanje ima samo deklarativan karakter.

Neki uzimaju kao dan prestanka SFRJ 15. januar 1992. kao dan međunarodnog priznanja ove dve države, što izgleda očigledno pogrešno.

Milošević je zauzimao, svakako potpuno neodrživo, stanovište da je SFRJ postojala do 27. aprila 1992, što je očigledno iz Odluke o proglašenju Ustava SRJ prema kome taj Ustav donosi *Savezno veće Skupštine SFRJ* (bez učešća i saglasnosti četiri od šest njenih republika).

Postavlja se, međutim, i pitanje da li je SFRJ postojala nakon donošenja srpskog ustava od 28. septembra 1990, kojim se Srbija konstituiše kao *nezavisna i suverena* država, čime se izričito isključuje iz pravnog sistema SFRJ (bez obzira na to što prihvata da primenjuje opšte akte druge države kada joj je to u interesu, i bez obzira na to što protivrečno deklarirše da se i dalje nalazi *u sastavu SFRJ*). Ovom poslednjom deklaracijom Srbija samo izražava svoju volju da neosnovano nastavi da vrši u drugoj državi neka prava koja joj više kao nezavisnoj državi ne pripadaju.

Srbija se i ponaša kao nezavisna država donoseći sopstveno zakonodavstvo koje je u direktnoj suprotnosti sa zakonima SFRJ.

Ako je Srbija (po sopstvenom Ustavu i po svom ponašanju) nezavisna država, onda SFRJ više ne postoji, jer je federacija izgubila mogućnost da vrši svoja suverena prava na 41% svoje teritorije i nad 29% građana SFRJ.

Pored toga, prema članu 2. Ustava SFRJ *Socijalističku Federativnu Republiku Jugoslaviju čine: ...* (nabrajaju se republike i autonomne pokrajine i, naravno, Socijalistička republika Srbija, SAP Kosovo i SAP Vojvodina). Tri od osam konstitutivnih činilaca federacije konstituisano je Ustavom RS u *suverenu i nezavisnu državu*.

Naravno, postavlja se logično pitanje kako i zašto bi ostale članice federacije tolerisale i pristajale da *nezavisna i suverena* Srbija i dalje šalje svoje predstavnike u Predsedništvo SFRJ i tamo faktički učestvuje u odlučivanju. Odgovor nije na pravnom, već na političkom nivou: ostale republike su se plašile sprege agresivne nacionalističke Srbije sa JNA. Recimo, Kučan se sastaje 24. januara 1991. sa predsednikom *suverene i nezavisne* Srbije da traži od njega (i dobije) dopuštenje da izađe iz SFRJ! Moć *nezavisne i suverene* Srbije da se faktički nametne drugoj državi na ovaj način temeljila se isključivo na pretnjama upotrebom sile, koje su drugi ispravno ocenjivali kao sasvim realne. Nametanje da faktički učestvuje u odlukama *ostataka* saveznih organa SFRJ od Srbije bio je onda čist akt nasilja.

Ako se uzme da je SFRJ prestala da postoji 28. septembra 1990, kada se Srbija ustavno konstituisala kao *suverena i nezavisna*, onda se mora zaključiti da je u tzv. *skraćenom* Predsedništvu (u kome nisu više učestvovali predstavnici Hrvatske, Slovenije, Makedonije i BiH, pored *predstavnik*a nezavisne i suverene Srbije, sedeo samo jedan legitimni član toga 'Predsedništva' - predstavnik Crne Gore! To *Predsedništvo* imalo je samo jednog člana.

Naravno, ovo je pitanje koje moraju rešiti eksperti za ustavno pravo. Ali ono je od značaja za pravilnu primenu prava u oceni ponašanja učinilaca krivičnih dela kojima se ovde bavimo.

23.09.2008.

NIK

treće poglavlje
: SRPSKI SAN

16

Stop mržnji i nasilju

Svetlana Lukić

Mnogo ljudi u ovoj zemlji smatra da se sa ovom vladom situacija u zemlji stabilizovala, da smo doplivali do obale, a da smo mi koji se stalno žestimo, samo preterano osetljiv, neurotičan i nestrpeljiv svet. Ako je tako, onda da kažem da mi strašno ide na živce rečenica koju stalno čujem - tako je u svetu, i još gore.

Kada kažeš: pa temperatura je šest stepeni, a vi ne puštate grejanje, oni se pozivaju na pravilnik koji ne priznaje hladnoću pre 15. oktobra i samo što ne kažu: a kako je jadnim Eskimima.

Kada kažeš: pa kakva je to zemlja u kojoj je 50 odsto vode koju pijemo neispravno, tolerantni i konstruktivni kažu: pa toga ima i u Azerbejdžanu, a da ne pominjemo da deca u Africi umiru od žeđi.

Kada pomeneš zagađenje u Pančevu ili Boru, oni te podsećaju da postoji i Černobilj.

Kada kažeš da zemlja ne može da se nazove demokratskom ako nema nezavisna regulatorna tela, oni ti na mapi pokazuju Severnu Koreju.

Kada kažeš da u prestonom Beogradu nemaš internet, oni podsećaju da su na Kubi tek pre nekoliko nedelja dobili pravo da kupuju kompjutere i mobilne telefone.

Kada kažeš: pa ne mogu neonacisti i klerofašisti da teroriju ljude, oni kažu, pa neonacista ima i u Nemačkoj i u Izraelu. Tom zavrtnanju mozga nema kraja.

Jeste da svega ima pod kapom nebeskom, ali nikako da čujem tzv. pozitivne primere reakcije države ili udruženja građana na sve te stvari kojih, pobogu, ima svuda u svetu.

Italijanski ministar Butiljone se hvalio svojim seksizmom, ali su mu zato u Evropskoj uniji rekli da upravo zbog toga ne može da se kandiduje za mesto u ministarskom savetu. Čuveni vojvoda Le Pen je tvrdio da nemačka okupacija i nije bila tako strašna, ali je zato osuđen pred francuskim sudovima. Gradonačelnik Zadra je na zidu držao sliku Ante Gotovine, ali ga je Sanader zbog toga izbacio iz stranke. Fudbaler Paolo di Kanio je svoj gol slavio fašističkim pozdravom, ali su ga sportski reporteri naterali da se izvinjava.

Nedavno je francuska vlada dekretom uvela policijsko vođenje dosjea za osobe iz sveta politike, sindikata, ekonomije, ali i za građane koji bi mogli da odigraju značajnu političku, ekonomsku ili religioznu ulogu. Predviđeno je da se dosjei vode za osobe starije od 13 godina. Sedam stotina nevladinih organizacija se diglo na noge istoga časa i osnovalo udruženje za borbu protiv ovog dekreta. I niko njihove predstavnike nije pokušao da linčuje ili da ih nazove Bin Ladenovim špijunima.

Od 21. februara ovde traje neprestana žurka desničarskih, rasističkih i klerofašističkih organizacija: palili su ambasade, policajca, pretili sudijama usred sudnice, upadali u Helsinški odbor i agenciju BETA, pretili RTV B92, bejzbol palicama lomili džipove fudbalera, maltretirali gej ljude, blokirali saobraćaj u gradu... Zamislite kako bi vam bilo dobro ovih dana u Srbiji da ste ultradesničar i rasista. Nema boljeg provoda od ovoga, to je za taj svet bolji provod i od rata. U ratu ti je glava u torbi, mogu da te uhapsu kao ratnog zločinca, a ovde te svi, od šefa države do najistaknutijih članova tzv. nacionalne elite, tretiraju kao osobu čija politička uverenja

treba uvažiti i zaštititi od evroslinavaca koji, kao što je poznato, idu okolo sa noževima u zubima i terorišu tu nezaštićenu manjinu.

Kao veoma uplašena manjina oseća se i Slobodan Antić, koji u poslednjem intervjuu za neki opskurni list kaže – *kada je proglašena nezavisnost Kosova probuđena je silna nacionalna energija koja je loše iskorišćena. Ona je morala biti upotrebljena da se obrazuje vlada nacionalnog spasa koja bi afirmisala nove nacionalne vrednosti... Prvi pokazatelj kulturnog kolonijalizma je bio sistematsko proterivanje ćirilice. I ja sam pisao latinicom. Mislio sam da je to svedjedno. Ali kad sam video kako bojovnici iz Helsinške povelje i Peščanika mrze ćirilicu, shvatio sam da ipak nije svedjedno. Mora se makar u toj tački pružiti otpor.*

Za 11. oktobar fašisti su zakazali svoj marš. Država ne reaguje. Mi smo latinicom napisali jedan apel kojim se obraćamo nadležnim državnim organima sa zahtevom da spreče ovaj skup i ove organizacije: Stop mržnji i nasilju.

Emisija Peščanik, 03.10.2008.

Sloboda: šta od toga imam ja, a šta moja država? Boban Stojanović

Ovih dana, nakon svih skandala vezanih za famozna *queer* dešavanja u regionu, neki od medija (i to posebno onih desno orijentisanih), deklamuju fraze o grozoti nasilja koje se dešava, o važnosti uzdržavanja se nasilja, o tome kako je narod „neobavešten i neupućen“, pa eto nama uzornim građanima nemeću neku tamo homofobiju.

Posle svega toga, blenem u ogledalo i pitam se – ko je mene zapravo pretukao na ulici?

Ovi „moji“ nisu, a ako prihvatim sve to što čitam i čujem, biće da nisu ni „njihovi“.

Zato mi je, kao *queer* personi najbolje da se pazim – i mojih i njihovih!

Odavno su izgubljena uporišta, saveznici, oni koji se bezrezervno solidarišu.

No, da se vratim temi napada na *queer* festivale i njihove posetioce i da „izbacim“ jednu frazu. Ona glasi: *Gej parada je lakmus papir demokratije!*

Deo sa gej paradom je jasan: ljudi se bore za svoja prava, vesele se i paradiraju, i tačno je – ponosno pokazuju svoja tela, grudi, gole zadnjice i ispoljavaju svoju seksualnost na ulicama, trgovima, u parkovima.

Deo sa demokratijom je komplikovaniji.

Koji se faktor u demokratiji zapravo interesuje za slobodu građana?

Predsednik Tadić nas još nije udostojio, pozvao i pitao kako smo. Dakle, on verovatno nije taj faktor.

Ni razna ministarstva takođe. Tek su nas nedavno pozvali predstavnici Ministarstva za ljudska i manjinska prava, da vidimo šta i kako dalje. Naravno, tek nakon brutalnog napada na učesnike festivala „Queer Beograd“.

Policija je još i korektna: zovu nas redovno, štite, preklinju da im obavezno svaki „naš“ skup najavimo i prijavimo. Ne znam koliko sve te policajce koji obezbeđuju *queer* dešavanja zanima bilo šta vezano za ljudska prava - oni tek obavljaju svoj posao.

Druge društvene institucije i dalje ćute. Kao da ih nema. Ono što bi ovde moglo da se imenuje kao „dominantni intelektualni krug“ takođe ćuti. Možda bolje i da nas ne brani - polovina njih ispadoše jataci Radovana Karadžića.

O Srpskoj pravoslavnoj crkvi da i ne govorim - ako je neko u ime ljubavi više širio mržnju od njih, postaću vernik.

Nevladin sektor je opet selektivan - manje je onih koji podržavaju nego onih koji se ograđuju i kritikuju nasilje nad onima koji nose prefiks *queer*. To spada u malograđansku politiku nezameranja - da se slučajno ne pomisli kako smo i mi, u našoj nevladinoj organizaciji, „*queer*“.

O predstavnicima drugih manjina i da ne govorim. Solidarnost

unutar manjina ne postoji - postoji jedino borba da se bude bliže vlasti i moći. Tužno je što predstavnici manjina preuzimaju matricu većine, pa su predstavnici malih naroda često najveći homofobi. Setimo se Ištvana Pastora i njegove eksplicitne homofobije. Opet, sve radi podobnosti. Vlast je uvek fina prema nacionalnim i verskim manjinama, nije loše imati ih u slučaju nužde - 1% na izborima je ipak 1% u skupštinskim klupama.

Ono malo moćnih individualnih propagatora demokratije takođe drži vodu u ustima, koketira između nas dole i onih gore, nije zgoreg biti podoban kada se oslobodi neko mesto za ambasadora.

Da nije nešto malo pojedinaca koji se odvažaju da nas podrže, bili bismo još usamljeniji. Bojana Pejić, ovogodišnja umetnička direktorka Oktobarskog salona, uvrstila je „Queer Cabaret“ u zvanični program, ali o tome da se kabare desio - ni traga ni glasa u javnosti. Sigurno je teško optužiti umetnost da je nepristojna, da narušava natalitet, da ugrožava decu i da nije u duhu srpske tradicije, vere i kulture. Ponekad se pitam šta bih bez moje drugarice Biljane Srblijanović, koja uvek prenese ono za što javnost ne čuje kada ja, mali građanin, govorim.

Negde između postoji onaj fini, etički pročišćeni deo građanstva koji se zgražava nad svakom vrstom nasilja, kaže kako je to strašno i užasno, stavljajući tom prilikom na svoj obraz dlan u satenskoj rukavici.

I tu, baš tu, počinje da me hvata panični strah od ovdašnjih demokrata.

Sve je svedeno na fraze i užasavanje od nasilja. To svako može da kaže. Većina onih koji su upakovani u poštovanje demokratije i ljudskih prava o tome raspravljaju zavaljeni u salonski nameštaj. Isti nameštaj ima i radikalka Lidija Vukićević. Zvanična demokratija je sva u zakonima, konvencijama i paragrafima - opet nema ljudi, nema solidarnosti, nema brojnosti ni masovnosti. U takvoj klimi, prema svemu što može da se poveže sa pojmovima: gej, lezbijsko, seksualna sloboda i na kraju *queer*, postaje legitimna meta i mesto za pražnjenje svih drugih frustracija.

Onda *queer* raja ostaje sama i nezaštićena, prepuštena sebi i onom malom broju gorepomenutih koji je podržavaju - nesebično i bezrezervno. Ipak, sve to ne znači da je *queer* raja posustala i bez nade.

Organizovanje *queer* festivala je dokaz da otpor postoji. Spremnost nekih pojedinaca i pojedinki da izađu u javnost i kažu da *jesu*, takođe je pomak. Izbor da se u Srbiji dekonstruiše identitet postaje subverzija unutar paranoičnog nacionalističkog društva.

Čvrsto verujem da homofobija ovde nije samo mržnja prema neheteroseksualnim osobama - to je samo grupa ljudi u koje je najlakše uperiti prst. To ponavljam uvek kada za to imam prilike, pa i sada. Jer demokratija bazirana na nezameranju manjine većini suštinski podržava samo ono što je većinsko. Tako postavljena demokratija (na kojoj se kasnije zasniva čitava država i koja daje primer čitavom društvu), prihvata samo ono što je podobno za većinu. Samim tim društvo prihvata samo onu manjinu koja prihvata matricu većine. Tek tada smo sposobni smo da se rukujemo i pravimo koalicije. Ali onda nema različitosti, nema drugosti, ima samo egzotike: nasilje nad manjinama i isprazni multikulturalizam koji se svodi na dvadeset sedam načina kuvanja graška - svaki u tradiciji druge etničke skupine.

Rezultat te proste jednačine je svođenje pojedinca na glasača, a ne iskrena briga o njemu. Poslednjih meseci hteo sam da pitam neke demokrate i desničare da li su preplanuli ten dobili na Kosovu za koje se toliko zalažu, pomažući ono nešto Srba u okopavanju kukuruza.

Zbog tako postavljene demokratije plašim se kada ono što imenujem kao „desničarske“ novine pokažu empatiju prema nasilju nad gej osobama. Bojim se da suština tu nije osuda nasilja, već demokratsko pranje ruku od odgovornosti. Po onoj logici: najpre stvorim klimu da te neko prebije, a onda kažem kako mi je žao. Neka hvala.

One koji ne pristaju najlakše je tući.

Na one koji ne pristaju najlakše je uperiti prst.

Jer: oni koji odluče da ne pristaju i da ne pripadaju, ne podležu strahovima, malverzacijama, ucenama, pretnjama. I upravo zato su najveći neprijatelji države, sistema, režima, a posebno klimavih demokratija kakva je ovdašnja.

I da završim frazom: lično je političko. U smislu da je meni moja seksualnost, moja sloboda da volim koga hoću jednako važna kao što su nekome važni vera i nacija ili ratni heroji. Deo onoga što ću nazvati mojom kulturom, kroz koju se identifikujem i koju želim da razvijam dalje je pobuna u *Stonewallu*, protesti gej aktivista, to su parade i vesele povorke obučених, poluobnaženih ili nagih ljudi. Ja se njih ne stidim - to je moj narod - bez stega, bez granica, bez straha, bez osećaja beznadežnosti.

Uvek kada se otvori diskusija o Gej paradi, pa kao argumet dobijem pitanje: *Eto, mi kao roditelji ne znamo kako bismo našem detetu jednog dana objasnili gole ljude na ulicama*, ja obično uzvratim pitanjem: *A kako ste deci objasnili tenkove na ulicama tokom devedesetih?*

Odgovor na ovo pitanje obično je vezan za osećanje lične odgovornosti.

A odgovora obično nema.

04.10.2008.

Ulemek je, u stvari, glup

Biljana Srbljanović

«Zašto ovo pišem, verovatno će se mnogi zapitati. Zašto, ako nisam i sam prozvan. E pa, jesam. Prozvan sam. Zato što je ta nepismena larva prozvala mog omiljenog pisca, mog omiljenog režisera, mog omiljenog kolumnistu. Napala je moju Crkvu, vojsku, napala je sve što volim, cenim, poštujem, uvažavam. Napala je sve ono za šta sam spreman život da dam da bih sve to što volim zaštitio.» (Milorad Ulemek u napadu na Sonju Biserko, Kurir 6. oktobar, Prozivka podguzne muve)

Kada je list *Kurir* danas objavio prostačko pismo Milorada Ulemeka, kojim se i čovek osuđen za najteže zločine uključio u organizovane napade na Sonju Biserko, pređen je i poslednji korak, postalo je potpuno jasno koliko je važan i hrabar bio potez Helsinškog odbora. Neću ovde ulaziti u analizu podle podmetačine, gde su «crnim listama» nazvani spiskovi koje su uvaženi profesori i nacionalne veličine SAMI pravili, potpisujući se na peticije podrške ratnim zločincima i beguncima od Haškog tribunala. Ne bih o tome koliko je sramno obrušavati se na ovu ženu, na osnovu nacionalne diskriminacije, difamacijama, napadima ad hominem, objavljivanjem njene kućne adrese, čime je otvorena mogućnost

za ono što i jeste nažalost usledilo – fizičke pretnje, sačekivanje ispred zgrade, jedan osećaj opšte i sasvim realne nesigurnosti, u kojoj Sonja Biserko sada mora da živi. Kada su juče jedne novine u tekstu pod naslovom «Lezbijka koja se sveti» objavile tačnu adresu, broj stana i godinu rođenja OCA Sonje Biserko, poziv na linč je proširen i na članove njene porodice, posebno one u godinama koje napadačima garantuju fizičku nemoć žrtve. Ministarstvo informisanja (i kulture) sa onim besmislenim ministrom, naravno, nije reagovalo. Ministarstvo unutrašnjih poslova, takođe.

Onda je jutros načinjen i poslednji korak – pismo objavljeno u *Kuriru*, kojim onaj krvnik otvoreno pretili Sonji Biserko.

Pismo je potpisano sa «prিতvorenik Milorad Ulemek». Ulemek nije pritvorenik, on nije u pritvoru, on je u zatvoru. Osuđen je na više od sto godina robije za najteže zločine, među kojima je i ubistvo premijera Đinđića. On, po zakonu, nema nikakvo pravo da komunicira sa javnošću, posebno ne da se oglašava u medijima bez posebne dozvole, naročito ne pretnjama.

«Pritvorenik» je, kako *Kurir* lažno predstavlja Ulemeka, inače napisao začuđujuće neinteligentan tekst. Ne samo vulgaran, uličarski, prostački, već i tekst koji odaje prilično tupog čoveka, kojim je samo potvrđeno ono što svi godinama unazad znamo: Ulemek jednostavno nije bio sposoban da *sam* osmisli državni udar, koji je atentatom na premijera započeo. To je jedan glup, izuzetno ograničen čovek, koji je ovim nasilničkim pismom, potpisom i posebno delom koji sam citirala u uvodu, zapravo sebe, a i svoje medijske jatake, svoje zaštitnike u strukturama vlasti, doveo u nemoguću situaciju.

Najpre, podrazumevam da barem dva ministarstva sada više nemaju nikakvog opravdanja niti mogućnosti da ovim povodom ne reaguju. Ministarstvo za medije, da se konačno oglasi i adekvatno kazni *Kurir* povodom ovog i drugog višenedelnog sistematskog pisanja glasila mafije, koje širi lažnu teoriju o tome kako su strane službe, uz pomoć Đinđićevih saradnika, zapravo izvele atentat, a da su Ulemek i ostali kojima se pred Vrhovnim sudom upravo razmatraju žalbe na presudu za organizaciju i ubistvo Đinđića – lažno optuženi i samim tim nevini. Ministarstvo unutrašnjih

poslova sada mora da utvrdi kojim se putem Ulemek oglašava u medijima, čija je to odgovornost i krivica.

Do toga, razume se, neće doći. Jer u ovoj zemlji više nema ničega – nema politike, nema javnog mnjenja, nema zakona, nema savesti. Kao deo nacionalnog pomirenja i sabornosti oko ideje da je sve politika i da je svaki kompromis dozvoljen, ovde nema više ko da se pobuni. Zakon o medijima ne postoji, pa sve i da onaj smešni ministar hoće nešto da radi – nema šta da sprovodi. Kada iz istog finansijskog centra dolazi novac za organizaciju i funkcionisanje svih partija, da li bi se neko zaista začudio ako bi se otkrilo da isti finansijeri na ovaj ili onaj način stoje i iza svakog tabloidnog smeća, rančeva sa rendžerima, kolumnističkih hajki, plaćenih ubica, izdavačkih kuća koje izdaju i Ulemekove omljene pisce – ali i njega samog, da li bi se neko zaista iznenadio da je ubica u leksikon upisao i koji mu je omiljeni Delta shopping-mall, ali i ime omiljenog opozicionara, omiljenog ambasadora ili omiljenog političara u penziji?

Solidarnost sa Sonjom Biserko u ovom i svakom drugom slučaju organizovane hajke, za mene se podrazumeva. Stojim uz nju, podržavam njeno pravo na javnu reč, kritički osvrt na bolest srpskog društva, pridružujem se zahtevima da se fizički zaštititi, da se nasilnici – i oni u medijima i oni u mraku haustora – identifikuju, pohapse i adekvatno kazne.

Tomislav Nikolić zna dobro zašto traži i dobija policijsku zaštitu i od koga, baš kao što je znao i onda kada je Đinđiću javno predviđao smrt, onda kada se Šešelj privremeno sklonio u Hag, a on ostao da sačeka metak koji vodi koncentracionoj vladi. Sonja Biserko tu zaštitu nema, ona umesto Dačićevih policajaca može da pozove samo prijatelje, da je štite od nasilja.

I ovom prilikom da kažem i to – želela bih da me ubroji u njih.

Ipak, ovo nije samo slučaj Sonje Biserko i njenog prava na reč. Za mene je u ovom poslednjem koraku najvažnije to što se Ulemek identifikovao kao neko ko jednostavno nije sposoban da sam osmisli, organizuje i izvede atentat, niti ijedno drugo zlodelo za koje je osuđen. Ovaj tupi čovek, svojim besmislenim napadom još jednom je pokazao da je bio samo vojnik u rukama nešto pametnijih

i jednako opasnih ljudi, koji su atentat osmislili i sproveli, time došli na vlast i za razliku od egzekutora, ostali na slobodi.

Ulemekov leksikon je zato nevažan; kolumnista, reditelj, pisac su u svojim zagušljivim krugovima verovatno počastvovani što im egzekutor više desetina ljudi javno izjavljuje ljubav. Oni zaista i jesu jedni za druge, tupi Milorad i njegovi mislioci, ta je ljubav prirodna, neminovna i lepa.

Ono što je važno je da se pred očima javnosti stvari konačno slažu. Ono za šta specijalni sud nije imao snage da do kraja istraži, ne može a da ne ispliva na površinu. Ulemek je ograničeni operativac. Mozak operacije je negde drugde, nekažnjen, nepriveden, neispitan, netaknut.

Ja verujem da je u kabinetu bivšeg premijera. I sada čekam da me sud pozove, da ovu eventualnu *klevetu* i dokažem. U tu svrhu, predložiću niz činjenica koje su me navele da verujem u to, izneću pred sudom svoju odbranu, koja će podrazumevati i poziv *oklevetanima* da jednom konačno izađu da svedoče. I o sebi, i svojoj ulozi u atentatu, i o vezama sa osuđenim pripadnicima zemunskog klana i o političkoj koristi, motivima i razlozima, da ljudski otpad – Ulemeka, Jovanovića i bandu, navedu na gnusan zločin.

Glupi Ulemek, rano se otvorio. Povuci će sa sobom one koji misle da su pametniji od njega.

06.10.2008.

Kako smo se lagali, kako se lažemo

Srđa Popović

Verujem da je optužnica protiv mene jedinstvena u međunarodnom ratnom pravu. Nikada pre, komandanti ili načelnici generalštaba nisu smatrani odgovornim za zlodela koja su počinili pripadnici armija drugih država ili entiteta, rekao je general Perišić obraćajući se sudijama na početku drugog dana procesa.

Danas, 03.10.08.

Momir Bulatović je 2006. objavio knjigu pod naslovom *Slobodan Milošević, neizgovorena odbrana*. U uvodu ove knjige Bulatović kaže da je njen sadržaj u stvari planirano svedočenje Bulatovićevo kao svedoka odbrane na suđenju Miloševiću. Do tog svedočenja nije došlo jer, kako kaže Bulatović, *sudbina (ili Bog) nisu podarili Miloševiću bolje zdravlje ili duži život*. Pravi autor knjige je, kaže Bulatović, sam Milošević. *Uradio sam to (misli na pripremljeno svedočenje), držeći se istine, ali (pazite: ALI !) i po instrukcijama i obavezujućim nalogima Slobodana Miloševića*. Istina je dobra stvar, ALI... ali su instrukcije još bolje!

Bulatović je nameravao da na to svedočenje ponese i predoči Tribunalu i neke zapisnike sa sednica Visokog saveta odbrane, koji

po njegovom mišljenju podupiru odbranu Miloševića.

Tako se u knjizi pojavljuje zapisnik sa IX sednice VSO od 2. juna 1993. Evo šta se na toj sednici događa:

Života Panić: Kod nas je poseban problem plaćanja pripadnika Vojske Republike Srpske. Mi smo izvršili ono što je Vrhovni savet dao. Međutim, tamo ima starešina koje su sa ovog prostora na formacijskom mestu u Vojsci Jugoslavije, ali idu na dva-tri meseca ili duže na taj prostor. (str.160)

Pavle Bulatović: To je naredba koju je potpisao general Adžić... Tu se kaže: Pripadnici JNA koji ostaju na teritoriji Republike BiH, ili se upućuju na tu teritoriju, zadržavaju sva prava kao i ostali pripadnici JNA. (str.161)

Momir Bulatović: Kada smo se kao JNA morali povući sa prostora BiH, tada je bilo logično da uradimo sve moguće aktivnosti da osposobimo nastanak i stvaranje Vojske Republike Srpske. (str.163)

Pavle Bulatović: Ali daje osnova da se tuži Vojska Jugoslavije! (str.165)

Slobodan Milošević: Ali da mi plaćamo deo oficirskog kadra, to je ogromna kompromitacija. (str.165)

Pavle Bulatović: Tako je od maja 1992. (str. 162)

Pogledajmo, dakle: šta se ovde u stvari kaže? Da su po naredbi Vrhovnog saveta odbrane oficiri, pripadnici JNA iz Srbije upućivani na teritoriju Bosne i Hercegovine i da ih je za to plaćala JNA.

I pogledajmo sada kako bezočno Milošević spinuje činjenice. To je Miloševićev karakteristični metod – mogao bi se nazvati simultanom revizijom istorije, *preimenovanjem činjenica* u trenutku njihovog nastajanja. To je na kraju njegove vladavine dovelo do onoga što se zvalo Miloševićevim *autizmom*, paralelnim svetom propagande u kojoj su sve činjenice reinterpetirane jednostavnim ignorisanjem i negiranjem stvarnosti.

Pošto je sam na pomenutoj sednici Visokog saveta odbrane ustanovio da je *ogromna kompromitacija* činjenica da su po naredbi VSO starešine, pripadnici JNA upućivani na teritoriju Bosne i Hercegovine, gde su komandovali *srpskim snagama*, Milošević - verovatno na zaprepašćenje i divljenje prisutnih - ovako spinuje tu stvarnost:

To meni nije jasno, a to se već drugi put pojavljuje na ovom sastanku. Nije mi poznato da imamo pripadnike Vojske Jugoslavije u vojsci

Bosne i Hercegovine. Oni nisu pripadnici Vojske Jugoslavije. (str.161) Nemojte sami sebe ovde da obmanjujemo da su to starešine Vojske Jugoslavije. (str.162) Drugo bi bilo da smo mi odavde slali oficire tamo... (str.185)

Dakle, to je rešeno. Niko od prisutnih nema ništa da primeti na ovo silovanje istine. Razumeli su *šifrovanu* poruku da se ta istina mora negirati. Međutim, i dalje ostaje neobjašnjena druga neprijatna činjenica da te starešine, koji *nisu pripadnici Vojske Jugoslavije*, ipak plaća Vojska Jugoslavije. Ovo pitanje postavlja se opet na sednici VSO od 29. septembra 1994:

Momčilo Perišić: Imamo plate za pripadnike VJ u Republici Srpskoj. U dve kategorije, tamo ukupno ima 4.614 ljudi. (str.183) Pošto sam tražio modalitete (!?) ja predlažem... da im dajemo do kraja godine, ali ne kao plate, nego kao neku vrstu pomoći porodicama.

Slobodan Milošević: Mislim da je ovo ideja da se umanje socijalni problemi porodica? Što se tiče te socijalne pomoći, mislim da treba da prebacimo Ministarstvu za socijalna i boračka pitanja i da im omogućimo da se da određena pomoć po nekim modalitetima koje bi oni napravili. Zašto bi to Vojska radila? (str.184)

* * *

Psihološki je zanimljiv ovaj mehanizam kojim Milošević i VSO tokom same sednice uspevaju da se prećutno, krišom od sebe samih, *samoobmanu*.

I kada Perišić konačno dospe do Haškog trbunala, on će se, kako vidimo, uspešno samoobmanut, iskreno zapanjiti da ga optužuju za *zlodela koja su počinili pripadnici armija drugih država i entiteta*. Miloševića više nema, Perišić je u Hagu, ali se srpska nacionalistička javnost naučila da se sama, i bez njih, i dalje na ovaj način *samoobmanjuje*.

10.10.2008.

Trijumf smorenosti nad histerijom

Teofil Pančić

Nije lako Tadiću Borisu, a kamoli krhkom Jeremiću Vuče: taman što se poradovala zbog neviđene pobede nad međunarodnim imperijalističkim snagama usred Njujorka, kad eto ti belaja. Crna Gora i Makedonija priznale su „lažnu državu Kosovo“, i tako im cinično pokvarile jedan radostan dan, u kojem su i *cvrčci pevali aleluja*, što bi rekao pesnik. Pa dobro, nije to psihološki baš neshvatljivo; uostalom, i psiholozi imaju pravo na osećanja. Nejasno ostaje nešto drugo: zašto je, za ime sveta, to kad Crna Gora prizna Kosovo crnje nego kad ga prizna Amerika, i to kad Makedonija prizna Kosovo gore nego kad ga prizna Italija ili Francuska? U redu, Crna Gora i Makedonija su nam susedi, ali susedi su i Kosovu, u kakvom god ono statusu bilo. U redu, u tim državama žive brojni Srbi, ali žive bogme i Albanci, i šta ćemo sad? U redu, ako su već navalili, mogli su to baš učiniti i u zgodniji čas, ali nemojte mi reći da stvarno postoji čas za to koji bi Beograd ocenio zgodnim.

Nema potrebe da se lažemo: SAD & co. *jesu* izvršile snažan pritisak na CG i Makedoniju, to se vidi ne iz aviona nego iz kosmičkog broda; ovakvo tempiranje priznanja *jeste* sračunato i na umanjivanje Amerima neprijatnog efekta glasanja u UN, te u tom smislu jeste demonstracija diplomatske sile prema obema stranama: onima

koje priznaju, i onoj koja se zarad toga silno ljuti. Pravo pitanje je: na koga se ljuti?

Ako se ljuti na Amerikance, Britance i ostale tvrdokorne kosovske independiste, kako to da vraća ambasadore u te zemlje istog dana kad proteruje Anku Vojvodić i njenog makedonskog kolegu? Ljutnja na njih bila je, dakle, em precizno oročena em znalački prigušena, ipak su to velesile, mogu i da zamahnu ručerdom... Ne prigovaram tome – mada malo više stila ne bi škodilo – jer ćemo posledice Miloševićevog mahnitog ratovanja s (pr)osvetljenijom polovinom sveta iskijavati još predugo. Samo, ništa od toga ne opravdava nesrazmernu reakciju prema jednim i drugim južnim susedima. Koja je svrha toga: zastrašivanje (koga?), osveta, kućno junačenje, emotivno pražnjenje? Svakako nije ništa pametnije od toga, jer nema nikakvu praktičnu svrhu: ako Srbiji i svetu baš od Crne Gore i Makedonije zavisi je li Kosovo nezavisno ili nije, e onda je Kosovo nezavisno na kvadrat.

Ceo ovaj virtuelni kosovski paradiplomatski boj najmanje se tiče Kosova, i najmanje će se – u bilo kojem pravcu – odraziti na njegov status. No, zato može da učini mnogo kreativne štete na drugoj strani. I učiniće je, ako se budu pitali oni koji se o tome obično pitaju.

Prvi politički ešalon svoje je politički glupavo ponašanje uspeo makar da omekša „dostojanstvenim“ tonom, no samo mrvica dalje od njih – širom vlasti i širom opozicije – nastaje neopisivo nadmetanje u histeriji, mrakobesju, budalastosti i ostalim formama laboratorijski uzgajanog ludila, preostalog sa izdašnih zaliha iz devedesetih: proterati, zabraniti, zaviti u crno, ukinuti letove, uraditi ovo, uraditi ono... Šampion je bio besprizorni Markićević iz opskurne Nove Srbije, koji je svečano ukinuo bezbednost krivim i dužnim crnogorskim faktorima „na tlu i na nebu Srbije“. Valjda će da ih gađa PVO tandžarama sa neke čeke kod Prijepolja, tamo gde je Filaret štrajkovao glađu – ili čime je već štrajkovao – pod onim mangupskim „Laško pivo“ šatorom.

Još stepenicu niže od političkog podzemlja obitavaju novinarski gmazovi, sasvim raspištoljeni u tabloidima, a zapravo mnogo otrovniji u netabloidima: te „fukara“, te „nesoj“, te „Džaja Šiptar“ (uzeo crnogorsko državljanstvo), te izdaja, te Njegoš, te Kanjoš,

te Marko, te Janko... U poređenju s raskošnim epskim diskursom demonstriranim ovih dana, dominantni ton i stil „Odjeka i reagovanja“ su teška naiva, nešto kao kandirani Pol Enka u poređenju s nekakvim *death metal* urlatorima.

Sve se, dakle, učinilo u prilog *mamuzanju histerije* – samo je još falio Koštunica sa „velikim narodnim odisajem“ po februarском receptu – ali je zanimljivo da je rezultat svega prilično bedan. Mamuzalo se u prazno, sve je ostalo na skupštinskim lamentacijama i novinskom papiromrčenju, dok je *stvarnost Srbije* postojano pičila svojim putem. Daleko od toga da je „prosečni Srbin“ oduševljen onim što je čuo, ali ne bi se reklo ni da tim povodom namerava bilo šta da preduzme: ako je od ičega beskrajno i nepopravljivo umoran, onda je umoran od tog *patriotizujućeg žanra*, i sve je sigurnije da taj umor neće biti prevaziđen za postojećih generacija. A o tome zašto je to baš tako, treba da lupaju glavu baš oni koji su ga toliko *umorili*, pa su sad silno nezadovoljni njegovom „pasivnošću“, koja zapravo nije drugo nego poslednji trzaj biofilnog instinkta samoodržanja.

Čak i sumračni *Kurir*, vazda radostan da ohrabri svaku mahnitost, objavljuje anketu koja govori tako mnogo: na pitanje da li bi, „nakon svega“, išli u Crnu Goru na more, samo dvoje od desetero Slučajnih Prolaznika odgovara u skladu s pravilima parapatriotskog žargona. Preostalih osmoro ili kažu da će ići, ili da neće, ali ne iz političkih razloga, nego zato što ni inače ne idu.

I ova veštačka fertutma potvrđuje ono što je bilo očigledno i za vreme – i nakon – prošlogodišnjih izbora, kao i u februaru, uostalom: problem Kosova kao Centralnog Pitanja Našeg Opstanka pumpa se na mišice iz političkih, akademskih i medijskih (kontra)elita, dok se kod sve ubedljivije većine građana – nju je već prosto nemoguće prevideti, osim ako to jako želite – fokus žestoko pomerio na pitanja koja se daleko neposrednije tiču njih i njihovih života. I teško da ima ičega što bi ovaj trend moglo da okrene na drugu stranu. Uostalom, da ima, Koštunica bi ponovo bio premijer. Ali nije: sada je samo *mitska ličnost*, sablasna *prisutna odsutnost*, nešto kao Drug Tito cca 1983: svi znaju da ga više nema i da ga neće biti, ali svi uredno ponavljaju njegove mantre, ne znajući ili bojeći se da smisle nešto pametnije.

Peščani sprud, 14.10.2008.

Požarevac, Texas

Teofil Pančić

Ima na kraju divnog filma *Život je lep* Roberta Beninija ona scena kada klinac luta opustelim konc-logorom: rat je upravo završen, ko je preživio – preživio je, a nekakav mogući, možda čak i stvarni Novi Život ukazuje se u liku američkog vojnika, crnca, koji se pojavljuje pravo niotkud, izviruje iz tenka i daruje dečaku (*hey boy!*) čokoladu, ako se dobro sećam.

To je taj trenutak u kojem se – pred detinjim očima - jedna strašna evropska epoha završava, a sve njeno nagomilano smeće biće moguće počistiti i pomesti samo uz veliku pomoć Amerike, čak najveću baš onima najkrivljima, što je valjda tada moralo izgledati nekako nepravedno, ali se pokazalo mudrim na mnogo načina. I taj svet, taj kojeg valjda ne bi bilo niti moglo biti bez iskrcavanja na obale Normandije, bez izgibenija momaka iz Montane i Ajove za neke iz njihove distantne kućne perspektive možda daleke i nejasne svrhe, onaj je svet koji će velika većina nas zateći pri rođenju, pet, deset, dvadeset ili trideset godina kasnije. U tom je svetu Amerika geografski daleka, no opet kulturološki i vrednosno bliska i prisna, voljena i žuđena kao nekakva *apdejtovana* varijanta razvaljene i kljoknule Evrope. Takva je Amerika plenila i evropski Zapad, s kojim će ući u nešto nalik na pola-patronat-pola-simbiozu; evropskom Istoku, pak, ona će biti najsajjnija svetiljka drugačijeg,

slobodnijeg sveta: onog sveta u koji, bivajući robom, nisi uopšte smeo zaći jer ti opravdano nisu verovali da ćeš se odatle vratiti, pa su te držali u zaptu, okruženog zidovima, bodljikavom žicom, graničarskim armadama sa puškomitraljezima i psima razapljenih čeljusti, obučениh da rastrgnu nedostojnog Begunca Od Prisilne Sreće.

Ovde, kod nas, nije bilo tako grozno, štaviše, živeli smo kao nekakvi poluslobodnjaci, udobno užljebljeni u čistilištu Hladnoga rata, manguparski čkiljeći na svet sa polupogrešne strane polugvozene poluzaveze, ni ovamo ni onamo, uživajući u svojem bečarskom radijusu kretanja, ali sa stalnom strepnjom da će se pre ili kasnije dogoditi Nešto Strašno, nešto što će nas iznova prevaliti *onamo*, u onaj mračni *lager* varšavskih robova (koje smo inače skorojevički tretirali kao nekakvu pomalo postidnu rodbinu sa sela, što je em siromašna em *ne ume da se ponaša*). To nam se nije dogodilo, no nam se desilo nešto još mnogo gore: sami ćemo sebe zatočiti u jednu kretensku stupicu, no do tada će se desiti još mnogo toga.

I nismo samo mi, i naša još zlosrećnija istočna braća, gledali tako u Ameriku, nego je to bila jedna opšta pojava. Dakako, nije da je Amerika kao imperija bila opšteobljubljena, imperije to nikada nisu, i ne treba ni da budu, jer imperije uvek, i kada njima vladaju najbolji, rade bar ponešto od svog ne tako čistog imperijalnog posla, i uvek ima nekoga ko strada od stiska ili treska te teške ručerde Carstva. Ali, Amerika kao veoma nesavršena, ali ipak Opredmećena Sloboda, to je ono što je obaralo s nogu, pa šta god to za koga bilo: džez, izbledele farmerke, žvake, hajveji, prostranstva, rokenrol, majleri, ginzberzi i ostali apdajci, Njujork i Kalifornija, oblakoderi El Eja i kamp-prikolice usidrene u preriji, sve-za-poneti, Prvi amandman, celonoćni dragstor i, uopšte, distorzirani šareniš jednog sveta tako drugačijeg od svega što smo znali.

Imala je ta Amerika obezdahljujućih uspona i ružnih padova, ali nikada, nikada do Džordža W. Buša nije suštinski i na duže vreme potkopana vera bezbrojnih miliona širom sveta da, uza sve svoje mane i ludila, USA jeste *land of the free & home of the brave*. Tek je ovaj neobični čovek, kojem kao da je sam Leonid Brežnjev iz groba suflirao kako da što bolje urniše Ameriku - i onu stvarnu i opipljivu, i onu simboličku na kojoj smo odrastali – uspeo da od

Amerike načini prvo Strašilo a onda sve ostalo, da veliku i svetlu stranu velike i svetle zemlje zaturi i zatamni do nevidljivosti; tek je tokom njegovih osam godina na svoje došao i mizernu svoju zadovoljštinu dobio svaki i poslednji mračnjak ovog sveta, svaka fašistička, boljševička, islamistička ili ko zna već kakva zamlata koja je u Americi ionako oduvek videla glavni izvor zla, ali joj nikada pre Buša Mlađeg ta priča kod većine nije mogla proći. Taj čudni čovek krhkog smisla za poimanje sveta oko sebe bio je idealni američki predsednik za svakog antiamerikanca planete Zemlje: mogli ste slobodno biti ružni, prljavi i zli, bilo je dovoljno reći da se borite protiv Zlog Buša, i vajni bi vam Progresivni Mislioci sa svih strana –i iz Amerike – prostrli crveni tepih.

Sada je s tim gotovo. Amerika ima novog čoveka, i o njemu već sve znamo, osim što nemamo pojma kakav će biti kao predsednik. Amerikanci će od njega tražiti jedno, mi nešto drugo, ali opet, na isto se svodi: taj „mršavko smešnog imena“, kako sebe naziva, moraće zapravo samo jedno: da *čim prije* vrati Ameriku Amerikancima, ali bogme i svima nama ostalima, jer nam Amerika treba; možda nikada nismo ni znali koliko nam treba kao brana od svakojakih mesija i ludaka – jer smo bahato pomalo već zaboravili onog crnog vojnika s tablom čokolade u oslobođenom Aušvicu - sve dok nismo došli u opasnost da je sasvim izgubimo.

Onaj će čovek iz Teksasa otići kući dvadesetog januara, valjda neće zapaliti svet do tada, ali one izborne američke noći ja nisam mogao a da ne mislim o jednom drugom čoveku i o jednoj drugoj zemlji. Jer, ništa on nije uradio Americi što onaj iz Požarevca nije uradio Srbiji, mnogo godina ranije. A sve u ime istih stvari: patriotizma na turbo pogon, „povratka dostojanstva“, odsustva mere, ukusa i stila, džulovskog pokazivanja okolini/svetu ko je gazda. On je svima nama oteo Srbiju i kontaminirao je – kao stvarnost i kao simbol - užasnim značenjima koja nikada pre nije mogla imati, a oteo ju je bogme i drugima, onima kojima je nešto značila, ali s kojom više nisu znali šta da rade, videvši u šta se pretvorila.

Nije zgodno, znam, porediti velesilu i ovu šaku zemlje od Palića do Preševa, ali što je ona bila globalno, to je Srbija bila u ovom delu sveta; znam dobro, sećam se odlično kakvim je slobodarstvom: političkim, intelektualnim, hedonističkim, (sup)kulturnim,

seksualnim čak, zračio i zavodio Beograd na gluhome Balkanu sedamdesetih i osamdesetih; znam kakve je simpatije budio elegantni Novi Sad. Sve je to nestalo s Njim. Njegova Srbija, sva u rodoljubnoj vrućici, sva nadrždana i preka, postala je tužno i kužno mesto, suvišna i teška i samoj sebi, kamoli okolini, mesto zgrčenih i namrštenih ljudi, memljivi zakutak gde je zvonak smeh radosnog i slobodnog ljudskog bića najedared postao ređi od dvadeset i devetog februara. Jer, i on je bio isto što će i Teksašanin postati mnogo docnije: najidealniji frontmen Srbije za (samo)uništenje Srbije, prigodni monstrum iz kutije za brisanje Srbije, Beograda, i svega Boljeg, sa emotivne i kulturne mape ovog dela sveta. I umalo da mu uspe: da je potrajao još koju godinu, možda više ništa za urnisanje i brukanje ne bi ni ostalo. Srećom, nema ga više, ali nije njegov duh izvetrio u potpunosti, nije ostao bez nastavljača, čak do juče vrlo moćnih. Nema veće nesreće za jednu zemlju, bila Amerika ili Srbija, nego da joj se To dogodi, da je Takvi uzjašu: oni koji je, naime, *čuvaju, spasavaju, i vraćaju joj dostojanstvo*. Ko veruje da ima kome, neka se pomoli: sačuvaj nam, Bože, ovu šaku zemlje od Spasilaca; ako to učiniš, od stvarnih i delatnih neprijatelja će se odlično sačuvati sama.

P. S. Na opštini Zvezdara, pročitah negde, rodio se dečak Barak Arifović. Sada je to samo plačljiva beba, ali za četrdesetak godina, ko zna... *I Have a Dream!*

Peščani sprud, 11.11.2008.

Too deep to be true

Vlada Milovanović-Biro

Sinoć sam u magnovenju ugledao na televiziji lik gospodina Samardžića i stresao se pri pomisli na moguće vaskrsnuće tog čoveka u javnom životu. Pre nego što sam uspeo da isključim televizor načuo sam kako profesor Samardžić izgovara neke reči koje me podsećaju na hladne, februarske dane u kojima sam morao da nosim duks sa kapuljačom i kožnu jaknu (sako, tačnije) da me neki huligan maskiran u pravoslavnog fundamentalistu ne bi uznemiravao zbog “ustaškog” *outfeata*, što mi se ranije već događalo. Pre nego što sam sabio savetnika Samardžića duboko u podsvest čuo sam ga kako pominje neku nametnutu realnost na Kosovu. Pomislio sam kako gospodin Samardžić svakako ne bi trebalo da se bavi pitanjem svoje psihotične realnosti spram “južne srpske pokrajine”, naručito imajući u vidu da je u maju oduvan sa scene pobeđničkom, *novogovornom*, šizoidnom krilaticom: I Kosovo i Evropa. Ali gospodin, čiji mi prešminkani lik, dok ovo pišem, iskače u zastrašujućim blicovima vizualizacije, konačno me je motivisao da sa vama podelim priču o svom nedavnom putovanju u Prištinu.

U Prištini sam do sada bio samo jednom, pre više od godinu dana, jer je to bio najjednostavniji način da od izvesne fondacije dobijemo neke sitne pare za finansiranje supkulturnog vodiča kroz bivšu Jugoslaviju. Pošto je ceo projekat u koji smo verovali, kao i sve na tzv. Balkanu, rađen i vođen sa besmisleno mnogo entuzijazma i optimizma, iskoristili smo tu posetu da uslikamo ceo grad i popišemo lokacije za naš vodič. Poklopilo se da je u to vreme ispred nekadašnjeg centra Boro i Ramiz, na kome danas stoji desetak metara velika slika Adema Jašarija, održan rejv na otvorenom na kome je *live act* imao Anthony Rother. Bila je to pristojna zabava a za to vreme koje smo proveli u Prištini upoznali smo kul ekipu mladih Albanaca sa kojima smo se smucali naokolo. Ima među njima mnogo ljudi koji su devedesetih studirali preko i koji su se na Kosovo vratili '99, ali i ljudi koji su ceo svoj život proveli dole. Već tada sam zagrebao po nečemu što mi se na nedavnom putovanju složilo u jednu, tako dobro poznatu priču.

Stigao sam u Prištinu oko podneva zajedno sa dva člana ekipe sa kojima sam pokušavao da snimim neki film o mladima u regionu.

I evo nas kako, zbog logističkih propusta, ispadamo iz mini-busa na potpuno pogrešnom mestu od dogovorenog, paranoično mumlajući nešto na srpskom jeziku u potrazi za kosovskom vezom. Kotrljali smo se oprezno pored perionice ‘Bil Klinton’, dvoje studenata FDU-a (beskompromisna dizajnerka zvuka sa *bitchy* stavom i talentovani, dobrodušni snimatelj, koji od rođenja ne čuje na jedno uvo) i ja, predaleko mislima udaljen od mesta na kome smo se našli. *Dream fucking team*. Bez većih komplikacija prva prepreka je uspešno savladana i mi smo se smestili u stan na osmom spratu solitera u centru grada.

Dolazak na Kosovo izaziva stanje slično *jet-legu* koje je prouzrokovano preranim buđenjem, višesatnim poskakivanjem sa sedišta u ritmu rupa, i konačnim ateriranjem u tu realnost, sa osećajem krivice i paranoje okačenim oko vrata.

Priština je manje ružna nego poslednji put kada sam bio, a u centru grada su zatvorili i popločali jednu ulicu dajući centru grada šetalište i neku razumljivu formu. DJ iz Prištine mi kaže kako je navodno ulica popločana radioaktivnim materijalom iz Kine i da se puno pisalo o tome.

“Ali, šta zaboga nije radioaktivno u Kini?”, dodaje on i svi se smejemo.

Proveli smo popodne u pokušajima formatiranja i opuštanja uz par sastanaka i dogovora o logistici a potom su nas domaćini istovarili u neki restoran na večeru. Društvo u restoranu pravili su nam poslovni ljudi i tridesetak muškaraca koji su večerali za susednim stolom a nad kojima je lebdela aura vojne formacije u civilu. Iako sam se zaista trudio da ne mislim na oca, koji je mobilisan i poslat na Kosovo za vreme bombardovanja, fleširala me je slika njega koji vozi vojni kamion u koloni od 30 000 vojnika koji se vraćaju sa Kosova, i uz pucanje ulaze u Kraljevo. Grad je bio prepun ljudi na ulicama koji bacaju cveće i kliću im, tek povremeno menjajući izraz lica pred traktorima i pretovarenim kolima pomešanim sa kilometarskom kolonom vojske. Tokom ta tri meseca bombardovanja moja generacija slavila je 18. rođendan u specifičnim uslovima žurki koje su počinjale u tri po podne i završavale se do osam. Ja sam tada počeo da pijem kao blesav, duvalo se više nego ikada, devojke su kompulsivno gubile nevinost, mama je provela tri meseca na lekovima za smirenje a baka (koja je već odradila bombardovanje Beograda ‘41 i ‘43) smireno je odradivala logistiku. Čale je izgubio dva bliska prijatelja a dobio škripu zuba dok spava.

Napunio sam 18 godina besniji nego ikada.

I evo me devet godina kasnije kako sedim u restoranu u Prištini, stidljivo se, sa osećajem krivice, obraćam starijem konobaru na engleskom jeziku. Konobar odlučuje da prekine tu farsu i na užas dizajnerke zvuka izgovara na srpskom:

“Pričajte srpski. Sve je u redu. Nemoj da se plašiš. Mi smo sada nezavisni. Mi smo sada demokratska država. Treba to i da dokažemo.”

Svi se smeškamo i grč polako nestaje. Nakon večere konobar nas pita da li želimo kafu na račun kuće i daje mi svoj mobilni telefon da pozovemo organizatora koji nas je ostavio i nestao. Raskravljeni uslugom i oslobođeni straha, ostavljamo napojnicu i nestajemo u mračnom gradu.

Nekoliko sati kasnije klackao sam se na barskoj stolici ošašavljen

koktelima u trećem kafiću u koji su nas prijatelji vodili. Prepričavao sam scenu za večerom flertujući sa njenim očima dok su mi njena usta objašnjavala:

“To je albanski običaj. Niste dobili nikakav specijalni tretman. Posle večere gostima se služi kafa”, cerekala se i nastavila da mi priča o albanskoj kulturi o kojoj nisam znao apsolutno ništa iako sam *so much* građanski orijentisan. Tako pijani trtljali smo o *reality showu* koji bi se zvao: Srbin u Prištini i koji bi pratio svakodnevni život Srbina u albanskom okruženju.

“Mogla bih da ti nabavim jako puno para za tu emisiju, ali niko ne sme da zna da sam ja uključena u projekat”, brzo je govorila dok sam pokušavao da shvatim da li je ozbiljna.

“Pa imate ove fondove za multietičnost”, teatralno sam se nadovezao “Biti Srbin na Kosovu najbolje je plaćen posao ovih dana”

“Pa daaaa”, nije prestajala da se kikoće.

“Upoznao sam skoro nekog slikara iz severnog dela Kosovske Mitrovice koji mi je pričao da on radi u školi kao nastavnik za duplu platu od hiljadu i nešto evra, koju mu plaća država Srbija...”, prekinuo sam trtljanje i odsurfovao u mislima na to veče u kom mi je taj mladić pričao kako nije problem u ljudima sa obe strane mosta, koji su odrasli u Mitrovici, već u onima koji su posle rata došli tu, traumatizovani za sva vremena. Pričao mi je o nekim *stražama mosta* i o sireni koja znači da ceo grad mora da izađe na most. Kaže da ne može da garantuje prijateljima Albancima bezbednost na severu ali da on ponekad ide kod njih. Govorio mi je tada da je plata jedino što ga drži dole i da ne može da se oženi jer ne želi da odgaja dete na takvom mestu. Kaže da ne želi da objašnjava detetu šta je to most.

Iz razmišljanja sam se trgao kada su prijatelji odlučili da nas odvedu na još jedno mesto. Pili smo već pet sati i vozili se neosvetljenim ulicama ka novoj turi. Našli smo se u nekom klubu u kojem nas je gazda, kada je čuo da smo Srbi, dočekao rečima:

“Odakle ste? Iz Beograda?”

“Aha”, nasmejjano sam mu uzvratilo.

“Ej kakvi ste vi Srbi, pa svi ste iz Beograda. Je l’ ima neko da nije iz Beograda ko je iz Srbije?”, vrištalo je unaokolo, smejući se.

“Evo, ja sam iz Kraljeva”, vadio sam se brže-bolje.

“Svi su iz Beograda...”, nastavljao je uporno svoju predstavu taj pijani veseljak.

Posadili smo se u neki ćošak odakle nam gazda nije dozvoljavao da plaćamo pića, gađajući nas turama. Pored njega je sedeo pijani gospodin koji se klatio, zaplitao jezikom i grlio svaku devojkicu koja je prošla. Dosta raspusna scena koju je pratio dobro poznat sjaj u očima prijatelja sa kojima smo došli. Odlučili su da se dignu. Jedan poziv, 15 minuta čekanja, i nekoliko ritualnih odlazaka u kupatilo.

Ja sam za to vreme pričao sa gazdom koji nije prestajao da me zajejava:

“Idem ja u NY često. Tamo se taj tvoj fazon nosi već tri godine”

“Ma, ja mislim da se to tamo uvek nosilo”, pokušavao sam da se odbranim.

“Ma da. Ali se baš takvi šeširi nose od skoro”, nije prestajao, “Idem ja tamo često ali ne mogu duže od par dana. Već sam mator i ne mogu da izdržim. To su apartmani od par stotina dolara...ma da ti ne pričam. Mislim svašta sam ja radio tamo...da ti ne pričam...sa Džordžom Klunijem, Marajom Keri i svima živima...da ti ne pričam”, vezao je sitan vez gazda dok sam ga gledao u čudu.

Matori gospodin okomio se na dizajnerku zvuka pa smo krenuli u zajedničku akciju. Ja sam blokirao devojkicu a njemu rekao: Reši prijatelja.

On ga je zagrlio i sklonio na stranu a zatim se okrenuo prema meni i rekao: “Rešeno.”

Zadovoljno smo nastavili da pričamo. Pojavljuju se neka deca koja prodaju upaljače koji projektuju slike albanskih lidera i poginulih boraca OVK. Kupujem nekoliko komada i pravim projekciju na

zidu. Pop art iz Kine. Haradinaj na zidu. Egzaltiran dobrodošlicom pozvao sam gazdu da mi se obavezno javi kada dođe u Beograd da JA NJEMU POKAŽEM.

Rekao je kratko:

“Ne mogu u Beograd. Ne mogu još.”

“A što?”, pitao sam ga u blentavom čudu.

“Ne mogu”, odgovara on uz grimasu i spušta glavu.”Ja ne delim ljude ko su i šta su, vidiš i sam...ali ne mogu da im zaboravim neke stvari. Svašta sam prošao i za vreme rata i svašta sam video. Imao sam ja puno prijatelja Srba ali ne mogu da im zaboravim jednu stvar. Kad su na demonstracijama, studentskim ’96, nosili transparente NE DAJTE IM OLOVKE”

“Ne dajte im olovke?”, ponavljao sam za njim.

“Ma da. Uzeli univerzitete, uzeli sve i onda još kažu - ne dajte im olovke. E u pičku materinu”, kaže on.

“E u pičku materinu!”, kažem i ja.

“To je too deep to be true”, dodala je šeretski, pomalo iskrivljena prijateljica a onda smo svi začutali.

Članovi ekipe mi prilaze i govore da im se spava i ja odlazim sa njima kući grleći se sa gazdom i prijateljima koji cupkaju u amfetaminskim tikovima. *Monday feels like Friday.*

Penjemo se na osmi sprat, kroz prljavi ulaz, peške jer lift ne radi. Bacam pogled sa terase na mitski, mračan grad i padam u krevet.

Sledeća dva dana proveli smo u jurnjavi snimajući grad iz svih mogućih uglova i pokušavajući da uhvatimo što više autentičnih priča. Priština je dosta ružan grad sa pomešanom socrealističkom arhitekturom i šarenom, *organic* novo-divlje gradnjom. Infrastruktura u gradu je potpuno razjebana a centar grada već godinama nema vodu od 11 sati uveče do 6 ujutru. U gradu živi oko 70% stanovništva mlađeg od 30 godina i to čitavom gradu daje neku čudnu energiju kroz koju se prepliću optimizam, gudra,

nada i depresija. Kafići i restorani puni su mladih i lepih ljudi. Ulicama hodaju pomešani japiji, stranci i ruralno stanovništvo. Ispred NEWBORN instalacije neki tip me je zamolio da ga uslikam sa ženom. Albanski prevodilac mi objašnjava da su prvi put došli iz Peći u Prištinu. Malo dalje, kod privatne američke škole, neki mladi Britanci dele letke kojima pozivaju na predavanje o Bibliji. Zajebavamo ih dok pokušavamo da shvatimo kojoj manjinskoj verskoj zajednici pripadaju. Kažu nam da misle da je Kosovo dobro mesto za širenje njihovog učenja. Ispod megaborda Adema Jašarija, autor rada koji u Srbiji skoro niko nije skapirao prvi put za nekog iz Beograda objašnjava svoj rad pričajući na srpskom. Govori o preispitivanju mitomanije albanskog društva kroz citat Vorhola i govori kako mu je muka više od te priče koju je davno uradio. Kaže da su ga prvo napali 2003. zato što se na takav način igra sa herojima, a da su posle incidenta u Beogradu počeli da ga slave jer je izložio albanskog heroja u Beogradu. Ni jedni ni drugi nisu ukapirali. Dok izgovara **heroji** čujem odjek **teroristi** u glavi i postajem anksiozan. On nastavlja svoju priču i kaže da ni on ne može u Beograd.

“Zašto?”, pitam ga.

“Plave uniforme”, odgovara.

“Plave uniforme?” ponavljam

“Da. plave uniforme, sve mi se skupilo u njima. Sve vreme devedesetih plašio sam se da izađem na ulicu, nisam nosio ličnu kartu i ponavljao sam neko srpsko ime u sebi. Ovako si mogao da dobiješ šamar”, odmahivao je rukom, “Mogao si da dobiješ batine i šamar samo zato što se zoveš tako kako se zoveš. Te plave uniforme i ti ogromni policajci uvek sa puškama. Ne mogu u Beograd. Ne ide mi se, stvarno.”

“Dobro”, kažem ja i nastavljamo razgovor o nadi kao njihovom najvećem resursu.

Mladi na Kosovu se primetno lože na Balkan-priču, jer osećaju da su najegzotičniji i potpuno različiti u tom kontekstu. Oni su žrtva i pobednici istovremno, i oni to znaju. Na Kosovu se apatija tek očekuje i ona će doći kao posledica uzroka o kome niko ne priča.

Priština noću podseća na Beograd oko Nove godine. Svi su na koki. Ko nije na kokainu taj je na dopu, ali generalno svi su na nečemu. Kokain je posebno opasan jer ga koristi mlada elita Kosova, oni najškoloVANiji i najsposobniji. I ne samo da ga koriste nego ga vade kao pljuke iz džepa.

Pre nego što uzmeš kokain i ne znaš da ti je potreban, a onda i dalje ne znaš šta je ono što ti pruža ali shvataš kako ti je neophodno da bi nastavio da se zajebavaš. Zapravo problem nastaje u toj praznini koju prestanak dejstava kokaina izaziva. Ta praznina te ne vraća u stanje u kome si bio pre nego što si ga uzeo, već te zakucava u ponor iz kojeg možeš da se izvučeš jedino ako ga ponovo uzmeš. Paradoksalno, što više koke uzimaš to si bliži tački na kojoj si bio pre nego što si kokain prvi put uzeo. Tako se taj začarani krug pretvara u zajeban hobi. Koka je jedna strašno glupa i precenjena droga čiji bi šmek nestao kada bi joj se oduzeli socijalni atributi klasnog simbola. Ali, dok to ukapiraju mladi na Kosovu poklopiće ih tranzicija praćena postamfetaminskom depresijom. A onda su najebali na način identičan talentovanim, mladim ljudima širom Balkana kojima se godinama valja jeftina i loša gudra koja satire ono malo pameti koja ne pristaje na *neprekidno serviranje sranja* o životu i realnosti.

Srbija se ne razlikuje.

Uz gudru se valja i tabloidno novinarstvo, populizam i ksenofobija. Podgrevaju se mitovi i nacionalna osećanja, gazi se po mrtvima i pljačka se na seljačke fore. Obrazovanje je ruinirano a čitavo društvo je sistemski korumpirano. Strah je u vazduhu a paranoja institucionalizovani oblik mišljenja. U Srbiji svakog jebenog dana ne prestaju da pričaju o Kosovu a na Kosovu ih pumpaju optimizmom novog početka i zelene trave. Za to vreme srpski policajci pretvaraju se da su na administrativnom prelazu a albanski policajci napravili carinu. Boris Tadić stvarno nije glup. A nije ni Ilica Dačić. Vuk Jeremić misli da je kul a Krkobabić je rekao njet MMF-u. Čedo, razvedi me. Molim te.

Za to vreme na Kosovu nema rominga i nema ni dometa. Sa kosovskog mobilnog ne može se poslati SMS u Srbiju. Ono malo mladih Alabanaca koji nisu traumatizovani, ne mogu da dođu u

Beograd jer njihova nova dokumenta Srbija ne priznaje. Mladima iz Srbije ne pada na pamet da odu na Kosovo jer misle da će ih dole neko okretati na ražnju. I svi tako žive oprezno u svojim malim, izolovanim stvarnostima.

Srbiju vodi šminkerski deo *New Wave* ekipe kojoj se smejao ceo grad. Tog grada više nema jer su svi ili zapalili ili se raspali od gudre potcenjujući realnost a precenjujući sebe. U amanet su nam ostavili novu realnost kroz koju maršira kapitalizam u svom mutiranom obliku, nemilosrdno kalupeći sve pred sobom do tačke negacije pojedinca u njegovo ime. Sve u ritmu pesme: “Udri bogataša i uzmi mu sve pare”, sa albuma “Čokolada” koju peva Srđan Šaper. O tempora o mores.

I onda se u celoj toj apsurdnoj priči pojavi profesor Samardžić da nešto malo i on objasni o realnosti.

Podelio bih, na kraju, sa gospodinom Samardžićem jednu intimnu isповest o realnosti na Kosovu koja me je lično veoma razljutila.

Sedeo sam, naime, poslednje večeri u stanu u Prištini, sa zgodnom mladom Albankom i muvao se kao što to rade svi mladi, bez obzira na etničko poreklo. U sred pipkanja, ona se dohvatila novčanika i shvativši da nema više koke pozvala svog dilera, odjurila na šemu i nikada se nije vratila. Proveo sam tri sata u čekanju i zaspao ljut.

Dakle, REALNOST je, gospodine Samardžiću, da ja nisam imao sex u Prištini jer je moja potencijalna partnerka imala problem sa gudrom.

Molim vas da jednom i za sva vremena odjebete više sa tom luzerskom pričom.

Faleminderit.

14.11.2008.

Minimum razuma

Svetlana Slapšak

Izbori u Sloveniji su prošli sa minimalnom pobedom neformalne i pred same izbore improvizovane koalicije levih stranaka, ali su prošli: nisam se mogla ne setiti autora koji razlaže da je u današnjem svetu manje od osmine građana sposobno da razumski razloži svoje političko opredeljenje... Nije reč ni o kakvoj posebnoj nadi. Reč je samo o minimalnoj osnovi za razumna rešenja, koja se mogu ali i ne moraju očekivati u naredne četiri godine.

Šta je moglo doprineti ovome rezultatu izbora, sem skoro neverovatno paranoičnoga ponašanja stranke na vlasti i njenoga dubokog uverenja da su građani “njihovi”, dakle sposobni da veselo poližu svaku laž i da je još progutaju? Volela bih da mislim da je to bio humor, dobro natopljen sakrazmom i ironijom. Nekoliko meseci pred izbore, Mladina je objavljivala strip, koji se u obliku knjige pojavio neposredno pred izbore i postao best-seller, Soko i golubica. Autor teksta je Lovro Matič, autor crteža se zasada krije pod nadimkom Toto. U stripu je u maniru ljubavnih romana doktorsko-alpskog pod-žanra opisana slovenačka politička situacija, sa realnim imenima, a sa osnovnom “pričom” o ljubavi predsednika vlade prema mladoj lekarki, koja je isto tako realna. Autori stripa su dakle samo “užanrili” realnost, koju je pro-vladina štampa već obilato potapala u šećer, dodali su preterivanje već postojećem

neukusu. Negativci, uglavnom političari leve opcije, prikazani su kao čudovišta, “crveni”, udbomafija, moralne nakaze, Janša sam i njegovi kao hrabri borci protiv komunističke napasti. U završnoj epizodi, mladence ispraćaju pozitivni likovi, sa pesmom “Sutra nam pripada” - da li se još neko seća filma Kabare - sa trakama sa nazivom SDS (Janšina partija) na sumnjivo izgledajućim rukavima košulja: ukratko, strašnije i očitije nije moglo biti. Par na kraju sedi u idiličnom alpskome pejzažu, sa proročkim rečima da će se junak kad-tad “vratiti” - najbolje predizborno predviđanje koje smo videli. Posle rezultata izbora, Janša nije uspeo da čestita protivniku, i odmah je izneo nekih desetak mogućnih zavera levice koje su omogućile nepravednu pobeđu: autori stripa su, istini za volju, imali lak posao, a slobodno mogu i da ga nastave. Između ostalog, Janša je optužio Ljubljanu da je “pobedila” (i to pokvareno) Sloveniju, što je, čini mi se, nepravilno veliki kompliment za Ljubljanu. Skoro sam sigurna da su u stripu uživali posvuda po Sloveniji oni kojima je urbanost upisana u obrazovanje i senzibilitet. U najnovijem broju Mladine je autor teksta stripa dao intervju, u kojem nastavlja isti burleskni stil. Ne mogu da zamislim bolje adaptiran nastup. Nade ima, zabava se nastavlja. Pozor šta govorite, političari, neki ludak vas može uzeti ozbiljno, i otkriti da ste potpuno budale!

U relacijama Srbalja i Slovenaca, odnosno u srpskoj kolonijalnoj nadutosti, duhovitost nikada nije bila povezana sa Slovencima, dok je sa druge strane vladao isto tako glup, samo pozitivno obojen stereotip o supremaciji srpske duhovitosti, šarma i retoričke veštine. U stvarnosti, Koraksa su odbacivali i zabranjivali kao i Franka Jurija u Sloveniji (posebno oni koje smo smatrali “našim”), a obojica su lucidno i korozivno beležila krajnju ludost svojih svakodnevnica. Sem bljutave istine da humor i talenat nisu nacionalno raspoređeni, ostaje još i to da karikatura, strip, duhovit tekst i svet obrnut na glavu u burlesknom obratu mogu još uvek izazivati delovanje onoga zbog čega su omrznuti u svakoj vlasti - razuma. Glupost je uvek smrtno ozbiljna.

Zapravo sam srećnija zbog upada humora nego zbog rezultata izbora, jer je svako bivanje na vlasti opasno, a očekivanja skoro nikada dočekana. No ako postoji humorna higijena, razum je izložen stalnoj vežbi i osvežavanju. Toliko volim smeh, da sam sklona padanju u jeftinu bio-argumentaciju kada o njemu pišem...

Možda su stvari uistinu jednostavnije u jasno podeljenoj crveno-crnoj Sloveniji, u kojoj antifašizam nikada nije mogao biti ozbiljno ugrožen, i u kojoj će politika bar još neko vreme klizati po fifti-fifti liniji. Možda će jača doza i šira raspoređenost smejačke kulture nekad udariti po rasizmu i bigotnosti i tamo naneti pravu štetu? Ili će trenutak veselja nestati već naredne nedelje, kada evropska recesija udari svom snagom po mekšim evropskim delovima? No intenzivna upotreba satire/humora/cinizma/ironije/burleske bi mogla i drugde doprineti stvaranju trenutnih, kratkih i uskih prostora-vremena. Moji italijanski prijatelji smatraju da je odumiranje humora doprinelo poredama Berlusconi: nisam im baš verovala, a sada ću im se morati izviniti. Kada moji beogradski prijatelji dobiju Sokola i golubicu na slovenačkom, sa drskim zahtevom da se malo potruže i strip pročitaju, znaće dobro da se i njima izvinjavam. Ali još uvek očekujem da se nešto tako razumno, zdravo i ludo, pojavi i u Srbiji.

04.10.2008.

Ferragosto ili o nekim definicijama kuće

Vojislav Pejović

Kuća je ti je – trapavo prevodim Aleksandra Hemona – tamo gdje primjećuju tvoje odsustvo. Za one sklonije sentimentalnostima, kuća je također mjesto u kom ti je jasno da više ne boraviš, a sve ti se čini nekako poznatim.

U Podgoricu navratim otprilike jednom godišnje. Već par dana pred put, počinje da me nagrizi osjećaj stida: u san mi dolaze poznata lica, započinjemo razgovor, hoću da ih upitam za zdravlje, ali su njihova imena, izlizana od neupotrebe, sasvim iskliznula iz vijuga. Po buđenju, stid polako biva potisnut naletima pritajene panike, jer treba preživjeti tih desetak dana u nečemu što moguće više ne razumijem, što poneki pravovjerni stanovnik Zapada zasigurno smatra divljinom. A onda, simbol za srećan put: na Terminalu 1 čikaškog aerodroma O'Hare postavljena je gigantska reprodukcija skeleta dugovratog apatosaurusa (nekadašnjeg brontosaurusa: kao da je izumro dvaput). Pomišljam kako je baš to podnošljiva mjera divljine: nepomična, oglodana do kostiju, dostupna na uvid svima koji su prošli bezbjedonosnu kontrolu.

Moj podgorički *ferragosto* počinje specijalnim programom prilagođavanja u organizaciji moje sestre. Prvog se jutra, na primjer, vozimo gradom: mentalnu mapu, već ozbiljno zastarelu, ažuriram blještavim novitetima: hiljadama kvadratnih metara staklenih fasada, koje složno reflektuju usijane pejzaže poznog avgusta. Pokušavam da upamtim ko je sve pitao za mene i sa kim sve neizostavno moram da se vidim. Uviđam da je vrijeme donekle usporilo, počinjem da prepoznajem prve prolaznike. To me donekle opusti, i obično se već istog popodneva odvažim da napustim stan bez pratnje nekog od domaćih. Oslonjen na obnovljeno gradivo, na dijalekt koji već osamnaest godina tek povremeno upražnjavam (ali koji se prvi prilagodi geografskom položaju i potpuno ovlada centrom za govor već pri slijetanju na aerodrom), izlazim na ulicu kojom caruju bezakonje i buka. Dubokim uzdasima obuzdavam upliv adrenalina, i dajem uputstva iz života generaciji koja dolazi: trogodišnjem sinu i sedmogodišnjem sestriću. „Pazite kako prelazite ulicu! Držite me za ruku! Ovdje niko ne staje pješacima!”

Nismo prešli ni pedeset metara, već mi postaje jasno kako nas svu trojicu izlažem sasvim nerazumnom riziku i gotovo neposrednoj životnoj opasnosti: na mjestu nekadašnje autobuske stanice i bivšeg parčeta trotoara sa trima crvenim trafikama, nasadila se bijela petospratna novogradnja. Završni radovi se očigledno izvode protivno svim zakonima i zdravom razumu, jer sa užasom spoznajem kako gradilište nije odvojeno od ulice na Zapadu obligatnom limenom ogradom na kojoj piše ZABRANJENO LIJEPLJENJE PLAKATA, kako nepostojanje jedne takve ograde znači i nepostojanje limene nadstrešnice kao mjere zaštite nedužnih prolaznika od padajućih eksera i pivskih limenki, kako niko nije iscrtao nove trake za automobile i kako sve to – građevina, radnici, vozači koji ne poštuju zebru, STOP, slabe i nemoćne, pješaci koji prkose vozilima i sopstvenom nagonu za samoodržanjem – sve, baš sve bez vidnog zastoja opstojava skupa, poput nekakvog paraorganizma, nedovršenog, začeto susretom slučaja i bezobzirnosti, koji ne uviđa da postoji greškom, da sa njime nešto nije u redu.

Desetak predugih minuta kasnije, dok sa djecom sjedim u bašti hotela *Crna Gora*, trudeći se da budem na visini zadatka (nadgledanje konzumacije sokova i sladoleda), i dalje nisam

u stanju da se smirim. U bašti je gotovo priyatna hladovina, ali ja non-stop otirem uporni znoj, za koji sam uobrazio da sadrži čestice otrovne bijele prašine nakupljene usput. Uobražavam na trenutak da sam Erin Broković, i razmišljam ima li smisla tužiti izvođača radova: u ime djece, u ime svih poniženih i ugroženih. Povremeno nakrivljujem vrat prema strani svijeta sa koje smo pristigli, ali nikako da registrujem tu slučajnu škripu kočnica niti vrisku prolaznika ili zapomaganje nemoćnih svjedoka jedne neizbježne saobraćajne tragedije: neprivlačno bijelo zdanje nastaje bez incidenta, bez zaustavljanja, nadnešeno nad čeljadi koja ga ne udostojava ni pogleda ni straha, koja tuda ravnodušno tumara, pješice ili u automobilima.

Trećeg dana odlazimo na more, i stvari već liježu na svoje mjesto. Uvijek je lakše prilagoditi se bilo čemu dok se pogled odmara na utihnulom, debelom Suncu; dok kupaći-neznalice napuštaju plažu u njenim najboljim trenucima, ostavljajući je nama, iskusnima; dok je moguće povući oprezan gutljaj svježeg kapucina a ne žuriti, uprkos tome što se dijete-neplivač već do koljena nalazi u vodi. (Kafić se nalazi na samoj plaži: to u Čikagu praktično ne postoji.) Takvu prostu radost ne može pokvariti – već je samo pomalo izaziva – činjenica da gotovo ništa između Budve i Petrovca, a što je ljudskom rukom načinjeno, ne odgovara sasvim slici iz mog sjećanja. Kao da sam nešto prespavao; kao da sam iz nekog razloga bio povjerovao da će hotele i odmarališta Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (odmarališta: ko ih se još sjeća?) poštediti poslovični točak istorije; kao da je sam pojam o njima takvima, okruženim borovima i maslinjacima, ali nikad svježije okrećenim (luksuznim dakle, ali po mjeri čovjeka), bio zapravo posljednji, uporni, davno zatureni ostatak pradomovine u mom srcu: *i kiše su se slile u cvjetove agava*; i otekle, potom, kao sva ostala voda.

Pa čime onda objasniti zadovoljstvo spram vađenja novog, dobro dizajniranog, biometrijskim podacima opremljenog crnogorskog pasoša? Samo jedno objašnjenje je moguće: došao sam do njega preko reda. Preko reda, ali ne i preko veze: čak i da sam pokušao, to sa vezom (a jesam), ne bi mi uspjelo: moja tetka, koja najmanje petnaest godina radi u službi zaduženoj za izdavanje ličnih dokumenata, bila je na odmoru i nije mi mogla pomoći. Ostavljen sâm sebi, bio sam se spremio na najgore: sina sam spakovao u kolica (što je vrućina nepodnošljivija, to brzina manevrisanja

dobija na značaju), uvalio mu knjigu, i otisnuo se sa njim u nepoznato. Međutim, već na prvoj stanici našeg itinerera, gospođa na šalteru za vađenje izvoda iz ovoga i uvjerenja o onome (da: dva dokumenta, jedan šalter!) jednostavno nije mogla dozvoliti da se jedno dijete mrcvari po onakvoj vrućini: lično je je obavila sve pripremne radnje (koje bi inače meni pale na teret), ekspresno propustila formulare kroz štampač i na kraju mi oprostila taksu od pet eura, za koju bih morao da otčekam još jedan poduži red. Kakva sreća, kakvo bezakonje, pomišljam dok se zahvaljujem najljubaznije što mogu i planiram šta da joj sutradan odnesem na poklon. Nekoliko kilometara kasnije, u zgradi MUP-a, građanstvo iz samog reda - zmijolikog, u službi nekoliko šaltera, klasična zapadnjačka novotarija - se iznenada samoorganizuje, insistira da se sa začelja probijem na čelo, nema smisla da crkavam od vrućine sa djetetom u kolicima. Pomalo crvenim, zahvaljujem se svima i nikome posebno, završavam šta treba i stižem do posljednje faze: fotografisanja i davanja otisaka prstiju. Sad već, dešava se gotovo očekivano: zanosna plavuša, *dea ex machina*, očigledno šefica Biometrijske službe, prolazi kroz grupu od nas dvadesetak koji se intenzivno brinemo kako ćemo ovako znojavi ispasti na slikama, i saopštava kako trudnice i osobe sa malom djecom imaju apsolutnu prednost. U grupi nema nijedne trudnice: dakle...

Dok po prvi put u životu napuštam tu zgradu sa osjećanjem da se državni aparat o meni pobrinuo, pitam se da li je ovo taj tihi znak, taj razvojni indikator koji ne ulazi ni u jedan indeks, a koji priželjkujem da opazim već toliko dugo: nešto u stavu ljudi se zaista promijenilo, povratka na *ono* više nema.

Prijatelji zovu na večeru, jedva čekam da se vidimo. Dok nam se djeca jure oko obližnje fontane, hvatam detalje onoga što već znam iz novina: sudski postupak u kom njih dvoje zastupaju porodice Bošnjaka koji su tokom rata izbjegli u Crnu Goru, i koje je crnogorska vlast vratila preko granice i predala na nemilost krvnicima i progoniteljima, ne ide najbolje. Država – ista ona čiji pasoš je tako lako dobiti, ako si trudnica ili roditelj – ne sarađuje ili opstruira proces na svaki zamislivi način. Javnost nije uznemirena, jer to izgleda nije ničiji problem; novine koje o svemu tome izvještavaju (*Vijesti*, *Monitor*) se i same nose sa sudovima, pokušavajući da se odbrane od bestidno visokih tužbi za duševnu bol, navodno nanesenu istim onim ljudima koji su bili i Bog i batina tada kad

su nesrećni Bošnjaci potražili utočište u zemlji u kojoj je tako lako dobiti nov, dobro dizajniran pasoš. Osim o balkanskoj tragediji, raspredamo i o tržištu nekretnina i o tome kako novi kapital donosi nova pravila ponašanja. Na svijetu ima dovoljno novca ali nema dovoljno pravde, i to je jasno. Ali zar je ne može biti ni kad cijena nije previsoka: plati što si dužan, kriminalce potrpaj u zatvor?

U povratku letimo preko Minhena; pauzu od gotovo pet sati provodimo u aerodromskoj zgradi. Tu se, poslije šest i po dugih godina, ponovo susrećem sa svojim starim prijateljima. Ona je Italijanka, on Nijemac; imaju dvije djevojčice i zajedno govore šest jezika. Nisam ni mislio da bi moglo biti drugačije, ali ipak bezmjerno i svjesno uživam u razgovoru koji je odmah potekao kao da smo se poslednji put vidjeli prekjuče. Ne trudim se da idealizujem doživljaj: politički stavovi mog prijatelja i dalje su dosta konzervativniji od mojih (ili od stavova njegove supruge), ali ne pričamo o CDU ili o Obami, već o tome kako se ko upregao u radnu nedjelju, kako u vikende, i gdje su sve njih četvoro utrošili prosto nevjerovatni šestonedjeljni odmor (naš, tronedjeljni, uvijek nas odvede „kući”: pogledati definiciju broj dva). Par sati kasnije, u avionu, dok ćaskam sa djevojkom pored sebe (koja je, ispostavlja se brzo, zvijezda rumunske folk-pop scene, sa stalnim mjestom boravka u Čikagu), shvatam po hiljaditi put kako je praktično nemoguće oduprijeti se nastojanju da se osvoji - ili barem usvoji - nekakav identitet, ili makar privid istog. Moja žena i ja smo našu Italijanku i njenog Nijemca upoznali u Majncu, prije ravno deset godina, gdje smo svi nekad davno odrađivali postdiplomske studije, gdje se Majna uliva u Rajnu, gdje je živio i radio Gutenberg, gdje se niko od nas nije rodio, i gdje smo rijetko međusobno govorili njemački (njih dvoje se vole na italijanskom). Oni sigurno ne primjećuju moje odsustvo, ali ja se u njihovom društvu osjećam kao kod kuće.

Nedjelju dana poslije povratka u Čikago, ne znam ni sam više iz kog razloga (*jet lag*, naivnost, vjera u bolju budućnost), po prvi put odlazim u *Srpski kulturni i umetnički centar Sveti Sava*: u svoju prvu (i poslednju, dok sam ove pameti) posjetu nekom „našem” okupljalištu iseljenika. Povod je sasvim nevin, gotovo dirljiv: novoosnovano dječije pozorište, zasad bez imena, odigraće dva kratka komada; neka djeca će zasvirati u neke instrumente.

Savlađujem ideološki snobizam, uzimam sina za ruku, objavljujem da idemo na predstavu. Zgrada centra je neupadljiva dvospratna kuća u Linkoln Parku, jednom od skupljih djelova grada. Improvizovana pozorišna sala je u potkrovlju. Sa strane bine vide se djeca kako se vrpole od treme, kako predaju mikrofon jedno drugom, kako nešto uvježbavaju. Sa zvučnika trešte evergrini Dragana Lakovića, što tumačim kao dobar znak. Nakon obaveznih petnaestak minuta zakašnjenja, visoka plavuša na štiklama i u mini haljini uzima mikrofon u ruke, staje pred publiku i grobnim glasom, bez nagovještaja osmijeha, čita kratko pozdravno slovo na dva jezika („jer ima gostiju koji ne govore naš”). Zatim na binu izlazi osmoro djece, koja će, kako smo upravo saznali, prije najavljenih komada izvesti kratak recital. (Moj sin se unervozio, kaže da mu je vruće. Ne brini, odgovaram: biće baš zanimljivo.) Recital počinje, i već drugo dijete pominje tri prsta kao neophodan instrument u tehnici krštenja. Treće dijete u četiri kratka stiha uspijeva da zazove Boga, Sveto Trojstvo i Svetoga Savu. Četvrto proklinje bijelu kugu, peto zlo kad udari brat na brata, šesto poziva na odbranu Kosova, sedmo zavjetuje sve Srbe da krsnu slavu slave. Recitaciju osmog djeteta nisam uspio da saslušam; postalo mi je jako vruće. Uzimam sina za ruku i izvodim ga odatle.

Napolju, jureći za najednom odobrovoljenim djetetom koje očigledno nema smisla za pozorište, pokušavam da premotam doživljaj u glavi: ozbiljne dječije glave koje mehanički izgovaraju zavjetne stihove; jezik koji - čuje se jasno - nije njihov maternji; aplauz i bodrenje („Bravo! To!“); sladostrasni kliketaji ponositih očeva i majki. Pitam se ima li među tim roditeljima stihoklepaca-amatera. Pitam se: koja je tim ljudima definicija kuće; ko i gdje primjećuje njihovo odsustvo? I čime li se hrane: pljeskavicama, hamburgerima? Da nisu možda vegetarijanci? I gdje je šansa da ih razumijem, da sagledam njihovu ljudskost, dok ih posmatram kako se dobro provode zlostavljajući sopstvenu djecu, dok mi se čini kako se iz mog ugla njihovo cjelokupno postojanje, bez ostatka, može svesti na jedan jedini slogan: *ako vam je dobro, onda ništa?*

Kuća je tamo gdje primjećuju tvoje odsustvo; kuća je tamo gdje ti dijete nastupa u školskoj predstavi. Kuća je tamo gdje ti nije sasvim muka što si čovjek.

08.10.2008.

Najezda varvara

Ivan Torov

Izgleda da se mlađani ministar inostranih poslova Vuk Jeremić valjano oporavio od »rana« zadobijenih »komšijskim nožem u leđa«. Odnedavno se ponovo aktivirao, odmoran i svež, oplemenjen novim samopouzdanjem i poletom. Čini se da je predah između »gigantske pobeđe« u Generalnoj skupštini Ujedinjenih nacija, »kada smo Amerima skresali krila« i najnovijeg »istorijskog sporazuma« sa Ban Ki Munom o rekonfiguraciji UNMIK-a na Kosovu po željama Beograda, iskoristio da malo koriguje svoje pacifističke manire, shvativši valjda da je u jeku globalne finansijske krize, kada svet drhti pred nadolazećom recesijom, pravi trenutak da Srbija pokaže ko je, šta je i gde joj je mesto.

Početnu prefinjenu retoriku oksfordskog pitomca zamenio je profitabilnijim balkanskim, skoro kočijaškim vokabularom, pošto je (konačno) spoznao da je formula koju je Slobodan Milošević tolike godine primenjivao još uvek upotrebljiva. U stilu »ako oni mogu da prete nama mirotvorcima, da nas stalno nešto uslovljavaju i ucenjuju, daj da im pokažemo da smo u pokazivanju zuba bolji i veštiji od svakog ko posumnja u kooperativnost srpske nacionalne politike.« Pogotovo ako taj neko dozvoli sebi luksuz da joj makar simbolički prkosi.

Iznenadañju zaista nema mesta. Dok u samoj Srbiji šef države naveliko seje seme »istorijskog pomirenja« dobrih i manje dobrih, ali i te kako upotrebljivih momaka, sledeći nepogrešivi instinkt svog pretpostavljenog, ministar Jeremić u diplomatiju šalje oprobane i uvežbane kadrove iz Koštuničinog nacionalističkog šinjela. Samo što nije ushićeno uzviknuo »neka se Milošević, pardon, Dačićev korpus pripremi...« Neki od njih, poput »grubo« smenjene, potom rehabilitovane urednice *Politike* Ljiljane Smajlović, su se malo ugruvali, ali u njihovo »nacionalno poštenje« niko ne bi smeo da sumnja. Ko je prošao »sito i rešeto« Spoljnopolitičkog saveta MIP, odnosno Tadića, odnosno Jeremića, taj je stekao »puni kapacitet« da bude »na braniku« srpske »borbe za istinu«. A »istina« je, jel`te, jedna i ona je – ako ne nama običnim smrtnicima koji smo tolike godine bili u neoprostivoj zabludi – poznata »reformatoru« srpske spoljne politike i diplomatije Jeremiću.

Čim se pređe domaća (prokleta?) avlija, u kojoj dominira logika »ko te pita za prošlost ako si u međuvremenu naučio kako se valja boriti za nacionalnu stvar«, više nismo ugladene i tolerantne demokrate i diplomate, voljne da izbrišu sve tragove zlodela, već prkosni, za boj spremni, agresivni i nadmeni Balkanci, koji ne praštaju nikom, najmanje onima za koje se posumnja da »nemaju razumevanja« za novo, »demokratsko izdanje« Srbije. To su najpre osetile prve komšije, Crna Gora i Makedonija, drznuvši se da – uprkos upozorenjima iz Beograda da to ne čine – priznaju nezavisno Kosovo. Njihovi ambasadori su urgentno proterani kao psi. Ministar Jeremić im je poručio da Srbija u dužem vremenskom razdoblju prema njima neće biti milostiva kao što je prema SAD, Nemačkoj, Francuskoj, Velikoj Britaniji. Njegovi »savetnici«, neki od njih će uskoro u ambasadore, u prevelikoj želji da ne zaostanu za svojim šefom, požurili su da apel Crnogoraca i Makedonaca u Srbiji da Beograd što pre normalizuje odnose sa Podgoricom i Skopljem proglase za »vrhunsku nelojalnost građana Srbije nesrpske nacionalnosti prema državi u kojoj žive«. Dobra preporuka za ambadorsko mesto, zar ne?

U času kada je »svemoćni« Oli Ren zvanično saopštio da je Evropska komisija »pustila niz vodu« Makedoniju, Crnu Goru i

BiH, poručivši im da moraju da se pošteno pomuče da bi »zaradili« propusnicu za EU, a Srbiji kao »relevantnom i najuticajnijem« faktoru balkanske (ne)stabilnosti, blagonaklono, nekima se čini čak i snishodljivo, došapnuto kako će joj vrata Evropske unije biti otvorena čim se Ratko Mladić nađe u Hagu, na meti ofanzivne Jeremićeve kampanje našao se još jedan sused – Hrvatska. Istoga dana kada je Stjepan Mesić u Zagrebu, na skupu Igmanske inicijative, upozorio da srpsko-hrvatski odnosi stagniraju, Jeremić je u Beogradu krivicu za »poremećaj u komunikaciji« prevalio isključivo na Hrvatsku. Koji dan kasnije ponovio je da je Hrvatska etnički proterala 250.000 Srba, poručio da Srbija nema potrebe da se bilo kome izvinjava, da bi lekciju iz bliske istorije finalizovao »konstruktivnom« ponudom zemljama Zapadnog Balkana da se okrenu »istini«, da je prihvate »onakvom kakva jeste«. A »istina« je – zna se – utvrđena još davnih devedesetih godina, kada je Milošević uporno i arogantno forsirao floskulu kako »Srbija nije u ratu«, što će reći da nije imala nikakve veze sa ratnim stradanjima u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini. Priča o ratu za teritorije bila je krajnje nepodobna, opstajala je samo u delovima (građanske) opozicije i u antimiloševićevskim medijima. Dominirala je teza o »krvavom građanskom ratu« podstaknutom separatističkim težnjama Slovenije, Hrvatske i BiH. Jesu stradali svi, ali ponajviše Srbi koji su »morali da se i oružjem brane od najeзде varvarskih hordi ustaša i mudžahedina«. Taj ideološki i nacionalistički diskurs održao se do današnjih dana i nije teško uočiti kako i dalje obitava ne samo u »visoko poštovanim« nacionalnim institucijama, poput SANU, SPC, netaknutim Miloševićevim režimskim medijima i intelektualnoj eliti, već i u dominantnom delu političkih partija, pa i svih vlada nakon 5. oktobra. Kada te »istorijske istine« junoša srpske diplomatije ponovi u još oštrijoj i svađalačkijoj formi, valjda verujući da su arogancija i izvrtanje istorijskih činjenica najefikasniji odgovor na »provokativne postupke« susednih zemalja (priznavanje nezavisnog Kosova, tužbe protiv Srbije za genocid), šta preostaje osim sumornog zaključka da se srpska nacionalna politika nije promenila? Možda će neko reći da mladom političaru Jeremiću ne treba previše zamerati što je podlegao »iskkušenjima« nacionalističke i ratne prošlosti, jer ih, što zbog mladosti, što zbog života na »trulom« antisrpskom Zapadu, nije osetio na sopstvenoj koži. Ali to ne oslobađa odgovornosti njegove mentore, koji mu

dozvoljavaju da spoljnu politiku pretvara u poligon za kvarenje odnosa sa susednim državama i destabilizaciju čitavog regiona.

Vrhunac te stare-nove retorike reprezenata srpske državne politike, koja smatra da je nedodiriva i da je kucnuo čas da ona određuje pravila igre, nameće, ucenjuje, postavlja ultimatumе, je Jeremićev poziv evropskim zemljama da obuzdaju »varvarske pretnje ekstremista u Prištini«. Greh im, zaista, nije mali: usudili su se Sejdiu i Tači da, iz svojih predizbornih i »državotvornih« razloga, odbiju plan o rekonfiguraciji UNMIK-a (zapravo instaliranju misije EULEKS na čitavoj teritoriji Kosova), koji je Ban Ki Mun skrojio u dogovoru sa Beogradom. Hteli bi, naime, i oni malo da trguju. Varvari su, dakle, oni kojima beogradski političari tako širokogrudno nude apsolutnu autonomiju u okvirima Srbije. Čak i ako se iskaže razumevanje za (nezahvalnu) poziciju srpske politike, koja retoričkom agresivnošću nastoji da amortizuje utisak da je u trgovini sa UN i EU (odmrzavanje prelaznog sporazuma, status kandidata i »beli Šengen«) relativizovala svoj tvrdi stav prema evropskoj misiji, pa i Ahtisarijevom planu - nivo arogancije, teških i uvredljivih reči koje srpski »državotvorci« šalju svom najbližem okruženju pokazuju da se Srbija još nije oslobodila opsesije da bude nezaobilazni regionalni faktor, pravi »tiger na Balkanu«. Evropska unija na to reaguje strahom da bi prekomerno zatezanje konopca sa Beogradom Srbiju vratilo na staze nacionalizma (kao da je on ovde ikada nestajao). U toj igri, nema sumnje, svi će pre ili kasnije biti na gubitku.

15.11.2008.

Antisemitizam i *Jevrejsko pitanje* Jaše Tomića Jovan Byford

Oktobra ove godine, Ifraim Zurof, direktor jerusalimskog Centra Simon Vizental, odbio je titulu počasnog građanina Novog Sada, koju mu je ovaj grad dodelio kao priznanje za dugogodišnje zalaganje da se Šandor Kepiro (jedan od ljudi odgovornih za Novosadsku raciju januara 1942) izvede pred lice pravde. Kao razlog za svoju odluku Zurof je naveo činjenicu da se u centru Novog Sada nalazi spomenik Jaši Tomiću, “poznatom antisemiti, uz to još i osuđenom ubici”.^[1] Ova tvrdnja o Jaši Tomiću odnosila se, pre svega, na njegovo delo *Jevrejsko pitanje* (1884) ali i na činjenicu da je Tomić 1890. osuđen na višegodišnju zatvorsku kaznu za ubistvo novosadskog novinara Miše Dimitrijevića.^[2]

Odluka Ifraima Zurofa oživela je u srpskoj javnosti polemiku o liku i delu Jaše Tomića, koja je započela još pre dve godine, kada je u Dunavskoj ulici u Novom Sadu otkriven sporni spomenik. S obzirom na to da je Jaša Tomić krajem 19. veka bio jedan od utemeljivača Radikalne stranke, mnogi su tvrdili da je podizanje ovog obeležja motivisano željom tadašnje gradske vlade u Novom Sadu da na svaki mogući način promoviše ideje i program vladajuće Srpske

radikalne stranke. Istovremeno, pristalice Jaše Tomića potenciraju stav da se radi o “čoveku koji je ceo život posvetio prisajedinjenju Vojvodine Kraljevini Srbiji”, ali se javljaju i drugi, koji u spomeniku vide pokušaj podrivanja ideje o autonomiji Vojvodine u okviru Srbije.^[3] Treći u prvi plan stavljaju zločin za koji je Tomić bio osuđen. LDP je, na primer, tvrdio da je “Jaša Tomić ubio nosioca liberalno-građanske ideje, Mišu Dimitrijevića”, te da zato spomenik predstavlja “omalovažavanje vrednosti srpskog građanskog društva”.^[4] Ipak, ubedljivo najčešći argument da Jaša Tomić ne zaslužuje spomenik bila je činjenica da je u javnosti zastupao antisemitske stavove, neprihvatljive za demokratsko društvo na početku 21. veka.

Uprkos brojnim kritikama, pobornici spornog spomenika su nastavili da slave Jašu Tomića kao najznačajnijeg političara koga je u 20. veku srpski narod u Vojvodini imao, “rasnog novinara i urednika” i čoveka koji je raspolagao “izuzetnom radnom energijom, lepim znanjima i širokim obrazovanjem”.^[5] O njegovom antisemitizmu nisu ni pre ni posle Zurofovih komentara imali mnogo šta da kažu. Maja Gojković, gradonačelnica Novog Sada, u vreme kada je podignut spomenik, nedavno je u emisiji «Kažiprst» na radiju B92 izjavila da o ovoj temi ne želi da govori, jer «nije čitala spis» i «ima odbojnost» prema antisemitizmu.^[6] U novembru 2006. članovi Odbora za podizanje spomenika Jaši Tomiću insistirali su da “priče o tome da je Jaša Tomić bio antisemita jednostavno nisu tačne”, budući da antisemitizam kod Tomića “nije postojao”.^[7] Pisac članka o Jaši Tomiću objavljenog u NIN-u oktobra ove godine u neopravdanim optužbama za antisemitizam vidi “organizovanu kampanju” vojvođanskih “secesionista” i “autonomaša”, zarad “neustavnog prekrajanja državnog uređenja”.^[8]

Da bi potkrepili stav o nepostojanju antisemitizma kod Jaše Tomića, njegove pristalice često ističu da se *Jevrejsko pitanje*, da bi se ispravno razumelo, mora posmatrati “u kontekstu”, što znači da ga treba interpretirati i vrednovati kao plod istorijskog trenutka i političkog miljea u kome je nastalo. Tako Drago Njegovan, potpredsednik Odbora za podizanje spomenika Jaši Tomiću, u listu *Danas* podseća da je Jaša Tomić sporni pamflet pisao 1884. godine i da stoga delo *Jevrejsko pitanje* nije ni u kakvoj vezi sa savremenim oblicima antisemitizma, uključujući i onaj koji u Srbiji

propagiraju razni desničarski i neonacistički pokreti.[9] U emisiji “Kažiprst” Maja Gojković je *Jevrejsko pitanje* isto tako okarakterisala kao “knjigu iz hiljadu osamsto i neke”, dok je Petar Ignja, autor ranije pomenutog članka u NIN-u, poručio Ifraimu Zurofu da tek kada pročita *Jevrejsko pitanje* i, što je još važnije, “uzme u obzir vreme kada je to pisano”, shvatiće da u tom delu zapravo nema ničeg spornog.

Na kontekstualizaciju spornih ideja Jaše Tomića upućuje i istoričar Čedomir Antić, u jednoj znatno odmerenijoj izjavi, datoj za B92. On kaže da “stav prema jevrejskom narodu u 19. veku treba tumačiti na drugačiji način nego stav prema njima u 20. i 21. veku”, te da je i pored svojih antisemitskih uverenja, Jaša Tomić bio “predstavnik jednog pokreta koji je suštinski [...] bio demokratski”. [10] Antić je delimično u pravu kada tvrdi da je u 19. veku bilo moguće istovremeno biti član “demokratskog pokreta” i antisemita. U to vreme antisemitizam nije bio političko uverenje na osnovu koga je uvek bilo moguće praviti razliku između levičara i desničara, liberala i konzervativaca, demokrata i onih koji to nisu. Uostalom, krajem 19. veka ni sam pojam “demokratije” nije značio isto što i danas: u gotovo svim demokratskim društvima u to vreme, iz političkog procesa bile su isključene žene, nacionalne, verske i rasne manjine i druge marginalizovane društvene grupe. Međutim, u polemikama o antisemitizmu Jaše Tomića i pozivu da se *Jevrejsko pitanje* adekvatno “kontekstualizuje” (što je samo po sebi sasvim legitimno, pa čak i dobrodošlo), retko kada se zalazi u detaljnije razmatranje stanja političke kulture u vremenu u kome je to delo nastalo. Umesto toga “kontekst” se navodi kao nešto što je samo po sebi olakšavajuća okolnost, a pozivanje na njega se koristi kao retorička poštapalica kojom se izbegava iskreno suočavanje sa kontroverznim aspektima Tomićevog dela.

U nastavku ovog teksta, pokušaću da Tomićevo *Jevrejsko pitanje* postavim u istorijski i društveni “kontekst”. Ovo podrazumeva detaljniji uvid u antisemitske motive koji se pojavljuju u Tomićevom delu, kao i analizu njihovog porekla i kasnijeg razvoja, naročito u prvoj polovini 20. veka.

Jevrejsko pitanje - prvi put štampano u Novom Sadu 1884. jedno je u nizu antisemitskih pamfleta objavljenih na srpskom jeziku

u periodu neposredno po potpisivanju Berlinskog ugovora, kojim je Jevrejima u Kraljevini Srbiji formalno zagarantovana puna građanska ravnopravnost.[11] Kao i drugde u Evropi, emancipacija Jevreja je kod određenog sloja stanovništva u Srbiji izazvala ozlojeđenost i podozrenje. Ovaj negativni stav prema Jevrejima bio je podstaknut reakcijom elite na deo Berlinskog ugovora koji se odnosio na prava manjina i bio napadan kao nametnuto rešenje, diktat velikih sila i mešanje u unutrašnje uređenje novopriznate kraljevine. Nekolicina javnih ličnosti u Srbiji i Vojvodini tada otvara takozvano “jevrejsko pitanje” i u štampi se pojavljuje niz kvazi-naučnih eseja, pamfleta i polemičkih tekstova antisemitskog sadržaja. Najznačajniji među njima, pored *Jevrejskog pitanja* Jaše Tomića, svakako su *Vjerozakonsko učenje Talmuda ili ogledalo čivutskog poštenja* Vase Pelagića (1879), *O Jevrejskom pitanju u Srbiji* Nikole Jovanovića - Amerikanca (1879), *Kakav zao upliv stvara čivutska vera i moral u društvu ljudskom* Sime Stanojevića (1880), i *Ne dajmo Srbiju čivutima*, koju je 1882. objavila “grupa srpskih rodoljuba”.

Većina ovih dela nastala je po uzoru na antisemitsku literaturu sa nemačkog govornog područja. Formalna emancipacija Jevreja u Austrougarskoj i Nemačkoj sedamdesetih godina 19. veka dovela je do naglog porasta antisemitizma u tim zemljama. Nakon kraha Bečke (a kasnije i Berlinske) berze 1873. godine, populistički nastrojeni političari u Austriji i Nemačkoj uzroke ekonomske krize tražili su u liberalnoj ekonomskoj politici (“mančesterizam”), za čije su glavne nosioce proglašeni jevrejski finansijeri, bankari i krupni kapital. Situacija se dodatno pogoršala posle 1882. kada je glasačko pravo u Austrougarskoj prošireno na zanatlije i srednju klasu, čime je stvoren veći prostor za delovanje populističke politike. Već uvreženi anti-jevrejski stereotipi i predrasude tada su postali predmet neposredne političke eksploatacije.[12]

Brojni mladi Srbi, u to vreme školovani u Pešti, Beču i Pragu, iz Evrope su se vraćali zaraženi antisemitskim idejama. Jaša Tomić već na prvoj strani *Jevrejskog pitanja* objašnjava da je do odlaska u Beč “pisao onako, da su Jevreji celog sveta mogli biti sa mnom potpuno zadovoljni”. Tek nakon boravka u “današnjoj prestonici Jevreja” - Beču - i dugih noći koje je proveo “čitajući ili promišljajući o jevrejskom pitanju”, Tomić je “podlegao” zavodljivim čarima

antisemitizma. Studija *Jevrejsko pitanje*, nastala kao rezultat ovih “čitanja i promišljanja”, ukazuje na odlično poznavanje antisemitske literature tog vremena, uključujući i dela ozloglašenog antisemite Augusta Rolinga (August Rohling), o kome će kasnije biti reči. Tomić takođe navodi da je 1882, u Beču, u “klubu austrijskih narodnosti”, održao predavanje o “starodrevnom, sredovečnom i današnjem protujevrejstvu”, te da mu je namera da, u *Jevrejskom pitanju*, to predavanje “obradi za srpski svet”.^[13] Tomić, dakle, nije bio samo recipijent antisemitskih ideja nego i njihov propagator, kako u Beču, tako i među “srpskim svetom”.

Slično Tomiću, njegov savremenik Vasa Pelagić se u *Vjerozakonskom učenju Talmuda* - jednom od prvih antisemitskih pamfleta štampanih na srpskom jeziku - takođe poziva na nekoliko nemačkih i austrijskih autora. Štaviše, najveći deo Pelagićevog pamfleta sastoji se od izvoda iz antisemitske knjige *Moralna filozofija Talmuda* (Die Sittenlehre des Talmud, autor nepoznat, Berlin, 1867) sa čijim se sadržajem, Pelagić insistira, treba upoznati “svaka porodica svih pokrajna gde Čivuta ima”, naročito u vreme kada “Čivuti”, kao što je bio slučaj u Srbiji, “postaju ravnopravni građani”.

Iako su antisemitske ideje austrijskih i nemačkih autora bile izuzetno prijemčive, autori antisemitske literature na srpskom jeziku krajem 19. veka nastojali su da ih prilagode srpskom kontekstu i približe čitaocima u Vojvodini i Kraljevini Srbiji. Jevreji su u njihovim delima predstavljeni kao najveći neprijatelji upravo Slovena. Jaša Tomić navodi da su Jevreji glavna prepreka autonomiji slovenskih naroda u okviru Austrougarske monarhije: “kad god je dolazilo do toga da se Slavenima u Austriji dade ravnopravnost, jevrejska štampa je ustajala protiv toga [...] Dok god se narodnosti u jednoj državi glože, dotle ne dolazi do naprednih i korisnih ustanova, a to Jevrejima baš i godi”. To što austrougarske vlasti među “narodnostima” na Balkanu još nisu stvorile “napredne i korisne ustanove”, Tomić pripisuje nastojanju Jevreja da sve “ostane trulo i dalje” jer “gde je trulo, goje se i napreduju ‘jevrejski crvi’”. On čak tvrdi da “Jevreji najvećma mrze Slovene”, zato što se Sloveni “pokazahu najnepristupačniji jevrejskom uplivu”. Britanskog premijera, “Lorda Dizraelija”, koji “beše poreklom Jevrejin”, Tomić predstavlja kao najvećeg zlotvora Srba, između ostalog i zato što je insistirao da Srbija mora Jevrejima garantovati građanska prava. I Vasa Pelagić, iza pritisaka na “Srbiju

i Rumuniju da priznaju Čivute i njihovu vjeru kao ravnopravne sa ostalim državljanima pred zakonom”, vidi nečistu rabotu antislovenski nastrojenih sledbenika judaizma, čiji je konačni cilj porobljavanje “nas Hrišćana, kamo i mi Srbi pripadamo”.

U *Jevrejskom pitanju* se kao centralni motiv, i na neki način kao suština “jevrejskog pitanja”, pojavljuje - Talmud. Za Jašu Tomića, Talmud je “kobna reč”, a talmudizam “novija jevrejska vera” koja “širi nemoral” u društvu. Talmud zapoveda svakom Jevrejinu da treba “da nejevrejina vara, upropašćuje, pa i ubija”. Štaviše, Tomić smatra da Talmud nije samo knjiga, već i srž jevrejstva, koji se vremenom “oživotvorio”, “prešao im je [Jevrejima] u krv i prelazi po zakonu krvnog nasljedstva, od oca na sina”. Slične tvrdnje nalazimo i u *Vjerozakonskom učenju Talmuda* Vase Pelagića, gde autor tvrdi da Talmud uči Jevreje da “varaju, zakidaju, grabe, zalagivaju, panjkaju, mrze, upropašćuju, gule i ubijaju sve narode koji Čivuti nijesu”, i da se u njemu krije odgovor na pitanje šta se sve “nečivutskom svetu sprema” od Jevreja.

Opsesija *Talmudom* kao izvoristem jevrejskog (ne)morala, koju nalazimo kod Tomića i Pelagića, predstavlja jedno od ključnih obeležja “konteksta” u kome se njihova antisemitska misao razvila. U evropskoj antisemitskoj kulturi s kraja 19. veka, *Talmud* je smatran za jedinstven dokument čiji sadržaj dokazuje štetnost “upliva” jevrejskih vrednosti na hrišćanska društva. Iako se dublji koreni ovakvih tvdnji nalaze u srednjem veku, u antijevrejskoj propagandi španske inkvizicije, glavni promoter ove ideje u 19. veku bio je katolički sveštenik i teolog August Roling (August Rohling), profesor na Katoličkom univerzitetu u Pragu i autor knjige *Talmudski Jevrejin* (Der Talmudjude, Minster, 1871). Ovo Rolingovo delo je sačinjeno od tendenciozno prevedenih i interpretiranih “citata” iz *Talmuda*, prepisanih iz knjige *Razotkriveni judaizam* (Entdecktes Judenthum), koju je još 1700. u Hajdelbergu sročio i objavio Johan Andreas Ajsenmenger (Johann Andreas Eisenmenger).^[14]

August Roling i njegovo plagijatorsko delo nesumnjivo su ostavili snažan utisak na Jašu Tomića i Vasu Pelagića. Obojica ga u svojim napisima spominju sa neskrivenim divljenjem. Jaša Tomić recimo, otkriva da je “dr Roling” toliko siguran u istinitost navoda u knjizi *Talmudski Jevrejin*, da je ponudio “dosta veliku sumu novaca”

onome ko dokaže “da u njegovom prevodu talmuda, ima ma i samo jedne neistinite reči”. “Novac” objašnjava dalje Tomić, “ne zasluži do danas ni jedan rabiner”, što je za njega očigledno bio dovoljan dokaz da Rolingovo delo neupitno zasluži uvažavanje. Priču o Rolingu i “1000 talira” koje je navodno, ponudio onome ko opovrgne njegove tvrdnje, nalazimo i kod Vase Pelagića, koji dodaje da je Roling kasnije “morao pobeći u Ameriku, zbog osvete ‘bogoizabranih’ Izrailjčana”.

Istina o Rolingu i njegovoj naučnoj reputaciji je međutim dugačija. Jedna od Rolingovih omiljenih “naučnih” tema bila je ritualno ubistvo kod Jevreja, odnosno kleveta, koja datira iz srednjeg veka - da Jevreji za praznik Pesah u beskvasni hleb (macot) stavljaju krv hrišćanske dece. Godine 1882. kada je grupa Jevreja u mestu Tisaeslar (Tisza-Eszlár) u Mađarskoj, optužena za ubistvo jedne mlade hrišćanke, Roling se ponudio da pod zakletvom posvedoči da Jevreji kao sledbenici *Talmuda* upražnjavaju ritualna ubistva. Rabin po imenu Jozef Bloh (Joseph Bloch) je tada Rolinga optužio za nepoznavanje *Talmuda* i ponudio mu 3000 talira ako, kao navodni “stručnjak” za ovu knjigu, pred svedocima ispravno prevede sa hebrejskog bilo koji nasumice odabran citat. Roling je uzvratio tužbom za klevetu, ali nije prihvatio Blohov izazov, jer bi svakako izgubio. U najboljem slučaju, morao bi da prizna da hebrejskim ne vlada najbolje da je navode u svojoj knjizi o *Talmudu* prepisao iz Ajsenmengerovog dela s početka 18. veka. U očiglednoj želji da izbegne dalju kompromitaciju, Roling je na kraju povukao tužbu potiv Bloha. Kasnije se, ponižen i ismejan od svojih kolega, povukao sa praškog univerziteta, ali je narednih godina nastavio da u javnosti agituje protiv Jevreja i optužuje ih za ritualna ubistva.[15] Jaša Tomić je, sasvim sigurno, bio upućen u “slučaj Tisaeslar” o kome su izveštavale sve novine u to vreme. Ipak, ni Rolingovi sporni stavovi o Jevrejima kao ritualnim ubicama, ni njegova ozloglašenost u akademskim krugovima, nisu odvratila autora *Jevrejskog pitanja* (koji je, po rečima akademika Vasilija Krestića, raspolagao “lepim znanjima i širokim obrazovanjem”) da prema njemu iskaže poštovanje i uvažavanje.

Jaša Tomić i Vasa Pelagić nisu bili jedini autori koji su u to vreme bili zaneti mračnim idejama Augusta Rolinga i drugih desno nastrojenih katoličkih teologa. Brojni austrijski političari čija je

platforma bila zasnovana na idejama antisemitizma, promovisali su u javnosti navode iz *Talmudskog Jevrejina* i srodne literature. Kleveta *Talmuda* imala je dvostruki propagandni značaj. Prvo, *Talmud* je od antisemita promovisan kao dokaz “iz prve ruke” da Jevreji od davnina kuju zaveru protiv nejevreja. U tom smislu, *Talmud* je krajem 19. veka igrao ulogu koju su početkom 20. veka preuzeli *Protokoli sionskih mudraca*. Drugo, navodni “citati” iz *Talmuda*, korišćeni su za ućutkavanje kritičara antisemitskih ideja i svih onih koji su se zalagali za ravnopravnost Jevreja. Na osnovu pogrešnih i zlonamernih interpretacija izvoda iz *Talmuda*, objavljenih u Rolingovoj knjizi i sličnoj literaturi, tvrdilo se da su Jevreji ti koji su puni mržnje, da ugrožavaju ostale narode i stoga ne zaslužu ravnopravnost sve dok se pridržavaju *Talmuda*. Logični nastavak ovog argumenta bio je da je svaki napad na Jevreje zapravo legitiman i da predstavlja samo uzvraćanje udarca moćnom i perfidnom protivniku koji vekovima ugrožava prava drugih.

Ovakvo tumačenje *Talmuda* i shodno tome “argumentovano” opiranje ravnopravnosti Jevreja sa drugim narodima nalazimo i kod srpskih autora. Vasa Pelagić recimo tvrdi da on nije “protivan ravnopravnosti Čivuta” i da pripada “onim ljudima, koji propovjedaju [...] jednakost i bratstvo sviju ljudi i naroda”. Međutim, on smatra da Jevreji - “Čivuti” - ne zaslužu ravnopravnost dok se “ne odreknu *Talmuda*” i ne “prigrle vjeru istine i pravičnosti”. Do tada, tvrdi Pelagić, treba im “po talmudski odmjerivati i suditi”. Ovo podrazumeva, može se pretpostaviti, sve ono što Jevreji, navodno, sprovode nad drugima: “mržnju”, “panjkanje”, “guljenje” pa i “ubijanje”. Jaša Tomić, takođe, tvrdi da nije “protiv jevrejske vere”, nego protiv “jevrejskog morala, protiv jevrejskih nazora i protiv jevrejskih težnji”, koji su sadržani u *Talmudu*. S obzirom na konstataciju da je “talmudizam” vremenom prešao sa “hartije” u jevrejsku “krv”, formalno odricanje od *Talmuda* očigledno nije dovoljno dobro rešenje. Rešenje nije ni proterivanje Jevreja ili spaljivanje jevrejskih knjiga jer, kao što i Tomić konstatuje, ovi metodi, u prošlosti “upotrebljavani protiv Jevreja, na žalost nisu pomogli”. Tomić zato poziva na “ustavnu borbu protiv Jevreja” i uspostavljanje porotnog “suda časti”, u kojem bi “ljudi iz naroda” (kategorija koja po Tomiću eksplicitno isključuje Jevreje), sudili onima koji “varaju” i “gule”, to jest Jevrejima. Dakle, Jaša Tomić

rešenje “jevrejskog pitanja” vidi u institucionalizaciji nejednakosti, diskriminacije i progona kojom bi se na Jevreje “udarilo pravim putem”. Toliko o Tomiću kao utemeljivaču “demokratije” i članu “demokratskog pokreta”.

Možda je, ovom prilikom, ipak najvažnije skrenuti pažnju na činjenicu da su ideje koje je krajem 19. veka u Srbiju doneo Jaša Tomić bile iste one koje će nekoliko decenija kasnije inspirisati najveće nacističke zločince. Među političarima u Austriji koji su, baš kao i Jaša Tomić, preuzeli ideje Augusta Rolinga i srodnih autora, bio je i jedan od najvećih antisemita s kraja 19. veka, Karl Luger (Karl Lueger). [16] Lugerova politika, u vremenu između 1897. i 1910, dok je bio gradonačelnik Beča, imala je značajan uticaj na politički razvoj još jednog ozloglašenog Bečlijce, budućeg vođe Trećeg rajha, Adolfa Hitlera. Poznato je da je Hitler vodio rasprave o *Talmudu* sa svojim ličnim prijateljem i političkim saradnikom Ditrihom Ekartom (Dietrich Eckart), tokom kojih je parafrazirao navode iz Rolingovog dela. [17] Tragove Rolingovih ideja nalazimo i u knjizi *Nemoral u Talmudu* (Unmoral im Talmud, 1920) Alfreda Rozenberga, jednog od najuticajnijih ideologa nacional-socijalizma. Zato ne treba da čudi što su nacisti u toku Kristalne noći (Kristalnacht) 9. novembra 1938, sa velikim žarom spaljivali jevrejske knjige, ili što su, po dolasku na vlast u Nemačkoj 1933. godine u obavezni nastavni program uveli časove posvećene *Talmudu*. Deca školovana pod nacizmom učila su da, pored *Protokola sionskih mudraca*, i *Talmud* - “tajni jevrejski zakonik” sadrži plan svetske jevrejske zavere. Na časovima su proučavali izvode iz *Talmuda* preuzete iz Rolingove knjige, iste one “citrate” koje u *Jevrejskom pitanju* parafrazira Jaša Tomić, a Vasa Pelagić prenosi *verbatim*. [18]

Sve prethodno pomenute činjenice opovrgavaju stav - često prisutan u diskusijama o Jaši Tomiću i “kontekstu” u kome je njegovo delo nastalo - kojim se negira bilo kakva veza između *Jevrejskog pitanja* iz 1884. i ideologije nemačkog nacizma koja je, pola veka kasnije, proizvela Holokaust. Negiranje ove veze zasnovano je na pretpostavci da je antisemitizam nemačkih nacista koji je doveo do Aušvica, bio istorijski izolovana pojava. Potpuno je jasno, međutim, da je nacizam zapravo bio kulminacija jedne duge ideološke tradicije, čijem je razvoju najznačajniji doprinos dala upravo desničarska politička kultura u Austriji i Nemačkoj krajem 19.

veka. Ma koliko bile vredne potonje zasluge Jaše Tomića u domenu nacionalnog, kulturnog i političkog rada, ne sme se zaboraviti da je on, iako sa margina, bio deo ove desničarske političke kulture, i da je, uz nekolicinu drugih autora, u Srbiju uveo njene vrednosti. Štaviše, svaka sledeća generacija antisemitski nastrojenih autora u Srbiji, bila je inspirisana idejama koje je na srpskom jeziku među prvima popularisao Jaša Tomić. Drugo izdanje *Jevrejskog pitanja* štampano je neposredno pred Drugi svetski rat, kada je pod uticajem nacističke Nemačke u jugoslovenskom društvu došlo do jačanja antisemitizma. [19] Motive iz Tomićevog pamfleta nalazimo i kod Lazara Prokića, Milorada Mojića i Georgija Pavlovića, čija su dela štampana za vreme okupacije, kao deo kolaboracionističke propagande. [20] Politički pogledi koje je Tomić popularisao krajem 19. veka, kao i *Jevrejsko pitanje* u celosti, prisutni su i dan-danas na internet sajtovima koje posećuju simpatizeri neonacističkih pokreta: Racionalisti, Stormfront i Nacionalni stroj. *Jevrejsko pitanje* se, prema tome, mora prepoznati i kao tekst čiji sadržaj već sto dvadeset godina opstaje i služi kao stalno mesto antisemitskog diskursa u Srbiji.

Upravo je zbog toga je preko potrebna potpuna i detaljna “kontekstualizacija” Tomićevog dela, koja će dovesti do objektivnog sagledavanja njegove istorijske uloge. Prema postojećim činjenicama, jasno je da “kontekst” nije “olakšavajuća okolnost” u proceni uloge Jaše Tomića u širenju ideja antisemitizma u Srbiji.

[1] “Zurof protestuje zbog Jaše Tomića”, B92.net, 22. oktobar, 2008.

[2] Motiv za ubistvo bilo je to što je Dimitrijević, da bi napakostio svom političkom protivniku Jaši Tomiću, objavio pisma koja mu je, u mladosti, pisala Tomićeva žena Milica.

[3] R.B. “Polemike o ličnosti” *Danas* 10. novembar, 2006. Za članove Odbora za podizanje spomenika Jaši Tomiću, među kojima je bio znatan broj simpatizera tada još uvek jedinstvene Srpske radikalne stranke, spomenik Jaši Tomiću simbolizuje “put kojim treba da idemo” i podsetnik današnjoj generaciji Novosađana da “treba da brani i čuva slobodu sa istim žarom s kojim se Jaša Tomić za nju svojevremeno borio” (vidi Kukobat, R. “Jaša Tomić ponovo među Novosađanima” *Glas javnosti*, 10. novembar, 2006.)

[4] R.D. “Drška afirmacija primitivizma”, *Danas*, 10. novembar, 2006.

[5] Akademik Vasilije Krestić u tekstu Marine Vulićević, “Znameniti Srbin”, *Politika*, 30. jun, 2007.

[6] Emisija *Kažiprst*, B92, 29. oktobar, 2008.

[7] S. Ignjatović “*Tomić bio antisemita i činio zla*”, *Dnevnik*, 8. novembar, 2006.

[8] Petar Ignja, “*Hajka na Jašu Tomića*”, *NIN*, 30. oktobar, 2008.

[9] “*Da li se otvaranje spomenika Jaši Tomiću može dovesti u vezu sa širenjem antisemitizma?*”, *Danas*, 11-12. novembar, 2006.

[10] “*Zurof protestuje zbog Jaše Tomića*”, B92, 22. oktobar, 2008. Istu izjavu, dva dana kasnije, objavila je i *Politika*, vidi S. Živković, “*Traže uklanjanje spomenika Jaši Tomiću*”, *Politika*, 24. oktobar, 2008.

[11] Iako je Berlinski ugovor potpisan 1878. godine, Jevreji su u Srbiji građanska prava ostvarili tek 1889. godine, kada je novi Ustav Kraljevine Srbije usklađen sa obavezama iz ovog ugovora.

[12] Wistrich, Robert, *Antisemitism: The Longest Hatred* (New York, Pantheon Books, 1991), str. 56-57; Leon Poliakov, *History of Antisemitism, Vol. IV: Suicidal Europe, 1870-1933* (Philadelphia, University of Pennsylvania Press, 2003), str. 23-24.

[13] Predavanje je objavljeno, na nemačkom jeziku, iste godine kad i *Jevrejsko pitanje*. Jaša Tomić, *Der antike, mittelalterliche und moderne Antisemitismus* (Werschetz [Vršac]: Druck von Wettel & Veronits, 1884).

[14] Za objašnjenje i opovrgnuće najčešće navođenih “citata” iz *Talmuda*, vidi tekst *The Talmud in anti-Semitic Polemics* (Anti-Defamation League, 2003).

[15] David Biale, *Blood and Belief: The Circulation of a Symbol Between Jews and Christians* (University of California Press, 2007), str. 130-131; Leon Poliakov, *History of Antisemitism, Vol. IV: Suicidal Europe, 1870-1933*, (Philadelphia, University of Pennsylvania Press, 2003), str. 15-16.

[16] Wistrich, Robert, *Antisemitism: The Longest Hatred* (New York, Pantheon Books, 1991), str. 62.

[17] Ekart, Ditrih, *Boljševizam od Mojsija do Lenjina: Razgovor između Hitlera i mene*. (Beograd: Duhovna raskršća, 1998), str. 35-37.

[18] Wegner, Gregory, *Anti-Semitism and Schooling Under the Third Reich* (Routledge, 2002), str. 80-84.

[19] Jaša Tomić, *Jevrejsko pitanje (2. izdanje)*, (Petrovgrad: Štamparija Popmijatov, 1940).

[20] Milorad Mojić, *Srpski narod u kandžama Jevreja*, (Beograd: Luč, 1941); Laza Prokić, *Ko su oni?* (Beograd, 1941) i *Jevreji u Srbiji* (Beograd, 1941); Georgije Pavlović, *Pod šestokrakom zvezdom* (Beograd: Prosvetna zajednica, 1943).

17.11.2008.

Srpski san Svetlana Lukić

Sreća da je dan sve kraći, pa je period kada se osećamo obavezima da nešto radimo sveden na šest, sedam sati. Onda oko četiri padne mrak i imamo alibi da se povučemo u kuće i šćućurimo do sledećeg jutra. Od nas se ništa ne traži i ne očekuje, osim naravno da se stalno zahvaljujemo, radujemo i nikada ne zaboravimo da smo umesto Koštuničine vlade dobili ovu, proevropsku. Samo pre nekoliko dana u ovoj zemlji su bili predstavnici Evropske unije, koji su napravili izveštaj o tome šta smo uradili u ovih godinu dana na tom mitskom putovanju ka Briselu. Skoro ništa. I umesto da u zemlji koja trabunja o svojoj religioznoj posvećenosti evropskim integracijama danima gladamo i slušamo ministre, predsednika vlade, ko god da je, predsednika države, poslanike kako objašnjavaju zašto smo izgubili još jednu godinu, ta tema je nestala brže od vesti o Đokovićevoj pobedi u Šangaju.

Glavni ceremonijal majstor zabudaličavanja javnosti je ministar inostranih poslova koji postaje ozbiljan problem Srbije. Jeremić je prvo rekao kako nam Evropljani postavljaju specijalne uslove koje niko nikada nije dobio. Onda su za njim išli Đelić i nova šefica kancelarije za pridruživanje Milica Delević i pokrivali njegovo lupetanje tvrdeći da za nas važe isti uslovi kao i za ostale zemlje koje su htele u Evropsku uniju. Onda je ministar inostranih dela ciknuo na odluku Međunarodnog suda pravde da se proglasi

nadležnim u slučaju tužbe Hrvatske. Zapretio je Jeremić Vuk kontratužbom. I nisu mu dovoljni zločini za vreme Oluje, nego će tražiti da se istraže zločini Hrvata nad Srbima tokom XX veka, pre svega za vreme Drugog svetskog rata, mada ni Prvi nije isključen. Treba mu staviti na raspolaganje Miloševićeve svedoke: Slavenka Terzića, Smilju Avramov, Mihajla Markovića, mada bi mu najjači adut bio Ćosićev junak iz *Vremena smrti*, vojvoda Mišić.

Ima ozbiljnih indicija da nekoliko zemalja Evropske unije, kao što su Nemačka, Velika Britanija i Belgija, imaju primedbe na Tadićevog pulena Jeremića. Ne dopada im se to što Jeremić za neuspeh Srbije u evropskim integracijama krivi Evropsku uniju, tvrde da on zloupotrebljava Evropsku uniju za unutarpolitičke potrebe i kažu da je on, Jeremić Vuk, najužagreniji Srbin među vodećim srpskim političarima. I zaista, kada slušate Jeremića, čini vam se da je zaostao iz Koštuničine vlade. Ali to je samo privid. On i Tadić u spoljnoj politici igraju uloge dobrog i lošeg policajca, pri čemu je predsednik dobronamerni, a Jeremić zlica. Jeremić je Tadićevo političko čedo, koje je bilo predviđeno za ulogu premijera. Tu ulogu juri sadašnji ministar spoljnih poslova, koji svoj posao shvata samo kao rezervni položaj. Ministar kome je u opisu posla da poboljšava odnose sa susedima i organizacijama kojima želimo da pristupimo je svojim izjavama pogoršao te odnose i logika nalaže da mora biti smenjen. Ona dvojica iz vica bi morala da odu u kancelariju u Nemanjinu i da ga iznesu sa sve onom izrezbarenom stolicom na kojoj sedi kao na prestolu svetog Petra. Umesto toga, može da se desi da se u prvoj rekonstrukciji vlade Jeremić pojavi kao njen predsednik. To će biti kraj DS-a. Što se mene tiče, taj kraj se već odigrao i ovoj bivšoj Demokratskoj stranci Jeremić dobro stoji.

U ovoj vladi kao da postoje samo Jeremić i Đelić. Svi ostali ministri se kao podmornice čas pojave, čas zarone. Uzgred, nagradno pitanje glasi kako se zove naša ministarka finansija. Kako to da u vreme ekonomske krize, donošenja budžeta, pregovora sa MMF-om, ta ministrarka nije glavna zvezda svih dnevnika? Možda je ona skromna i stidljiva žena koja vredno radi, a novinarima su takvi dosadni. Ili ju je neko ućutkao, jer unosi previše defetizma, a takvi nam nisu potrebni. Potreban nam je veseli Đelić, koji za sve ima lepu reč. Taj bi i u toku Armagedona pronašao našu šansu da koliko dogodne postanemo članica Evropske unije.

Prošle nedelje sam pažljivije nego inače čitala izjave političara na vlasti i jedna stvar me je uznemirila. Skoro svi se ponašaju i govore kao da su opozicija, i to krajnje nemoćna da bilo šta preduzme. Jeste to jednim delom izgovor, ali izgleda da nije samo to. Ministar Dulić na primer priznaje da već dugo imamo problem sa privlačenjem grinfild investicija, da je Srbija na 149. mestu u svetu po kriterijumu dugotrajnosti i komplikovanosti procedura za dobijanje građevinskih dozvola, ministarka telekomunikacija Jasna Matić kaže da su postojeći propisi često u sukobu jedni sa drugima, da usvojeni zakoni često nisu primenjivi zbog nedostatka pratećih akata, državni sekretar u ministarstvu za ljudska i manjinska prava ne može ništa da učini povodom sve češćih napada na bogomolje Adventističke crkve i poziva nadležne institucije da adekvatno i pravovremeno reaguju...

Šta nam poručuju svi ovi ministri, osim da nam je država u stanju neke strašne paralize? Poručuju nam da su nemoćni pred nekom višom instancom, da ništa ne mogu da urade, jer čekaju odobrenje i uputstva od te instance, a ta instanca je Tadić, koji nema nikakav konstruktivan plan, nego čuči ispod jabuke i čeka da plodovi istrule i padnu mu u krilo. On čeka da se ljudima zgadi Koštunica, čeka da se raspadnu radikali, kao da u tom čekanju ne truli i cela zemlja. Tadić je pustio da stvari nekako taljigaju i odbija da vidi da njegovi dvorjani vršljaju po ovoj zemlji kako hoće i da su doveli do toga da se glavna proevropska stranka percipira kao simbol najveće korupcije. A ako se glavna proevropska stranka doživljava kao simbol korupcije, koliko će onda u ovoj zemlji ostati građana koji će stati iza evropske ideje? Najveća uzdanica proevropske Srbije je za kratko vreme postala novi kralj Ibi koji se nadvikuje sa svojim narodom.

Pomak je gigantski, skok je civilizacijski – Koštunica nam je namenio Srbiju u kojoj smo svi šćućureni ispod šljive ili crkvenog zvonika, a Tadić nam nudi viziju Srbije u kojoj smo se svi sabrali pod kupolu šoping mola. Na jednom bilbordu u ulici Kneza Miloša se reklamira nagradna igra - Srpski san: 1000 evra svakog meseca 20 godina. Taj bilbord je mera poniženja do kojega nas dovodi Tadićeva politika. To je njegova verzija nebeske Srbije, u kojoj nam se nudi samo jedan san, uz to nedostižan: 1000 evrića mesečno. Kakav napredak - iz Koštuničinog mraka iskoračiti u Tadićevu prazninu.

Bespuća povjesne zbiljnosti - jeremijada

Vesna Rakić-
Vodinelić

Vino pije Jeremiću Vuče
u prokletom gradu holandskome,
Međ`narodnom sudu u hodniku.
Sa njim pije četa pobratima
što iz vlade, što iz parlamenta.
Uz skute mu dijete Ivica,
sa Ivicom deli Mrkonjiću
i još više našijeh hajduka.

Kad s` hajduci vina napojiše
i u vinu ćeif zadobiše,
`vako reče Jeremiću Vuče:
„Čujte mene svjetske poglavice!
Kontratužbu vama ću napisat
podnijeću je Međ`narodnom sudu -
sudijama u svili-kadifi!
Tamo će vas biti i mučiti
(i vaditi vaše oči čarne),

jer ste, braćo, ostarili teško,
Alchajmera usput zaptali!
Ne možete sa mnom četovati,
gr` jeh hrvatski svi zaboraviste -
od Turaka do današnjih dana!“

To izreče Jeremiću Vuče,
pa se skoči od poda na noge,
zgrabi pero i teftere grdne,
te sam uze tužbu sastavljati
i uz tužbu teško uzdisati,
od pravničkog posla dosadnoga.

Odgovara vlastela evropska:
„Mili bože, čuda velikoga!
Kad sud sebe proglasi nadležnim
ti se, Vuče, tek tada pris`jeti
kontratužbe i srpskijeh rana,
Jasenovca, Oluje, Krajine,
kojeno si, smušenošću svojom
sve do danas Kosovom prikri`o.
S Euleksom budan zanoćiv`o,
Ban Ki Muna u snu si zaziv`o,
pak skakao na noge lagane
zadobivši većinu glasova
u Skupštini našoj generalnoj!“

Kad to začu Jeremiću Vuče,
vrisnu momak iz grla b`jeloga,
zaboravi diplomatske note
i pokaza svih trideset zuba!
Tenka vozi, tenk mu poigrava,
a zvekeće sablja o bedrima.
Pak on razvi barjake svilene,
na njima su sva čet`ri ocila -
te dohvati laka mikrofona,
medijima ud`ri talambase:

„Hoću tužbu za Kosovo ravno,
neću tužbu vlastele hrvatske,
kontratužbu u sepetu nosim,
jedno pamtim, drugo zaboravljam,
jedno pišem, drugo progovaram!
Ne prihvatam uslove jevropske –
kad je dosta, dosta biti mora:
ne priliči `vakome junaku
džilitnut se, ne pogodit cilja –
suda haškog ili suda noćnog,
tu za mene razlike i nema!
Zato svima objavljujem javno:
džilitam se do sudnjega dana,
oko mene kruga načinite,
jer ću suda jednom pogoditi!
Ne prihvatam sudsko poravnanje,
al uvodim tajne pregovore –
to je pos`o uhodan u ratu:
prodaš Srbu, preprodaš Hrvatu.
Zemlje gore, gradovi se ruše,
ljudi ovdje mogu da ispuše!“¹

¹ Poslednja dva stiha su, donekle izmenjena, preuzeta iz pesme Predraga Lucića „It voz fajt for Marloboro lajt!“, Haiku, haiku, jebem ti maiku, *Feral Tribune*, Split 2003, str. 106.

22.11.2008.

Stvarnost je stvarna, Jeremić je izmišljen

Teofil Pančić

Ko nije čuo i osetio *tu tišinu*, tome je džaba pričati. Pozni je avgust 1991, narandžasti autobus Niš-ekspresa jezdi autoputem od Beograda ka zapadu, levo i desno su sremska kukuružišta, na radiju javljaju da je neki opskurni maršal Jazov, ili tako nekakav, sa klikom sovjetskih šapkaša izvršio puč u Kremlju; prolazimo pored Rume i Mitrovice, pa skretanje za Šid, motel kod Batrovaca, Spomen-područje Sremski front, čuj, *sremski front*, eno ti pravog i aktuelnog fronta, dobroano sremskog, na samo desetak kilometara odavde. I granica je baš tu negde, tada još neslužbena, ali teška na onaj strašan način na koji može biti teško nešto što se ne vidi i ne čuje, a ipak je sveprisutno. U početku dosta raspričani putnikluk raznolikih ekavskih i ijekavskih tonaliteta svakim je novim kilometrom sve tiši, i dok stignemo do pogranične zone zamreće svaki zvuk, čak će majstor i radio isključiti, samo će trideset-četrdeset zgrčenih individua tupo gledati preda se, povremeno izvijajući vratove, ne bi li pogledom predusreli ne-zna-se-tačno-šta tamo negde iza sledeće okuke, a što bi moglo biti nekako preteće, što bi nekako moglo ugroziti prijatnu iluziju sigurnosti limeno-staklene drumske lađe, zaglavljene među svetovima.

Zaustavlja nas srpska policija, osiona i užurbana, iz autobusa izvode nekolicinu Albanaca, čak i jednog čiču među njima, izdiru se na njih da odmah priznaju da su krenuli da ratuju u „zengama“, Albanci ostaju, a mi pičimo dalje, bez suvišnog osvrtnja, valjda srećni što nismo Albanci, šta li. Četiri meseca docnije, preposlednjeg dana te dične godine, tako će isto hrvatska policija kod Slavanskog Šamca mog oca i mene izvesti iz autobusa, a za nama se niko neće ni osvrnuti – jer zašto pa i da se osvrćeš, ako tu dvojicu skidaju sa autobusa, mora da su nešto već skrivili, ili bi mogli skriviti, a ako se interesuješ za njih biće da si i ti nešto kriv sa njima. I tako će autobus pun Presrećnih Makovih Zrna bezbrižno odbrundati dalje, stupiće preko mosta na bosansku stranu rasterećen za nas dvojicu. A nama, šta već bog da.

Leta 2008, kao i bar pet-šest prethodnih, vozovi od Beograda do Zagreba lepi su i čisti, solidno snabdeveni razgovorljivim putnicima. Putnički vagoni su hrvatski i slovenački, jer naši su u tako jadnom stanju da i nisu za ljude, i nikuda ih i ne puštaju. Samo je vagon-restoran poslovični doprinos srpskih železnica zajedničkom prevoznikom poduhvatu, sve sa lutajućim konobarom koji s vremena na vreme prošeta kroz voz nudeći „kafu“ u Srbiji, a „kavicu“ u Hrvatskoj. Zašto ne „kavu“, boga pitaj, mada se onim infantilnim deminutivčićem koristi tek deo Zagrepčana i uglavnom niko drugi u celoj Hrvatskoj, no tako im je valjda reklo da govore, pak oni tako i govore. Tokom celog putovanja slobodan si plaćati u obema lokalnim valutama ili u evrima, kafa i kavica su jedan evro, osam kuna ili osamdeset dinara, i nema nikakvog problema da kafu platiš u kunama, negde kod Stare Pazove, a kavicu u dinarima, sve klizeći kroz Kutinu. I nema nigde *one tišine* na granici, putnici su umereno opušteni, jedni i drugi carinici više i ne kriju svoju umerenu suvišnost, jedni i drugi policajci su barem umereno ljubazni, a oni koji to nisu samo su umereno mrki i čutljivi, no za njih te je briga koliko i za lanjske mećave slabog do umerenog intenziteta.

Tako to nekako danas izgleda, utihnuo je *sremski front*, a ni drugi se bogme ne čuju, i da nema kojekakvih ministara i ministranata, diplomata i diplomanata, pomislio bi neko slabije verziran da se Šid i Tovarnik nalaze na švedsko-danskoj ili tako nekoj postmodernoj granici, daleko od razuzdane gomile i od „smjese ljepljivih upitnika“

kojima je do uvoštenosti impregniran taj večiti, dosadni, opasni, deprimantni „srpsko-hrvatski kompleks“. Piju se podjednako gorki vreli napici sa „f“ i sa „v“, vade se iz torbi kole i fante, rose i jane, čitaju se *Jutarnji* i *Blic*, i sam bog zna ko je tu ko i šta je tu čije, ili pak se možda to baš najbolje zna: zna se da ništa više nije ni Naše ni Njihovo, nego smo i jedni i drugi u vlasništvu Trećih Lica iz Još Trećijih Zemalja.

Ono iz devedeset i prve i potonjih godina bila je krvava farsa; ovo sada, to je tek užasna, diletantska opereta, sa mnogo glumatanja i prenemaganja, vriskanja i kreštanja. A tema ovog grozomornog teatra koji je kič jer je laž, i koji je laž jer je kič, jeste ona krvava farsa od onomad, iz vremena kada je sve bilo tako *prokleta ozbiljno*, kada je mrak bio nezajažljivog apetita, pa je znao neretko progutati i celog čoveka, i to tako ga skrckavši da ništa od njega ne izroni na svetlo više nikada. Ko se nad taj mrak nadvirivao pa preživeo, taj zna da uveliko već troši svoj drugi život, pa mu je sve ovo pomalo i smešno, mada zapravo tu ničega smešnog nema, niti tu ičega uopšte ikako ima, osim jada i bede „političkog“ na ovim panonsko-dinarsko-jadranskim stranama. Eto, to je „politika“ danas i ovde, pa još „proevropska i demokratska“, te je u skladu s tim i normalno da je opskurni likovi poput Jeremića Vuka najbolje oličavaju, da su njena dika i ponos.

Neka u Hrvatskoj isteruju svoje demone, ima ih tamo dovoljno koji se ovim korisnim i zdravim egzorcizmom sjajno bave; mene zanima šta je uopšte ovo po čemu mi ovde bezglavo plutamo mesecima, kako se zove, šta predstavlja i čemu teži politika koja radi malo šta drugo osim što „čuva Kosovo“, i usput osvežava i produbljuje razdor između Srbije i njenog okruženja, šta od nas hoće taj naporni netaleantovani odlikaš Jeremić koji kao da je - kao gotov proizvod s ugrađenom greškom - baš izašao iz borda neke proklete marketinške agencije, i šta hoće od nas njegov gazda i stvoritelj, Tadić Boris, predsednik ovo malo zemlje, kojem je sticajem srećnih, nesrećnih ili ravnodušnih okolnosti imalo biti povereno da našim životima sačuva ono malo digniteta što do sada nekim čudom nije strgano i spaljeno. I dokle ćemo još imati volje da trpeljivo podnosimo taj cili kavi trandebal sa Hrvatskom, Bosnom, Crnom Gorom, Makedonijom, a o Evropskoj uniji i da ne govorimo?

Kako god bilo, sačuvajmo svoje kafe i kavice, globalističke šećerne vodice i lokalne izvorske vodurine, svoje male, dragocene rituale iznova pronađene vozovlačne normalnosti. Godina 1991 & co. bile su *brutalna okupacija stvarnosti*, izvedena od invazionih trupa ludila; sada je vreme da se uzvрати udarac: mi smo jedino stvarni, Jeremići i Jeremićima slični, gde god ih se nađe, plod su perverzne mašte nekog sitnog, zlobnog demijurga.

Peščani sprud, 22.11.2008.

Štetom na štetu Vladimir Gligorov

Na sreću postoji YouTube, pa sam mogao da gledam i slušam šta je po ministru spoljnih poslova Srbije spoljna politika Srbije. Bio sam iznenađen arogancijom, demagogijom i nepoznavanjem činjenica. Dva primera za ovo poslednje: da je ovo prvi put u istoriji Balkana da se problemi ne rešavaju silom već mirnim putem i da Hrvatskoj nisu bili pooštravani uslovi za približavanje Evropskoj uniji, kao što su Srbiji. Korišćenje reči uvek, nikada, kao i izraza „u celoj istoriji“, u najmanju ruku je zamorno. No, posebno zapanjujuće je bilo pitanje koje je Jeremić u jednom času postavio sagovornici Vesni Pešić. Dakle, da li bi ona takođe, na obnavljanje hrvatske tužbe protiv Srbije za počinjenje genocida, odgovorila podnošenjem analogne tužbe protiv Hrvatske za genocid nad građanima srpske nacionalnosti? To je, po Jeremiću, retoričko pitanje, jer je odgovor očigledno potvrđan.

To je zapanjujuće. Najpre zato što je prirodan odgovor da podnošenje tužbe zavisi od toga da li se smatra da se poseduje dovoljno dokaza da tužba bude uspešna. To, jasno je, nije retoričko pitanje. Pretpostavimo da je odgovor potvrđan, dakle da je Jeremić siguran da postoji dovoljno dokaza da je Hrvatska izvršila genocid nad srpskim stanovništvom u toj državi. Šta bi bila obaveza srpske, i bilo koje, vlade ako bi zaista posedovala takve dokaze? Da podnese

tužbu kada već postoji konvencija o genocidu i sud koji po toj stvari može da presudi. Jeremić, međutim, smatra da je bolje da se to politički reši.

Ostavljam, za sada, na stranu moralnu i pravnu obavezu onoga ko ima dokaze o tome da je izvršen genocid i postavljam pitanje: šta ponuda političkog rešenja implicira? Da bi se na to odgovorilo, pomaže informacija ministra da je Hrvatska nudila da povuče svoju tužbu za genocid, pod uslovom da Srbija izjavi žaljenje za izvršeni genocid. Ministar je to naveo kao primer apsurdne ponude. No, ako Hrvatska zaista smatra da ima dokaze za svoje optužbe i smatra da bi mogla da dobije zadovoljštinu u procesu pred međunarodnim sudom u Hagu, nije jasno kako bi mogla od Srbije da traži manje kako bi došlo do vanskudskog poravnjanja, da se tako izrazim? Isto tako, ako Srbija nudi političko poravnanje, jer će inače ona sama podneti analognu tužbu, u čiju validnost veruje, to znači da Srbija prihvata opravdanost hrvatske optužbe za genocid, jer kako inače shvatiti ponudu za poravnanje? U suprotnom bi, i to je ključno, Srbiji bilo u interesu da Hrvatska svoju tužbu zaista i podnese. Jer, ako Srbija smatra da ta tužba nije zasnovana i da će, prema tome, sud presuditi protiv Hrvatske, to bi svakako bilo u interesu Srbije. Za razliku od političkog poravnjanja, gde bi svako ostao sa svojim uverenjima o tome ko je počinio zločin genocida. Ovo, odluku međunarodnog suda da je nadležan za hrvatsku tužbu, u prvoj reakciji priznao je i sam Jeremić, jer je zapretio da će Srbija Hrvatsku tužiti i za zločine iz Drugog svetskog rata. Dakle, politička i prava rešenja, kada su ova druga dostupna, nikako nisu ista stvar.

Ovo se vidi i na primeru tužbe Bosne i Hercegovine. Potpuno je jasno zašto predstavnici ove države nisu mogli da odustanu od toga da tuže Srbiju za genocid. Postoji uverenje u javnosti da je taj zločin počinjen i zahteva se pravda. Ta je država preuzela rizik i izašla na sud. Ishod je poznat i jasno je ko je i na koji način prekršio međunarodnu konvenciju o genocidu. Sličan rizik preuzima i hrvatska država iz istog razloga. Isto važi i za Srbiju, ukoliko zaista postoji uverenje da se poseduju dokazi o genocidu hrvatske države. Zapanjujuće je da srpski ministar spoljnih poslova misli da bi to moglo da se reši političkim poravnanjem. Isto je tako zapanjujuće da on smatra da je jedini razlog za podizanje srpske tužbe taj što u Hrvatskoj nema interesa za političko poravnanje. Konačno, šokira činjenica da ministar smatra da je ispravan politički odgovor

na takvu stvar kao što je genocid onaj koji najbolje karakteriše antologijska izjava Vojislava Koštunice o tome da se na štetu odgovara štetom.

Koliko je ovo poslednje u najmanju ruku neprijatno, može se videti na ovaj način. Uzmimo da neka zemlja, bilo koja, ima dokaze da je Srbija počinila genocid nad hrvatskim stanovništvom ili da je Hrvatska počinila genocid nad svojim stanovništvom srpske nacionalnosti, šta bi ta zemlja trebalo da učini? Kada kažem bilo koja, mislim i na Srbiju i Hrvatsku. Dakle, šta bi trebalo da učini Srbija ako bi, na primer, imala dokaze da je sprska država izvršila genocid? Isto važi i za Hrvatsku. I za bilo koju drugu državu, recimo Holandiju, koja bi imala saznanja da su Srbija ili Hrvatska počinile genocid? Šta bi trebalo da je spoljna politika takve zemlje? Meni se čini da su moralne, pravne i političke obaveze jasne. Može se raspravljati o tome kako da se one ispune, ali politika „štetom na štetu“ svakako nije način.

Ovde bi moglo da se nešto kaže i o tvrdnji ministra Jeremića da se uslovi koji se postavljaju Srbiji u vezi sa Haškim tribunalom pooštravaju. Jer, neprestano ponavlja on, Hrvatska je bila tretirana drukčije. O razvoju odnosa između Hrvatske i Evropske unije bi imalo smisla posebno pisati, ali to je druga tema. Kada je reč o odnosu prema Srbiji, ministar je nekako propustio da zapazi da je

u međuvremenu Međunarodni sud u Hagu presudio po tužbi Bosne i Hercegovine i našao da je Srbija kriva za kršenje konvencije o genocidu jer nije gonila optužene za genocid u Srebrenici. Srbija je odlučila da ništa zvanično ne preduzme posle te presude, a ministar sada smatra da bi svi trebalo da zanemare činjenicu da je glavni optuženi za taj zločin još uvek na slobodi. To je neverovatno.

Na kraju, sve ovo otvara nešto šire pitanje o patriotizmu u spoljnoj politici. Budući da je ovakvo stanovište ministra i predsednika Srbije, a i čitave vlade, jer su na kraju krajeva oni odgovorni za spoljnu politiku, dakle budući da je popularno i da pohvale za patriotizam stižu sa svih strana, postavlja se pitanje koje su obaveze starije i šta je patriotizam u spoljnoj politici.

Genocid je slučaj kada je sasvim jasno da su obaveze prema ljudskim pravima starije od patriotskih obaveza, posebno onako kako ih shvata srpska politička javnost već dvadesetak godina. Neprijatno je što u tome nema razlike između ministara spoljnih poslova, predsednika države i vlade Srbije u čitavom tom periodu. Kada je, opet, reč o patriotizmu u spoljnoj politici uopšte, tu važi isto što i za suverenost u međunarodnom sistemu gde postoji nekakvo međunarodno pravo. Suverenost i patriotizam su obaveza prema drugima, a ne izgovor pred svojim. U moralnom smislu, to je uvek tako, ali ako se zaista polaže na međunarodno pravo, to onda važi i u pravnom smislu. Spoljna politika Srbije se prema tome odnosi selektivno, ili što bi se reklo politikantski. Kada je reč o postupcima drugih država, recimo povodom priznanja nezavisnosti Kosova, pravne se obaveze razumeju, ali kada je reč o obavezama Srbije, sve je politika.

04.12.2008.

Objašnjenja Vladimir Gligorov

Zanimljiva je reakcija na izjavu jednog ministra da je uzdržavanje od kupovine način da se obuzda rast cena. To je sve nasmejalo, toliko zvuči neadekvatno, da se tako izrazim. Međutim, svi se slažu sa izjavama ministara, guvernera centralne banke, pa i predsednika države, kako je najbolji odgovor na krizu – štednja. U čemu je tačno razlika između ovih dveju tvrdnji? U opštosti. Jasno je da nema mnogo smisla sugerisati ljudima da ne kupuju trajnu ili bilo koju drugu potrošnu robu kada cene rastu, ali to naravno važi i za štednju uopšte. Samo što je ljudima, i javnosti uopšte, to jasno kada je reč o pojedinačnom delanju, ali ne i kada je reč o političkom delanju, pa ono što je svakome besmisleno kada se odnosi na njega, postaje mudro kada se odnosi na, u ovom slučaju, privrednu politiku.

Pored toga što se ne generalizuje, gubi se iz vida ono što je ključno: zašto cene u Srbiji rastu, kada se svuda u svetu strahuje od pada cena, jer je kriza? I što je još važnije, da li je potrebno štedeti u uslovima krize? To su dva ključna pitanja. Na drugo je lakše odgovoriti. Ako cene rastu isplati se trošiti, jer novac gubi vrednost. Ako cene padaju, ne isplati se trošiti, jer realna vrednost novca raste – jer će sutra roba pojeftiniti. Šta, dakle, raditi u Srbiji kada cene rastu upravo kada bi trebalo da, usled krize, padaju? Pojedinačno, to je jasno – trošiti dok cene rastu, a štedeti kada počnu da padaju. Je li to dobro sa stanovišta privredne politike? Nije. Ona bi trebalo da deluje u suprotnom smeru (kontraciklično, kako se to kaže).

Kada cene rastu trebalo bi da ih centralna banka stabilizuje i tako utiče na obuzdavanje potrošnje. Šta je činila Narodna banka Srbije? Ona je potrošnju podsticala sve do pred majske izbore, održavajući nisku kamatnu stopu, a potom je podsticala uvoz apresijacijom dinara. Kamate su krenule nagore tek početkom drugog kvartala, a dinar je došao do jedva iznad 75 dinara za evro tokom leta. Sada, kada se ulazi u krizu, pa će cene padati usled smanjenja potrošnje, jer pada tražnja za izvozom i smanjuje se rast kredita, preporučuje se štednja, a tom će cilju služiti i politika centralne banke i državni budžet. Bez obzira na to šta će ko pojedinačno da radi, centralna banka i ministarstvo finansija će činiti upravo ono što predlaže ministar čija je izjava, svi se slažu, besmislena do komičnosti.

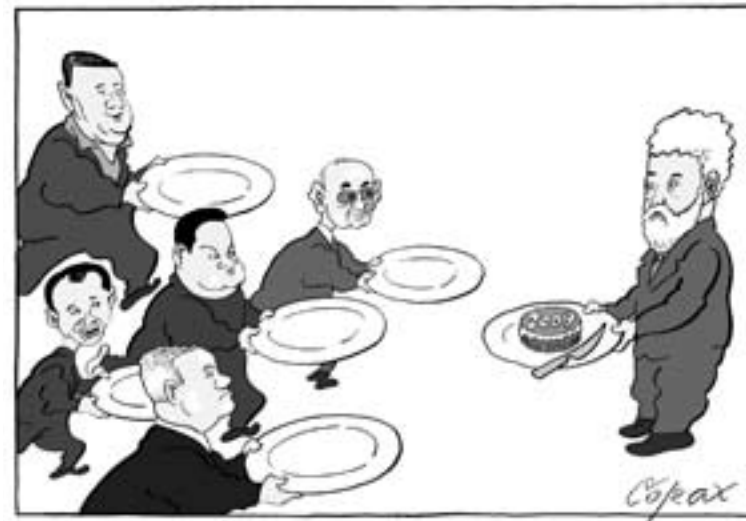
U Srbiji će se, dakle, prinudno štedeti, domaćinstva zato što će imati manje sredstava i zato što će biti sve neizvesnije sa koliko će novca raspolagati sutra, kada će se mnogi suočiti sa gubitkom zaposlenja, a privredne će vlasti štedeti, jer nisu kada je trebalo. Štednja će, pak, dovesti do toga da će se smanjivati proizvodnja i gubiće se, već pomenuta, zaposlenja. Zato svuda u svetu privredne vlasti gledaju da podstaknu potrošnju, jer se boje teških posledica pada cena, dakle deflacije. Zanimljivo je da se svuda može nešto pozitivno pročitati o Kejnz i istovremeno se zagovarati štedljivost. No, o Kejnz na kraju.

Zanimljiva je i reakcija na krizu. Ona je, po opštem uverenju, uvezena, kao i sve ostalo. U ovom času jedan drugi ministar veoma dobro koristi sklonost ljudi u Srbiji da za sve rđavo krive strani svet. Isto važi i za krizu. U većini drugih zemalja se raspravlja o spremnosti i sposobnosti vlasti da se suoče sa negativnim privrednim kretanjima i o tome da li su učinile sve da se za to na vreme pripreme. Sve bi te vlasti rado prenele odgovornost na druge, recimo na Amerikance, ali javnost nije spremna da to i prihvati. Ovo, pre svega, zato što se nigde ne gaji kult žrtve kao u Srbiji. Teško je naći javnost u kojoj se više ističu samopoštovanje, dostojanstvo i sve vrednosti koje se oslanjaju na snažnu ulogu individualne odgovornosti, a gde se istovremeno za sve krivi nepravdičnost drugih čije su svi, pojedinačno i kolektivno, žrtve. U to se, naravno, uklapaju i domaći izdajnici, što je omiljena tema tabloida, ali i intelektualaca, čitavih fakulteta, pa povremeno i akademije nauka.

Međutim, problem Srbije je prozaičan: krizu je dočekala nespremna. Do toga je došlo iz političkih razloga. Javna potrošnja je povećana zato da bi se kupovali glasovi, a novčana i politika

kursa su bile saglasne sa tim političkim ciljevima. Sada je potrebno platiti cenu takve privredne politike, a nju nema ko drugi da plati nego pojedinci i njihova domaćinstva, kojima se preporučuje da štede kako bi pregrmeli krizu. To što će druge zemlje odvrćati svoje banke, preduzeća i domaćinstva od štednje, a srpske im vlasti upravo štednju savetuju, ta se razlika ne objašnjava, jer niko za nju ni ne pita.

Ovome pomaže i jedan specifičan način objašnjavanja pojava, koji nije karakterističan samo za intelektualce u Srbiji. Jedan poznati kineski ekonomista je bio pitan zašto je prevodio baš Hjuma dok je bio na prinudnom radu u vreme kulturne revolucije. U Kini, odgovorio je, mnogo se cene kauzalna objašnjenja, a Hjum je prema njima bio skeptičan. Ovo je zanimljivo sa više aspekata, od kojih je jedan lakoća sa kojom se objašnjavaju pojave. Troši se veoma malo vremena na prikupljanje informacija i odmah se prelazi na objašnjavanje. Dva su metoda možda karakterističnija od drugih. Prvi se obično uvodi sa „Nije to zbog toga, već...“. Ovo je korisno kada se ne želi videti uzrok koji bode oči. Tu spada, recimo, izjava o tome kako nije problem u tome što Srbija ne sarađuje u potpunosti sa Haškim tribunalom, već u tome što Holandija ima unutrašnje političke probleme kada je reč o genocidu u Srebrenici. Slične su i izjave, u davanju kojih su se izveštili svi ministri, da se Srbija sporo približava Evropskoj uniji ne zato što ne ispunjava obaveze, već zato što je Evropska unija neće (dovoljno je setiti se ko je sve rekao da se neće „podleći ucenama“). Jer na ovom mestu se koristi omiljeni metod potvrde uzročnosti - da nas hoće, uslova ne bi bilo, o ucenama i da ne govorimo.

Drugi metod je onaj za koji se kaže da se od drveća ne vidi šuma. Jedna njegova verzija glasi da su za sve krivi Amerikanci. Tako se, recimo, objašnjava da su srpski susedi priznali nezavisnost Kosova pod pritiskom Amerikanaca. Zašto Amerikanci to čine? Tu sada svako ima ono objašnjenje koje upravo njemu bode oči. Za one koji smatraju da su postigli veliku, gotovo neuporedivu, titovsku, diplomatsku pobjedu u Ujedinjenim nacijama, razlog jeste, naravno, da se ona pomuti. Onima, opet, koji imaju rđavo mišljenje o susedima, jasno je da ne može biti jasnije da je to zato što su susedi potkupljeni ili ucenjeni ili i jedno i drugo. Naravno, od tih istih Amerikanaca.

I ovaj metod se oslanja na isti protivčinjenični argument: da li bi ti susedi priznali nezavisnost Kosova da ih nisu pritisli ili potkupili Amerikanci? Odgovor je očigledan. Kineski ekonomista je smatrao da će biti potrebno mnogo vremena i istrajnog proučavanja Dejvida Hjuma da bi se ljudi oslobodili privlačnosti protivčinjeničnih sudova. Oni su zavodljivi, pa u njih počinju da veruju i oni koji ih formulišu. Jedan primer je uverenje na kojem se zasniva srpska međunarodna politika da Albanci ne bi ni sanjali o nezavisnosti da nije Amerikanaca. Ili, ako neko hoće da ode dalje u prošlost, da nije Amerikanaca i njihovog piona Tita. I, naravno, domaćih izdajnika, nepatriota i ostalih plaćenika.

Drugi primer je nedavna reakcija na odluku Međunarodnog suda pravde povodom hrvatske tužbe. Ne bi taj sud tu odluku doneo kada bi znao celu istinu. A ova se može videti samo u kontekstu. Recimo, dvadestog veka. Ovako je formulisala svoj cilj utvrđivanja istine i nesuđena Komisija za istinu, koju je u jednom času osnovao predsednik Savezne republike Jugoslavije. Njen cilj je bio da utvrdi istorijske uzroke onoga što se događalo u Vukovaru, Dubrovniku ili u Srebrenici. Jer, da nije konteksta, ne bi bilo ni tih događaja. Ne bi se valjda sve to događalo da nije bilo Drugog svetskog rata? Odgovor je očigledan.

Budući da se lako formulišu objašnjenja, nema potrebe da se prikupe informacije i uloži trud u utvrđivanje činjenica. Ovo, opet, vodi političkim greškama, koje se ponavljaju. Tako se, opet, ovoga puta od naprednjačke stranke, čuju zahtevi za vezivanjem za Rusiju, jer je to pravi odgovor na krizu, kao uostalom i na sve ostale izazove. Iz tih se razloga insistira na sporazumu o gasovodu pod nazivom „Južni tok“, koji će doneti neverovatne koristi, kao da

će njegova izgradnja početi sutra i kao da će do čitavog posla doći čim se srpske vlasti sa njime saglase. Oni koji to govore su, čini se, primetili da je u međuvremenu izbila ozbiljna globalna kriza, ali još nisu primetili da ona nije zaobišla Rusiju i sektor nafte i gasa. Slično je bilo i pre dvadeset godina kada srpska politička javnost nije primetila da propada sovjetski socijalistički sistem i da se raspada Sovjetski Savez. Naprotiv, očekivalo se da će sovjetski model zameniti američko-titoistički, jer je svima bilo jasno kao dan da je sa liberalizmom svršeno. Bilo je nešto interesovanja i za Kejnza i njegova učenja, budući da je i tada zemlja bila u krizi. Jedino što se sve to uzimalo iz druge ili treće ruke. Kao što nije postojao interes da se sagledaju činjenice, tako nije baš postojao ni interes da se razume Kejnsova moralna i ekonomska teorija. Pa se za ovog liberala smatralo da je pristalica jedne ili druge vrste totalitarizma, a već svakako socijalizma.

Ništa od toga, naravno, nije tačno. Tačno je i važno upravo sada njegovo shvatanje, koje datira još od njegovih najranijih radova, da je deflacija veći problem od inflacije. I da je u uslovima deflacije štednja problem, a ne rešenje, zbog „paradoksa štednje“: ako svi štede, ukupna štednja može čak da bude manja nego ranije, jer će se smanjiti ukupan nacionalni dohodak, jer će smanjena potrošnja dovesti do pada cena, koji će dovesti do pada ulaganja i proizvodnje. Povećanje štednje ima smisla ukoliko se računa sa povećanim izvozom, ali to u uslovima kada su svi trgovački partneri u recesiji nije veoma realistično, čak i ako se, kao sada, postepeno devalvira dinar. To će možda dovesti do pada uvoza, što takođe ne mora da bude povoljno za proizvodnju. U uslovima kakvi su u Srbiji možda bi moglo da pomogne povećanje javnih ulaganja, ali to zavisi od toga da li to može da se finansira. Svakako ne bi trebalo očekivati velike komercijalne kredite, što znači da će mogućnost povećanja javnih ulaganja biti ograničena. Ukoliko se računa da se povećanom privatnom štednjom finansiraju javna ulaganja, to će značiti da je privredna politika dovela do krize u privatnom i potrebe za jačanjem državnog sektora. Što će, naravno, biti još jedan dokaz za sva omiljena objašnjenja koja su ovde navedena. Jer da ta objašnjenja nisu tačna, kako bi uopšte moglo da dođe do krize i svega ostalog što je, kako bi rekla Deklaracija o pomirenju, „Srbiju snašlo“?

24.11.2008.

Šta vlada može da uradi u krizi

Miroslav Prokopijević

Uticaji finansijske i ekonomske krize u svetu počeli su da se osećaju i u Srbiji. Oni se mešaju sa nekim domaćim negativnim kretanjima, pa ih nije sasvim lako razlikovati. Recimo poskupljenja deviznih kredita i otežan izvoz se uglavnom mogu pripisati uticaju krize iz sveta. Otpuštanja ili veliki pad berze imaju i unutrašnje i spoljašnje uzroke. Slabljenje kursa dinara i rast inflacije su uglavnom pojave koje su izazvane nekim domaćim ekonomskim problemima. Za sada i spoljašnji i unutrašnji negativni događaji imaju slabije manifestacije, ali bi one u predstojećem periodu mogle postati mnogo snažnije.

Osnovni utisak je da u Srbiji vlasti, ogromna većina štampe i velika većina građana ne shvata promenu koja je nastupila. U periodu pre izbijanja krize, u svetu je postojala velika ponuda jeftinijeg novca (u čemu su prednjačile američke Federalne rezerve i japanska centralna banka), postojala je velika i rastuća količina stranih ulaganja i vladao je poslovni optimizam. U takvoj situaciji i Srbija je lakše mogla da privuče neka privatna strana ulaganja, iako u zemlji posle 2000. nije bilo nikakvih ozbiljnijih reformi. Bilo je i značajnih donacija, kao rezultat promena 2000. Ulaganjima je

pogodovao proces privatizacije u Srbiji koji je kasnio za ostalim istočno-evropskim zemljama, kao i rast optimizma na berzi.

Od pojave krize situacija se znatno promenila u svetu. Novac je sve skuplji, stranih ulaganja je mnogo manje, realni sektor polako ulazi u recesiju u većini razvijenih zemalja, što otežava izvoz. U takvoj situaciji prilike za Srbiju se dramatično menjaju.

Kao rezultat skupljeg novca, devizni krediti će biti skuplji, što znači manje ulaganja, sporiji rast produktivnosti i standarda. Politici skupog novca doprinosi i Narodna banka Srbije sa referentnom stopom od 17,75%. (Ona je drži zbog visoke i rastuće inflacije u Srbiji, dok je inflacija u SAD i evro-zoni mnogo niža i u opadanju.) Direktna strana ulaganja u realni sektor su u padu u odnosu na 2002-2007. Ulaganja na berzi su u još većem padu. Izvoz je otežan.

Sažeto rečeno, obilje kapitala u svetu pre izbijanja krize je činilo da neki njegov deo dođe i u Srbiju, a taj priliv posle izbijanja krize naglo presušuje. U takvoj situaciji stvari bi se mogle popraviti samo oslanjanjem ekonomske politike na reforme i štednju. Reforme bi trebalo da poboljšaju poslovno okruženje i da time privuku nešto više ulaganja. Kada nastupi kriza investitori posebno cene bolje poslovno okruženje do koga se dolazi reformama. Možda ne bi bilo spektakularnog priliva kapitala u Srbiju, ali bi bio neuporedivo viši nego što je sada. Druga stvar je štednja.

Međutim, ne vidi se da Vlada Srbije uočava promene koje su nastupile i da radi bilo šta od onoga što bi bilo potrebno. Reformi ne samo da nema, nego se ta reč i ne pominje. Što se štednje tiče, nema ni nje. U pregovorima sa Međunarodnim monetarnim fondom i najavama budžeta za 2009. pominje se povećanje budžeta od nešto manje od 10%. Ne pominje se da će preko 60% budžeta Srbije otići na penzije i plate. A pominje se da bi rast iduće godine mogao biti oko 4% ili nešto ispod toga, a budžetski deficit samo 1,5% od BDP-ja. Ako je rast 4%, budžet veći za 10%, pretpostavlja se da bi inflacija bila oko 6%.

Ako bi tako bilo, to bi bile fantastične cifre i spreman sam odmah da se na njih pretplatim. (Jedino je izdvajanje za plate i penzije vrlo nepovoljno.) Bojim se, međutim, da Vlada ovim ciframa fundamentalno promašuje i da će situacija biti mnogo gora.

Pre svega, zbog skupog novca i otežanog izvoza, teško da će iduće godine biti ikakvog ekonomskog rasta u Srbiji. A ako se uzme da kurs može znatnije da padne, to bi značilo znatan dodatni pad BDP-ja i dohotka u Srbiji. Kako pada dohodak, sve je teže prikupiti sredstva za javne finansije. U Evropi postoji pravilo da pad stope rasta za 1 procentni poen povlači pad javnih finansija za 1,2-2 procentna poena. Dakle, ako rast sa oko 6% u 2008. padne na 0% u 2009, pad javnih finansija će biti 7,2-12 procentnih poena. A to znači da će, ako se ne smanji javna potrošnja, doći do metastaze budžetskog deficita i situacije slične onoj u Mađarskoj.

Ovaj scenario se može izbeći samo reformama i štednjom, a to niti vidimo niti je u najavi.

Umesto toga, slušamo gomilu besmislica od ministara. Recimo, jedan se proslavio izjavom da je kriza naša šansa. Pošto je to suviše ličilo na „sankcije su naša šansa“ iz 1992, brzo se povukao. Drugi kaže kako će Srbija lakše proći kroz krizu, jer ima slabiji privatni sektor, pa kao takav neće biti pogođen. To je još veća besmislica. Privatni sektor je vitalniji od državnog u svakoj situaciji, pa i u krizi. Ako je u nekoj zemlji privatni sektor slabiji, to će ona snažnije osetiti uticaj krize.

Ima i drugih besmislenih i štetnih predloga. Besmisleno je nuditi subvencije za ulaganja, jer je država mogla da poboljša poslovno okruženje, pa da privuče ulaganja, a ne da nedostatak reformi i nesposobnost vladajuće ekipe plaćaju poreske platiše u vidu subvencija. Besmisleno je i da se ljudi uzdržavaju od kupovina, da cene ne bi rasle, jer je to isto kao i preporuka da ne dišu. Takve akcije nigde nisu uspele. Besmisleni su i zahtevi da država garantuje radna mesta, jer kada privredna aktivnost opada, mora biti otpuštanja.

Da zaključim, vlasti se bave fantazijama i besmislicama, umesto onim što bi trebalo. Zato će 2009. biti veliko iznenađenje. Vlada obećava korpu Deda Mraza, umesto da radi reforme i štedi. Zato ćemo posebno biti začuđeni kada shvatimo ne samo da je korpa Deda Mraza prazna, nego da nam je on još i zavukao ruku duboko u džep.

24.11.2008.

Kapetane, kave ima dovoljno!

Dubravka Ugrešić

Obilje - obilie -- opulence--opulenza - opulencia.

O - obilje. Usta zaokružena u obliku slova **O**. *Opulence*. **P** - vratašca koja se nadimaju od potiska iznutra. Usta puna zalogaja. O-bi-lje. **B** - usnice maze jedna drugu. *O-p-ulenza...L-n-z* - zvoni poput veselog zvonca. *O-pu-lencia!* - riječ se nadima, a onda prsne poput fontane iz koje šikljaju mlazevi zlatnih kovanica... Obilje: rijekama teku med i mlijeko, a s neba padaju pečeni pilići.

- Koju sliku izaziva u tebi riječ *obilje*? - pitala sam svog generacijski mlađeg prijatelja i zemljaka.

- Američki frižider! - odgovorio je kao iz topa.

Američki frižider je za mnoge Istočne Evropljane - osobito za Jugoslavena koji su se od ranog djetinjstva nagledali američkih filmova - prilično točna reprezentacija mitskoga "roga obilja". Slika velikog američkog frižidera iz kojega od pretrpanosti ispadaju namirnice; *fridge* (koja topla i smirujuća riječ!) iz kojega bunovni Amerikanac noću vadi goleme plastične boce mlijeka ili narančinog soka i nalijeva se tekućinom; ili pak vadi gigantsku kutiju sa sladoledom, uzima jušnu žlicu, sjeda prekrivenih nogu na udobnu

sofu, pali televizor i kusa sladoled iz kutije kao juhu - utisnuta je u mozgove mnogih Istočnoevropljana nekoliko generacija kao najdirektnija i najprivlačnija predodžba o obilju.

Koliko ljudi, toliko ideja o obilju! Da biste znali što je sitost, morate biti gladni; da biste znali što je bogatstvo, morate biti siromašni. U jednoj od epizoda mamutske američke sapunice, danas već zaboravljene *Dynasty*, Alexis (Joan Collins) i njezin ljubavnik Dexter sjede u jaccuziju i piju šampanjac. Dex jušnom žlicom grabi nešto iz zdjele i jede.

- Lakše malo s tom žlicom... - kaže kronično "vulgarna" Alexis - to ti je kavijar!

Valjda se režiseru zumiranje na kavijar činilo neprimjerenim, a kako je gledateljstvu ipak trebalo objasniti da se radi o sceni luksuza, Alexis izgovara svoju neprimjerenu rečenicu. Neprimjerenu sceni luksuza, dakako. Šampanjac, kavijar, jaccuzi - jednostavne su predodžbe o obilju, koje su mediji utisnuli u imaginacijsko polje američkih i drugih siromašaka diljem svijeta. A što se kavijara tiče, mnogim je Rusima u vrijeme crvene revolucionarne gladi kavijar izlazio na uši, jer nije bilo ničeg drugog osim kavijara. Kavijar se u nedostatku žlica grabio golim prstima.

Čak je i kavijar, dakle, za neke simbol luksuza, za druge simbol siromaštva.

Siromaštvo ipak najbolje zna što je bogatstvo. Možda se zato treba promovirati po tržnicama, buvljacima, velikim kupovnim lancima za siromašne, siromašnijim dijelovima grada, i vidjeti onu gomilu "smeća" na koje siromašni troše svoj novac. Jer to "smeće" najtočnije izražava opću siromašku predodžbu o obilju. Jer samo tako moći ćemo razumjeti zašto je porodica Vanderbilt prevozila, dio po dio, bogate talijanske sobe iz 16. stoljeća i ugrađivala ih u svoje "vikendice"; i zašto danas bogati Rusi prave velike usjeke na bujnim crnogorskim planinama, grade na njima vile koje podsjećaju na Muzej Guggenheim i bazene iz kojih plivač svojim orlovskim pogledom obuhvaća veličanstveno Jadransko more.

Treba, dakle, zaviriti u siromaški stančić gdje je najveći zid u dnevnoj sobi sav presvučen u zidnu tapetu s koje nas gleda zalazak

sunca i neko raskošno more. Treba baciti pogled na one male gradske betonske vrtove prekrivene plastičnom travom, u kojima se koči jato plastičnih flaminga, dok u maloj plastičnoj fontani plivaju plastične žabe. Treba načas ući u trgovine gdje se prodaju raskošni materijali: zlatni najlonski brokat, najlonska čipka, svila i saten od poliestera. Treba skočiti u istočnoevropske toplice građene za vrijeme komunizma, i promatrati iznurene zapadnoevropske penzionere koji kupuju sebi dostupan užitak: plivanje u malko oronulim bazenima, masažu kod hotelskog masera, pedikuru kod hotelske pedikerke.

Ideja obilja je *meeting point* između siromašnih i bogatih. Svi se mi negdje susrećemo na tome mjestu, kao na kakvoj staroj napuštenoj stanici na koju vlakovi nikada ne dolaze niti s nje ikada odlaze. Na tu smo stanicu čini se stigli kada nas je Bog izгнаo iz raja. Jer obilje postoji samo u raju. Sve drugo je supstitut, prava ili lažna svila, svejedno.

Na nekadašnjoj jugoslavenskoj televiziji vrtjela se u kasnim osamdesetim godinama popularna reklama za "Franck kavu". Svemirska letjelica s posadom. Iznenadna turbulencija. Užasnuta lica članova posade signaliziraju da se letjelica više nikada neće vratiti na zemlju. Stjuardesa u Gagarin-kostimu ulazi u kapetansku kabinu i vedro se osmjehuje: *Kapetane, kave ima dovoljno!* Bilo je to vrijeme jakih turbulencija na jugoslavenskom tržištu, vrijeme nestašica. Tada su tri stvari simbolizirale obilje: kava, prašak za veš i ulje. Jugoslavenke su u organiziranim jednodnevnim autobusnim turama skakale preko granice, u Trst ili Graz, da kupe zalihe. Žene su iz posve mističnog razloga *must have*-listi dodavale i groždice. Ormar moje mame u jednom trenutku gotovo se raspukao od malih urednih paketa sa suhim grožđicama, a ja od žalostive sućuti prema mami i spoznaje da je obilje siromaška, ali i bogataša - besmisleno.

Obilje je najbolje držati zatvorenim u sferi imaginacije. Jer iz dostignutog obilja obično vreba smrt (Moljci će pojesti! Miševi će izgristi! Vatra će pretvoriti u pepeo! Ljudi će razvući! Banke će bakrotirati! Novac će pojesti inflacija!). Iz siromaštva ne vreba ništa, osim nužde preživljavanja.

Kada sam bila dijete, živjeli smo u malome mjestu nedaleko od Zagreba. Mjesto je od glavnog autoputa Zagreb - Beograd bilo udaljeno svega tri kilometra. Ljeti su autoputom gmizale kolone turskih i grčkih gastarbajtera koji su se iz Zapadne Evrope spuštali prema domovini. Jednoga dana na naša vrata zakucala je lokalna policija i zatražila od moje mame prevodilačku pomoć. Toga dana bugarski ambasador u afričkoj državi Mali putovao je prema Bugarskoj na zasluženi godišnji odmor. I točno na mjestu gdje se od autoputa odvajala cesta koja je vodila u naš gradić, ambasador je kolima udario u neka kola. Njegova žena ostala je na mjestu mrtva, on i dvije djevojčice bez ozljeda. Trebalo je ne samo srediti gomilu formalnosti koje su ionako nadilazile kompetencije male mjesne policije, nego se pobrinuti za nesretnog čovjeka i njegovu djecu. I tako su Bugarin i njegove dvije djevojčice nekoliko dana bili naši gosti. A onda je Bugarin oputovao, ostavivši iza sebe dvije velike vreće s kikirikijem koji je u spremniku svojih kola vukao iz Malija za Bugarsku. Valjda mu se činilo neumjesnim da s viješću o poginuloj ženi dovuče kući i dvije vreće kikirikija. Možda je ostavio vreće u znak zahvalnosti, baš ništa drugo nije imao pri ruci. Nitko od nas do tada nije vidio kikiriki. Mi, i cijelo naše susjedstvo, mjesecima smo pekli kikiriki u pećnici, ljuštili neugledne ljuske i grickali neobične, ovalne sjemenke. Iz roga obilja na naše glave sručio se - kikiriki.

Otada ne podnosim kikiriki, ni u kojem obliku. Obilje treba ostaviti tamo gdje je bezopasno, u sferi imaginacije. Trudim se, koliko mogu, da se oglašujem na sirenski pjev što tuli iz roga obilja. Ona - *Kapetane, kave ima dovoljno!* - posve je dovoljna za moju dnevnu sreću.

10.06.2008.

Veliko preterivanje Vladimir Gligorov

U verovatno najboljoj knjizi Fridriha Hajeka, *Individualism and Economic Order*, na samom kraju se može naći esej *The Economic Conditions of Interstate Federalism*. Čita se kao da je pisan juče. No, o tome na kraju.

Hajek ukazuje na dve vrste liberalne misli, što ovde nije toliko važno, ali se njihovim postojanjem ipak otvara pitanje ideološke konzistentnosti liberalnog društva. Zanimljiva je, u tom kontekstu, neobjavljena Habermasova kritika Rolsa (*A Historical Critique of John Rawls' A Theory of Justice: Failure to Communicate the Tradition*; dostupna je na internetu na adresi: <http://www.archive.org>), a koja je mnogo oštija, bar retorički, od one koja se može naći u njihovoj polemici koju je *Journal of Philosophy* objavio 1995. u martovskom broju. Habermas, pojednostavljeno rečeno, Rolsovu teoriju pravde smatra ideologijom američkog konstitucionalizma. U izvesnom smislu, to je tačno. Zaista, Amerika je zemlja sa jednom ideologijom, kako je svojevremeno tvrdio Lajonel Triling, a Simor Martin Lipset je tu ideološku postojanost dokazivao istraživanjima. Reč je, pre svega, o ideologiji jednakih prava ili sloboda. U tom smislu, to je liberalno društvo.

To je ono što američkoj politici daje stabilnost. Kada kažem stabilnost, mislim na dve stvari. Na jedan predvidiv pravac razvoja, uvećanje prava ili sloboda, i na sklonost da se na taj pravac zemlja

vrati kada god sa njega skrene. Ovo nije zbog posebnih socioloških ili moralnih karakteristika Amerikanaca, što je u izvesnom smislu bilo shvatanje De Tokvila. Ljudi i njihov odnos prema moći i vlasti su svuda isti. Niko ne odustaje od privilegija dobrovoljno; niko ne odustaje od moći ako može da je stekne; koriste se ona sredstva koja su dostupna kako bi se ostvario cilj; ljudi veruju u sve i svašta iz svakojakih razloga i interesa. No, ideologija konstitucionalizma, ona o jednakim slobodama ili pravima, jeste ono što svi u Americi prepoznaju, koliko god da povremeno zastrane, kao ključnu ideju koja obezbeđuje socijalnu koheziju i vuče društveni i politički razvoj napred.

Mehanizam koji obezbeđuje tu stabilnost nije neki ustavni patriotizam ili neka jedinstvena kultura, što su sve objašnjenja koja se ponekad pominju. Reč je o veoma složenom političkom sistemu, koji je zasnovan na nepoverenju u bilo kakve sveobuhvatne ili obavezujuće vrednosti i dužnosti. Ponekad se kaže da je to zato što su Amerikanci, ili čak Anglosaksonci (mada su ovi poslednji manjina u Americi), po prirodi racionalni, dok su drugi narodi ili velike etničke grupe, kao što su recimo Sloveni, emotivniji. Ovo je zanimljiva tema sama po sebi.

Emotivna reakcija u politici, i možda uopšte, jeste pragmatizam sa najmanjom količinom saznanja. U izvesnom smislu, svako, recimo, emotivno posezanje za silom jeste dokaz da se ne shvata problem ili da se nešto ne zna. Isto važi i za reakcije iz straha ili strahopoštovanja. Upotreba i zloupotreba straha nisu nepoznate u američkoj politici. Iz jednog takvog perioda se upravo izlazi. Ljudi praktično svuda na veoma sličan način reaguju na ono što ne shvataju, ne znaju ili ne razumeju (što verovatno objašnjava univerzalni značaj Hobsove političke filozofije); kao što su ljudi na vlasti svuda spremni da to iskoriste za svoje ciljeve.

Tu nema nikakvih antropoloških razlika. Postoji, međutim, ogromna razlika u znanju, što racionalno ponašanje, kao praktičan odgovor na probleme, čini nadmoćnim nad emotivnim reakcijama (što ne znači da je racionalizam nepogrešiv ili nužno okrenut dobru). To što neko, a la Hantington, u duhovnom jedinstvu, verskom ili kulturnom, traži osnov svoje politike, svoje partije ili čak zemlje, govori samo o neznanju i o nerazumevanju ili o verovanju da se oni mogu iskoristiti. To nije zato što nešto takvo kao duhovno jedinstvo – ljudi, naroda, rasa – postoji, ni zato što je to nekakva posebna antropološka karakteristika, recimo slovenske rase. Recimo, sama

ideja o postojanju ruskog duhovnog jedinstva, zasnovanog na pravoslavlju, nema nikakvog smisla, što je bilo jasno i Dostojevskom, o ruskim intelektualcima „na drugoj obali“ i da ne govorimo (još je uvek vredno pročitati knjigu Isaije Berlina, *Russian Thinkers*). Čitava ta debata o posebnoj ulozi i posebnom istorijskom pozivu Rusije je veoma zanimljiva, posebno zbog bulevarizacije kroz koju upravo prolazi, ali to nema veze sa duhovnim ili bilo kojim drugim vidom kolektivnog identiteta.

Amerika, njena politička javnost ili privredni krugovi, kada nešto ne znaju ili ne razumeju reaguju emotivno kao i svi drugi. Razlika je u tome što je količina znanja koja je u toj zemlji skoncentrisana ogromna, tako da se racionalno delanje na kraju pokaže nadmoćnim. Ovde ima smisla ukazati na nezasnovanost svih onih predviđanja o kraju američke dominacije i o rastu svetskih sila u Aziji ili o moći Rusije. Svi oni ne vode računa o ogromnoj razlici u ljudskom kapitalu, u čemu se sa Amerikom može meriti samo Evropska unija. Na duži rok, od značaja su institucionalna stabilnost, u gore pomenutom smislu, i obrazovanost, znanje, inovativnost, kretivnost, dakle ključne karakteristike ljudskog kapitala. Indija, na primer, ima političku stabilnost, ali je put sveobuhvatnog razvoja ljudskih sposobnosti još veoma dug (o tome i o mnogo čemu drugom u sjajnoj knjizi Amartje Sena, *The Argumentative Indian*). Kina, opet, mora tek da reši pitanje političke stabilnosti, dok su ulaganja u ljudski kapital još uvek veoma ograničena.

Ponekad se čuje kako se Rusija vratila među supersile, jer ima novog vođu i zato što je vlasnik značajnih količina sve ograničenijih izvora energije. I jedno i drugo su samo privremene prednosti, ako su i to. Politička stabilnost zasnovana na ličnosti, privremena je stvar. Isto tako, sve ono što danas izgleda kao da nema alternativu, već sutra je može imati. Pored toga, ideja da se trajnije prednosti mogu ostvariti tako što će se monopolom nad nekim resursom izvlačiti velika korist, je više nego pogrešna. O jednoj takvoj politici ekonomskog uslovljavanja, zasnovanoj na kontroli prirodnih resursa u stranoj zemlji, veoma je iscrpno i odavno pisao Albert Hiršman (*National Power and the Structure of Foreign Trade*; knjiga je prvi put objavljena 1945, ali je, ako se ne varam, pisana pre rata) na primeru (nacističke) nemačke politike spoljne trgovine sa Latinskom Amerikom. Kasnije je ta knjiga bila veoma uticajna u teoriji međunarodnih odnosa, jer se smatrala pretečom teorija zavisnosti, bez obzira što su im poruke bile ptpuno različite.

Jer, ukoliko cene, na primer nafte i gasa, budu previsoke, postaće isplativi alternativni izvori energije. A ukoliko se nešto ostvaruje učenom, na primer monopolskom kontrolom prirodnog monopola, alternative će utoliko biti privlačnije. Usled toga, oni koji imaju trenutnu prednost zato što, recimo, zarađuju na prirodnom monopolu, trebalo bi da ulažu u institucionalnu stabilnost i u ljudski kapital. Inače će se samo ostvariti privremeno poboljšanje. Rusija, za sada, nije ulagala ni u jedno niti u drugo.

Habermas smatra da ideologija konstitucionalizma ništa ne rešava, jer recimo ona nema smisla u Evropi. Ona se, bar njen zapadni deo, po Habermasu, može nekako stabilizovati racionalnom raspravom. To podrazumeva da su dostupna određena saznanja, jer bi inače rasprava bila nedelotvorna. Rols može uvek da se pozove na presudu ustavnog suda o tome šta je u skladu sa ideologijom ustavnosti. U Evropi bi trebalo da se nekako dođe do saglasnosti o tome koji je ispravan odgovor na jedno ili drugo praktično pitanje. Sistem u kojem bi to moglo da funkcioniše je neka vrsta demokratije, recimo demokratske i federalne Evropske unije.

Hajek u članku o prednostima ekonomske integracije (navedenom na početku ovog napisa; izvorno je objavljen 1939), navodi sve ono što bi se moglo smatrati karakterističnim za Evropsku uniju kakvu danas poznajemo, a delimično i kakva bi mogla sutra da postane. Sistem u kojem države članice ograničavaju federaciju, dok federalni nivo ograničava samovolju država članica. I jedno i drugo ima povoljne posledice po liberalizaciju svih tržišta unutar jedne takve složene zajednice. Po primerima koje daje, jasno je da on ne misli samo na zemlje Evrope, već na sve liberalne i demokratske države. Nije ovde mesto da se ulazi u ekonomske i pravne detalje kojima se on bavi. Njegov je cilj bio širi: kako da se sistem jednakih sloboda ili prava upostavi izvan nacionalne države? Jer je on smatrao da je to ključno za istinski liberalnu misao, gde nije smatrao da ima mesta za liberalni nacionalizam. Rešenje je u federalnom ili konfederalnom uređenju, kao u Americi, u jednom obliku, ili, sada, u Evropskoj uniji, u drugom obliku.

Kada se uporede institucionalna stabilnost Amerike i Evropske unije i nepresušna žeđ za znanjem i za razvojem ljudskih sposobnosti, sve vesti, da parafraziram Marka Tvena, o propasti zapada su veliko preterivanje.

20.12.2008.

Moje uho- šovinist, moje oko-mizantrop Dubravka Ugrešić

Ide prema meni kao vojnik u punoj ratnoj spremi. Odlučno korača po zamišljenoj ravnoj crti, na leđima ruksak, uši zapušene I-Podom. Sa sunčanim naočalama na nosu odbija svaku mogućnost nagodbe pogledima. Vlastito tijelo koristi kao nevidljivu ralicu, čisti prostor ispred sebe kao snijeg. I ja se pokorno sklanjam u stranu. Ljudi u javnom prostoru sve češće postavljaju svoja tijela kao ralice. Ja sam ta koja se uvijek sklanja u stranu.

Dok čekam u redu u samousluzi u moje uho zabada se poput iznenadne boli glasno napjevavanje mujezina. Okrećem se i vidim mladu ženu u dugoj jeans-suknji. Na nogama japanke ukrašene svjetlucavim plastičnim ukrasima, na glavi *hijab*. Ženica vadi iz torbice mobilni telefon i nešto petlja po njemu. Možda je mobilni upozorava da je vrijeme za molitvu, pomišljam pomireno. I moje uho se smiruje. A onda ga ponovo potresa zvuk: mlada Kineskinja u redu kriješti nešto na kineskome na mobilni telefon. Glasove mladih Kineskinja i glasove mladih Marokanaca povezuje ista prodornost, mislim. A onda sa stidom brišem misao. Kunem se, nisam ja u pitanju, nego moje uho. Formiralo se u sredini gdje visoki C nikada nije bio na cijeni. Moje je uho šovinist!

Na ulicama primjećujem da biciklisti sve češće pjevaju. Okreću pedale i puštaju glas. To s pjevanjem je nova stvar, egzibicioniranje

opuštenosti, javno osvajanje personalne slobode u javnom prostoru. Moje je uho nervozno, neadaptirano i diskriminativno. Moje je uho ogavni *control freak*.

Dok u cafeu s pogledom na jezero čekam na kavu moj pogled zapinje o mladi par za susjednim stolom. Mlada žena duge plave kose opušteno je stavila gole tabane na stol, točno pored zdjelice s juhom. Mladi muškarac nježno masira ženine nožne prste jednom rukom, a drugom dovršava juhu. Žena se razdragano hihoće i pokušava nožnim prstima prevrnuti njegovu zdjelicu. Pogled na ženine gole tabane na stolu ispunjava me laganom mučninom. Moje je oko mizantrop. Scenu za stolom preko puta ne mogu isključiti s nevidljivim mjenjačem kanala - što u mislima priželjkujem - i zato ustajem i poraženo odlazim.

Liftovi koji vode na platforme metro-stanica - a njih uglavnom koriste majke s djecom u kolicima, starije osobe i biciklisti s biciklima - uvijek su zapišani i zapljuvani. Muškarci koriste liftove kao javne zahode i pljuvaonice. I dok se penjem s ulice na platformu prekrivam nos rukama ili šalom. Smrad je nesnosan. Moj nos je kriv, moj nos je prokleti elitist.

Čim se dokopaju sjedišta u tramvaju, mlade žene sve češće vade svoje toaletne torbice i obavljaju dnevno šminkanje. Sve je tu: olovka za izvlačenje crte iznad oka, mascara za trepavice, rašpica i lak za nokte, pinceta za čupanje dlaka. Zašto mlade žene biraju baš tramvaje za šminkanje? Ako to već moraju obavljati u javnom prostoru, zašto ne odaberu javni zahod ili klupu u parku?!

Stojim na ulici i neki biciklist baca kutiju od pice prema nepostojećoj kanti za smeće. Kutija od pice promašuje moju glavu za nekih desetak centimetara. Hej! - vičem, ali mogućnosti pregovaranja nema. Tip na biciklu brzo nestaje iz moga vidnoga polja.

U mome susjedstvu je božji hram. Hram je očito pretijesan, pa vjernici za lijepog vremena izađu napolje i kleče s glavom okrenutom prema istoku, a stražnjicama prema zapadu. U vrijeme kada vjernici mole ne može se proći putem koji je predviđen za sve prolaznike, i vjernike i bezvjernike. Pored božjeg hrama koči se prometni znak. Na znaku je prekriven pas. Moj prijatelj ima psa. Samozvani vjerski policajci upozorili su ga već nekoliko puta da je psima prolazak pored hrama božjeg zabranjen. Oko hrama je, usput rečeno, veoma prljavo, jer djeca koja posjećuju hram ostavljaju za sobom smeće, limenke od bezalkoholnih pića, omote od dječjih

grickalica. Ali Bogu, očito, ne smeta smeće, smetaju mu - psi.

U tramvajima i metroima sjedišta zauzimaju većinom adolescenti, dječaci. Starije osobe pokorno stoje. Javni prostor je polje za egzorciranje pritajenog sadomazohizma. Jači istjeruju svoja prava, slabiji šute.

Pred mojom samoposlugom već mjesecima stoji antipatični tridesetogodišnjak s gitarom i drnda. Tip je totalno bez sluha, gitaru, očito, ne zna svirati, on naprosto drnda. Drndanjem upozorava na svoju prisutnost i traži od prolaznika da ubace novčić u njegov šešir.

Neki stanari u stambenim zgradama zabavljaju se bacanjem hrane s prozora na ulicu. Tako hrane ptice. Ptice, uglavnom galebovi i golubovi, u letu ispuštaju izmet na prozorska stakla. Ono što ne pojedu ptice dovršavaju štakori. Štakori noću slobodno lunjaju javnim prostorom. Borci za prava životinja likuju.

Ulazim u taksu. Taksist je musliman koji vozeći taksu obavlja svoju molitvu. Drži u ruci malenu vjersku knjižicu i mantra svoje. Povremeno prekida molitvu kada treba zakočiti ili obratiti pažnju na semafor. Jednolično mantranje para moje bezvjerničko uho, ali pristojno podnosim situaciju u kojoj sam se obrela. Na izlasku iz taksija dajem taksistu krupnu novčanicu, jer nemam sitno.

- Koliko ćeš mi dati napojnice? - pita.

Zamjećujem kako se boja njegova glasa naglo promijenila. Ono pokorno vjersko meketanje maločas bilo je upućeno Bogu, a ovaj prijeteći ton meni. Novčanica je već u njegovoj ruci, nema

mogućnosti za pregovaranje, mogao bi pritisnuti gas i uzeti sav novac. Zato pristajem na veliku napojnicu da bih izvukla ostatak. Javni prostor, koji podrazumijeva pisana i prešutna pravila ponašanja, danas služi za egzibicioniranje osobne slobode. Starinska pravila bontona više ne vrijede, table s natpisima *zabranjeno pljuvanje po podu*, koje su zbog svog apsurdnog sadržaja nasmijavale prisutne, odavno su iščezle. Rezultat toga je da danas mnogi pljuju po podu, markiraju prostor svojom pljuvačkom, svojom mokraćom, svojim tijelima, svojim glasovima. Nitko više ne želi ostati nezamijećen. Svatko se bori za svoja osobna prava, malo tko poštuje tuđa.

Zamjećujem da sve manje izlazim van. Na vrata sam postavila tri brave. Na prozore navlačim zavjese, moj stan se polako pretvara u gerilsko gnijezdo. Zamjećujem i to da ne ljubim više bližnjega svoga. Ljubiti bližnjega svoga zahtijeva nadljudski napor. To je ljubav bez reciprociteta, a ja sam samo običan i slab primjerak ljudske vrste. Bog je, uostalom, zadužen za taj resor, razmišljam, on je stvorio čovjeka na vlastitu sliku i priliku, neka ga on i voli.

Nedavno me neki blogger optužio da se u svojim esejima služim tehnikom pretjerivanja. Moje pretjerivanje, ako se o tome uopće radi, samo je drugi oblik zabrinutosti za budućnost. Posve je moguće da će se za samo desetak godina ovaj zapis čitati kao nerazumljiva sličica iz urbane svakidašnjice. Budući čitaoci neće znati što znače riječi *javni prostor*, niti će im biti jasno što je pisac želio reći. Priznajem, u ovom trenutku to ne znam ni ja. Nisam prorok niti svetac, kao Michael.

Michael je uvaženi američki sveučilišni profesor, šezdesetogodišnjak, koji svakoga dana pješačeći od kuće do fakulteta skuplja prazne boce i limenke. Sve to donosi na fakultet i odlaže u svome kabinetu. Kada se vraća kući, nosi sa sobom skupljeno, i usput pokupi još ponešto. Toliko koliko je u stanju ponijeti. Prazne boce razdvaja u hrpe, staklene boce, plastične boce, limenke. Sve to uredno posloženo ostavlja na svome trijemu. Noću, kada svi zaspu, ljudske sjenke švrljaju oko Michaelova trijema. To su mladi Portorikanci. Oni odnose smeće koje Michael ostavlja za njih na trijemu i prodaju ga da bi zaradili koji novčić.

27.11.2008.

Tužba Hrvatske

Srđa Popović

Veliko uzbuđenje

U Srbiji je zavládalo veliko uzbuđenje zbog tužbe koju je Hrvatska podnela još 1999. godine protiv Srbije za povredu Konvencije o genocidu. Za tu tužbu se, dakle, odavno zna. Otkuda onda to iznenadno uzbuđenje, ta gotovo histerična reakcija?

Glavni povod uzbuđenju nije postojanje te tužbe. Povod je bila vest da se Međunarodni sud pravde oglosio nadležnim za postupanje po toj tužbi. Ali opet, zašto, ako se gotovo svi stručnjaci slažu da tužba nema nikakvih izgleda na uspeh?

Zato što nelagodu ne stvara bojazan za ishod, nego sama činjenica da će doći do tog postupka u kome će se nužno dokazivati i utvrđivati činjenice o kojima srpska javnost, a ni srpska politika neće ništa da znaju, činjenice koje je falsifikovala Miloševićeva propaganda, činjenice koje Srbija i dan-danas poriče i u vezi sa kojima se uspešno samoobmanjuje.

Koje su to činjenice?

- (1) da "Srbija nije bila u ratu";
- (2) da Srbija ne može biti odgovorna za postupanje JNA;
- (3) da je JNA, u skladu sa Ustavom SFRJ, dejstvovala pod komandom Predsedništva SFRJ;
- (4) da je dejstvovala u cilju očuvanja teritorijalnog integriteta SFRJ.

Istina o kojoj smo se u Srbiji dogovorili da ćutimo je, međutim, drugačija:

- (1) Na zahtev srpskog političkog vrha, pre svega Miloševića i Jovića, Kadijević je kao načelnik Generalštaba, protivustavim merama, menjao nacionalni sastav JNA, pre svega čisteći JNA od Hrvata, jer je sa Miloševićem i Jovićem, pripremao rat protiv njih;
- (2) Srbija je tokom operacija u Hrvatskoj imala efektivnu kontrolu nad operacijama JNA, formiran je i neformalni i protivustavni “štab šestorice” (Milošević, Jović, Kadijević, Bulatović, Kostić, Adžić), koji je koordinisao akcije JNA;
- (3) Na ovim sastancima se odlučivalo o ratnim ciljevima (recimo, da li je cilj da se “ruši vlast u Hrvatskoj” ili da se “povuku nove granice”) i svim aspektima operacija u Hrvatskoj;
- (4) Postojala je puna svest o zajedničkom delovanju i o tome da JNA u stvari nastupa kao vojska Srbije i Crne Gore; razmatrano je čak i da se to faktičko stanje javno prizna i institucionalizuje (“da Srbija i Crna Gora proglase vojsku svojom i preuzmu komandu, finansiranje, rat i sve drugo”);
- (5) JNA nije dejstvovala u cilju očuvanja teritorijalnog integriteta, već u cilju prekrajanja granica, što je očigledno već iz povlačenja JNA iz Slovenije, ali još mnogo više u podsticanju oružane pobune u Hrvatskoj, koja je tajno pomagana, i politički i vojno, da bi to onda poslužilo kao izgovor da JNA ulazi na te teritorije kako bi navodno “razdvajala sukobljene snage”.

Sve gore navedene činjenice otvoreno u svojim knjigama priznaju Borisav Jović (*Poslednji dani SFRJ*, Politika, Beograd, 2005) i Veljko Kadijević (*Moje viđenje raspada - vojska bez države*, Politika, Beograd, 1995). (Za sve citate iz ovih knjiga kojima se potvrđuje gornjih pet tvrdnji, vidi sajt *Peščanika*, S. Popović, *Raspad Jugoslavije I, II*.)

Bojazan da bi se ovo moglo dokazivati i relativno lako dokazati pred Međunarodnim sudom pravde je ono što izaziva histerične reakcije srpskih političkih krugova i srpske javnosti. Dugo i brižljivo negovane laži Miloševićeve ratne propagande mogle bi se u dokaznom postupku pred Međunarodnim sudom pravde

neugodno raspasti, a to bi moglo izazvati “poniženje” svih nas (Vladimir Todorić, emisija *Peščanik*, 21. novembar).

Odgovor Srbije

Srpska javnost, pored toga što, ispravno, negira kvalifikaciju genocida, u svom uzbuđenju reaguje na ovu tužbu na četiri načina:

- (1) Najavljivanjem protivtužbe;
- (2) Nespecifikovanim predlozima za vansudsko poravnanje;
- (3) “Konstruktivnim” zagovaranjem “pomirenja”;
- (4) Tvrdnjama da ova tužba počiva na pravno neodrživoj ideji “kolektivne krivice”.

Sve ove reakcije su neadekvatne.

(1) Ako je kvalifikacija genocida u tužbi neodrživa, bar podjednako je neodrživa, i iz istih razloga, i kvalifikacija genocida u protivtužbi. I Srbija to zna.

(2) Uslovi vansudskog poravnanja morali bi, sa hrvatskog stanovišta, podrazumevati pre svega da Srbija prizna osnov tužbe (genocid), a da se poravnanje odnosi samo na visinu naknade štete. A šta bi bilo stanovište Srbije? Srbija nema nikakvog razloga da prizna osnov (genocid), jer odlično zna da on ne može biti dokazan, a onda, samim tim, nema nikakvog smisla ni da se pogađa oko iznosa štete. Šta bi Srbija u pravcu poravnanja uopšte predložila i zašto?

(3) Tema “pomirenja” često je raspravljana. O njoj su najbolje pisali Sreten Ugričić i prof. Nenad Dimitrijević. Suština je u tome da je autentično pomirenje uspešno jedino kada krivac u sebi nađe snage da pred samim sobom prizna krivicu (“ne mogu sebi da oprostim ono što sam učinio”), pa tek onda zatraži oprostaj od svoje žrtve ne tražeći ništa za uzvrat, nakon čega žrtva taj oprostaj i daje. Od takvog raspleta smo svi jako daleko. Trgovina dobro kalibriranim “izvinjenjima” uslovljenim istim takvim “izvinjenjima” druge strane je neiskrena, licemerna i sračunata.

(4) Tužba protiv države, kao pravnog lica, ne podrazumeva nikakvu “kolektivnu krivicu” građana Srbije, jer tužba nije ni podneta nekom krivičnom sudu koji bi mogao da raspravlja o bilo čijoj krivici (koja je krivičnopravni pojam), kazni itd.

Sve ove reakcije, u stvari, idu samo za tim da nekako spreče da se u dokaznom postupku pred Sudom pravde u Hagu raspravlja o pravoj

uloži Srbije u ratu protiv Hrvatske, to jest da spreče da se u tom postupku otkrije istina da se iza kulisa Jugoslavije, Predsedništva i JNA krila srpska politička vrhuška, čiji cilj nije bio “očuvanje teritorijalnog integriteta SFRJ”, nego upravo suprotno, njeno razbijanje - i povlačenje novih granica (bilo “skraćene Jugoslavije” kojom bi Srbija dominirala, ili, ako to ne uspe, Velike Srbije).

Čudno je, međutim, da se u “patriotskoj” odbrani od hrvatske tužbe iz ideološkog otpora nikada ne potežu pravno najjači argumenti i dokazi.

Da li je Srbija bila u ratu?

Tokom svih ratova devedesetih mantra Miloševićevog režima je bila da “Srbija nije u ratu”. Tu mantru su prividno omogućavale činjenice (a) da Srbija nije imala svoju vojsku, (b) da se rat nije vodio u Srbiji, (pa je bio “nevidljiv”), i (c) da su ratnici upućivani iz Srbije nazivani “dobrovoljcima”.

Budući da je svima u Srbiji bilo jasno da je JNA srpska vojska, da se rat nije vodio u Srbiji, jer je bila vojno nadmoćna i da nije bilo ničeg (ili gotovo ničeg) dobrovoljnog u učešću u ratu mnogih “dobrovoljaca”, ova mantra je nailazila u samoj Srbiji na skepsu i podsmeh, ali takođe je izazivala i zavereničko prećutno namigivanje javnosti i njeno divljenje tako veštij i bezobraznoj obmani virtuoznog iluzioniste Miloševića.

Ne Srbija ratovala nije

Nikad nije i nikada neće

Kad tenkovi krenu iz Srbije

Oni idu da raznose cveće

(Predrag Lucić)

No, uprkos svemu tome, pitanje da li je Srbija bila u ratu nije potpuno bez osnova, ako bi bilo postavljeno na drugi način. Ako bi se (citirajući B.Tadića), “sa političkog terena prenelo na pravni”.

Badinterova komisija

Suočen sa raspadom SFRJ, Savet ministara Evropske ekonomske zajednice je 27.avgusta 1991. oformio Arbitražnu komisiju sastavljenu od predsednika ustavnih sudova pet zemalja, na čijem čelu je bio univerzitetski profesor i političar Robert Badinter.

Dva dana posle pada (“oslobođenja”) Vukovara, 20. novembra 1991. godine, predsednik međunarodne Konferencije o Jugoslaviji, lord Karington, zatražio je od Badinterove komisije mišljenje o tome da li se u slučaju Jugoslavije radi: (a) o otcepljenju jednog broja republika iz SFRJ (koja i dalje postoji), ili se radi (b) o dezintegraciji i prestanku postojanja SFRJ usled istovremene takve namere jednog broja republika. Teza pod (a) je bila teza koju je zastupao Milošević sve do pada sa vlasti. (Ova teza je svakako bila pravno neosnovana i zato je SR Jugoslavija nakon 2000. godine morala da podnese molbu za prijem u Ujedinjene nacije.)

Komisija je u svom odgovoru pošla od činjenice da jedna država federativnog tipa postoji, ako su u federalnim organima zastupljeni svojim predstavnicima svi delovi federacije i ako ti organi faktički vrše vlast. (Mišljenje br.1 od 10. decembra 1991, 1.(d)).

Ispitujući da li na dan donošenja mišljenja SFRJ kao federacija zadovoljava ove kriterijume Komisija je zaključila:

“Sastav i rad osnovnih organa federacije, bilo da je to savezno Predsedništvo, Savezno veće, Veće republika i pokrajina, SIV, Ustavni sud ili savezna armija, više ne doseže kriterijume participacije i predstavljanja svojstvene federalnoj državi.” (Mišljenje br.1 od 10. decembra 1991, 2 (b))

Šta se tu kaže? Prvo, da “Predsedništvo” više nije predsedništvo SFRJ, i da “JNA” više nije savezna armija SFRJ, jer je SFRJ kao federacija prestala da postoji.

Dakle, JNA je postala “vojska bez države” (kako je ispravno naziva i sam Kadijević, “načelnik Generalštaba” koji više ne postoji), a vojska bez države je samo grupa uniformisanih i naoružanih ljudi, paravojska. Ona je ostala i bez vrhovnog komandanta, jer i četvorica ljudi koji glume “Predsedništvo” - to više nisu. Vojska nad kojom više niko nema legalnu vlast naziva se u teoriji i privatna vojska.

Ovu vojsku, koja dakle uzurpira ime JNA, je privatizovao onaj koji je bio voljan i bio u stanju da je finansira, a to su, grubo rečeno, članovi udruženog zločinačkog poduhvata obuhvaćeni optužnicom Haškog tužilaštva u predmetu protiv Slobodana Miloševića i drugih. Sredstva za njeno finansiranje ova grupa ljudi (kod nas još poznata kao “Porodica”) namiče zloupotrebom službenog položaja i kriminalom: upadom u monetarni sistem SFRJ, tajnim nenamenskim preusmeravanjem budžetskih sredstava Srbije, pljačkom građana kroz organizovanje piramidalnih šema banaka,

švercom, proizvodnjom planirane hiperinflacije, samovoljnim prisvajanjem imovine federacije i drugih republika zatečene na teritoriji Srbije.

Na taj način ova grupa sastavljena od nosilaca najviših državnih funkcija, sredstvima pribavljenim kriminalom, finansira svoju privatnu vojsku i stiće nad njom punu efektivnu kontrolu.

Ova privatna vojska, to jest njen komandant Veljko Kadijević u jednom trenutku uviđa da je ovakva situacija, u kojoj se njome komanduje neovlašćeno i tajno, "opasna po vojsku" i da na nju može pasti isključiva odgovornost za operacije koje preduzima. Zato on predlaže da "Srbija i Crna Gora proglase vojsku svojom i da preuzmu komandu, finansiranje, rat i sve drugo". Drugim rečima da se faktičko stanje legalizuje. Ali Milošević to odbija: "ne možemo prihvatiti zahtev da se vojska liši jugoslovenskog naziva. Time bi Srbija i Crna Gora izgubile sve prednosti, političke i vojne... to bi vodilo... tu srpsko-crnogorsku vojsku u poziciju 'agresora' na srpskim prostorima van Srbije", to jest na teritorijama drugih republika.

Za sve to vreme Narodna skupština, koja je po Ustavu od 28. septembra 1990. godine jedina nadležna da odlučuje o ratu i miru (član 73, tačka 6), da donosi budžet i završni račun (član 73, tačka 3) i da ocenjuje ustavnost rada predsednika Republike (tačka 73, član 11), ponaša se sasvim "mirnodopski", jer njome dominira SPS, stranka u potpunoj vlasti Slobodana Miloševića, koji tvrdi da "Srbija nije u ratu".

Dakle, ima osnova za tvrdnju da Srbija nije bila u ratu i da, kao država, nije odgovorna za privatni rat članova udruženog zločinačkog poduhvata. Naime, država odgovara samo „za štetu koju njen organ prouzrokuje trećem licu u vršenju ili u vezi sa vršenjem svojih funkcija“ (Član 172. Zakona o obligacionim odnosima, Službeni list SFRJ br. 29/78, Sl. list SRJ, br. 31/93 i Ustavna povelja).

JNA kao privatna vojska nije bila organ države Srbije, a oni koji su nad njom imali efektivnu kontrolu i njom komandovali nisu tu faktičku vlast crpli iz svojih državnih funkcija, to jest nisu postupali „u vršenju ili u vezi sa vršenjem svojih funkcija“.

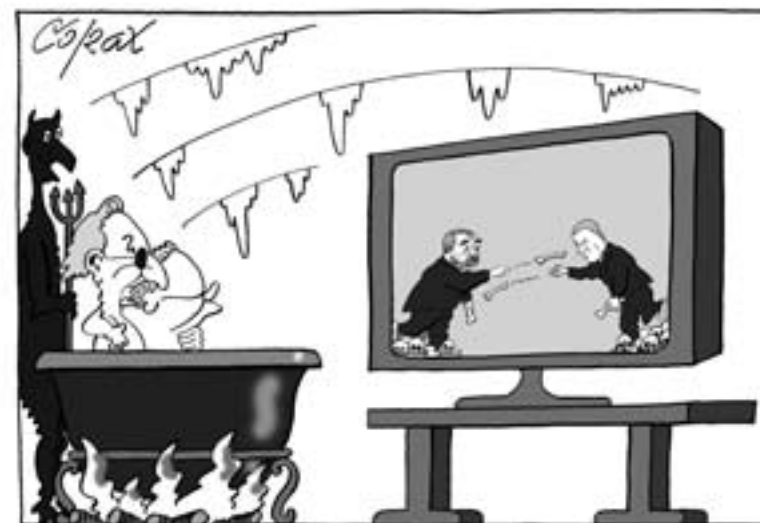
Ovakva odbrana Srbije, zasnovana na istinitim činjenicama, imala bi više izgleda na uspeh od bilo koje druge. Ta linija odbrane, ipak, nije bila primenjena u postupku po tužbi BiH, niti ima izgleda da bude primenjena u odgovoru na tužbu Hrvatske. Zašto?

Zašto umesto ovakve logične, na činjenicama zasnovane, pravno utemeljene odbrane mi radije biramo mnogo slabiju liniju odbrane, koja se sastoji u negiranju zločina, umanjivanju broja žrtava, natezanju oko kvalifikacija, isticanju zločina drugih, podnošenju neosnovanih protivužbi?

Samodestruktivni nacionalizam

Argumenti kojima bi se stvarno moglo dokazivati da Srbija, kao država, nije bila u ratu još uvek su neprihvatljivi na nivou društva, jer oni podrazumevaju jasan raskid sa Miloševićevom ratnom politikom, osudu te politike i distanciranje od njenih posledica. Zbog žilavog istrajavanja ideologije nacionalizma, srpsko društvo, a onda i politika koja ga u tome samo prati (iz ubeđenja ili populistički, svejedno), nisu još uvek za to sposobni. Nacionalizam još uvek - na našu sopstvenu štetu - insistira na načelnoj odbrani te pogubne politike.

Uzrok tome je što je - uprkos činjenici da odluke o ratu i ratnim dejstvima nisu prolazile kroz nadležne organe države i da su sa stanovišta ustavnopravnog poretka bile nelegalne - Miloševićev privatni rat u srpskom društvu imao (i delimično još uvek ima) većinsku podršku, to jest legitimitet. Taj privatni rat podržavale su i važne institucije društva, od Akademije nauka, RTS-a i drugih medija do Udruženja književnika i uticajnih javnih ličnosti (samozvane srpske elite).

Ovu dihotomiju između legalnog i legitimnog vrlo rano je formulisao sam Milošević u svom čuvenom „pledoajeu za bezakonje“ (Dragoš Ivanović), prema kome sveta borba za „legitimne nacionalne interese srpskog naroda“ ne može biti ograničena nikakvim legalizmom:

Ali... rešenje neće doneti procedura, njene krupne i sitne zamke, mala i velika lukavstva, intrige i smicalice. Rešenje će doneti politika za koju se opredelila većina naroda ove zemlje, institucionalno i vaninstitucionalno, statutarно i nestatarно, na ulici i unutra, populistički i elitistički, argumentovano i neargumentovano... (Dragoš Ivanović, *Bolest vladanja, zavereničko vladanje*, Republika, Beograd 2000, str.39)

Većina je tada prihvatila (i danas prihvata) ovo revolucionarno načelo bezakonja, po kojem „nacionalni interesi“ imaju prevagu nad pravom, pa se i dalje lako odričemo dobrih pravnih argumenata zarad prikrivanja neprijatnih činjenica - i onda kada bi oni državi koristili. To je samo još jedna manifestacija generalne samodestruktivne prirode nacionalizma. To je „patriotizam“ koji „u zaštitu nacionalnih interesa“ nanosi štetu državi.

O kolektivnoj krivici i poniženju

Društvo je moralno odgovorno pred samim sobom zato što je legitimisalo privatni rat Slobodana Miloševića. Naravno, to društvo je danas podeljeno: jedan deo prihvata tu odgovornost, drugi deo je poriče.

Da bi tu odgovornost pred sobom prikrilo, srpsko društvo pod pritiskom još uvek snažnog nacionalizma, i danas se većinski suprotstavlja svim naporima međunarodnih sudova da utvrde sve relevantne činjenice vezane za ratove devedesetih. To se čini čak i po cenu prihvatanja „kolektivne krivice“.

Osećanja koja u srpskoj javnosti (i ne samo onoj „patriotskoj“) pokreće hrvatska tužba bude posebnu pažnju. U listu *Danas*, 19. novembra 2008, u redakcijskom komentaru kaže se povodom tužbe Hrvatske:

„Tužba protiv države podrazumeva kolektivnu krivicu. Iako je u vreme rata većina građana Srbije podržavala svoju vlast, većina ne može snositi krivicu ni za odluke tadašnjeg rukovodstva, ni za pojedinačne zločine.“

Nacionalisti među nama, koji su, videli smo, legitimisali te ratove i zločine, misle ovako: najbolje ćemo odbraniti i haške optuženike i državu (i sebe) ako prihvatimo na sebe kolektivnu krivicu - nisu krivi ni haški optuženici, ni država, krivi smo «svi mi» («svi mi smo Mladić»), a to nas ionako ništa ne košta, jer kolektivne krivice nema, dakle, niko nije kriv.

I zato dolazi do prividnog paradoksa da mi (ili „patriote“ i nacionalisti među nama) neprestano sami potežemo pitanje sopstvene kolektivne krivice i onda kada niko drugi o tome ne govori.

To je možda takođe indikativno za naše SUBJEKTIVNO osećanje krivice, generisano sećanjem na većinsku „podršku svojoj vlasti“ tokom ratova. Kako drugačije razumeti intervju Vladimira Todorića u emisiji *Peščanik* 21. novembra 2008:

„... Hrvati, iako znaju da ne mogu dokazati genocid, znaju da mogu Srbiju dovesti u veoma nelagodan položaj, ukoliko bi se na sudu u Hagu pojavili nekakvi dokazi koji bi dokazali logističku i finansijsku i vojnu umešanost zvaničnog Beograda u ratove u Hrvatskoj, a i BiH. Takvi dokazi bi bili naročito neprijatni sa aspekta toga što bi onda takve dokaze BiH mogla da iskoristi kao osnov za reviziju slučaja za genocid BiH protiv Srbije. I ne bi trebalo da se bilo ko raduje mogućnosti ustanovljavanja istorije sa takve tačke gledišta, jer ona će dovesti do jednog sveopšteg poniženja, recimo, da kažemo u Srbiji...“

Šta se tu kaže?

Kaže se da se (iako Hrvatska ne može dokazati genocid) tokom postupka po hrvatskoj tužbi mogu pojaviti dokazi da je „zvanični Beograd“ i te kako umešan u ratove u Hrvatskoj i BiH. To bi, kaže Todorić, dovelo Srbiju u „nelagodan položaj“, jer bi „takvi dokazi bili naročito neprijatni“. Takvo „ustanovljavanje istorije... će dovesti do jednog sveopšteg poniženja, recimo, da kažemo u Srbiji...“

Dakle, ne treba strahovati od ishoda hrvatske tužbe, treba strahovati od neprijatnih dokaza kojima bi se mogle ustanoviti „neprijatne“ istorijske činjenice koje bi Srbiju dovele u nelagodan položaj „sveopšteg poniženja“ (svakako usled kolektivne krivice, jer zašto inače?).

Subjektivno osećanje krivice „većine koja je u vreme rata podržavala svoju vlast“ (*Danas*) i time legitimisala ratove i zločine, neprestano isplivava u formi straha da će odnekuda isplivati „neprijatni

dokazi“ koji će dovesti do „sveopšteg poniženja“ one većine koja je svojevremeno (a i danas kroz poricanje) legitimisala zločine. Ovaj strah neprestano se podgreva pozivima na odbranu „nacionalne časti i dostojanstva“ (Koštunica). Istina će nas poniziti. Lažima se najbolje brani čast.

Zato smo zatamnili „neprijatne“ delove zapisnika VSO-a, koji bi nas mogli „poniziti“ otkrivanjem „neprijatnih“ istina, i tako ćemo i dalje u pravilnim vremenskim razmacima slušati, kao što godinama postišeno slušamo, kako Mladića nigde nema, iako je bio tu „do juče“. Jer takve su „opšte društvene prilike“ (Rade Bulatović).

Opšte društvene prilike (Sav taj mulj)

Svakako najbolje i najjednostavnije bi bilo da se Srbija odlučno i jasno odrekne Miloševića i celog njegovog zločinačkog udruženja, plati račune koji će se, na mostu ili na ćupriji, na kraju morati platiti i „okrene se budućnosti“ (koje bez toga nema).

Međutim, hrvatska tužba otkriva da „opšte društvene prilike“ to i dalje ne dozvoljavaju. U opšte društvene prilike svakako spada Koštuničina opstrukcija tokom DOS-ove vladavine, insistiranje na „kontinuitetu“, ubistvo Zorana Đinđića koji je Miloševića smestio u Hag, kohabitacija DS-a sa Koštunicom i „nacionalno pomirenje“ sa SPS-om (servisom Porodice, stranke iz koje je potekao najveći broj članova zločinačkog udruženja), po cenu guranja pod tepih „neprijatnih“ istina koje izazivaju „nelagodu“ kod članova Miloševićeve stranke.

U jednoj nedavnoj televizijskoj emisiji (Stanje nacije, B92) portparol DS-a, Nada Kolundžija, vajka se kako bi ova tužba mogla, nasuprot ideji „nacionalnog pomirenja“, da „opet izazove podele u društvu“ (a tek smo okrečili), jer u odnosu na pitanje odgovornosti za ratove i zločine, „u Srbiji postoje vrlo podeljena mišljenja“ (po jednima su $2 + 2 = 4$, po drugima 5). Nada Kolundžija u stvari kaže: o onome o čemu postoje različita mišljenja, najbolje je ćutati. Zar se to ne zove „jednoumlje“? Zar nije tako funkcionisao i CK SKJ? Zar se društvo ne kreće napred tako što se mišljenja sukobljavaju i sukobi razrešavaju?

Koalicija DS-a sa SPS-om mogla se shvatiti jedino kao tehnička, dakle, opravdana jedino potrebom potpisivanja Sporazuma o

stabilizaciji i pridruživanju, plaćena jedino nekim ministarskim mestom i članstvom u ponekom upravnom odboru javnih preduzeća. „Nacionalno pomirenje“ je neprihvatljivo visoka cena za DS i čitavo društvo, ako treba da predstavlja amnestiju „zločinačkog udruženja“. Time se institucionalizuje nemoć društva da se izbori sa svojom prošloću, zabranjuje društvu da išta nauči kroz neophodnu samorefleksiju kroz koju društva sazrevaju, priznaje kapitulacija pred lošom prošloću i istorijska hipoteka Srbije prevladuje na buduće generacije. Sve u ime „okretanja ka budućnosti“.

Zato je hrvatska tužba izazvala ovakvo uzbuđenje. U ustajalu baru je pao kamen i uzburkao sav nataloženi mulj.

27.11.2008.

Znanje je moć

Dubravka Ugrešić

U završnoj sceni najnovijeg filma, *The Kingdom of the Crystal Skull*, Indiana Jones (Harrison Ford) na sinovljevo pitanje kako razumjeti legendu o gradu od zlata objašnjava da se riječ zlato (*gold*) prevodi i kao blago (*treasure*). A blago nije bilo zlato, nego znanje (*knowledge*). *Znanje je blago*, poručuje Indiana Jones pogleda uprta u zlatastu prošlost, ali i u budućnost koja stoji pred njim u obličju njegova sina. Film nas vraća u američke pedesete godine i vrijeme makartizma, pa je zla Irina Spalko (Cate Blanchett) razumljiva protivnica Indiana Jonesa. Irina Spalko, koja je slogan *Znanje je moć* popila s komunističkim mlijekom, na kraju će, dosljedna toj ideji-vodilji, izgubiti glavu. Antagonizam između Indiana Jonesa i Irine Spalko u biti je lažan, jer oboje ih u opasnu avanturu vodi ista strast prema znanju. Sve drugo su zanemarive ideološke nijanse. Ja sam slogan -- *Znanje je moć* -- popila s jugoslavenskim socijalističkim mlijekom. U djetinjstvu sam, zajedno s grčkim mitovima, gutala legende o komunističkim vođama koji su *učili*, *učili i učili*, i od siromašnih seoskih dječaka postajali doktori znanosti, poliglotti, i *veliki ljudi*. Priča o Maksimu Gorkom, koji je u sirotištu čitao knjige uz svjetlost mjesečine, zauvijek se ugravirala u moje pamćenje. Komunističke vođe bili su redovito portretirani sa simboličnim bibliotekama u pozadini, i često s naočalama na nosu. Naočale su bile svima razumljiv simbol pismenosti i načititosti. I

Tito je prošao kroz sličnu mitološku transformaciju: od siromašnog seoskog dječaka i bravarskog šegrta postao je, kaže legenda, čovjek s naočalama na nosu (vizionar, poliglot, pijanist). Njegova mitska slika u usporedbi s drugim komunističkim vođama bila je, doduše, mnogo manje asketska.

Image komunističkih vođa s naočalama na nosu i s bibliotekama u pozadini imao je propagandnu funkciju i realne prosvjetiteljske rezultate. U Jugoslaviji je opismenjavanje započeto s partizanskim tečajevima u toku Drugog svjetskog rata (potpomognuto legendama o staricama koje su naučile pisati i čitati u stotoj) i nastavljeno nakon rata. *Kultura* je nakon Drugog svjetskog rata zaista krenula u (jugoslavenski) *narod*. Započela je popularizacija obrazovanja, studiranje je postalo dostupno svima, osnovana je mreža "radničkih sveučilišta" i "večernjih škola" -- institucija za obrazovanje odraslih (*Obrazovanje uz rad!* -- bila je jedna od popularnijih parola jugoslavenskoga vremena). I široka popularizacija amaterizma (tečajevi amaterskog bavljenja fotografijom, filmom, pisanjem poezije, šivanjem, slikanjem, radiom i kazalištem) spadala je u program mnogostrukog opismenjavanja naroda. S ulaskom televizora u jugoslavenske domove, i popularno-obrazovnim i školskim TV-programima, nastavljeno je obrazovanje socijalističkih masa. I novine su u početku imale informativno-obrazovni karakter.

Abraham Lincoln, samouki američki predsjednik, jedan je od utemeljitelja obrazovno-prosvjetiteljskoga mita u američkoj kulturi. Propagandno-prosvjetiteljska mitizacija pismenosti i obrazovanja, i pravo svih građana na obrazovanje, zaživjeli su u Americi daleko prije nego u (povjesno) kratkotrajnom komunizmu. Amerika je stvorila college kulturu. Neodvojiv dio te kulture su filmovi i televizijske serije, univerzitetski rituali, moda, književnost, običaji i mnogo što drugo. Slogan *Znanje je moć* u Americi nikada nije izgubio svoju uvjerljivost i snagu, a Barak Obama je novi simbolički nosilac i promotor slogana.

Slogan -- *Znanje je moć* -- iščezao je u Jugoslaviji zajedno s Jugoslavijom. Iščezle su jugoslavenske institucije tzv. radničkih sveučilišta, večernjih škola, televizijskih školskih programa. Novine su požutjele od skandala i pornografije, a televizija je postala najniža vrsta zabave. Marko Perković Thompson, hrvatski pop-pjevač i militantni nacionalist, na hrvatskom sajmu knjiga 2008.

predstavio je vlastiti proizvod, DVD, kompjutersku učilicu koja bi, ako je odobri ministarstvo, trebala biti dopuna regularnoj školskoj nastavi. Književnici su postali komedijaši koji hrle pred televizijske kamere ne bi li prodali koji primjerak više. Nacionalizam je postao isprika samozvanim “kulturnim radnicima” koji su pohrlili da skinu s pijedestala “jugoslavenske” književne i druge veličine, pri tom bukvalno. Demolirane su spomeničke biste Nikole Tesle u Hrvatskoj (zato što je Tesla bio Srbin), kipara Vojina Bakića (zato što je i on bio Srbin), Ive Andrića u Bosni... Iz biblioteka su u trenutku furioznog etničkog i ideološkog čišćenja izbačene mnoge knjige, neke od njih završile su i na lomačama.

Za vrijeme boravka u New Yorku, neposredno prije predsjedničkih izbora, u oktobru 2008, posjetila sam Union Settlement Association u Istočnom Harlemu. Posjet je organizirao poznati njujorški kulturni centar 92ndY (Unterberg Poetry Center). Union Settlement je neka vrsta radničkog sveučilišta, s nekoliko jakih programa. Ja sam bila gost programa za obrazovanje odraslih, koji već godinama omogućuje emigrantima da što efikasnije savladaju engleski pisani i govorni jezik.

U dvorani se okupilo dvjestotinjak ljudi. Koordinatorica projekta prevodila je moj engleski na španjolski jezik. Moji slušaoci bili su Meksikanci, Portorikanci, i drugi emigranti čiji je maternji jezik bio španjolski. Bili su to muškarci i žene koji rade teške poslove, često po dva ili tri posla, da bi prehranili svoje obitelji. Njima nije bilo važno odakle sam, za njih sam bila simbolična vrijednost: književnica. U tom času predstavljala sam sve one vrijednosti za koje su vjerovali da idu uz književničko zvanje: obrazovanost, individualnost, talent, hrabrost, humanizam, pravdoljubivost, napredak. Za njih sam govorila jezikom koji *ne poznaje granice*, jezikom koji razumiju sve klase i sve rase.

Svima sam na primjercima svoje knjige ispisala posvete, i sa svima sam se rukovala. Poklonili su mi buket cvijeća i plišanog medvjedića za uspomenu. Nešto me steglo u grlu i, gle, odjednom sam se – prihvativši ulogu koju su mi ti ljudi namijenili – zaista osjećala kao velika spisateljica.

Kasnije sam se, šećući njujorškim ulicama s buketom cvijeća i plišanim medvjedićem u ruci, zapitala gdje je iščezao moj smisao za humor. Ja, odrasla žena šećem po New Yorku s plišanim medvjedićem u ruci i s važnim izrazom na licu kao da sam ni više

ni manje nego -- Doris Lessing! A onda sam se zapitala kako bi se među Meksikancima i Portorikancima -- tim ozbiljnim ljudima koji još uvijek vjeruju da književna riječ spasava svijet -- proveli moji sunarodnjaci, one polupismene lijenčine, oni jugo-šegadžije i šaljivdžije koji se najradije šale na račun tuđeg talenta, znanja i rada. Pitala sam se kako bi se proveli oni koji su u prolazu znali zadirkivati Ivu Andrića s “Ej, čoro, jesi li što napiso?”, kao i ti koji i danas s užitkom prepričavaju tu anegdotu i nalaze da je jako smiješna. Pitala sam se kako bi se u toj dvorani provela lokalna spisateljica koja je na pitanje američke novinarkе – je li Louis-Fernard Celine utjecao na njezino pisanje – odgovorila s provincijskom drskošću: “Vi Amerikanci zaista nemate mašte. Ja sam utjecala na Celinea.” Zapravo je dobro da Meksikancima nisam morala objašnjavati odakle dolazim, mislila sam. Jer što bih im mogla reći? Da dolazim iz male, provincijske sredine u kojoj je arogancija neka vrsta nepisanog bontona, a ignorancija jedna od simpatičnijih ljudskih osobina? Da dolazim iz sredine koja njeguje prezir prema svakom mozgovnom naporu, gdje je slogan znanje je moć shvaćen bukvalno, gdje je, shodno tomu, psihijatar dr Radovan Karadžić topovima rušio gradsku biblioteku? Da dolazim iz sredine u kojoj su lokalni političari, krimosi, kompromiseri, pljačkaši, barbari i ubojice -- uzori hrabrosti, morala, poštenja i napretka? Medvjedića sam poklonila svojoj šestogodišnjoj nećaci. Kada malko poraste ispričat ću joj priču o tome kako je medvjedić dospio u njezine ruke, priču o siromašnim emigrantima koji su došli u Ameriku s vjerom da je znanje jedino pravo zlato. Učinit ću sve da i ona povjeruje u isto.

27.11.2007.

Seci ruke, krpi Kosovo

Teofil Pančić

Nije me bilo ovde samo nekoliko dana, a ipak, u povratku sam zatekao zemlju bitno degenerisaniju od one iz koje sam otišao. Kako je to moguće? Pa, lepo. Nije da se bilo šta uistinu dešava preko noći, ali stvari se nekada odjednom pokažu u svoj raskoši svoje besramnosti i idiotizma. Okidač je ponajčešće neka «sitnica», nešto sa rubova glavnog društvenog toka.

Šta je to, dakle, što smo ove nedelje naučili, a što do sada nismo znali? Naučili smo da je odsecanje nogu, pod izvesnim uslovima, sasvim OK. I odsecanje ruku takođe može biti OK, ako je u skladu sa lokalnim tradicijama i njima primerenim zakonima, u koje mi ne bismo da se mešamo. Za razliku od tih sasvim prihvatljivih odsecanja pulsirajućega ljudskog mesišta, odsecanje Kosova od Srbije nije u redu i nije prihvatljivo ni pod kojim okolnostima. Ako su oni koji ljude oslobađaju od sopstvenih ekstremiteta spremni da se založe za «celovitost Srbije», onda smo i mi, u vidu uzvratne usluge, više nego voljni da se založimo za zakonitost *necelovitosti ljudskog tela*, ako se to telo nađe na putu njihovim zakonima. Koje mi, naravno, ni u ludilu nećemo nazvati varvarskim jer smo prosvetljeni antiimperijalisti i znamo za blagodeti multikulturalizma, te šarene cvetne bašte u kojoj su Deveta simfonija i rekreativno glockanje ljudskog bedra podjednako visoka dostignuća, ljubi ih majka.

Srbija, dakle, nije htela da glasa u UN za rezoluciju kojom se osuđuje brutalna teokratska vlast u Iranu koja uredno, osim navedenih mesarskih aktivnosti, kamenuje devojčice do smrti, vrši egzekucije i nad maloletnim i nad punoletnim licima, u ritmu od nekih 317 godišnje, što će reći po jedna šest dana u nedelji. Ne ubijaju petkom, šta li? I razne druge divote se dešavaju u ljupkom i demokratskom Iranu, ali to se nas ništa ne tiče, pa se Srbija našla u društvu pedesetak mahom opskurnih afričkih i azijskih režima koji u tome ne vide ništa sporno. Od evropskih zemalja, samo su Rusija i Belorusija istog mišljenja, tj. ako smo geografski formalisti i štreberi, pa ove dražesne zemlje, u nedostatku preciznije odrednice, nazivamo evropskim.

Naravno da nisam tako naivan pa da mislim da bi varvarski i mračnjački režim iranskih mula sav posramljen promenio svoju politiku da ga je Srbija «osudila», kao što je neće tek tako promeniti ni zbog osude drugih. Ali, demonstrativnim stajanjem na njegovoj strani, a protiv svega onog boljeg i ljudskijeg što je čovečanstvu donela Prosvetćenost, današnja Srbija izgovara jednu mračnu istinu o sebi, toliko mračnu da ni najgorčiji kritičari ovdašnjeg stanja duhova – inače poslovično skloni svakovrsnim preterivanjima – nisu verovali da je to moguće. Jer, šta je zapravo poruka ovog bednog i sramnog paradiplomatskog manevra kojim se bedni i sramni i nedostojni Jeremić Vuk tako ponosi? Da li je to iskreno uverenje da je u redu ljudima odsecati ruke i noge, i ubijati ih kao stenice? Ne, nije; da je tako, to bi bilo i varvarski i užasno, ali bi, makar i na jedan sasvim perversan način, u tome bilo i nečega časnog: ljudi, pa tako i ljudska društva i države, treba da stoje iza onoga u šta veruju, šta god to bilo. Prava poruka je mnogo mračnija jer je apsolutno, bezdano nihilistička: briga nas za tamo neke jadnike koje čereče pomahnitale hodže, što se nas tiče, može ceo svet da se poguši u kalu i smradu, nama je jedino važno da nam što više tih mračnih tipova, iz nekih već svojih interesa, potvrde da je «Kosovo naše». A šta ćemo mi posle s tim? Hoćemo li tako uistinu «vratiti Kosovo»? Nećemo. Pa, šta ćemo onda? Ne znamo ni sami, ali ćemo valjda bolje da se osećamo, paunisaćemo se po svetu i govoriti kako smo Moćnicima Ovoga Sveta pokazali njihovog boga. Što njih, doduše, neće nimalo nasekirati, ali važno je da će nas razveseliti.

Šta je, dakle, Srbija Jeremića Vuka, koju imamo i moramo smatrati i Srbijom Tadića Borisa, jer se ovaj od nje takve nikako ne ograđuje?

To je jedno amoralno, plitkoustno, na primitivan i nekoristan način sebeljubno Prkno Kosmosa koje životari u uverenju da je i stvarno i moguće postojanje parcijalnog, takoreći palanačkog dobra, i isto takvog zla, i da je na nama da, postidjujuće banalnim šibicarskim trikovima, ugrabimo za sebe što više onog prvog, a drugo neka uzme ko hoće. Ne mogu ovu strategiju da nazovem čak ni sebičnom, jer istinski, samosvesni sebičnjak se efikasno i okretno brine o sebi, ne birajući sredstva; ovakva politika, koja veselo zapišava ljudsku nesreću, Srbiji neće i ne može doneti nikakvu korist, jer niti joj može «vratiti Kosovo», niti je može približiti Evropskoj uniji, naprotiv, ona poručuje Evropi da odjebe u skokovima (čuvajući usput leđa), jer ovde važe neka druga, otvoreno kulovska pravila. Dakle, ishod moralnog aspekta te politike je: apsolutna, kosmička nula. A ishod pragmatičnog aspekta te politike je: apsolutna, kosmička nula. Opredeljujući se između štete i sramote, Srbija Jeremića Vuka, a time i Tadića Borisa, radosno bira – obe.

Da, tako se zove to čemu prisustvujemo: apsolutna degeneracija. Taj naporni, sramni čovečuljak sramoti nas gde stigne, sve oduševljenije podržan od sveg šljama i taloga ove zemlje. Mračna, neosovjetizovana ruska gasno-naftna imperija postaje naš svemoćni tutor, koji za kesu kikirikija «kupuje» sve što još ovde vredi nekih para, a Evropska unija je jedna sve udaljenija fantazija, halucinacija, privid, i neće kanda proći mnogo a ovi što su nam je onomad čvrsto obećali počecće da govore da ona zapravo ni ne postoji, da se to nama nešto pričinilo. Uostalom, nismo li po stoti put čuli da ćemo između Evrope i Kosova izabrati Kosovo? Ali, Kosova za nas ionako više nema, reći će neko. Pa šta, nema ni Evrope! Zato je ovaj ili neki sledeći kremaljski Hazjajin uvek tu, a ni mahnite bradate mule nisu baš tako daleko.

Peščani sprud, 13.12.2008.

Dobra putanja

Svetlana Lukić

Napolju još uvek duva košava, ali je lako podnosim, jer je zamenik ministra za energetiku rekao da je energija na vetar naša budućnost. Najbolje ćete proći vi koji živite na Suvoj Planini, Deli Jovanu, Midžoru i sličnim piktoresknim vetrovitim mestima. Kada propadne gasno-naftni sporazum sa Rusima, tu ćemo graditi vetrenjače, da nam prave struju, koja će da nas greje i da nam osvetljava. Naročito one uvek iste, novogodišnje lampione, koje su već pokačili po banderama i skinuće ih tek na proleće.

Od kada je počela da duva košava, beogradski trgovi su još prazniji. Ljudi žurno prođu, liče na unezverene životinjice. Ne znaju kuda da idu, kako da se spasu od ove rasturene, a opasne države, u kojoj svako svakoga doživljava kao vuka, a sebe kao Crvenkapicu. Ako su trgovi prazni, nema grada. Urbano naselje podrazumeva dominaciju trga, agore što bi rekla braća Grci. Trg je samo prazan prostor, koji tek treba da se ispuni javnim životom građana. On je okružen fasadama, iza kojih se odvija naš privatni život, koji nije od suštinskog značaja za postajanje grada.

Svakoga jutra prolazim ulicom Kneza Miloša. Taj put odslikava svu šizofrenost ove države – bombardovane zgrade, redovi pred američkom ambasadom, zgrade vlade i ministarstava okićene nepojamno velikim brojem srpskih zastava, sa nepojamno velikom krunom, koju kao da je namolovao Bogoljub Karić po uzoru na svoj

porodični grb. I prokleti bilbordi. Tek što sam odbolovala srpski san Lutrije Srbije o 1000 evra mesečno, kada su se pojavili neki još depresivniji. To su bilbordi pitalice i zagonetke: šta raste kada ga niko ne vidi, šta je u srcu grada, šta to peva a ne sme da peva... To su valjda te nove, sofisticirane reklame. Nema više smirujućih praškova za veš i sudove, keksa, žvaka i farbi za kosu. U ovoj zemlji pitalice su zlokobne, kao sfinge koje pojedju onoga ko ne reši zagonetku. I tako vozim niz ulicu Kneza Miloša, slušam vesti i grozničavo pokušavam da rešim zagonetke. Ako ih ne rešim, iz bilborda će iskočiti neko strašan i zgromiti me.

Nenadano i podmuklo, i do nas je stigla svetska ekonomska kriza i pokvarila sve. I ajde da je stigla samo do nas, nego je stigla i u ruske banke i stepe, kolhoze i sovhoze. Onda su Rusi rešili da malo promene ovaj, već legendarni, energetski sporazum sa Srbijom: ništa ne mogu da nam garantuju, ni da će izgraditi magistralni gasovod, ni da će modernizovati rafinerije, a o ekologiji niko ne sme ni da zucne. Dinkić jeste, ali to je bio pogrešan odgovor i sfinga ga je pojela.

Da ukratko rezimiramo kako su stvari tekle: prvo je ministar energetike rekao da sporazum samo što nije potpisan. Ministar Dinkić, koji je bio i šef pregovaračkog tima sa Rusima, rekao je da nam Gasprom nudi sporazum koji je štetan za Srbiju i da ga ne treba prihvatiti. U međuvremenu saznajemo da je ministarka finansija u budžet za iduću godinu već uračunala 400 miliona evra koje će nam Gasprom isplatiti. Postalo je jasno da je Dinkić ostao usamljen u vladi i da je postao smetnja zaključivanju sporazuma. A naš predsednik je zajedno sa Koštunicom početkom godine Putinu dao reč da ćemo sve rešiti bratski i sada mu predsednička čast ne dozvoljava da prekrši obećanje.

Šta ova vlada radi, znam koliko i predsednik vlade, znači nemam pojma. Ali nisam ćorava da ne vidim kako demokrate preko svojih ministara ruše Dinkića. Pre neki dan je ministarka finansija saznala da preduzeće zaduženo za prodaju zemljišta za skijalište Babin kuk ili Babin Zub radi sa gubicima. A taj Kuk ili Zub duži G17. Nije da mi je žao Mladana Dinkića, koliko je taj ljudi i vlada srušio, ali ako je on u pravu, a izgleda da jeste, kada kaže da je ovaj sporazum štetan za Srbiju, a vlada i predsednik hoće da ga potpišu, onda je to, s obzirom na prirodu i značaj tog ugovora, veleizdaja.

Dinkić je juče podneo ostavku na mesto šefa pregovaračkog tima

sa Rusima, ali su u G17 rekli da to ne dovodi u pitanje njihovu podršku vladi. Tu stvari prestaju da mi budu jasne. Kako jedna stranka vladajuće koalicije može da tvrdi da su druge stranke vladajuće koalicije spremne da potpišu ugovor štetan po za zemlju, a da ostane u vladi. E, tu izgleda leži zeka: izaći će iz vlade, ali ne svojom voljom, nego će biti isterani.

Tadić je rešio da razjuri sve koji mu pružaju otpor i koji, za razliku od njega i Jeremića, ne vide širu sliku. A u njegovu širu sliku sigurno ulaze samo on i Jeremić, svi ostali su van rama.

Ako se na sve ovo doda i Tadićevo najava od pre neki dan da će se svaka tri meseca ocenjivati rad svakog ministra, a to će raditi on, po samu njemu znanoj proceduri, meni se čini da ćemo uskoro imati tzv. rekonstrukciju vlade, u kojoj će novi partner Tadiću biti novorođeni demokrata Tomislav Nikolić. Kuda će sa takvom koalicijom ova zemlja, nije jasno. Verovatno nigde.

Jeremić je ove nedelje ponovio da bi Srbija, ako mora da bira uzneđu EU i Kosova rekla NE Evropskoj uniji. To praktično znači stajati u mestu, a to stajanje u vremenu koje dolazi znači ubrzano i nepovratno propadanje. Tupave ideje da smo mi Evropi potrebni, da nas ona ni po koju cenu neće ostaviti van svojih zidina, u času kada se zemaljska kugla dramatično ljulja, sumanute su koliko i ono što je 1944. govorio Gebels – čovečanstvo bez Nemačke je nezamislivo. Nesreća za Nemce je bila u tome što su i oni, kao Gebels, mislili da Nemačka može bez čovečanstva.

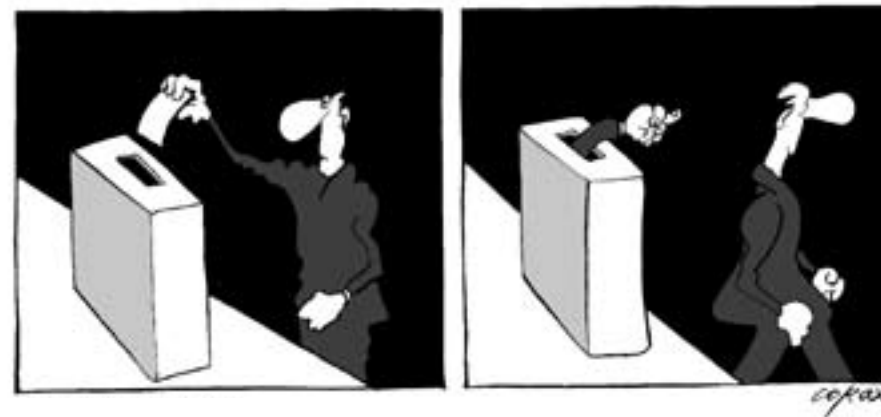
Na predavanju koje je ove nedelje održao u Beogradu, dobitnik Nobelove nagrade za ekonomiju, Džozef Štiglic, je rekao da je ova kriza počela u centru, u SAD, ali da će najviše biti pogođena periferija. I dok se širom sveta sabiraju svi oni koji mogu da pomognu u odbrani od ove pošasti, dok se ministri, poslodavci, sindikati, stručnjaci skupljaju i prate krizu, kao oni ljudi koji iz minuta u minut prate kretanje uragana - mi se ovde spremamo da se spasavamo pojedinačno i, u odsustvu pravila, svako stvara svoja sopstvena.

Čovek čijem su detetu lekari operisali pogrešnu nogu, sklapa ugovor sa lekarom da mu plati 3000 evra da ga ne bi tužio - sve to rade u prisustvu advokata. Ministar koji je udario taksistu, beži sa mesta udesa i naknadno isplaćuje taksistu da ga ne bi tužio. Radnici prete da će zauzimati fabrike, ne znam čime prete vinogradari... Znam samo da svi traže pravdu, a ona je duboko ukorenjena u mulj naše romantičarske duše - bez svega se može, ali bez pravde nikako.

Tražili smo pravdu za Uroša, odbornici SO Kula traže pravdu za Miladina, deliju koji je pretukao, skoro na smrt, svog kolegu američkog studenta i pobjegao u Srbiju. Opoziciona, Zelena stranka iz Kule traži da se odlikuje vicekonzul koji je našem Miladinu pomogao da pobjegne iz Amerike. I najzad, tražimo pravdu i za našeg Milorada, Roda, Blagojevića koji je prodavao mesto senatora. Nije mi jasno kako to da je američki kongresmen srpskog porekla, kada se pokazao kao hohštapler, postao - naš Milorad. Zašto pored toliko svojih hoćemo da prigrlimo i tuđe bitange. Rod je postao Milorad samo zato da bismo se mi još više učvrstili u uverenju da nas svi mrze. Rod Blagojević je Amerikanac, a ne Srbin, baš kao što su braća Bitići bili američki državljani, a ne Šiptari.

Znam da Dobro i Loše nisu autobuske stanice do kojih je moguće stići. Oni su kao neka daleka priviđenja, ali priviđenja koja određuju putanju. To nam je potrebno, samo to, dobra putanja.

Emisija Peščanik, 12.12.2008.

NMK in

četvrto poglavlje
**: FROM THE
ENGLISH
SUMMARY**

In mid-2008 we started a section on pescanik.net in response to the growing demands of English speaking expats living in Serbia, who share our frustration of not being able to find a way out of this political quagmire.

We offered them a weekly cross-section of articles and opinion pieces about the country's social, political and economic affairs written by our most prominent contributors.

This is a small selection of the pieces available at the "English Summary" section of our website.

The Train for Europe

Srđa Popović

Svetlana Lukić: We're now more or less over our anger and sense of humiliation at the fact that the notorious Stabilization and Association Agreement hasn't been unfrozen. Everybody has been wailing about the injustice done to us by Holland, because of some business of theirs about some battalion. But let's not forget what that battalion business was all about. The Dutch battalion didn't manage to prevent, didn't do enough to prevent, the genocide at Srebrenica - or what President Tadić has recently been calling - the well-known Srebrenica 'incident' or 'tragedy'... Tadić and other politicians mention the Dutch battalion en passant, as if it were of no importance.

Srđa Popović: That's because otherwise they'd have to explain it all, and the explanation is quite absurd: that the Dutch are greatly frustrated because they let Mladić disarm them, disabling them to prevent genocide, and that they can't forgive themselves for that, whereas we've forgiven ourselves for everything. Naturally, our politicians don't dare to mention what it's all about. Given our „moral flexibility“, we can't quite understand that the Dutch really do blame themselves seriously, since in our view even Mladić

himself is not responsible, let alone the Dutch. That's why our politicians prefer to keep quite. When Djelić starts complaining about how unjust the Dutch position is, I can't comprehend that he dares use the word in this context, given what Mladić did, and given that we've spent years lying to protect him, and are probably still protecting him. We recently had the anniversary of the crime at Topčider, and I'm sure it's generally believed that those soldiers were killed by Mladić's bodyguards, because he was hiding in that building. Never mind, we pass over all that, and when the Dutch show what we see as 'excessive moral concern', we cry 'injustice'. It's quite shameful how brazen we've become. Those who think the Dutch will give up are wrong; it was a great shock to that society, their government fell as a result, what more need we say? They can't absolve themselves, for having been involved in the event. It doesn't matter how marginally they were involved in the event, they can't pretend to themselves that nothing much what happened in Srebrenica, and that it should not be taken all that seriously. No, they take it very seriously, and no one will make them waver, that's for sure. It must have been very difficult for them when the Agreement was being signed too, but I believe that they were promised at the time that it was simply a matter of signing the Agreement, while ratification still lay ahead, that candidature lay ahead, and that if Mladić was not turned over to the Tribunal by then, they could still withdraw their approval. There's a cynical explanation - in which I don't believe - which is that they serve as a handbrake within the European Union, that can be released at any time and that can always serve as an alibi in case things do not progress. I don't believe that, but I've heard such cynical explanations, which seem plausible because they're in line with our own political practice.

People can't understand how a society like the Dutch functions. It's a Protestant society, people there take moral issues seriously, they have a high standard for human rights, all those institutions like the International Court of Justice or the Hague tribunal are located there, and these are very serious subjects for them.

I don't normally read *Politika*, but I looked at today's on-line edition and read a text by one columnist, the name's not important, but he writes for *Politika*, which is partly government-owned, isn't it? He writes about the Dutch position, which he characterises as peevish

- just like that: peevish, insolent, contemptuous. And comforts the readers that once we becomes memebbers of the EU, we'll be able to place conditions on the entry of others, and get even. This is in tune with Kostunica's line that „damage done to us should be reciprocated by damage done to others“ - we'll get in, and then we'll make things difficult; then you'll see, when we begin imposing vetoes! At the end of his text the same columnist moans and says: but maybe we'll be the last to become members and won't be able to make trouble for anyone. What kind of attitude towards a European Union that we supposedly wish to join ! What sort of position is this, in our main daily, partly owned by our government, which talks in this way about the European Union, where the EU is seen in this manner? You can see that we're really not ready for it. What Holland? It has nothing to do with Holland! I go back to what Čeda Jovanović speaks about - the system of values. How we see ourselves in a community of nations towards which we display such a hostile attitude? That's why I say the Netherlands is not the problem.

I'd always welcome, of course, Toma Nikolić's vote in favour of ratification, and Dačić's too; it's welcome even if it is insincere, because this signature technically puts us onto a railroad from which there's later no departure. But then again, motives are important too, our true feelings are also important, and it seems that we're not ready. And then we have the interpretation - I'm quoting Sonja Biserko now - that perhaps Russia has even welcomed our orientation towards the European Union, precisely because it believes we'll cause problems there. For then they'll have a vote of their own there, to impose a veto on every decision that Russia doesn't like.

Svetlana Lukić: A Trojan horse?

Srđa Popović: That's right, but Sonja brings it up only to explain why it may be in the Russian interest to support something like this. She's not saying that such an idea exists on the Serbian side too, but our politics have shown that it does indeed exist, and that the two motivations can be in harmony, our own and the Russian. The aggressive nationalism of yesterday has been defeated; but it still exists in the form of nationalistic resentment, as a kind of spite, rage, thirst for revenge and belated satisfaction for that defeat. This does happen. I often cite Isidora Sekulić, who understood how

small nation functions. She wrote that the small nation is prone to periods of euphoria, arrogance, and megalomania which comes crashing down, and are followed with - 'those bitter tears'. You suddenly become transformed into an embittered victim, forget what you yourself have done, start insisting on international law and talking about the injustice committed by the big against the small. So what we have here is a refusal to take one's own responsibility into account, and a stubborn need to blame someone else for everything that happens to you.

Svetlana Vuković: Their advice to us is that, although we haven't signed the Agreement because of the Netherlands, we should start behaving as if we had, nobody's stopping us.

Srđa Popović: And has anyone ever prevented us from arresting and trying Mladić? Who has tried to stop us? We remain perplexed why they insist so much on Mladić, and never ask ourselves why we ourselves didn't arrest him when we had him here - for we did have him, and indeed I think we still do. They say: we had him up to 2005. But what were you waiting for up to 2005? And now it's the fault of the Hague tribunal, for insisting on his arrest ! The Hague tribunal is acting like a subsidiary body here: it will request his extradition only if we failed to prosecute him here. But since there was no political courage to do so. it always come down to the same point, that the residues of the 1990s are still very much with us, not only in terms of cadres, but also in people's mind. Nobody is to blame for that either - other than ourselves.

I might mention, even though it's a private matter, that I always used to tell my children when they would complain about that teacher or that friend: there's nothing you can do about it, you can only change your own behaviour. Did you do something to help it happen? If so, that's something you should change, while behaviour of others, over which you have no control, you just have to put up with. But no, we Serbians never think about our own responsibility, we constantly seek to shift the blame onto someone else, so that we'll appear as innocent victims. This is precisely why we sank so low in the 1990s. When Koštunica talks about 'defending our dignity', you can be sure that we've lost it. We've lost even the self-respect that would make us turn our attention to ourselves, to our own responsibility, we don't have the strength to do that; it has weakened us to such an extent, and worn down our

moral fibre so much, that we no longer have the strength to think about our own responsibility. That's something that hardly occurs to us: that we should change the way we are. No, we're waiting to join the European Union, so that they can change us. It really is a true capitulation, a moral surrender and total lack of self-respect, when you say: I can't do what needs to be done, please try to force me to do so.

The treatment of Florence Hartmann appears cynical in the extreme. For the fact is she revealed that The Hague tribunal, through misinterpretation of its own Statute, allowed the Serbian state to censor part of the minutes of the meetings of the Supreme Defence Council of FRY which would make it clear that Serbia participated in genocide in Bosnia-Herzegovina. The vice-president of the appeal chamber, who submitted a dissenting opinion, also took this view. The Bosnian side asked the International Court of Justice to subpoena these minutes, but the Court ignored this request, but it was The Hague tribunal in the first place that first allowed the censoring.

Florence Hartmann describes very precisely how this happened: how at some point in 2004, during Milošević's trial, Carla del Ponte demanded that the Serbian state hand over the minutes; how this led to much dispute; and how an agreement was ultimately reached - she says with Svilanović - that Serbia would make the minutes available, but that in line with Hague tribunal rules parts of them that might affect Serbia's national security could be blacked out. What happened was that the Hague tribunal came up with an interpretation of what constitutes 'interests of national security' that was extremely loose, actually an interpretation that lawyers call *contra leges*, i.e. an interpretation that contradicts the very letter of the law. In other words, the Tribunal interpreted 'the national security interest' to include 'Serbia's vital interests' (to avoid responsibility for genocide before ICJ which might cause severe financial, moral and political repercussions). Which means that on the basis of those minutes we might have been condemned for perpetrating genocide and asked to pay reparations, which the Court judged would have endangered Serbia's vital interests.

In 2005, another judge of the Tribunal found that concept of 'national security' was wrongly applied here; that the rules of The Hague tribunal say nothing about a country's vital interests, but

talk only of national security interests, which in this case were not threatened. In other words, the Hague tribunal decided that the minutes should not have been censored, yet in the end they were censored, arguing that the first decision had created an expectation on the Serbian side that they could have crossed out whatever they wanted to in these minutes, and that it would not look good if minutes submitted in this form and with these expectations were to be made public. But when you look at the whole thing, it is clear that behind it lies the political logic that the full force of the law could not and should not be applied to Serbia, because to do so would be fatal for it, so we should be forgiven. It was thus a political decision. And now you see the paradox: the Serb nationalists call the Hague tribunal a political court, and so do I, because we were forgiven even though according to the law we shouldn't have been forgiven.

Svetlana Vuković: This has to do with the charge filed against us by Bosnia-Herzegovina before the International Court of Justice in The Hague.

Srđa Popović: Right. You can always demand on the basis of newly revealed facts and evidence that a trial be revised, because it is evident that would the court had known these facts its decision would have been different.

Svetlana Vuković: It is interesting that, when we look at the reaction of Bosnian public opinion to the Florence Hartmann case that has now opened, the Bosnians did not as expected say: great, we are now in a position to ask for a new trial.

Srđa Popović: I feel that they have become so discouraged by all these shenanigans - I cannot describe them differently - surrounding the whole question of genocide that they simply don't believe that it can have any effect. But there will be future generations. The same happened with the Armenians: the first generation was so devastated and depressed that it wished only to forget, to stop talking about the genocide; but the grandchildren of the people who had been exposed to genocide said: wait, let's see what happened, this thing has to be properly examined. Besides, this whole issue will resurface with the beginning of the Karadžić trial.

We are presently in a strange situation. Technically speaking, the pro-European option has won the last election; but the margin of victory is very thin, numerically thin, and it's even worse when you

weigh it up with the the mind-set on each side. You must not forget that Ivica Dačić, who still swears by Milošević, voted for it; that Toma Nikolić - who calls Djindjić a mafia-linked prime minister, who is 'not sorry' about murder of Čuruvija, for whom Dulić is an Ustasha and so is Tadić - has also said that he would vote for it. In other words, at a technical level, if you look only at the result of e.g. the vote on ratification of the Agreement with the EU, you can say that the European option won. But if you look at the values behind it, what ideologically stands behind it, then it's all very murky. There is still a lot of confusion on both sides.

Turning to Boris Tadić, it's a matter of perception how strong he really feels, and how much he only seeks to give that impression. I can see that he doesn't feel as strong as he likes to pretend when he comes out so energetically with some striking phrase, and that he thinks he has to be very cautious with the other side, and accept at face value their superficial and declaratory support. I'm not in a position to be absolutely sure about this, but what's certain is that the actual balance of forces is not yet clear. I think that in the parliamentary and presidential elections all that has been created is a perception, or an illusion, that one side has won. It did win, but in my view the quality of its victory is very doubtful. And I think Tadić knows that, so he has to be content with appearances, and perhaps in doing so goes too far. I certainly think it is too much when Dulić says that a coalition between the Democratic Party and the Radical Party is not excluded. Well, I say...

Svetlana Lukić: With Toma Nikolić?

Srđa Popović: Yes, with Toma Nikolić. It is as if everything that Toma Nikolić has said and done in the past, and the policy he has conducted for seventeen years, were suddenly forgotten. But that's impossible.

Svetlana Lukić: What the Socialist Party of Serbia did isn't forgotten either. But they've told us: it's a matter of life and death, we must accept Dačić. And when on 21 October a new Radical Party is formed, the moment will come when they'll say: you know, we must go with the Radical Party, because it's a life-and-death issue. What I mean is that they constantly produce the life- and-death situation, and then hide behind it.. In 2011 Tadić will once again tell us that it's a matter of to be or not to be.

Srđa Popović: In the short run, it can all be just as you say. I'm not

sure about the medium term, but it's quite clear how it will end in the long run. I'm not speaking about whether it's good or not to join the European Union; I myself think it's good, but that's not the question. The fact is that no other outcome is really possible. It's all a question of the pace, on the other hand it is also true that we all live lives that are of a limited duration, and it's not unimportant how we spend our limited time. For example, whether I shall spend my whole life waiting for the European Union, and whether even you will perhaps have to wait for that, is not unimportant.

Svetlana Vuković: It's an upward spiral.

Srđa Popović: It's an upward spiral. It's moving very slowly, though; it's like watching grass grow: you watch and say 'nothing is happening', but that's not so, all you need is a larger time horizon.

Svetlana Lukić: We'll need at least 600 years, like the Serbian Orthodox Church.

Srđa Popović: Maybe not as long as that. I always say, rightly or wrongly, that my greatest hope lies with civil society. And people ask me: how come, when you know how weak civil society is. Well, fine, my hope may be weak then, but I do have it, because society must be changed from below. That's why I was surprised to hear Boris Tadić say a few days ago that a good state creates good citizens. I think the opposite is true, you must first have good citizens, the state will follow. But I can see that he still thinks in the categories of social engineering; that he too is 'forging a new man', as his father used to do.

Regarding the Djindjić trial, I have a collection of the statements made by the Special Prosecutor [promising to prosecute the rebellion of the Red Berets in 2001 that finally led to the assassination], from the first one when he said: 'We shall initiate that as soon as you have completed your summation [in the assassination trial]', which was a year and a half ago, to later ones promising to do so 'after the verdict in the assassination case becomes final' to the last one 'leaving the whole issue to history'... And then it turned out that when they spoke about the political background of the assassination, they were in fact thinking about something completely different, about Terzić, who acquitted Legija [of some former minor charges], as if he knew that he would later kill Djindjić; or the kind of 'political background' suggested by Tijanić's documentary that since Beba [Vladimir Popović] knew the names of all the suspects only two

hours after the assassinations it is only logical to assume that he had also been the one to engaged them. So I don't believe the Special Prosecutor is going to do anything. But I would like the political background to be examined, and perhaps it would be a good idea, for that background was in fact the crime of armed rebellion [by the Red Berets in November 2001], in which Koštunica played a very dubious role, and for which we have all kind of evidence that judge Kljajević gathered during the so called Djindjić trial. And it wouldn't need any extensive investigation to prove and establish the relevant facts. This I call 'the political background'. Why? For the reasons which [the prosecutor] Prijić cited in his indictment: the armed rebellion was the first step that led to the assassination, that the two events were very closely related, and that this rebellion created the conditions and provided necessary means for murdering Djindjić by members of the state security service.

Incidentally this explains why the Government controlled media kept repeating *ad nauseam* that Djindjić was killed by the 'Zemun mafia clan', and that the Zemun clan had nothing to do with the armed rebellion. The truth is that Djindjić was killed by state officials, people who worked in the state security service killed him, the weapon was traced back to them, they provided the information on Djindjić's movements on the critical day. Vague use of the phrase 'political background' only obscures these facts. It was a matter of armed rebellion, a serious crime against the constitutional order and national security, and numerous witnesses have been heard about the circumstances under which that crime was committed; the statements made by the accused themselves show that it was a case of an armed rebellion, and there are even tapes of intercepted conversations in which Koštunica is frequently mentioned, among other things. So this for me is the political background. But no one speaks about the armed rebellion, always and only about some vague 'background'. People then rightly point out that 'political background' is not a concept that can be found in criminal law - 'political background' means nothing. That's true, and the fact that the prosecutor constantly speaks about it is unclear and confusing.

Svetlana Lukić: As Rade Bulatović would say, there is no political will to arrest Mladić.

Srđa Popović: Right. Djindjić's own political party entered into a

cohabitation [with Kostunica] immediately after the assassination. How can one investigate 'the political background', when this investigation clearly can lead to a justified hypothesis that Koštunica and his party were somehow involved in one way or another. I don't claim to know what their exact role was, but Koštunica certainly played some role in it, given that the rebels comments caught on audiotapes state that 'now only Koštunica can stop this'. If Spasojević says [on another tape] 'don't tell Šešelj, we're in contact with Koštunica', if they meet with Tomić and Bulatović [during the rebellion], if the former promises that Army won't interfere, if Koštunica doesn't meet his constitutional obligation as commander-in-chief to suppress the rebellion, then it's clear that he did play a role, but that it has not been investigated. I think that the verdict against Legija et al. will be confirmed only in order to remove the whole issue from the agenda, so that it's no longer even publicly mentioned, because every time 12 March comes round I think they start to worry and fear that the story will resurface again. They're waiting for it to fade into the past, to become a historical mystery, and some have already suggested that 'we shall never know'. Of course, you'll never know if you don't want to know.

I believe that this case will be reopened at some point in the future. It was promptly closed, and for the same reasons that we were forgiven the genocide. When during Operation Sablja it appeared that the investigation was leading to Koštunica, the people in the European Union immediately cried out: "Don't touch it, you don't have the strength for it, you'll simply cause chaos, you're not strong enough to investigate this, he has the Army behind him and you may even cause civil war. Don't ask anything, pretend to be stupid, you have the plotters, try the plotters and be happy with that..." We are thus always treated like children, like some riffraff who are unable to establish what happened, who don't deserve any justice, and who rather than bothering with it should seek instead to muddy the whole thing and move on.

That's how they treat us: let them be, they don't know any better, let's just try to contain and minimise it, or let them carry on, what do they know about justice. This stance offends my personal sense of national dignity.

Pešćanik, Radio B92, 27.10.2008.

Translated by Ivica Pavlović

Art of the Possible

László Végel

If you look at the last election mathematically or statistically but also factually, then nothing happened on the state level in Serbia. There was no major change and the power relations remain, more or less, the same. The exception is Vojvodina, which is where a really major change occurred – October 6, 2000 happened there. The first sign that something is changing in Vojvodina was the constitutional referendum, because people in Vojvodina did not vote for the constitution. That was the first sign that Vojvodina's citizens started to change.

The consciousness of certain parts of the population was changing. I'm talking about the new citizens who came here in the early to mid nineties. After they arrived, they had a strong nationalist sentiment, but during those ten or fifteen years they changed too. First they started to adapt to the Vojvodinian society. This of course is not solely a cultural adaptation, but partly an economical one. What is happening? For instance, there were just over 200.000 people living in Novi Sad in 1991, and now there are over 300.000. That means that every third person on the streets of Novi Sad is a new citizen. Those people gained a new experience in these 15 years.

I'm referring particularly to the middle class of refugees, to those more affluent, who saw that there is a work ethic in Vojvodina and that it makes for a satisfying environment for doing business. They felt the sharp teeth of centralism.

A segment of the Radicals' voting block did not vote for the constitution, because it is too centrist, and now that same part is in doubt whether to vote for the Radicals, who strongly advocate centralization, or to vote for the Democrats who are "soft-centrists."

This is how people voted for the Democrats, because they are nationalist enough, but are trying to find a balance between the pocketbook and nationalism. A significant part of former rightwing national voters shifted in this direction while the other part is demoralized. That part still does not believe in the European option and they no longer believe in the old one.

There was an evident change in Vojvodina, if you look at the results for the provincial Assembly, which are simply unbelievable, they are too good. There is none of that in Serbia so, regrettably, some tensions are bound to remain, regardless of whoever may be in power.

The government which calls itself democratic and European has been in power for eight years. If you look at the election results after eight years, it is a very unimpressive result. You know, to hold power for eight years and to reach a point where it is Palma who is leading us into Europe, this calls for serious reconsideration on the part of our political elite of what they have been doing for those eight years. That speaks of their failure, that they could not face the real social problems, but that they always made compromises instead. If you leave out the first couple of years after 2000, we have a long line of compromises, a ferocious inclination to create a new unity.

Being in a coalition with the Socialists does not, in any way, mean a national unity. It is a pragmatic issue and it may be a lesser evil, which prevents something much worse from happening. You can only justify it that way, but not in the name of national unity, and for two reasons. One is – the democratic camp and the Socialists

do not make a nation and you cannot speak of a national unity without the Radicals. If someone wants a national unity, they are to sit down with the radicals and make an arrangement with them, just like with the constitution.

The second very important issue is the constitution itself, which created a high level of national unity in Serbia, an unprecedented case in Europe. Ninety odd percent of the deputies in the Parliament voted for this constitution.

Serbia can be seen as a paradigm of high-intensity national unity. The constitution is the Holy Scripture of a society, it represents a national unity which we all must obey. Now, if we want an even greater national unity than this constitution brought, then we no longer need political parties. In fact, instead of a national unity we need more defined parties, more defined ideas. Just look at how Europe is being discussed. It is represented as a rich, luxurious bank, which will open up its counters here and start creating jobs.

Nothing is said about the spiritual association with the EU. It will be destructive for the national identity and I find amusing those nationalists without culture. You know, a nationalist should read his national literature and know it well, so when he gets up to speak on the parliament floor, you should be able to tell that he read this national literature. National identity and patriotism are not the same. Patriotism means loyalty to your homeland, and that is not a nationalist thing. Patriotism above all means that a man respects the constitution, the minimal value system of a society, that he respects a tradition and so on, but the constitution above all. And national identity is defended most importantly through culture. Even in the 18th century the intellectuals realized that a nation is created through culture. We should learn something from the 18th century.

Less than a year ago Djelic said that there were two important politicians, Djindjic – a dynamic, pragmatic, European politician and Vojislav Kostunica, who is thoughtful and analytical. The compliment was mainly intended for the latter, because it was implicitly stated that there are more of those like Djindjic and that those like Kostunica are a rarity. The French speak of De Gaulle,

the Germans of Willy Brandt. Those are the people who were intellectually resourceful in a time when they were carrying out policy and there really are precious few of those in European politics. Imagine placing Kostunica beside De Gaulle and Willy Brandt. All right, but Djelic today says – never again with Kostunica. What does that mean? That he does not want to work with a politician of a European rank? If he was praising Kostunica for tactical reasons, then he should admit that and explain himself.

Now we've got this problem with the Socialists. If I were in parliament, I would vote for this coalition, but the next day I would have deep compunction which would make me correct some things. What is it all about? You cannot say that the Socialists have changed. The party that had a determining role in the nineties can change, why not, but if it holds a convention and adopts a new program. Besides, just like any other party that was in power for a long time and that did wrong to its society, they have to publicly offer an apology to that society. In case they join the government, the citizens have a right to demand that the state amends for the damage they have caused. Then the government whose members they are has to apologize to the citizens to whom moral damage was inflicted. For instance, the new government should apologize to the minorities in Vojvodina for the severe alteration of the ethnic structure in Vojvodina.

The 20th anniversary of the coup which eliminated Vojvodina's autonomy is coming up. This was the so called Yogurt Revolution. I can be completely against autonomy, but I do not have to agree with that coup. It can be expressed in those words – I am against autonomy but I am a democrat and because of that we have to apologize to the citizens of Vojvodina and reconsider this issue, but under different circumstances. The great dilemma of the Democratic Party is a question of whether they think that the Socialist Party has changed. If they think it did, then it must state that and come out with clear evidence which confirms this.

The European road demands a high level of consensus. Romania got in this way, this is how it happened in Hungary, Bulgaria, this is the case in Croatia – there is no discussion about it. But this consensus will be achieved only if we face with the anti-European

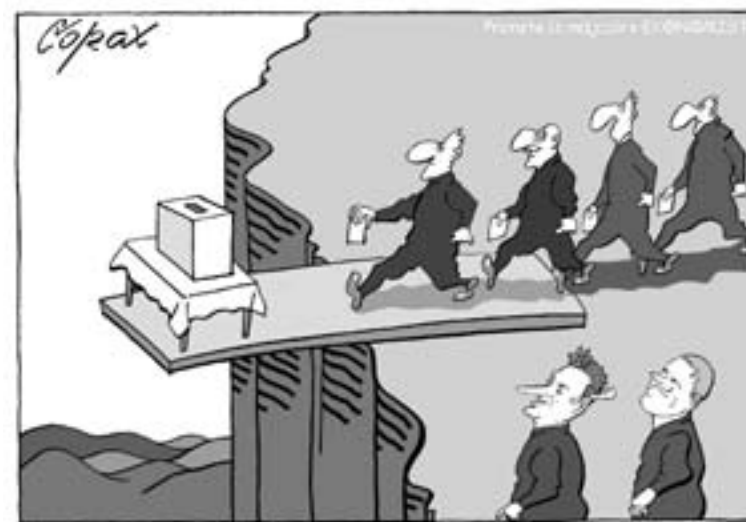
past. There is a major moral dilemma there. The biblical Judith killed Holofernes and Hebbel wrote a play about it. Does Judith have to be punished, if she, as a real Christian, accepted evil to kill a tyrant? She says "If god puts evil between me and good, who am I to refuse that?" In the biblical story it is about the killing of a tyrant and there it is justified for a man to do evil. In the name of grand ideals we can commit a murder, which is morally condemnable. Let us see this thing of ours now: no one says there that they would build a just society. No, no one says that they are to kill a tyrant, no one wants a revolutionary change, but they are making it into a petty political issue. If Judith's sin is perceived this way, it cannot be acceptable morally.

Morality is often spoken about with derision here, as if it does not matter. What matters are the inter-party deals. If I understand it correctly, that means that morality is not at all important anywhere in society. It is bad to promote this moral nihilism in a society which went through wars, in which virtue and sin are not yet delimited and in which people are still living in chaos and don't know what the truth is, and there is no one to tell them. And the very cynical moral nihilism is very dangerous, because it can justify everything, including this wild capitalism and the exploitation of the young workforce. Some people should be punished for it, and it is a good enough reason for some ministers to resign.

Just look at the queues when you try to get an ID or settle some land registration issue. The state service, which lives off our taxes, is not even prepared to put up some benches so people could sit down. Maybe we should not speak of morality. Just look at the results – the state is triumphantly humiliating its citizens. You stand there like a slave used to stand before his master and wait for the order at his feet. Humiliation is waiting for the citizen behind every corner each day. The analysts say that we should not be moralizing and I agree with them, morality and politics are not the same, but every politics has to have a moral minimum. This minimum of morality in politics makes public speech trustworthy. We cannot say that something is white if only yesterday we said it was black, without a deep justification and self-criticism. This erodes a society. Then we wonder why there is no solidarity in our society. How is it possible that someone is being beaten in the street, and there is no one to help him?

A political system can be changed quickly, an economical system can change, the army can change, but the health system and the school system are harder to change. And that is exactly what we are neglecting. Two big systems with which everyone is struggling are health and education, governments fall because of those. That is unimaginable here. If good laws are passed, the economy becomes very autonomous. It can develop, but the society is still struggling. It's an interesting contradiction, on the one hand you've got great economic indicators and on the other hand there are citizens unhappy with the government which contributed to it. Why – because the economy is developing autonomously, and what constitutes a state is the politicians' responsibility. The state – those are the big systems, health and education. If there is privatization, the capitalists will not consider social problems, because this is a job for the state. A serious system thinks about people.

I heard two slogans in the election campaign – Kosovo and more jobs. Both Kosovo and jobs depend on what this state will be like, from health to education. Was the minister of education ever required to face the responsibility for the unfortunate events in our schools. No, we are punishing the principals and other small fry. Now that's moralizing, just like when you catch small time smugglers and teach them a lesson and big tycoons do whatever they please. That is moralizing in a bad way.

Milosevic had two kinds of oppositions, the European and nationalistic, which simulated an alliance with each other. There is a lot of simulation in this society, but on the other hand, in the small but important part of the intellectual community and in one part of the party cadre, precisely in Milosevic's time a prime European orientation was created, and this class still exists in this society. This is a class worthy of respect, because it went through moral, political and existential humiliation in the nineties. But after 2000 these people made compromises and I wonder how much compromise one policy can survive.

It is a fashionable slogan now – politics is the art of the possible. This is correct if you've got great horizons, big ambitions, but the art of the possible does not mean making small compromises. It's no art to sit in front of a pig and split up positions. This is not the art of the possible – this is the division of power, these are compromises which can be harmful even with the best intentions. Right now we have a stalemate situation, which we call victory, but never mind. We need to get out of this stalemate and I think all the people who share my sympathies with Europe are walking a tightrope, just to get out of this stalemate. This involves many risks, and we could fall. I personally have often forced myself to maintain certain illusions, but it seems to me that this tightrope act is too intense and that it will last for years.

I think that a modification of the constitution is necessary and if we can get a constitution in the European spirit, this would mean that we have succeeded. Let's try.

Pešćanik, Radio B92, 20.06.2008.

Translated by Ivica Pavlović

The Split

Dimitrije Boarov

A very important thing happened on May 11. The big old national project has collapsed in Serbia. I think that this collapse, after a series of defeats both great and small, could be seen as the final one. And so we have an unusual situation: the pro-European forces think that they have won, while, in fact, what has taken place is the defeat of the so called national forces, the champions of an old political project of unification, national coalescence, Great Serbia. In that sense, the word 'defeat' is stronger than the word 'victory', because, arithmetically speaking, a victory has not actually occurred.

The pro-European group that declared victory is not able to articulate this victory, or to interpret it in the required way. They seem uninterested in what could be further built upon that victory. It's as if they all suddenly found themselves transposed to some new country, and now they're don't know how to go on and what to do next. As if they are still waiting for guidance from Bruxelles or some other world capitol, I'm referring, primarily, to Moscow. They themselves are stunned and would not like to use that victory to rid us of the so called ancient mud, in which we have been wallowing for 200 years in a project that was not successful. All together, this speaks to the fact that -- I'm going to be provocative here --it was

Serbia that needed Yugoslavia most of all, although it was from within Serbia that Yugoslavia was most contested. The moment that Yugoslavia crumbled set off the series of defeats which, in my opinion, ended on May 11.

I don't fear the arithmetical victory of those old forces. That cannot, ultimately, succeed and it is only a waste of time, which will, in a historical sense, be punished, by prolonged poverty. So, if we lost a lot, we can lose a little more. However, what worries me, I repeat, is that on the democratic side, there isn't enough passion, not enough strength of leadership. We do not have a person of Zoran Djindjic's caliber. This problem is deep-rooted, because the software of the European idea is not installed in our intellectual elites. When I say "elite" I mean university professors, heads of institutes, those in the top positions in the Academy, the top positions in Matica Srpska and so on. The majority of those institutions are peopled by ideological corpses, people of a former time, former people, the former elite. Therefore, we have a former elite, we have defeated forces supported by the majority of voting public, we have a bewildered and frightened people and there is no one who capable of explaining to those people that what lies ahead cannot possibly be worse than what we have already endured.

In the past years the political superstructure succeeded in imposing itself as the main social issue. Constant negotiations, day and night, who made what statement, who called who, who is communicating with who. What was created was this artificial sense of suspense, as if Serbia's destiny depends on three or four political salons, outfitted with some kids who speak English and Russian, are good with computers, are well informed, advising their bosses. There are protest notes being sent, secret meetings being convened and whatnot. This is all utter nonsense. This political elite, with its dramaturgy, its one-act plays and operettas is just treading water. That is not an elite that can lead Serbia onto the wide road to prosperity.

The real problem is the idea itself. After such succulent, juicy ideas, as the nationalist ones, how can you proffer the idea of constitutionality or the idea of the a state bound by rule of law. These are notions which to a common human mind in the Balkans

feel foreign, protestant, catholic, tasteless and scentless. That Paris and London, they don't like us. No one looks after us when we go there. The Czechs hate us too. That world is somehow alien; it seems abstract. You are talking about constitutionality after 200 years of power being money, a knife and a loaf of bread. This looks like an illusion to our common people, like a curtain that is hiding the real battle. Human rights? That's a phrase of the non-governmental sector, which is financed from abroad and so on.

The idea of prosperity was squandered by the communists, and to large degree, the idea of modernization suffers from this problem, as well. However, I think that modernization can still function as a great idea, especially if it is connected to that cardinal need of transitional countries, and especially Serbia – the need for re-industrialization. We painted our health centers and hospitals, we are trading, selling, but there is no industry, nothing is being produced. That is why the return of Fiat is essential. That is some sort of industry; you are screwing something off and screwing it on , you can see what is being made, because C market, Delta market, Merkator, Raiffeisen, Erste Bank all seem to the ordinary man to be a whole lot of nothing. Buildings, flipping real estate and so on. It is market economy in large part, but there must be some production of value. That is why Fiat's return became a hyperbole of progress, in the heart of Shumadija, the Serbian Detroit. That affects people, but it also has its own point.

The forces of modernization get another chance. Despite one defeat after another, they will still lead Serbia into the European Union, and they will make Serbia into a halfway decent country compared to the one we are currently living in.

We had 200 years of theory that the state is everything, that is, the project of the big state. I won't claim that it was created with bad intentions just so one group of people could terrorize all the citizens of Serbia and all our neighbors. It was a theory based on the idea that in a primitive community government has to play an educational and an economic role. This mechanism was used up, drained of whatever possibilities it had, but it soon began to show its constructional weaknesses, which are not characteristic of Serbia alone. The project of big government has been profoundly

compromised in Serbia, ultimately under Milosevic, so it would be wise not to steer in that direction any more. The idea of big government is completely compromised and for that reason we need to go with the high-risk goal of a small government, in which, of course, the real centers of control are informal ones -- the new bourgeoisie, which is often more heartless than the state and under less public control.

Karic had definitely demolished all the dignity of that state, in an economic sense. After him there is no use to a state that will say - now I control everything, because if you were not in control then, how will you control it in the future? They say that the idea of free-market capitalism is no longer applied anywhere in the world. Everywhere in the world the government is controlling something, but we have no choice, because the old notion of an honest government is completely compromised here. The degree of corruption of the government apparatus is such that the only possible remedy is to diminish its power and entitlements, at the cost of new injustices and a waste of social resources. But even that is preferable to treating the rabid government apparatus with aspirin, because that doesn't work.

We don't know what's happening behind the curtain, but I believe that discussions are being held about who is going to be the doorman in some rich public company. And those discussions go on all the way to the position of prime minister. This bundle of questions on the table is tremendous. It can't possibly take four months to work out the central issues. That means that what is being discussed is - which pickpocket from this party will get his criminal trial dismissed, and which court cases will be placed at the bottom of the drawer. As far as I know, those are the negotiations. That is a tragedy.

Serbia's focus on Kosovo didn't stand a chance in Vojvodina, because the question raised there is -- why wouldn't Serbia pursue its interests through Vojvodina. Vojvodina is the area in which most refugees have settled. About 20 percent of the people in Vojvodina moved there less than ten years ago. However, Vojvodina has begun to digest them and those people have begun to understand it and to gradually realize its interests, that is, their own interests in it.

A Vojvodina cut off from Europe would mean economic disaster, so the election results in Vojvodina are very logical. The Radicals had a stronghold in Vojvodina, in those times when an atmosphere of anxiety dominated, when those people couldn't ensure their sustenance, felt threatened. Imagine 300 or 400 thousand people who can't travel to Croatia when it joins the European Union. Or that we can't travel to Bosnia - that's crazy.

What's happening in Vojvodina is a rationalization of the electorate, which, of course, doesn't mean that Vojvodina is ideologically inoculated for a liberal Europe. Absolutely not. Vojvodina is also backward, much more so, relative to the Central European region, than it ever was. Vojvodina has no elite, no real autonomy, no one even brings up the question of the Serbian constitution any more, which didn't return anything to Vojvodina. That's why the Democratic Party did relatively well there, because it managed to make some headway there. All changes of Vojvodina's autonomous structure depend on the Serbian Assembly. So Vojvodina doesn't have a meaningful autonomy, but it does have an interest in Serbia's European progress, although it has no way of influencing Serbia institutionally. In a political sense, the results of the provincial elections certainly give the aura of a good result to the Democratic Party in Serbia itself. But that can't be the decisive factor.

In conclusion, I don't expect that some drama will unfold because one political group takes power in one municipality and another

group in some other, because they all have the same perspective of things. These are not diverse people, not different blood cells. In that sense there is a terrible centralism in Serbia; two or three people who are advocates of certain political projects, and behind them some vague groups pulling the strings. The airplane is in the air and everyone thinks someone is manning the controls, but it isn't clear if anyone really is. An illusion is created that it all depends on Dacic, which is nonsense. Nothing depends on the Socialists, except for their lifestyles, the lifestyle of their activists, their families, their sponsors and so on. Seriously speaking, the Socialists cannot change Serbia's course. That party is discredited and ruined.

They can't be revive themselves as the leaders left, so Serbia's destiny does not depend on Dacic. It depends on the ideas of the promoters of the European idea, and the European idea is not enough in itself. It has to be reinforced ideologically, a far more complete projection has to be built, a more attractive picture for ordinary people, not a schematic picture of Europe as never-never land or Europe as a place where big capital lashes the workers for 11 months a year and drinks their blood and then lets them go on vacation to Hawaii.

I am afraid of the state's inability to maintain the most basic order. It is actually the creator of disorder. All the large crises were arranged by it. The famous burning of the embassies, the busting of Mercator – I think evidence is coming out now which shows that, at the very least, there was no attempt made to prevent these events from occurring. I do feel encouraged, however, by the fact that the political drive for producing instability is slowly losing steam. I think that they are no longer in a position to destabilize Serbia in furtherance of their own interest. The great project of the century has failed. I do regret the fact that the big part of the Serbian population is outside Serbia's borders, but I think that borders are no longer important and that the best place for Serbs is where they have the best life, even if that isn't in Serbia. The European umbrella guarantees the survival of our nation as well. The nationalists should be repeatedly told – don't worry, Europe is making sure we survive even if we aren't.

Peščanik, Radio B92, 06.06.2008.

Translated by Ivica Pavlović

President without Make-Up Vesna Pešić

Excuses are always made for rulers in Serbia. They are better in person than on TV. A long time ago, people used to say: „If only Tito would find out about this“ – only he never does, that is why things are going badly for us. As for Milosevic – his wife was blamed for everything. He is nice, but he's sick. He's got diabetes and he got the diabetes sacrificing himself for Serbian people. Dinkic says that Tadic is such a nice guy that “he wouldn't step on a flower.” And if some flowers are still stepped on, his PR campaign is to be blamed. Someone had put too much make-up on him. He does not really mean that, he is only repeating what Saper whispers in his ear. And it has to be done, these things happen, pragmatic policy demands a lot from a leader who's forming a pro-European government.

The question is raised, how can anyone wear make-up all the time? Are there moments when they are makeup-less? If Boris Tadic is wearing make-up all the time, then make-up is his nature. There is no hidden good nature, but all you see and hear is his natural make-up. How to recognize whether make-up is the same as nature? Make-up has to be functional in politics, that is to say if make-up stops serving a purpose than nature has spoken and what we are seeing is a clean face without a trace of make-up.

Forming a government is a pragmatic thing, so one needs only so much make-up as to have civil discussions with the party which

ruined the country during the nineties. We can grasp that much. We know that you should make generous offers. This is the usual process when divvying the spoils, that when forming a government. But it seems situation is not what it seemed. The president is not engaged in this usual and pragmatic process. When he says: “shake hands with those you confronted in the nineties and find a common solution for a better future”, that is taking the act a little too far. But when he says that “the DS and the SPS are both facing the fact that the leaders of those parties are not among them any more, and that both parties feel the pain, but that in the future they have to show readiness and provide a better chance for every citizen of Serbia”, that cannot be make-up, something functional and pragmatic, but an intention to maintain and sanction that which was the essence of the nineties.

Tadic does not want that past to die. It will endure by equating Milosevic with Djindjic.

This is not Saper, this is Tadic Himself. Forming a government with the SPS does not require a show of respect for Slobodan Milosevic. There is even less need to equate the death of a dictator to the assassination of Serbia’s first democratic Prime Minister, Zoran Djindjic. After this spontaneity, there is no longer room for Tadic’s speech, in which he states that a “historic victory” has been achieved.

The voters in this election said that they do not want the nineties back and that is how they voted, as well. They rejected the Serbian nationalist program which has been tormenting and destroying this country for two centuries. But now Tadic has got a problem. Not because he will form a coalition with a small party that remained after Milosevic, but because he is not finished with the main theme of the nineties.

It looks like what we have here is not the notorious mathematics forcing him into an unusual coalition in order to save a pro-European government. The mathematics is merely a convenient opportunity for Tadic to save nationalism from the defeat which it suffered on the May elections.

08.06.2008.

Translated by Ivica Pavlovic

Day After and the Unfounded Optimism

Miroslav Prokopijević

Before the EU’s decision on the Transitional Agreement for the realization of The Stabilization and Association Agreement (SAA), an atmosphere of great expectations was created in Serbia. Just like before an important football match, they said “we’re winning”, and “we’re going to the finals”. After the match, of course, they turn tail. That is what happened here as well. First an impression was created that the EU was again asking for something from Serbia and that maybe this time even the persistent Dutch would give up. Serbia is allegedly supposed to fulfill the wishes of the EU by delivering certain people to the Hague tribunal. It is forever being suppressed why these people are wanted, what they did and that it is in Serbia’s interest to get rid of them, since it did not have the strength to prosecute them itself.

This kind of situation was supported by some domestic politicians, naturally, with gushes of completely unfounded optimism. This was spearheaded by the members of the negotiating team. Instead of being the most sober ones, they were saying that the Agreement would be passed, right up to the day of decision. When they saw the atmosphere in Brussels, they became more restrained. Too late.

A choir of European politicians, some from Brussels, some from other national capitols, sang along with the domestic ones. Those from Brussels figured that passing the Agreement and starting the realization of the SAA would lead Serbia to finally meet its obligations to the Hague tribunal, because otherwise it would have a lot more to lose than if there was no realization. Those in the national capitols may have figured something similar, but they had another reason as well – to ensure easier access to the Serbian market for their businesses. Although the Serbian market is a small one, the state of the European market is bad and every opportunity should be taken.

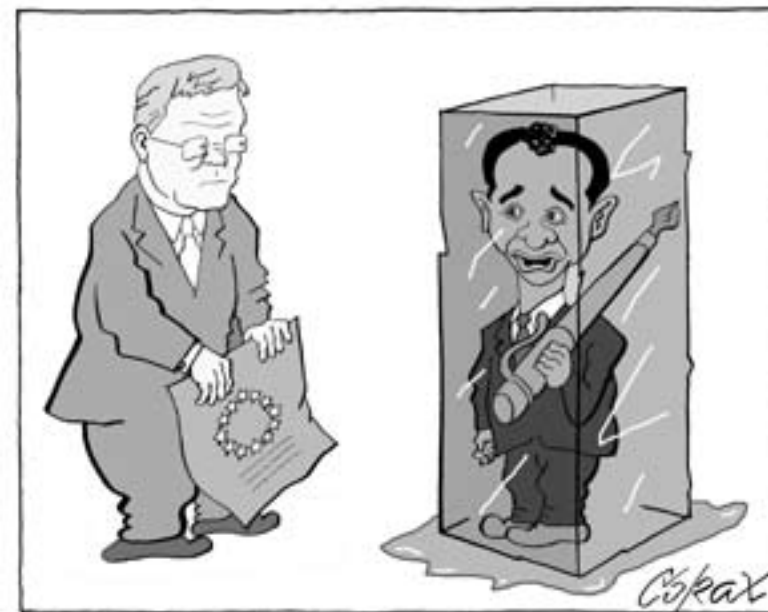
The drama would be incomplete if we were to leave out the journalists. I cannot recall getting so many calls from them ever before, asking me to say “something optimistic” or even openly suggesting what this optimism should sound like. After I explained the situation, some of them were willing to diminish their optimism, while others still insisted that optimism should remain in the form of a question. Therefore, instead of the question being “what are the Serbian citizens losing by the Transitional Agreement not being signed”, the question was “what are the Serbian citizens gaining from the Transitional Agreement”. I don’t know what they will say now; I guess they will say “They are gaining a lot, only there is no Agreement”.

Of course after Brussels said “no”, there was a sense of disappointment in the country. However, this disappointment was directed at the wrong target. No one is blaming the Serbian government for not having met the obligations to the Hague tribunal, rather blame is placed on stubborn, even curmudgeonly Dutch. Instead of explaining that their optimism was a huge error in judgment, the members of the Serbian negotiating team, are already initiating a new round of optimism, saying how the Agreement would be approved by mid-October, in December etc. The journalists are, naturally, again joining in.

Only a few voices are asking why Serbia shouldn’t begin implementing the agreement on its own, as some Brussels officials recommended. This is not only possible, but would benefit the consumer in Serbia, as well as the reputation of the Serbian

government. Because, with the passage of time, the customs duties and barriers for businesses from the EU would decrease, which would lead to a drop in consumer prices of goods and services. Product quality would rise and so would the freedom of choice. It would also have an anti-inflationary effect. The government could begin passing the laws that are part of the requirements for the SAA. This would benefit the businesses and citizens of Serbia. The only ones who would suffer from the implementation of the SAA would be the uncompetitive businesses and monopolists. Uncompetitive companies would have to change or they would disappear. Monopolists would lose a part of their profits, they would have to try harder to draw consumers for less money. Since the Antimonopoly Commission cannot do anything, this would be an efficient way to limit the monopolistic activity.

The governments says that it doesn’t intend to implement the SAA unilaterally. If they were willing to do that, they could have done it before it was even made, simply because it would be useful for a large majority of citizens and businesses in Serbia. All the governments formed after 2000 could have done it if they wanted to. Most likely, this government will also not do anything. It would rather wait for the EU to vote again.

In the meantime, besides cooperating with the Hague tribunal - which is the focus of the EU's formal requirement - Serbia should focus of some other things in its interest, while keeping in mind how the EU perceives it.

There are a few issues of this nature. First of all, the position of Serbs in Kosovo is not likely to improve if Serbia keeps making things difficult for EULEX. Serbia will also hardly to get sympathies in the EU as a country that wants membership but is hostile to the EU mission. Secondly, the lawsuit in the UN Court contesting the recognition of Kosovo makes little sense. It could have only a slight impact on future recognitions of Kosovo by states that still haven't done so, but no country that has already recognized Kosovo would withdraw its recognition, regardless of the Court's ruling. Although Kosovo was recognized by only fifty countries, those are the countries which produce two thirds of the world's capital. A large majority of EU members recognized Kosovo. Thirdly, leaving aside the fact that it is not in Serbia's interest to sell the Petroleum industry of Serbia (NIS) to the Russians at a cut-price, there is a foreign policy aspect to that. The EU is long aware of the inconsistency of going around Brussels and begging the EU for money, while giving away much larger sums of money to the Russians. Finally, if it wants some sort of respect from Brussels, the Serbian government should make some reforms.

So, instead of spreading unfounded optimism, which is constantly suffocating us, regardless of whether we are talking about sports, culture, economy or politics, there are a lot of sensible things to do. Optimism makes sense only after those things are done. Naturally, in order to get something done we need to roll up our sleeves, and take on the risks and responsibilities. It is a lot easier to spread optimism. That can be done sitting in an armchair, and the mechanisms for this are well oiled.

24.09.2008.

Translated by Ivica Pavlović

Ten Minutes for Electing a Judge

Vesna Rakić-Vodinelić

Judicial reform is currently one of the most important political problems in Serbia. Unfortunately, the same problem has been repeatedly rehashed for several decades now but never resolved in a satisfactory manner. We have to go back in history a bit in order to try to explain what is really happening today and what outcomes can be expected. The method of replacing staff in Serbian and ex-Yugoslav judicial system, starting with the 60's until now, has always been the same. In short, it consisted of the following - a new constitution is adopted, this new constitution, more or less explicitly, proclaims all courts which will operate after this new constitution is adopted as new courts, and then judges are elected for these new courts. Starting with the 60's onward, all newly elected judges are expected to be loyal to the political party which elected them. This is how it happened with the constitution of 1990 and now it is happening with the constitution of 2006.

In the 2006 Constitution, and even more so in the constitutional law regarding the implementation of the constitution, there is a more or less clear intent to proclaim these courts as new and elect new judges to staff these courts. One significant change that occurred in relation to the position of judges is the principle of permanent

mandates. This change was introduced in the constitution from the 90's, i.e. during Milošević's mandate. At the time, Milošević used the constitution to establish allegedly new courts, although they weren't actually new, and to initiate elections for the entire judiciary staff. When the new constitution was adopted in 2006, the government, led by Kostunica, used the same method as socialists and communists. The 2006 Constitution also establishes life tenure of judicial offices, that is, permanent mandates for all judges. However, it also, significantly, provides an exception for judges elected for the first time, whose mandates will last for only three years. Some of us grimly predicted that this Constitution has the intention of proclaiming future courts as new courts. This is obvious especially in regard to the Supreme Court, which was renamed to Supreme Court of Cassation.

At the time, the Judges' Association of Serbia scheduled an extraordinary session, which I had a chance to attend. I pointed out that certain provisions in the new constitutional law were unconstitutional according to the 2006 Constitution. On these grounds I argued that the law should be challenged in front of Serbia's Constitutional Court.

And now, let's see what the current government is doing; It proposed a law which would declare all courts as new, and consequently, necessitate the election of new judges. So, this would mean the election of judges in all the courts. Naturally, judges opposed this bill claiming that it was unconstitutional because the Constitution declared their judicial positions permanent. Based on some of the decisions of the Constitutional Court – I'm afraid that it would argue that this would perhaps be unconstitutional under 1990 Constitution. But, under the 2006 Constitution this solution could be interpreted as constitutional because all courts are new and all judges have to pass selection procedure for the first time, which guarantees only a three-year term, after which the High Council decides whether they will get permanent tenure or not.

I believe that the Judges' Association of Serbia made a tactical error because the right move would have been to take a public position against the constitution itself, which negatively altered the judges' position without any justification.

The present leadership, as all the others preceding it, took all the necessary steps to ensure a loyal judiciary, which is, of course, reprehensible. This means that the judicial system, which will be borne of this law, will be no better than the judicial system we have today. The one question that never gained prominence in public discussion is whether we have a good judicial system, which we should be satisfied with. The second question is whether the Serbian judiciary can be reformed in a satisfactory manner within the present constitutional framework or do we need to step outside of this framework.

Changes to the judicial system which would transcend the constitutional framework are attacked as deviations from the principles of the rule of law. Although I am a lawyer and I believe in the concept of the rule of law, I have to give a negative answer to the question. That is, my answer to the question of whether the Serbian judiciary can be changed in a satisfactory manner from within the present constitutional framework would have to be –no, it cannot. My first reason for this belief is the fact that the constitutional framework itself is illegitimate, and some aspects point to the possibility that it is illegal as well (numerous indications point to the possibility that, in the referendum to adopt the Constitution, the majority necessary for passing a new Constitution was not achieved). The second reason is that the 2006 Constitution represents a continuation of the constitutional, political and legal system of an authoritarian era, and is now meant to serve as a basis for creating an independent judicial system – the one thing that cannot be borne from such a milieu.

The next reason which leads me to claim this is impossible, lies in the fact that a significant number of judges couldn't even create an impression of independence and impartiality. On the contrary, many of them demonstrated their capacity for discrimination. For example, there is a disturbing quantity of cases in which, for no justifiable reason, the statute of limitations has been allowed to run out, both in regard to filing indictments and initiating criminal proceedings. I am not referring here to cases against ordinary people, like you and me, but rather against individuals that belong to what would be considered political and ecclesiastical elites. We shouldn't forget the case of Ilarion, in which the statute of limitations actually

expired during proceedings in front of the country's highest court. Even when the former minister Petrovic gathered all his strength and requested the removal of the responsible judges on the basis of dereliction of duty, they were ultimately given only a warning without any consequences.

Furthermore, every adult citizen of Serbia has a duty is to testify if requested to do so. If you don't turn up in court, and do not justify your absence, or if the justification is obviously false, then a judge is obligated to hold you in contempt of court and issue certain compulsory measures, fines or detention. However, if you take a look at our recent history, you will remember that Cedomir Jovanovic, a member of government at the time, refused to testify in the case against Marija Milosevic, the daughter of Slobodan Milosevic. No compulsory measures were brought against him. Then, Dejan Mihajlov, long time secretary-general, failed to appear, without justification, at eight different court proceedings both criminal and civil. He has never been detained, not even when he was one of defendants in the process. And now, we have the case of Ivica Dacic. He was called to appear as a witness in the "Suitcase" affair. He, it must be said, apologized for his absence, but, then on the very same day appeared for an interview in front of the Serbian government's building. Obviously, in none of these cases have compulsory measures been brought, which would surely have been brought against anonymous people for similar conduct.

The fourth reason that I must answer this last question in the negative, is, as I've already said, that starting with the mid-60's, every new constitution has been followed by constitutional laws, which led to either the reelection of all judges or the general election of judges. And I don't think the current administration will miss this opportunity to ensure a loyal staff in the judicial sector. In my opinion, this is where discussion of a state based on rule of law ends, because such a state cannot be built on the foundations of an illegitimate constitutional framework. When you say something like this, people always respond that you are advocating revolutionary law, as opposed to the rule of law. However, we must not forget that there is something else that falls between revolutionary law and rule of law and that is so-called 'transitional justice'. So, when we talk about the position of judges and the independence of the Serbian

judiciary, we can't act as if we were at some British debate club; we have to put the entire thing in the context of the circumstances in which we live. The very function of transitional justice is to bridge the gap between a confused state, with ill defined legal parameters, such as Serbia is today and rule of law. Rule of law cannot just 'appear' or spontaneously generate itself, and especially not out of an illegitimate constitutional framework; and it cannot be advocated for by people whose records have never been examined in regard to their professional responsibility and possible responsibility for human-rights violations.

What did I propose to the Judges' Association of Serbia? (The composition of the High Council, which is responsible for electing new judges, is suspect in a number of different ways. Firstly, it is not in accordance with the recommendations of the European Council; but, let's leave that aside for now). I proposed that the Judges' Association of Serbia try to examine the constitutionality, lawfulness of the provisions, but furthermore to attempt something which would represent a significant step towards transitional justice. I proposed that they open up the proceedings to the public. I suggested that they, as a professional association, demand the High Council's sessions be open to the public, that each candidate for a judgeship have a public hearing, that each candidate be asked the same questions, that they be asked to present their legal philosophy, that each be asked to explain how he would proceed when faced with a conflict of equally important legal principles. I

think that Serbian judges, for the sake of their own futures as well as the future of the judiciary of this country, should and could bear this public scrutiny. The same goes for the High Council. I would go so far as to argue that the proceedings should be televised. I think this is more important for rule of law than televising the petty infighting that takes place at the sessions of the National Parliament.

I was told that my proposal is utopian for several reasons; first off, because, according to some estimates, the High Council would have only ten minutes per candidate. But, the High Council could be split in three groups and the time would be tripled. If the procedure is public, and the public is a powerful corrective of these procedures, I don't see why the proceedings for proposing candidates for the positions of judges need to be secret or confidential. If they like to talk about transparency that much, let them try it out in practice.

What we have here is a collective measure for the removal of all judges; unlike lustration, which is based on individual responsibility of, not only judges, but other officials, as well, for proven violation of human rights. In off-the-record conversations with judges I have often heard the same thing – it would be better to implement a lustration law because then we would have the right to legal remedy and defense, than to apply a law such as this one. This law clearly communicates the intent of the executive authorities to influence the election of new judges, and then through these elected judges, and even more so through the presidents of the courts (who are elected by the Parliament as a political body and not the judges themselves), to influence the decisions of the courts this or that way. Its hard to say which pressure would be stronger: the pressure of political power, both executive and legislative, or the pressure of the public.

Nobody is completely innocent: the Parliament, the government, the judiciary, not even the public is innocent. After the election fraud of 1996, it was impressive to see a number of Supreme Court judges, headed by Judge Zoran Ivosevic, stand up and say- No. That's enough! We will not be a party to this anymore. They paid with their careers. At that round-table discussion organized by the Judges' Association of Serbia which I attended, Zoran Ivosevic, who

was the founder of that Association, invited judges to look amongst themselves and see if they think that all of them still deserve to be judges. He mentioned several paradigmatic examples. For example, one Supreme Court judge, who is still a Supreme Court judge, at one time, prohibited this Association's registration and founding, claiming that this entity's goals are contrary to the constitution. The same judge was a member of judicial council which participated in the electoral fraud in the 1996 local elections. Another example: the former parliament convocation would not include in their agenda a proposal for the removal of a judge, while he was in detention under suspicion of corruption. He has since been sentenced for taking a bribe. I think he hasn't been relieved of duty to this day. One judge, who is currently in a leadership position of the Judges' Association of Serbia, hasn't prescribed any compulsory measures for Ivica Dacic. These are things the judges alone are responsible for, but there is plenty that the Parliament and political parties have to answer for as well.

I heard a scandalous thing, that the former president of the Parliament of Serbia, Oliver Dulic, said – OK, let's make a deal; the political parties should agree on the percentage of candidates for judgeships they will recommend. I don't need to remind you of the role that judge Stojkovic, then the Minister of Justice, played in the making of this Constitution and constitutional law.

According to the transitional and final provisions of this law on judges on December 31, 2009 all the currently sitting judges mandates will end. This means that within this very short period, of about a year, all these proceedings have to be implemented, new courts formed, an interim convocation of the High Council must propose new judges, the judgeships have to be publicly advertised and applications for the judgeships processed. I believe that the deadlines will be extended, and with some luck the system won't completely collapse, but this still leaves a big question mark about what kind of judiciary this process will bear; whether the quality of the judges will be of a higher professional and ethical caliber. The outcome is uncertain.

Pešćanik, Radio B92, 27.11.2008.

Translated by Nevena Damjanović

The Vice and Virtue Ministry

Svetlana Lukić

It's getting harder all the time to find people who are willing and who have the strength to talk about what we are living through. The negotiations for appearing in this show often start out with the question – what are we going to talk about, there's nothing going on, or – I'm sick of talking about the same things, I'm desperate, and it's not good to discourage people anymore...

This is all true, but that doesn't mean we shouldn't speak, if need be till judgment day. We were given these few decades of life, we were given the eyes to see, and what is more - see this country, and those who had not decided on inner emigration must speak, or as Mirko Đorđević would put it – they must testify. It is true that there are not many new issues, just the same ones that buried our former country, and so many human lives with it. The new government continued cuddling with nationalism, chauvinism, xenophobia and violence, and in these couple of months in power, the pro-European parties did not stop the threat of the country's deterioration into anarchy and chaos and the transition from drifting into corruption and robbery.

Serbia's self-mutilation is continuing, although our head of state is not a man troubled by messianic insanity, which was what Koštunica and Milošević were. Our head of state is a good boy

named Boris Tadić, or as Laura Bush would say – my husband is a heck of a guy. But our heck of a guy - unlike the Serbian messiahs – has no message. He has smothered everything, quashed every meaning, neutralized all political and moral categories; he is a fierce enemy of everything resembling a clear position, intelligent answer or determined idea. It all boils down to the same thing, it all keeps rolling along, nothing more can be done, we hope disaster will not strike, now go to bed – that is what our president is telling us.

Between right and wrong Tadić and his party choose concurrence. A strange, and in Serbia a monstrous idea that any dispute or conflict can be resolved if the people involved are polite, if they don't shout and holler – has found its follower in the DS, which is responsible for this country's destiny. The president politely called for the CEO of Nikola Tesla airport to resign and he answered by making a nice gesture and resigning for moral reasons. The president had politely congratulated RTS on its 50th anniversary, he congratulated “all the professionals who built their effort into the oldest TV station in the Balkans”. The fact that so many of these professionals had been warmongers, the fact that many of them were Milošević's stuntmen, the fact that their former director-general is in prison for the crimes he committed against his employees and the fact that the current director-general is a disgrace – all those facts don't matter. What matters is a gentle word from the president will open all the doors of European Serbia, and if someone doesn't come in, he only has himself to blame.

What did we have this week when nothing new happened, if we leave aside the trivialities (and we are always leaving them aside) such as the testimony of a former high-ranking officer Borivoje Tešić in The Hague in which he spoke of elite forces of the Yugoslav Army took part in operations in Sarajevo, we are left with the triviality of this government still not being able to approve next year's budget proposal, although being late could cost us the IMF's assistance. What is even more irritating is the fact that we are informed about the news of the budget proposal by the minister for Kosovo and Metohija and the minister of health. This was also the case in Koštunica's administration – whenever something uncomfortable happens, we are briefed about it by the so-called ministers on duty – so that the most important problems in the state were reported

to us by the minister of religion, the minister for diaspora and the minister of sports.

Naturally, the minister on duty in Cvetković's administration – the minister for Kosovo and Metohija – blamed the world financial crisis for the failing of budget approval.

Prime Minister Cvetković refused to answer the questions of the press about the budget. Just as Koštunica used to lash out at the reporters for asking about the important issues on the *slava*, Cvetković refused to answer questions, because he was in the company of the Danish Prime Minister, with whom, according to his aids, he discussed windmills and biomass. Reporters were allowed to ask questions concerning Kosovo, because of the well-known fact that windmills and Kosovo's status are related subjects, not to mention biomass – even Czar Lazar used to polish his saber with it, before heading to Kosovo, where winds blew that were fit for windmills, which would be – the good czar knew even then – our main source of energy.

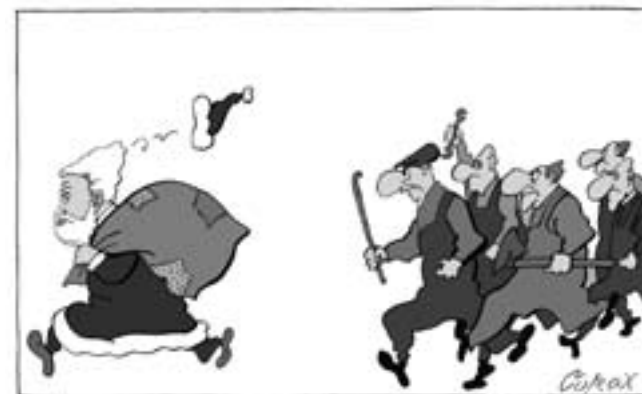
I got a little carried away with biomass, but I wanted to say that not only is the fact that the government did not adopt the budget proposal in time rude, what is even ruder is who we are hearing it from, who we are not hearing it from and what reasons we are given. It's hard – says Suzana Grubješić, head of the G17 parliamentary group – to adopt a budget when the incomes are low and expenditures high. Then there is a reversal – it is easier to do it when the incomes are high and expenditures low. You don't say, Mrs. Suzana? And who brought us to a situation where our expenditures are larger than our incomes? Isn't her party ever since 2000 heading every institution that deals with money?

Minister for Kosovo, Metohija and the budget, a certain Mr. Bogdanović, is probably right in part when he says that one of the reasons why 24 ministers are not capable of reaching an agreement on the budget is the world financial crisis, but there are some reasons that are more concrete. It looks like the ministers, or the party cadres temporarily serving as ministers, cannot agree how much money from the budget each ministry i.e. each party will get. It's a well known fact that election results depend on how much a

minister can bribe the citizens during the campaign. The ministry's budget is one of the main sources of funding for the party that runs the ministry. It's their financial base – and it's not recommended to alienate the base.

These days we are hearing a lot about the director-general of the Nikola Tesla airport, who paid himself 13-14,000 euros in one month. Every newspaper carried a picture of this young manager posing in front of an airplane or on the runway. I don't plan to make excuses for that little sleazebag, but I have a few sensations, questions and amendments. First, I sense that he is just one of those so-called managers, which were given a position by the party, with an assignment to extort money from state-owned companies and finance the party that brought him there. Naturally, he is allowed to spend a part of the loot on a Rolex, Armani suit and a Pajero SUV. It's about Dinkić, not Bojan Krišto. At any rate, Dinkić did say that he doesn't want to let him go, because the kid proved to be a good manager. He did get a little carried away, so the boy will return the money he took, but he – padre padrone – will not replace him.

The opposition rightfully asked for Krišto to be discharged, and not be allowed to resign. The opposition also asked for the Administration for Fighting Organized Crime (UPBOK), budget commission and the attorney general to react. The problem is, first of all, that among the parties that demand this are the DSS and Nova Srbija, whose people are members of the board of director of the Nikola Tesla Airport. They had nothing to say when Krišto paid himself all those thousands of Euros. Not to mention the DS, whose two men are sitting on the board of directors. They were also silent about it, and now their boss in a righteous fury is asking for Krišto to leave.

This is where we come to a dilemma which we often talk about. Does the new overlord of Serbia really plan to fight corruption or is that just one of his many sugarcoated phrases? Because we cannot possibly know what the president's intentions are, we can only judge by what he and his party are doing. Therefore, in the case of Krišto, he had to join the opposition in its demands that Dinkić's manager be replaced and that UPBOK investigate the dealings of Nikola Tesla airport, to replace the members of his party sitting on the airport's board of directors, to tell us how this is one more proof that state-owned companies must be privatized, because they are objects for pillaging, how conditions for the operation of independent regulatory bodies need to be created urgently, how any official that doesn't follow the decisions of these bodies has to be discharged. Empty moralizing, every now and again, when some greedy party soldier goes beyond the line or displays insubordination to his party's leader – makes the president an accomplice to a crime.

In Krišto's case, what is especially disturbing is the dispute over whether what the airport's director-general did was legal or not, although it was certainly immoral. What sort of a state is that, what sort of a system, in which there is such a huge gap between law and morality? I know that law and morality are not the same, but it is becoming unbearable to live in a country in which things that are legal but just a bit immoral are the same things which you go to jail for in decent countries. If they declared so many things legal but immoral, let them form – like the Taliban did – a Vice and Virtue Ministry, so we know who to complain to about these manager-marauders.

There is no democracy without political parties, but these parties had become the main obstacle of democracy in Serbia, a cancer eating through the Serbian state.

Every political party is a conspiracy against the rest of the people, someone – I believe it was Churchill – said once, but our parties are literally conspiring against us. They turned into those machines from the Matrix which breed people so they could use them as a source of energy for themselves. They turned human beings into ordinary batteries.

For a time people used to get by, maintaining some sort of nerve, but now it is as if someone stepped on the gas-pedal and fear and aggression are reproduced, horizons are blurred, air is getting thin, the state is becoming a threat to every individual. You don't die from a bullet as you did in the nineties, you die of brake malfunctions, because someone paid someone a bribe to register a malfunctioning vehicle, you die in a hospital, because someone expected a bribe and didn't get it in time, you die on a construction site, because the investor bribed someone to get a permit without testing the surface. It takes a lot of courage to step out of your house each morning, but it's the sort of courage when you hope the bullet will hit the other guy.

The media is bored to inform us, and with an even greater boredom we are hearing the news of the world. Who cares that in the terrorist attacks in Bombay hundreds of people were blown into bits and that one nuclear power, India, is accusing another nuclear power, Pakistan, of being responsible for those attacks. The only thing that matters is that it shouldn't discourage India's supposed intention to invest in brotherly Indija – as the Indian ambassador said the other day – 600 million dollars and creates 25,000 jobs for the people of Indija and other computer experts.

Maybe it's not strange that we are so self-centered, so sheltered from the blows which the outside world brings – but the price of this disinterest is that we are becoming even lonelier. Our loneliness becomes unthinkable. This is the loneliness of a man wondering through an endless desert, not finding anyone to share his thoughts with. It seems that we have permanently fallen out of the world and that we became an enclave. The sounds and noises of the modern world are still reaching this enclave, but we don't understand it anymore, and we are grouchy mumbling something for an answer. This grumpy mumbling means – leave me alone, I don't need anything, every change – for better or worse – is the same to me, it almost equally distracts me in this difficultly mastered art of getting on with life.

Pešcanik, Radio B92, 28.11.2008.

Translated by Ivica Pavlović

Change

Vladimir Gligorov

Why did Barak Obama win? In essence, it was because the American voters wanted a change in government (see my piece "Elections in America"). That is what democracy is for: if one party or policy produces no results or, as is the case now, leads to a crisis – the voters give someone else the mandate. Any Democratic candidate would have probably defeated the Republican candidate. The election analyses confirm this – a major shift of voters to the Democratic side occurred (see Andrew Gelman's blog „Statistical modeling, causal inference, and social science“). This is basically true for all voter characteristics – regional, financial, educational, ethnic and so on (see „Dissecting the Changing Electorate“, in the Sunday edition of The New York Times). This confirms that main issue of these elections was change; the voters have expressed distrust of the current President's party and politics.

The immediate cause of McCain's and the G.O.P.'s defeat is a deterioration of the financial crisis. The voters gave the mandate to Obama and the Democratic Party, believing that they've got a better plan and a more skillful team for resolving the crisis. The Republicans still enjoy the support of the wealthy and white people, but what is interesting is that the wealthiest, those earning more than \$200.000 a year, have overwhelmingly voted for Obama.

This is interesting because throughout his campaign Obama kept repeating that those are the only people whose taxes he would raise, while McCain promised them the tax cuts which they got during the Bush administration. Why is that? A partial answer follows.

What is the plan for change? For the most part it is being written. The circumstances changed dramatically in the last couple of months so a program for stabilization and taking care of the job market are clearly a priority. One part of Obama's plan – the one about the reduction of wealth inequality – has already been achieved by the market: the market decline and the widespread downturn in the housing market are such that the percentage of wealth owned by the wealthiest few will decrease significantly. This, probably, explains their support for Obama and the Democrats, because it is more important to provide profit through a general economic improvement than to save money on taxes when the recession is deepening. This also makes the debate about capital gains tax pointless, because right now there would be nothing to tax – the losses are being distributed.

Another problem will come into focus. Some sort of stabilization is needed in the housing market, and this calls for doing something about the mortgage loans. Whether debtors or creditors will be subsidized or whether loans will be guaranteed or all those things together, this will depend on the negotiations in Congress. There is also no doubt that certain steps will be taken to stabilize spending. Taxes will be cut and social spending will increase. There will also be an increase in public investments, which was planned beforehand. Finally, something will have to be done to stop the rise in unemployment. The problems of the auto industry are being discussed, but that is just the beginning.

It is hard to say how much ideology will influence the stabilization plan. Pragmatic reasons will probably prevail. Proof of this can be found in the recently published paper „The Political Economy of the U.S. Mortgage Default Crisis“ by Atif Mian, Amir Sufi and Francesco Trebbi (NBER Working Paper 14468). It shows that American lawmakers have already taken a very pragmatic, political approach to the requests for government intervention in trying to prevent the consequences of the crisis. The one exception were the conservative Republicans, who were largely driven by ideological reasons. Therefore, we should expect that the deciding factors will

be the depth of the problem and the feasibility of the solution and not the liberal or conservative preference.

We should, however, keep in mind that this is a case of political and not of technocratic pragmatism. So it is not unimportant whose interest will be considered greater and whose demands will be louder. There was a major power shift. In the last twenty years the voice of Wall Street was very influential, so American presidents and lawmakers had to keep their interests in mind. This is no longer the case. The representatives of what is called Main Street, that is, the real economy, will be much louder.² Generally, Obama will have more power than his predecessors, because his party controls the Legislature, and the influence of many lobbies has greatly diminished. The problem is that this concentration of power is the result of crisis, or general helplessness, and therefore limited by problems, that is real economic and social interests.

The suggestions of people like Bob Rubin, Larry Summers and Paul Krugman, all of whom are close to Obama or can influence his advisors, are influenced by Roosevelt's policy known as The New Deal. Regardless of that, it is clear that now, just like back then, a great number of new public services and agencies are needed to implement all the programs necessary in this time of crisis. Apart from that, not everything can be settled with money, because the main problem is precisely in lack of it, so regulations will have to be established and the government's regulatory role will be greater. Finally, the relationship between the federal and state power could be dramatically altered, since the budgets of the latter are in poor condition and significant help from the central government is needed.

What are the odds for success? Based on the ambition with which Obama asked for voters support, it is expected that he and his team will come out with a comprehensive plan and a long-term strategy for stabilization and progress, not only for the American economy but for the American state. The chances of success are not small, simply because a mandate was attained and the opposition will have to cooperate. Besides, America's leading role was reinforced, most importantly because relations with the European Union will be significantly improved, and other important participants in world politics are experiencing even greater hardship than America. America will go back to multilateralism, which suits her better

than unilateralism. Especially because the solution to today's crisis cannot be found if globalization is not strengthened, above all in trade and then by the renewal of the world's financial system.

So, there will be change. Exactly what this change will look like will largely depend on whether the new American president will come up with a program to change the course of current financial tendencies or whether he will continue, like his predecessor, to conform to these tendencies. The voters have done their part – the mandate for change was granted.

13.11.2008.

Translated by Ivica Pavlović

Bottomless Pit

Miodrag Zec

There is not enough public awareness in this country about the depth of the world's financial collapse. At first the government and the officials said – this doesn't concern us; we are a safe island that will not be affected at all. Some were so enthusiastic to say that it will even benefit us. So we have come full circle back to Milosevic's credo that the sanctions are a good opportunity for us. Only in the last couple of days, the officials and the government have been saying that the world crisis will have a significant effect on us. This sort of sticking your heads in the sand is simply incredible. The only thing that failed to hit Serbia was a meteorite, and people here still expect the world crisis to miss us. The only law in effect in Serbia is Murphy's Law – everything that can possibly go wrong will go wrong here. At least this has been the case so far.

We are living in some sort of hibernation. It could be called an anti-communist communism – our superficiality, our arrogance, our rejection of reality and rational argument. Six months in power is all it takes for formerly decent people to change. A politician who stays in power for two or three years can't even recognize himself – he starts referring to himself in the third person. I'm afraid that politicians will blame the world economic crisis for everything that goes wrong and claim that we are powerless. There was a complete

decoupling of the financial sector from the real economy. A virtual financial world and virtual financial services were created, and it ended in catastrophe. Someone privatized the profit and simply left. This did not occur by accident – the Central Bank and the Federal Reserve took part in it, as well as the American state, which in so doing, has undermined the cornerstone on which it was built. What could happen, if things take a turn for the worse, is for America to lose its strongest weapon, apart from the F16, which is the reserve currency, and that would mark the end of its dollar-based domination. But no one is asking who took the money. They are asking whether the state has got to regulate. That way the world could end up in a situation that is even worse – spending huge amounts of money in vain and without any kind of accountability. Therefore, it's time for someone to say that the world's regulatory institutions are responsible for this crisis, because the people employed there were given power and huge salaries with no accountability.

Four months before the crisis broke out all the rating agencies valued highly the assets of the banks that went bust. The Securities and Exchange Commission did not react, the state did not react, the Federal Reserve did not react. And behind all that lies the fact that someone had *pro futuro* - in advance - spent some amount of money and created a financial hole. No one knows how deep that hole is. A bottomless pit was created, and no matter how much is now poured into it, all that can be heard is water splashing somewhere deep down and the situation is not improving. Whether 2, 3 or 13 billion dollars are needed, whether the whole American GDP is needed to cover this hole, we don't know. The system of postponing debt and redistributing wealth is taking place and what we need now is for Europe and America to find a way out of this and to determine whose responsibility that is. This is the context we find ourselves in – one minute in has nothing to do with us and the next it does.

The Serbian government has started taking certain steps, some of which are good, albeit belated. Serbia is the last country in the region whose prime minister had raised the minimum guarantee for individuals' bank deposits. That's good. But what happened after that? No law was passed to guarantee this promise. The government has to act promptly. Another problem is the stability

of our financial system. I don't want to spread panic, but the governor of the Central Bank claims that there is an outflow of capital. We have domestic banks with foreign names, but they are not independent from their head offices. They were founded with foreign capital which cannot be withdrawn easily, but got their capital and are drawing loans from their headquarters. If there is a problem in their headquarters, foreign banks will not spare a bank in Lithuania or in Serbia. Now the withdrawal of that capital which is putting pressure on the dinar has begun. I want to stress that these are not exchange operations or inner transactions.

Then there is the question of the dinar's exchange rate. Who are we protecting here? *Telekom* was sold for a billion and a half, *Robne kuće Beograd* for 300 million and this is how a plethora of Euros was created in the country. But what is central to the exchange rate is the balance of payments, and it is in a deep unbalance and it is threatening to break the rate of exchange. The governor says that his main goal is fighting inflation. This may be what the law says, but it cannot be realized with this sort of fiscal policy, by spending money from the budget. In that sense, it is fake money which wasn't created by production, but which came from privatization, debt reprogramming and new loans. The prices did not go down when the Euro dropped from 86 to 77 dinars, but they are sure to go up if the Euro rises from 77 to 87 dinars. Exchange rate policies cannot stop inflation. The Minister of Finance hands the money out, the Governor of the Central Bank withdraws it, both are spending it and they claim the losses of the Central Bank have nothing to do with the rate of exchange. Well, if the Central Bank is a state bank – who is covering the loss? The budget of the Republic of Serbia is covering it.

Let's go back to the problem of the money pouring out of the country. Let's imagine the following scenario: someone got the money into the country, turned it into dinars, bought securities on the domestic market which were 25%, made 25% and on top of that, the Governor of the Central Bank treated him to 10% by depreciation. This is a 35% profit. I keep saying this all the time – it is best to do business with the Serbian state. The capital outflow should be made public, so we can decide what to do. I don't want to spread panic – I just want them to react faster and put things into order.

Now let's discuss the problem of pensions. I don't claim that they are high, but rather that even such low pensions cannot be financed. But they are all announcing some purchases, the police and the army for instance. Now we are to buy aircrafts for an army that lost all its wars. The only hill they conquered was Dedinje.

Peščanik, Radio B92, 07.11.2008.

Translated by Ivica Pavlović

Four Times There and Back

Dubravka Stojanović

In 1912, when Serbia and its allies headed off to the First Balkan War against the Ottoman Empire, it did so with two publicly stated war goals. Back then states went to war with honor, by declaring why they were going off to war on the front pages of the newspapers. The first war goal was expansion to the south, to Kosovo and Macedonia, and the other equally important goal was to getting exit to the Adriatic Sea through northern Albania.

At the time there was an obsession in Serbia with the idea that a state cannot survive without access to the sea. It was constantly repeated that only Switzerland and Serbia have no sea. It was clear that there was going to be a major conflict around Salonica and that this route should not be taken and, the wise leadership came to the conclusion that we can somehow get access to the sea through northern Albania. Reading the opposition reactions in the Assembly and the press of the day is still horrific, because those in the opposition were clutching their heads in disbelief, saying – ‘are you crazy? The route from Serbia to the Adriatic Sea leads through the Prokletije mountains. How do you imagine regularly going to that sea through the Prokletije. Secondly, have you ever read

anything about northern Albania? You’ve got sandy beaches and the sea is 12 inches deep. How are you going to build a port from which your export is going to reach the world?’ – which apparently was the original idea. Naturally, today we know what happened; that Tito built a railroad in the 1970’s with all the loans in the world, although not through the Prokletije, but through much lower mountains, with gradual ridges. That was the Belgrade-Bar railroad which is now defunct, because no one was doing maintenance on it. But no, they were going to build a port in that sand and they would get there somehow, it wasn’t clear how, but Serbia would a sea exit and that’s that.

The Serbian army really got through there quickly and liberated or conquered Kosovo and then a part of the Serbian army went off to liberate this coast. It is important to keep in perspective that the first intervention occurred in November 1912. Part of the troops continued toward Macedonia where the Battle of Kumanovo and the rest took place, and another part of the troops, again in November 1912 crossed the Prokletije trying to get a sea exit for Serbia. They arrived on the coast in Durrës. The world powers were in shock, they couldn’t believe what was happening. They said : ‘hold on, chums. First we told you not to bring down the Ottoman Empire, it was a question of balance of power, we made arrangements, but you still went ahead with it. Now you reached the sea and we explained to you that it is a sphere of influence of Austria-Hungary and Italy, we divided it up and you’re not a player in this situation. These people are standing on the coast and repeating – Serbia has access to the sea. The Austro-Hungarian newspapers run a declaration of war on Serbia, the Empire introduces one of the first major conscriptions, drafting some 200.000 people, bringing them to the banks of the Drina and saying to Serbia – ‘Pull back from that sea, no arrangements were made for you in this situation, we are going to declare war on you, get away from there.’ They sat on that coast for some twenty days. Russia and everyone else told them – ‘Get away from that sea.’ And after twenty days, it was already late November, early December, they pulled back over the Prokletije back to Serbia. So they’re sitting there, being nervous about this sea business, when a brotherly call arrives. All this time while they were parading up and down the Prokletije, the Montenegrins

were trying to conquer Shkodër, because, I guess, it's epic poetry - bolani Dojčin and his lot - and Shkodër somehow had to fall to Montenegro, so that was their war goal. The siege of Shkodër was not going well, and at a moment of particular exhaustion they turned to the Serbian army for help.

The Serbian side saw this as a new chance get to the sea. So in February 1913 they crossed the same path across Prokletije. All sorts of things had been happening in the meantime. The astounded Albanians were wondering what was going on, every now and again an army passes through, here and there someone attacks the army because they don't understand what they are doing here, the army responds, there are crimes against civilians, and so on. All sorts of things were going on, not to mention how the army felt about having to set out again in February, after having got home the previous November. Each time half of the soldiers are lost just going one way across the mountains. So they arrived at Shkodër, the siege went on for a little while longer, but strengthened by the Serbian troops the Montenegrins entered Shkodër victoriously, following which all manner of war crimes took place there.

The great powers were quite shocked: 'We told you three months ago that this will not do. In December 1912 Albania was recognized as an independent state, precisely in order to show that this was the end of the road. Secondly, we are telling you again, this is simply the interest of the European powers - regardless of the fact that we are momentarily divided into two camps - but we have strategic agreements that do not include you being here.' A conference of the great powers' ambassadors was convened, which sent a protest note to Serbia and Montenegro demanding their prompt withdrawal. Serbia was now somewhat wiser than Montenegro, and soon retreated once again across Prokletije - in, I repeat, February. The Montenegrins remained for another ten days in Shkodër; but after the great powers imposed a sea blockade and said they would let their naval guns have a proper go at Montenegro, they too withdrew from Shkodër, thus ending the Shkodër crisis of 1913.

But this was not the end. A Second Balkan War took place in the summer of 1913. Before we had February 1913, now we have summer 1913. We went to war against the Bulgarians, another 20

-30,000 lives were lost, and so on. Then in September 1913 some troops from Albania entered the territory of Macedonia, which was now Serbian. A border incident turned sour, Serbian troops set off to defend their territory and, once in the Prokletije Mountains, found themselves unable to resist. It simply beckoned them! And so for the third time, in September 1913, they once again got to the sea, and the whole thing played itself out once more, with the great powers clutching their heads, and the Serbs again retreating across Prokletije.

There is another episode for which I cannot find proper sources. It certainly happened, but I do not have the kind of details I have for the previous three episodes. This event took place in January 1915. This was after the battle of Kolubara, which went on for almost a month. You know the epic created around it, and the extent of the casualties, which were real enough. This was a time when people were dying massively of typhus. So Serbia was in a catastrophic state, having just liberated itself from the first occupation. But they reckoned that the Kolubara battle had given them such prestige among the Allies that they could try again, in January 1915, in the midst of war, to have another go. And, of course, it all ended just like the previous episodes.

Pescanik, Radio B92, 03.07.2008.

Translated by Ivica Pavlović

¹ In his piece that was translated into many languages, Slavoj Žižek makes several errors when he says „The problem is that there is no way to separate the welfare of Main Street from that of Wall Street. Their relationship is non-transitive: what is good for Wall Street isn't necessarily good for Main Street, but Main Street can't thrive if Wall Street isn't doing well – and this asymmetry gives an a priori advantage to Wall Street.“ If we leave aside the incomprehensible claims about transitivity and a priori relations, Žižek fails to see that it is Main Street that has to save Wall Street, and that this certainly will not contribute to Wall Street's influence. („Don't Just Do Something, Talk“, London Review of Books).

